

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Andra kammaren.

Nr 32.

Fredagen den 19 maj.

Kl. 4 e. m.

På grund av förfall för sekreteraren tjänstgjorde undertecknad, enligt herr talmannens förordnande, vid protokollet.

§ 1.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 305, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m.;

nr 309, med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker;

nr 310, angående anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag;

nr 312, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1939/40; och

nr 314, angående anslag till avlöningar till pastorer vid svenska församlingar i utlandet m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 2.

Föredrogs och remitterades till behandling av lagutskott herr *Bergvalls* m. fl. på kammarens bord liggande motion nr 507.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—16, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 4 och 175—187, bankoutskottets utlåtanden nr 51—55 samt andra lagutskottets utlåtande nr 30.

§ 4.

Ordet lämnades härefter till

Herr *Lindberg* i Stockholm, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista två gånger bordlagda ärenden skola uppföras i följande ordning, nämligen först andra lagutskottets utlåtande nr 30, därefter statsutskottets utlåtanden nr 4 och 175—187, därefter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13—16, därefter bankoutskottets utlåtanden nr 48, 51—55, 49 och 50 samt slutligen andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

Denna hemställan bifölls.

Andra kammarens protokoll 1939. Nr 32.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett avtal mellan Sverige och Amerikas Förenta Stater för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande inkomst- och andra skatter, m. m.;

nr 28, i anledning av väckta motioner om sänkning av tullen å för tillverkning av traktorer avsedda delar och tillbehör;

nr 29, i anledning av väckta motioner om beskattning av oförtjänt tomt- och fastighetsvärdestegring; och

nr 30, i anledning av väckta motioner angående rätt att i deklaration av inkomst av fastighet avdraga viss nybyggnadskostnad samt om ändring av kommunalskattelagens avdrags- och avskrivningsbestämmelser med avseende å jordbruket.

§ 6.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 276, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 18 § 3 mom. och 30 § 3 mom. förordningen den 11 juni 1926 (nr 207) angående tillverkning och beskattning av brännvin.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Avlämnades följande motioner, nämligen av:

herr *Flyg m. fl.*, nr 508, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282, angående överenskommelse om skyddet av Ålandsöarnas neutralitet;

herr *Tengström*, nr 509, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 282; samt

herr *von Seth*, nr 510 och 511, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 293, angående provisorisk avlöningsförstärkning och provisoriskt dyrortstillägg åt vissa befattningshavare m. m.

Dessa motioner bordlades.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Holmgren</i>	under 3 dagar fr. o. m. den 25 maj,	
» <i>Westman</i>	» 3 » » » 20 »	och
» <i>Hallagård</i>	» 3 » » » 20 »	

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.8 e. m.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 13 och den 16 innevarande maj.

§ 2.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 305, med förslag till beräkning av vissa inkomster å riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m.

och hänvisades propositionen, såvitt densamma anginge de procenttal, varmed botten-skatten enligt 18 § förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1939 skall utgå, till bevillningsutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Härefter föredrogs var för sig följande å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen, nr 309, med ändrat förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänknings-skatt å spritdrycker;

till statsutskottet propositionen, nr 310, angående anslag till låneunderstöd för vissa regummeringsföretag;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 312, med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster för budgetåret 1939/40; och

till statsutskottet propositionen, nr 314, angående anslag till avlöningar till pastorer vid svenska församlingar i utlandet m. m.

§ 3.

Vidare föredrogs följande på kammarens bord liggande motioner; och remitterades därvid

till utrikesutskottet motionerna:

nr 508 av herr *Flyg m. fl.*; och

nr 509 av herr *Tengström*; samt

till statsutskottet motionerna:

nr 510 och 511 av herr *von Seth*.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 27—30.

§ 5.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 311, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.;
och

nr 313, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o) och 8:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3, om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6.

*Ang. vissa
ändringar i
värnplikts-
lagen.*

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 30, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr **Skoglund**: Herr talman! Det ärende, som nu står på föredragningslistan, är i verkligheten redan avgjort genom riksdagens beslut den 13 maj. Jag skall inte nu vare sig taga upp någon debatt eller ställa något yrkande. Jag vill dock till kammarens protokoll ha uttalat, att riksdagens högermän allttjämt anse, att riksdagen bort bifalla motionerna nr 294 i första kammaren och nr 449 i andra kammaren och därmed skapa förutsättningar för en ökad utbildning av våra värnpliktiga.

Häruti instämde herr *Sandström*.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7.

*Ang. utgif-
terna under
riksstatens
fjärde huvud-
titel.*

Till behandling förelåg härefter statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1939/40 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4—14.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 15.

Lades till handlingarna.

Punkterna 16—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 19, angående arméns reservstater.**Ang. arméns
reservstater.*

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr Lundqvist: Herr talman! Den fråga, som är berörd i de under denna punkt behandlade motionerna, har ju vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling här i riksdagen. Gemensamt för alla dessa behandlingar har varit, att de gjorda framställningarna ha avslagits. Motiveringarna för de olika besluten ha emellertid åtskilligt varierat. Efter den relativt välvilliga inställning, som kännetecknade riksdagens hållning till frågan i fjol, då ju inte mindre än elva av statsutskottets ledamöter voro direkt positivt inställda och första kammaren för sin del beslöt en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av frågan, hade man emellertid ändå vågat tro, att riksdagen i år, då inte något förslag framkommit från Kungl. Maj:ts sida, genom en skrivelse skulle vilja påskynda ärendets behandling och utveckling.

Nu erinrar emellertid statsutskottet i sitt utlåtande om en pågående utredning, och utskottet säger sig ha anledning förutsätta, »att den av motionärerna berörda frågan i samband därmed bliver föremål för prövning». Nu skulle jag, herr talman, vara mycket tacksam för att ifrån statsutskottets sida, om det är möjligt, erhålla närmare besked om, varpå statsutskottet grundar detta sitt antagande. Jag vet ju mycket väl, herr talman, att riksdagen i fjol begärde en sådan utredning, som statsutskottet här talar om. Emellertid är det ju så, att vi så sent som i lördags fingo en proposition, nr 296, rörande förbättring av vissa äldre tjänste- och familjepensioner. Där har finansministern gjort vissa uttalanden om innebörden i och syftet med den pågående utredningen, och av dessa uttalanden vill det förefalla, som om finansministern själv inte delade den uppfattning, som statsutskottet har givit uttryck åt. Jag ber att få citera vad finansministern i propositionen säger om den pågående utredningen:

»Denna utredning, som är föranledd av den allmänna löneregleringen, avser allenast en reglering av pensionsförmånerna för sådana befattningshavare, å vilka de nya avlöningsbestämmelserna bliva tillämpliga. Frågan om en höjning av pensionsnivån för dem, som vid löneregleringens ikraftträdande åtnjuta tjänste- eller familjepension eller som framdeles komma att åtnjuta familjepension efter nuvarande tjänstepensionärer, skall däremot icke prövas av de sakkunniga.» Och litet längre fram fortsätter finansministern: »Frågan om en allmän höjning av pensionsnivån för nuvarande pensionärer kräver sålunda sitt särskilda övervägande och kan i varje fall icke upptagas till avgörande, förrän pensionsnivån blivit fastställd för de befattningshavare, som bliva underkastade de nya avlöningsbestämmelserna.»

Jag måste alltså till min egen stora ledsnad av finansministerns uttalande draga den slutsatsen, att statsutskottets välvilliga uttalande tyvärr hänger åtskilligt i luften. Om därför statsutskottet, som jag hoppas, i likhet med motionärerna anser att den pågående utredningen måste omfatta jämväl de här omhandlade reservstaternas — och andra äldre — pensioner, och det inte finns några andra särskilda garantier för att detta utan vidare kommer att ske, så synes det mig, herr talman, som om försiktigheten bjöde, att riksdagen ändå så till vida bifölle de föreliggande motionerna, att riksdagen beslöte en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari begärdes, att frågan om en pensionsförbättring åt den före den första juli 1936 pensionerade reservstatspersonalen måtte upptagas till utredning och förslag i frågan framläggas till 1940 års riksdag.

Jag tillåter mig, herr talman, medan jag nu har ordet, att ställa detta yrkande. Jag är givetvis beredd att, om det under den fortsatta debatten kan lämnas sådana uppgifter, att inte någon särskild skrivelse kan anses motiverad, taga tillbaka detta yrkande.

Ang. arméns reservstater. (Forts.)

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Det skulle föra för långt att följa den föregående talaren och taga upp en ny realdebatt om den grupp det här gäller. Motionärer ha under en följd av år svarat för att detta ärende blivit ganska uttömmande behandlat, och denna kammare har ju upprepade gånger genom beslut visat, att den inte vill medge en sådan tolkning av reservstatspersonalens rätt till vissa förmåner, som motionären och hans meningsfränder tidigare ha gjort. Denna kammare har i varje fall tre gånger under årens lopp fattat beslut i detta spörsmål från principiell synpunkt. Den framstöt, som lyckades i första kammaren i fjol, var ju en — har man rätt att säga — avvikelse ifrån det normala programmets arbetsväg, men det som då tillfälligtvis lyckades stimulerade andarna litet.

Svaret på den fråga, som ställdes till statsutskottet, nämligen »varpå statsutskottet stöder sitt antagande, att» o. s. v., finns i utskottets resonemang. Där står uttryckligen utsagt, varpå det stöder sig, och på det behöver jag inte ge ett muntligt svar, såvitt jag förstår.

Emellertid är det en sak, som herr Lundqvist bör beakta. I den pensionsproposition, ur vilken herr Lundqvist läste upp en del av herr finansministerns uttalande om vad den egentligen innebär, finns inte något, som ger anledning att tro, att finansministern har återtagit sitt löfte under debatten i första kammaren i fjol. Det är naturligtvis så man måste se saken. Deklarerar finansministern i denna proposition, att den utredning som han där närmast talar om gäller vissa pensionärer men inte andra, kan detta ju omöjligt innebära, att han tager tillbaka det positiva löfte han i första kammaren gav i fjol, att han hade för avsikt att verkställa utredning rörande förbättring av pensionsvillkoren för äldre pensionärer. Nu är det givetvis så, att det finns flera äldre pensionärer än dessa, men finansministern gav detta löfte i samband med behandling av frågan om anslag till reservstaterna, som det här är fråga om. Därför måste jag och utskottet säga oss, att på frågan om finansministern ämnar föreslå förbättring av pensionsvillkoren för dessa ha vi inte fått svar. Det är detta svar vi avvakta, och det tycker jag motionärerna också böra avvakta, ty svaret är inte givet i den proposition, som här nämnts.

Jag tror sålunda, att motionären inte behöver vara ledsen ännu åtminstone. Det kan ju komma en dag, då det är befogat, men just nu synes det, som om den enhälliga ståndpunkt statsutskottet har intagit i denna fråga, där det handlar på detta löfte och inväntar svaret, borde tillfredsställa även motionärerna. — Jag vill därför hemställa, att vi utan vidare palaver om denna sak bifalla utskottets hemställan.

Herr **Lundqvist**: Herr talman! Det gläder mig, att utskottets talesman uttalade sig så kategoriskt i den här frågan. Då av detta uttalande tydligt framgår, att ett enhälligt statsutskott i varje fall har förutsatt, att den utredning, som nu pågår, skall omfatta jämväl äldre pensionärer och även reservstatspersonalen, skall jag be att få taga tillbaka det yrkande, som jag nyss ställde, i förvisning om att herr finansministern ej vill göra ett enhälligt statsutskott besviket.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkterna 20—25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26, angående de värnpliktigas avlöning.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 28 (sid. 50—54) av fjärde huvudtiteln, avd. D. Lantförsvaret, föreslagit riksdagen att till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 3,400,000 kronor.

*Ang. de
värnpliktigas
avlöning.*

Sedermera hade Kungl. Maj:t i proposition nr 232 — med ändring av ovan nämnda förslag — föreslagit riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag av 4,175,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 37 av herr *E. B. Andersson m. fl.*,

nr 63 av herr *W. Egnell m. fl.* och

nr 64 av herr *J. Nilsson* i Malmö samt

inom andra kammaren:

nr 86 av herr *Andersson* i Rasjön *m. fl.*,

nr 126 av herr *Brädefors m. fl.*,

nr 130 av herr *Pettersson* i Norregård *m. fl.* och

nr 203 av herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.*

I motionen II: 126 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dagavlöningen till de värnpliktiga oavsett tjänstgöringstidens längd måtte höjas till en krona per tjänstgöringsdag samt att med anledning härav de i årets statsverksproposition upptagna förslagsanslagen till de värnpliktigas dagavlöning måtte höjas med hänsyn därtill.

I motionen II: 203 hade hemställts, att dagavlöningen för samtliga värnpliktiga måtte ökas från nuvarande 50 öre per dag till 1 krona per dag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) avslå motionerna I: 37 och II: 86 om höjning av avlöningen till värnpliktiga under landstormstjänstgöring samt därav föranledd ändring i gällande avlöningsreglementen;

b) avslå motionerna II: 126 och II: 203 om höjning av dagavlöningen till de värnpliktiga, i vad motionerna avsåge detta anslag;

c) till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 4,175,000 kronor;

d) med bifall till motionen I: 64 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående frågan om ökad dagavlöning åt landstormsmän under dem åliggande obligatoriska landstormsövningar;

e) med bifall till motionerna I: 63 och II: 130, i vad avsåge förbättrad dagavlöning till värnpliktiga i allmänhet, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning i sådant hänseende;

f) med bifall till motionerna I: 63 och II: 130, i vad de avsåge fria resor för de värnpliktiga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning i fråga om utvidgad rätt till dylika resor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag har väckt en motion rörande de värnpliktigas dagavlöning, vari jag yrkat, att denna måtte ökas från 50 öre till en krona för samtliga värnpliktiga, och jag har ju redan under behand-

Ang. de värnpliktigas avlöning. (Forts.)

lingen av frågan om den personella försvarsberedskapen framlagt mina synpunkter på frågan om de värnpliktigas dagavlöning, varför jag ej skall göra det på nytt i dag.

Nu har emellertid utskottet i anslutning till ett par andra motioner föreslagit en utredning om rätt till fria resor och en ökning av dagavlöningen för landstormsmän, som inkallas till tjänstgöring. Utskottet förklarar nu, att en utredning även om de värnpliktigas dagavlöning bör företagas i samband med den nämnda utredningen om landstormsmännens förmåner. Emellertid kommer denna utredning, såvitt jag kan finna av utskottets utlåtande, att bliva av förutsättningslös karaktär, och därför torde man kanske kunna säga, att ej så synnerligen mycket är vunnet i positiv riktning. Jag konstaterar emellertid, att statsutskottet nu efter att vid flera tillfällen ha behandlat denna fråga dock har kommit så långt, att det tillstyrker en utredning, visserligen förutsättningslös men dock en utredning. Det är alltid ett litet framsteg, som kan noteras här i kammaren. Jag vill nu blott uttala den förhoppningen, att denna utredning sker så snabbt som möjligt, och att den kommer att leda till ett positivt resultat.

Det är, som jag tidigare har framhållit, uppenbart, att man ej enbart kan stärka försvaret genom att köpa kanoner och kulspjut, utan att man också måste se till att den personal, åt vilken dessa vapen anförtras, även rent personligt sett är så pass rustad, att det hela ej sviktar på den grund. 50 öre i dagavlöning till de värnpliktiga i nuvarande prisläge är en så löjligt liten summa, att statsmakterna ej äro försvarade, om de låta det nuvarande tillståndet fortfara.

Jag ber, herr talman, att trots den av utskottet antydda förutsättningslösa utredningen få yrka bifall till den i denna kammare väckta motionen nr 203.

Herr Råstock: Herr talman! Herr Olsson i Stockholm har alldeles rätt tolkat statsutskottets utlåtande. Det är verkligen fråga om en förutsättningslös utredning. Förslaget innebär sålunda ej, att riksdagen giver något löfte om att de värnpliktigas dagavlöning kommer att höjas. Vi vilja blott ha en utredning, som belyser frågan ur olika synpunkter. Vid denna utredning bör man även, synes det oss, taga hänsyn till hur motsvarande förhållanden äro ordnade i andra länder, och då närmast i våra grannländer. Därjämte bör man utreda, i vilket förhållande den nuvarande avlöningen av 50 öre per dag står till de förbättrade anordningar i olika avseenden, som nu gälla för de värnpliktiga.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att omöjliggöra varje misstolkning av utskottets uttalande. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Brädefors: Herr talman! Jag tycker för min del, att utskottet varit mycket fattigt på argument, då det motsatt sig ett höjande av de värnpliktigas dagavlöning, vilket vi ha föreslagit i vår motion. Är det verkligen — jag skulle vilja fråga utskottets företrädare och talesman i kammaren därom — någon motivering för ett avslag på vår motion att säga, att riksdagen 1938 har avslagit en sådan motion? Jag tycker, att detta utgör en dålig argumentering mot de starka skäl för en höjning, som vi anført i motionen.

Det är ej många dagar sedan denna kammare behandlade frågan om försvarsberedskapen. Ifrån alla partier uttalades då, att man var angelägen om att efterlysa försvarsvilja bland landets invånare jämsides med att man ökade den materiella försvarsberedskapen. Från vårt håll sades det i debatten, att man måste, om man skulle kunna öka försvarsviljan, också öka trivseln för dem som ligga — som man brukar säga — i »lumpen». Men tro herrarna verk-

Ang. de värnpliktigas avlöning. (Forts.)

ligen, att man gör trivseln bättre för de värnpliktiga och ökar försvarsviljan, om man utan någon bärande motivering avvisar de berättigade kraven på en ökning av de värnpliktigas dagavlöning?

Jag vet ej, om det tjänar något till att år efter år tala om vad de värnpliktiga behöva i olika avseenden, och om deras svårigheter att skaffa sig de nödvändigaste behovsartiklar. Vi ha för övrigt i motiveringen i vår motion omnämmt en hel del av dessa behovsartiklar. Vi ha också talat om hur en stor del av dessa värnpliktiga kommer från fattiga arbetar- och småbondehem och kanske från långvarig arbetslöshet utan sparkapital och utan att deras föräldrar ha någon möjlighet att hjälpa dem. Tro herrarna, att dessa medellösa pojkar i förläggningssorterna känna någon trivsel bland lyckligare lottade, som komma från förmögna hem och som kunna roa och förströ sig och köpa sig det nödvändigaste, medan de medellösa få se på och vara utan allt detta?

Det vore, herr talman, mycket angenämt, om utskottets representanter, när de ej ha velat framlägga några bärande skäl för sitt avslag i utskottsutlåtandet, nu muntligen här i kammaren åtminstone försökte tala om, vilka skälen ha varit — naturligtvis bortsett från sparsamhetsskäl. Är det ej, när man åberopar sparsamhetsskäl, de högre officerarnas löner som man bör beskära i stället för att låta de värnpliktiga, de fattigaste, bli lidande?

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 126.

Överläggningen var härmed slutad. På av herr talmannen beträffande utskottets hemställan i mom. a) därå given proposition biföll kammaren vad utskottet däri hemställt.

Härefter framställde herr talmannen beträffande utskottets hemställan i mom. b) propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till motionen II: 126 i vad den avsåge nu ifrågavarande anslag, och 3:o) bifall till motionen II: 203, i vad den avsåge nu ifrågavarande anslag; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förstnämnda propositionen.

Slutligen blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i övrigt av kammaren bifallen.

Punkten 27, angående understöd åt vissa värnpliktigas familjer.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr Brädefors: Herr talman! Vi ha motionsledes framfört en önskan, att bestämmelserna om de värnpliktigas familjeunderstöd skulle ändras på sådant sätt, att de som äro allra fattigast bland dem, som rycka in till militärtjänstgöring, ej skola gå miste om statliga familjeunderstöd.

Vi ha i motiveringen i vår motion utrett, hur systemet för närvarande verkar. Visserligen kunna de värnpliktigas familjer, som äro i behov därav, få fattigvårdsbidrag liksom alla andra fattiga, men även om de därigenom skulle få lika stor hjälp, som om de fått statliga familjeunderstöd, är en sådan hjälp i alla fall oförmånligare, därför att den värnpliktige är skyldig att sedermera återbetala de uppburna beloppen till kommunen. Detta förhållande ha vi ansett vara avvita, varför det måste ändras. Nu har utskottet emellertid varit ganska medgörligt och säger sig förutsätta, att särskilda inom försvarsdepartementet tillkallade sakkunniga skola utreda frågan. Jag hoppas, att utredningen leder till det resultatet, att, såsom vi ha yrkat i vår motion, den ifrågavarande bestämmelsen borttages ur förordningen. Därför har jag, herr talman, intet annat yrkande än det, som angives i utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Ang. understöd åt vissa värnpliktigas familjer.

Punkterna 28—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Lades till handlingarna.

Punkterna 59—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 81.

Lades till handlingarna.

Punkterna 82—85.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. de
värnpliktigas
avlöning.*

Punkten 86, angående de värnpliktigas avlöning.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 98 (sid. 145 och 146) av fjärde huvudtiteln, avd. E. Sjöförsvaret, föreslagit riksdagen att till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 542,000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i proposition nr 233 angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443), under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 24 mars 1939, föreslagit riksdagen besluta, bland annat, att i fredstid penningbidraget till de i § 24 mom. 1 b) värnpliktslagen — enligt dess genom samma proposition föreslagna ändrade lydelse — omförmälda värnpliktiga skulle från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen utgå med två kronor om dagen.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 232 — med ändring av ovan nämnda i statsverkspropositionen framlagda förslag — föreslagit riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag av 685,000 kronor.

Uti den inom andra kammaren av herr *Brädefors m. fl.* väckta, under punkten 26 berörda motionen (nr 126) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att dagavlöningen till de värnpliktiga oavsett tjänstgöringstidens längd måtte höjas till en krona per tjänstgöringsdag samt att med anledning härav de i årets statsverksproposition upptagna förslagsanslagen till de värnpliktigas dagavlöning måtte höjas med hänsyn därtill.

Vidare hade uti den inom andra kammaren av herr *Olsson i Stockholm m. fl.* väckta, likaledes förutberörda motionen (nr 203) hemställts, att dagavlöningen för samtliga värnpliktiga skulle ökas från nuvarande 50 öre per dag till 1 krona per dag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) besluta, att i fredstid penningbidraget till de i § 27 mom. 1 A c) värnpliktslagen omförmälda å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan skulle från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen utgå med två kronor om dagen;

b) avslå motionerna II: 126 och II: 203 om höjningen av dagavlöningen till de värnpliktiga i vad motionerna avsåge förevarande anslag;

Ang. de värnpliktigas avlöning. (Forts.)

c) till de värnpliktigas avlöning för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 685,000 kronor.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen II: 203.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II: 203, i vad den avsåge nu ifrågavarande anslag, bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen;

Punkterna 87—102.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 103, angående flottans ersättningsbyggnad.

Kungl. Maj:t hade uti innevarande års statsverksproposition under punkten 119 (sid. 165—178) av fjärde huvudtiteln, avd. E. Sjöförsvaret, föreslagit riksdagen att till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor.

*Ang. flottans
ersättnings-
byggnad.*

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *J. Gustavson m. fl.* (nr 61) och den andra inom andra kammaren av herr *Tengström m. fl.* (nr 112), vari, bland annat, hemställts, att riksdagen måtte besluta att för användning inom västkustens marindistrikt anskaffa tvenne motorfiskebåtar av trä, kosterbåtar av större typ, och för ändamålet bevilja ett anslag av 60,000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* (nr 124) och den andra inom andra kammaren av herr *Bagge m. fl.* (nr 194), vari, bland annat, hemställts, att riksdagen till anskaffande av fyra nya motortorpedbåtar under budgetåret 1939/40 måtte bevilja ett förslagsanslag av 2,500,000 kronor, samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om inhämtande av marinmyndigheternas yttrande rörande behöflig nyanskaffning av minsvepare, m. m.;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Lindberg* i Umeå väckt motion (nr 281), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om fullständig utredning om de å fjärde huvudtiteln föreslagna två artillerifartygens lämplighet, främst med hänsyn till deras motståndskraft mot flygbomber, samt att, i avvaktan på resultatet av denna utredning, reducera reservationsanslaget till flottans ersättningsbyggnad med 13,900,000 kronor.

Utskottet hemställde,

I. att motionen II: 281 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

II. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å såväl motionerna I: 61 och II: 112, i vad de avsåge anvisande av medel för anskaffande av motorfiskebåtar, som motionerna I: 124 och II: 194, i vad dessa motioner avsåge anvisande av medel för anskaffande av motortor-

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

pedbåtar, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 23,500,000 kronor.

III. att motionerna I: 124 och II: 194, i vad de avsåge hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om inhämtande av marinmyndigheternas yttrande rörande behövlig nyanskaffning av minsvepare, m. m., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johansson* i *Fredrikslund*, *Nilsson* i *Landeryd*, *Domö*, *Magnusson* i *Skövde*, *Lundberg* och *Bergvall*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa

I. = utskottet.

II. att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 124 och II: 194, i vad motionerna avsåge anvisande av medel för anskaffande av fyra nya motortorpedbåtar, ävensom med avslag å motionerna I: 61 och II: 112, i vad dessa motioner avsåge anvisande av medel för anskaffande av motorfiskebåtar, till flottans ersättningsbyggnad för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 26,000,000 kronor.

III. = utskottet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Bagge: Herr talman! Jag har vid tidigare tillfälle haft anledning giva mitt fulla erkännande åt det sätt, på vilket regeringen söker genom olika åtgärder särskilt i fråga om flottans materiel taga igen vad som tidigare har förlorats. Jag skall därvidlag blott be att få framhålla, att vi hoppas på att regeringen även i fortsättningen skall söka åstadkomma all den forcering, som är möjlig i fråga om dessa olika åtgärder.

Beträffande det förslag till kustartillerifartyg, som här föreligger, veta vi alla, att det varit föremål för mycket stark kritik från olika håll. Det är otvivelaktigt så, att vi kunna ha olika önskemål i olika avseenden i fråga om denna fartygstyp. Jag tror nu för min del, att det är nödvändigt att här i dag få en samling till stånd kring ett beslut rörande byggandet av denna fartygstyp, om vi överhuvud taget skola kunna åstadkomma något positivt. Jag har därför ej anledning att på denna punkt göra något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Det är emellertid på en annan punkt, som jag skulle vilja yttra några ord, nämligen beträffande utskottets avstyrkande av våra motioner om att anskaffa ytterligare åtta motortorpedbåtar. Efter de beslut, som med all sannolikhet komma att fattas vid denna riksdag på grundval av regeringens förslag i fråga om flottan, är det särskilt bristen på ett tillräckligt antal lätta fartyg, som förefaller mig påkalla ytterligare uppmärksamhet och särskilda åtgärder. Vi äro i det avseendet avsevärt sämre rustade än vi voro före förra världskriget, och vi ha också särskild anledning att i dessa dagar räkna med att försvaret av Ålandshav kommer att skjutas i förgrunden med anledning av Ålandsfrågans aktualisering. Jag har i denna kammare flera gånger förut understrekat, att detta försvar omöjligt kan skötas uteslutande genom de i Ålandsöverenskommelsen planerade åtgärderna, och att även om flottan kanske får mindre uppgifter norr om Ålandsräljungen får den ökade uppgifter vid försvaret av själva Ålandsarkipelagen. Det är därför förvisso också nödvändigt, att vi ha såväl artillerifartyg som lätta fartyg, så att vi kunna göra Ålandsförsvaret fullständigt, och här är det, som sagt, framför allt behovet av lätta fartyg det för närvarande gäller att fylla. I det avseendet kan man icke annat än beklaga, att vår motion om motortorpedbåtar blivit avslagen.

Utskottsmajoriteten tycks såsom huvudargument mot att anskaffa dessa

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

motortorpedbåtar vilja göra gällande, att detta icke påyrkats av de marina myndigheterna. Men anledningen därtill är ju ganska klar. De marina myndigheterna ha ansett, att de redan beställda motortorpedbåtarna först böra provas, så att man får se, om de äro lämpliga i våra farvatten. Det finns emellertid ingenting, som hindrar, att proven verkställas omedelbart när de beställda motortorpedbåtarna komma hit under sommaren och hösten, och vi ha ansett, att Kungl. Maj:t då borde ha ett anslag till hands, så att Kungl. Maj:t omedelbart efter proven, vilka icke behöva taga så lång tid, kan beställa ett antal nya båtar. Det är nämligen viktigt, att man gör dessa beställningar tidigt, emedan leveranstiden växer undan för undan, snart sagt för varje månad, på grund av den stora efterfrågan, som råder på dylika båtar.

Att de äro av stort värde för försvaret veta vi redan på grund av gjorda erfarenheter, och den saken behöva vi alltså icke pröva. Uttalandet av chefen för marinen, att motortorpedbåtarnas förnämsta insats kan göras först när de uppträda i stor mängd och i samband med övriga stridskrafter förefaller också vara en påminnelse om nödvändigheten att beställa ett större antal båtar så snart som möjligt. Det går icke att improvisera inköpet av motortorpedbåtar vid en mobilisering, utan vi måste se till att eventuella beställningar göras i tid, icke minst på grund av det förhållande jag tidigare framhöll, nämligen att leveranstiden i så hög grad förlängts.

Man får ett livligt intryck av den vikt, som alltmera fästes vid detta nya vapen, när man ser i vilken utsträckning andra makter skaffat detsamma. Jag skulle tro, att det för närvarande finns ett hundratal motortorpedbåtar hos Östersjöns olika sjömakter. Finland har 7 motortorpedbåtar, icke mindre än 8 ha beställts i samband med Ålandsöverenskommelsen, och man kan med största sannolikhet på grundval av de nu pågående flottutredningarna antaga, att ytterligare ett antal sådana båtar komma att beställas av Finland. Vad Sovjetryssland beträffar, anses detta land ha omkring 120 motortorpedbåtar, av vilka hälften torde vara stationerade i Östersjön för närvarande. Estland har beställt en båt från England, och flera komma att beställas, enligt vad man hört. För Tysklands vidkommande måste man räkna med ett antal av 32: 15 äro redan färdiga, och 17 äro under byggnad eller planerade. Vad makterna utanför Östersjön beträffar, kan det kanske vara av intresse att uppmärksamma, att av 20-miljonersanslaget till försvaret i Norge en så stor del som 5½ miljoner komma att användas för anskaffande av motortorpedbåtar. Slutligen äro siffrorna från Holland också intressanta. Där har man 4 färdiga motortorpedbåtar, en är under byggnad, och icke mindre än 19 äro planerade, av vilka 11 lära vara avsedda för europeiska vatten.

Det förefaller mig, som om dessa siffror vore mycket talande. De visa, att man överallt funnit, att denna nya typ är användbar och lämplig att införliva med en modern flotta, icke minst med en flotta som har de uppgifter vår flotta har.

Det är också en annan sak jag skulle vilja understryka, och det är den, att under det att flera av de andra åtgärder, som vi gå att besluta — särskilt ersättningsbyggnandet av pansarbåtar — taga jämförelsevis lång tid i anspråk, ha vi här någonting som kan ske omedelbart, någonting som genast hjälper oss att få en icke ringa förstärkning i det vapen, som blir så viktigt, om ett krig skulle utbryta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr andre vice talmannen *Magnusson*.

Herr Törnkvist: Herr talman! Kammaren har måhända med viss förvåning redan konstaterat, att fjärde huvudtiteln i år från utskottet lämnats till

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

kammaren i ett skick som aldrig tillförne. Det föreligger endast en reservation. I övrigt råder fullständig enighet.

Reservationen innebär, såsom herr Bagge redan påpekat, att man utöver vad som tillstyrkes på vederbörande punkt vill ha ytterligare ett antal motortorpedbåtar. För utskottsmajoriteten har ärendet legat till på följande sätt. Fjölårets riksdag beviljade medel till 4 motortorpedbåtar. Dessa skola levereras i höst. Inom marinen är man ännu icke, enligt de uppgifter, som lämnats oss, enig om dessa båtars lämpliga infogande i olika lägen i sjöförsvaret. Någon erfarenhet om båtarnas ändamålsenlighet har man sålunda ännu icke, ej heller om deras möjligheter att kunna hävda sig såsom fartyg för de uppgifter de äro avsedda att tilldelas. Man önskar nu inhämta erfarenhet i detta hänseende, innan man bestämmer sig för ett fortsatt byggande av sådana båtar. Om de påbörjade båtarna bli färdiga i höst, behövs det ju en viss tid, innan vederbörande kunna avgiva ett omdöme om deras värde och den roll de kunna tänkas bli tilldelade i flottan. Hur lång tid behövs det för en sådan prövning? Ja, det beror på omständigheterna. Blir det en isvinter 1939—1940, går det åt längre tid, än om vi få ha öppet vatten, så att båtarna kunna vara i verksamhet ständigt. I varje fall lär man väl icke kunna förrän in på nästkommande år — låt oss säga på våren — bedöma båtarnas värde och taga ståndpunkt till ett fortsatt byggande av dylika båtar. Då komma vi i varje fall fram så långt, att 1940 års riksdag, om ingenting inträffar, som stör möjligheterna, och om erfarenheterna visa, att antalet bör utökas, kan besluta om ett fortsatt bygge.

Så ter sig frågan för utskottsmajoriteten. Jag förstår mycket väl vad man här vill poängtera, nämligen att det här gäller billiga fartyg, som man bör passa på att skaffa sig. Men det är ju icke bara motortorpedbåtar, som ingå i flottan. Om några dagar eller någon vecka få vi väl diskussion om en eller ett par tre u-båtar. Jag har det intrycket — och jag tror att utskottet har det också — att vi måste vara litet försiktiga och icke lämna pengar, innan vi klarlagt förutsättningarna för deras ändamålsenliga användning.

I utskottet liksom här har man fört fram Finland och Norge såsom exempel på länder, som uppskatta och värdesätta dessa motortorpedbåtar såsom betydande faktorer i en bevaknings- och stridsverksamhet. Men jag tror, att om man vänder på saken och frågar, om vederbörande vilja byta ut pansarfartygen mot motortorpedbåtar, svara de icke ja på den frågan. Vi konstruera våra stridskrafter till sjöss på ett annat sätt än norrmän och finnar.

Nu har emellertid regeringen, för resten i full överensstämmelse med riksdagens egen tidigare flottpolitik, även om denna varit njugg och knusslig, ansett, att den traditionella utbyggnaden av vår svenska flotta omkring artilleriet skall fortsättas. Exempler från Finland och Norge spela således icke så betydande roll i argumenteringen. Det är klokt, herr talman, att vänta med att taga ståndpunkt till frågan om motortorpedbåtarna tills vi inhämtat den erfarenhet, om vilken jag här talat och vilken utskottet ansett, att man bör inhämta.

Slutligen vill jag tillägga en sak. Jag vill icke spela ut grupper mot varandra, men jag vill säga, att om man ser frågan ur fartygsbyggnadssynpunkt, är det klart, att mariningenjörerna och varven med nöje skulle se ett beslut, varigenom de skulle få denna arbetsreserv till hands i vissa lägen, medan den egentliga flottans män — kanske jag har rätt att säga marinstaben — äro mera ljumma i fråga om behovet att redan nu fatta ett beslut om motortorpedbåtar. Det är dessa ting man i debatten också får tänka på. Det är nämligen de senare, som skola bedöma behovet av fartygen ur direkt försvars- och strategisk synpunkt.

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan, samtidigt som jag icke kan underlåta att giva försvarsministern en eloge för det grepp han har om vår marinpolitik, ett grepp som i djärvhet icke har någon motsvarighet, så långt jag kan minnas tillbaka.

Herr **Hagberg** i Malmö: Herr talman! Jag kan instämma med herr Törnkvist i hans senaste uttalande, i vilket han gav försvarsministern en komplimang för hans initiativ i fråga om flottan. Detta hans initiativ har även glatt mig betydligt, framför allt kanske när det gäller flottans personella beredskap men även när det är fråga om den materiella beredskapen.

På en punkt har försvarsministern emellertid egendomligt nog icke visat samma intresse som i de övriga sammanhangen, nämligen ifråga om det här föreliggande spörsmålet. Nu kan man naturligtvis säga, att de marina myndigheterna icke tagit något initiativ, och att under sådana förhållanden departementschefen måste anses befriad från skyldigheten att göra en insats. Men å andra sidan får man väl medgiva, att departementschefen hade varit i sin fulla rätt, om han själv gripit sig an med saken.

Det är ju icke första gången frågan om motortorpedbåtar såsom förstärkning av vår flotta är uppe. Vi ha vid två tillfällen tidigare gjort försök med sådana, dels i början av 1920-talet och dels i mitten av 1920-talet. Dessa försök slogo emellertid icke vidare väl ut. Vapnet ifråga befann sig vid dessa tidpunkter på ett i någon mån experimentellt stadium. Sedan dess, herr talman, har emellertid utvecklingen gått fantastiskt framåt. Under det att farten för de tidigare båtarna var omkring 35 knop, är man nu uppe i mellan 45 och 50 knop. Jag har i fackpressen sett ett meddelande om att dylika fartyg nu skulle vara konstruerade så, att de kunna gå med en fart av ända upp till 60 knop. Var och en kan förstå vad detta innebär. Jag vill icke göra någon som helst jämförelse, men såsom i någon mån ett perspektiv på frågan kan det förtjäna påpekas, att de båda kustförsvarsfartygen, som vi skola besluta, göra 22 knop. Vidare ha motortorpedbåtarnas utrustning undergått en betydande utveckling. Deras torpeder äro nu 53 cm. mot 45 cm. förut, och de äro utrustade med luftvärnsartilleri, med anordningar för sjunkbomber o. s. v. Samtidigt har genom nya konstruktioner av skroven deras sjövärdighet högst väsentligt förbättrats. Alla dessa omständigheter tillsammans förklara naturligtvis det mycket stora intresset för dylika båtar från de flesta sjömakters sida, ett intresse som är särskilt påfallande, när det gäller med oss jämförda länder, framför allt Finland och Norge.

Nu menade herr Törnkvist, att intresset inom vissa svenska marina kretsar för detta nya vapen skulle vara i någon mån ljumt, som han uttryckte sig. Jag har givetvis ingen anledning att polemisera med herr Törnkvist härvidlag. Jag har kanske icke de informationer han har, men jag vill fästa uppmärksamheten på att under de senaste dagarna i pressen synts uttalanden till förmån för dessa båtar, bl. a. av chefen för ostkustens marindistrikt samt cheferna för sjökrigshögskolan och för sjökrigsskolan. Jag föreställer mig, att dessa herrar äro i besittning av ganska betydande sakkunskap på området.

Vidare skulle man kanske kunna tillägga ännu en omständighet, som talar för en anskaffning av motortorpedbåtar. Man har mot dem tidigare riktat den anmärkningen, att de genom det fruktansvärda dånet från motorerna lätteligen skulle tilldraga sig uppmärksamhet. Men detta problem har, enligt vad det visat sig i Norge, blivit löst på det sättet, att båtarna numera äro utrustade med ljuddämpare. Jag antager, att detta bidragit till beslutet om den anskaffning, som här tidigare nämnts för Norges del.

Herr Törnkvist framhåller -- och det påpekas även i utlåtandet -- att man

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

bör nöja sig med de fyra båtar, som äro beställda i England. De äro inköpta för en del av 70-miljonersanslaget förra året. De skola levereras i höst, och man skall anställa försök med dem först för att se vad de duga till. Detta är ju en ordning, som alltid praktiseras här i landet under normala tider, och det är en hedervärd ordning, som man kanske icke egentligen har så mycket att invända emot. Men å andra sidan måste man fråga sig, om tidsläget är sådant, att vi ha tid med denna gamla nådiga tågordning. Man kan också säga, att båtarna äro utexperimenterade på andra håll, varför det icke kan vara annat än till fördel om man här i landet anskaffar dem utan att göra dessa ingående undersökningar. Det är klart, herr talman, att det finns olika typer med olika företräderna, men det är naturligtvis i fråga om motortorpedbåtarna lika lönlöst som ifråga om flygplanen att avvakta någon slutgiltig typ. Man kan tänka på vårt flygvapen. Hur långt skulle vårt flyg ha kommit, om vi ständigt skulle ha väntat på resultatet av experiment, innan vi bestämt oss för en definitiv typ? Då hade vi sannolikt aldrig fått något flygvapen. Enligt min mening borde anskaffandet börja nu, och är det så att man under tiden gör några nya rön, kunna naturligtvis dessa appliceras på de båtar, som efter hand tillverkas. Jag föreställer mig, att man skulle kunna gå den vägen, att man i likhet med vad Kungl. Maj:t gjorde förra året beställer ytterligare ett antal båtar från utlandet och förvärvar licens för att kunna fortsätta och komplettera anskaffningen här hemma. Enligt vad departementschefen meddelade i ett interpellationssvar i första kammaren för en tid sedan, torde licensförfarandet icke stöta på några svårigheter. Besluta vi oss för en sådan åtgärd, torde det vara lätt att från exempelvis England förvärva licens för tillverkning i vårt land.

Jag skulle också vilja framhålla en annan fördel med dessa båtar. Det är den, att de kräva för sin bemanning mycket liten personal. Det är en omständighet, som vi kanske ha anledning att taga fasta på med hänsyn till de begränsade personella tillgångarna inom vårt försvarsväsende. Motortorpedbåtarnas effekt i förhållande till personalens storlek, om jag så får uttrycka mig, är sannolikt större än motsvarande effekt hos något annat fartyg inom den moderna marinen. Jag anser det sålunda vara för sent att i större omfattning börja bygga dessa motortorpedbåtar, då ett eventuellt krig redan utbrutit eller då mörka moln börja att hopa sig vid horisonten, ty dessa båtar fordras från krigets allra första dagar, och då måste de inte endast finnas utan även ha utbildat befäl och en utbildad besättning. Till allt detta kan fogas det påpekandet, som jag tror herr Bagge gjorde, att dessa fartyg såtillvida äro egenartade, att de i motsats till alla andra fartyg ha en ytterligt kort anskaffningstid. Leveranstiden anses vara 8 månader, ja, jag har t. o. m. sett uppgifter på att de vid forcering kunna byggas på 3 månader. Var och en förstår vad detta betyder i nuvarande läge.

När man tränger in i detta problem och försöker skapa sig en bild av vilken användning man företrädesvis skulle ha av dessa fartyg, anmäla sig i första hand våra tämligen oskyddade södra farvatten — Östersjön, Öresund och Väst-kusten. De marina styrkor som äro avsedda för dessa regioner äro, som kam-marens ledamöter veta, ytterligt obetydliga. Jag läste i en tidning för någon tid sedan, att bl. a. chefen för Öresunds marindistrikt skrivit till marinchefen och gjort detta påpekande och vidare framhållit, att det ur neutralitetssynpunkt vore mycket lämpligt att i Öresund stationera ett eller flera förband av dylika motortorpedbåtar. Vad särskilt Öresund och angränsande farvatten beträffar erinrar man sig, att under världskriget ett stort antal av de då förekommande försöken till neutralitetskränkningar gjordes just i dessa mycket utsatta farvatten, och att dessa försök då avväjdes genom ianspråkstagande av våra ångtorpedbåtar, av vilka vi då hade icke mindre än 45 stycken. Det är en dy-

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

lik roll, som motortorpedbåtarna nu skulle övertaga ehuru naturligtvis med helt andra resurser.

Herr talman! Med vad jag anfört har jag velat framhålla några argument till förmån för ett bifall till högermotionen om ytterligare anskaffande av motortorpedbåtar. Jag hemställer därför om bifall till den reservation, som vid denna punkt är fogad till utlåtandet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Törnkvist fällde ett yttrande, som jag tager mig friheten att understryka, nämligen att man måste alltid med omsorg överväga beviljande av anslag för olika ändamål, så att man verkligen få den valuta för pengarna, som man avser. Det är alltid äventyrligt att anslå medel till företag, som icke äro tillräckligt utredda, och jag tror man kan påstå, att det föreliggande förslaget icke är tillräckligt utrett.

När denna fråga under nuvarande period senast väcktes, var det av förutvarande chefen för marinen i samband med hans förslag till nybyggnad av flottan. Han hade ju såsom huvudfartyg uttagit en pansarkryssare med 27 knops fart, och i det sammanhanget stod det klart, att de nuvarande vedettbåtarna icke räckte till såsom skyddsfartyg för de pansrade fartygen emedan deras fart var för låg. Han sökte då ett fartyg, som skulle kunna göra ubåtsjakt åt kustflottan, varvid han stannade för s. k. kustjagare. Han föreslog vidare anskaffning av 12 motortorpedbåtar för lokalstyrkorna. Hans förslag till kryssare har icke upptagits av statsmakterna. I stället håller nu försvarsstabschefens förslag, enligt vilket 4 motortorpedbåtar föreslås för kustflottan, på att förverkligas. Det var alltså på denna grund som förra årets riksdag beslöt anslå medel till anskaffande av dessa fyra motortorpedbåtar. Dessa motortorpedbåtar ha därför beställts med tanke på deras inpassande i kustflottan. Det är alltså fråga om större motortorpedbåtar med i förhållande till de mindre motortorpedbåtarna ringa hastighet — ja, det är kanske orätt att säga ringa hastighet, då den överstiger 40 knop, men det finns ju mycket snabbare motortorpedbåtar. Dessa större motortorpedbåtar äro så beskaffade, att besättningens kan vara förlagd ombord. Chefen för försvarsstaben anförde i sitt yttrande över marinchefens förslag såsom motiv för tillstyrkande av anskaffandet av dessa fyra försöksbåtar, att eftersom de nya kustförsvarsfartygen icke hade någon torpedbestyckning, skulle man sätta in dessa motortorpedbåtar som hjälpvapen vid kustflottan, och för det ändamålet ansåg försvarsstabschefen fyra motortorpedbåtar lämpliga.

I fartygsbyggnadsfrågans nuvarande läge kan man sålunda icke motivera en ökning vid flottan av motortorpedbåtar för det ändamål, som avsågs vid förra årets beslut. Nu har i stället en annan fråga framkommit, nämligen frågan om att anskaffa motortorpedbåtar icke för kustflottan, antar jag, utan för de lokala styrkorna. Det finns sådana båtar i vissa länder, där man dock kanske har mindre blåsigt väder än hos oss, men de äro av en annan typ. Man har en billigare sort med större hastighet. Det påstås, att man med dessa kan komma upp i ända till 55 knops fart, men om detta veta vi ju relativt litet.

Jag kan inte se, att det finns någon möjlighet för oss att nu bestämma oss för att anskaffa kustbaserade motortorpedbåtar för de lokala styrkorna med placering i Öresund och på en del andra ställen, där man kan finna dem lämpliga. Några försök med de framställda motortorpedbåtarna för att kunna dra slutsatser om deras verkningssätt kunna vi icke göra förrän nästa år. Den första motortorpedbåten gör sin provtur vid tiden omkring den 1 augusti i år, den andra omkring den 1 oktober och den tredje och fjärde den 1 december. Vi

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

bli följaktligen icke i stånd att sommartid pröva dessa båtar i år, och det är ju i alla fall ett fartygsslag, som skall användas på sommaren och icke på vintern.

Jag kan sålunda inte se något hinder föreligga för att denna fråga ytterligare tages under övervägande och att nästa års riksdag tager ståndpunkt till densamma, om den då mognat. Jag kan inte finna, att man nu bör igångsätta ett byggande av denna fartygstyp, då vi ännu så länge veta alldeles för litet om dessa båtar's lämplighet för vår flottas vidkommande. Det kan inte vara en angelägen sak att nu ställa pengar till förfogande, då jag inte kan se, att regeringen för närvarande har möjlighet att på ett förståndigt sätt använda dessa pengar.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag och några andra av kammarens ledamöter ha tidigare under riksdagen framlagt en motion, i vilken vi yrka bifall till en omprövning av hela 1936 års försvarsordning och i samband därmed avslag på alla anslag till nyanskaffningar, till dess omprövningen bleve klarlagd. Därmed ha vi även angivit vår ståndpunkt i fråga om det nya anslag, som nu äskas. Då det här emellertid gäller ett spörsmål, som har mycket stor betydelse, ber jag, herr talman, att få säga ett par ord utöver min redan deklarerade uppfattning.

Det är fråga om att anskaffa tvenne artillerifartyg för en sammanlagd kostnad av 70,000,000 kronor, vilka skulle ingå i kustflottan. Samtidigt skulle organisationen beträffande kustfartygen något förändras genom byggandet av smärre fartyg. Jag har alltid haft den uppfattningen, att stora fartyg icke lämpa sig i vårt kustförsvar. Har man för avsikt att ge sig ut på de större haven, är det klart, att man måste ha även några större fartygstyper, men det ha vi väl inte tänkt oss, utan meningen är väl, att vi skola hålla oss i Östersjön och inom våra egna skärgårdar. Om så är förhållandet, äro dessa artillerifartyg icke alls lämpliga. Jag har alltid varit av den uppfattningen, som jag tidigare framhållit, att det inte är lämpligt att ge sig ut i Östersjön eller ner efter västkusten med ett fartyg, som endast kan göra omkring 20 knop. Departementschefen och även de sakkunniga ha förklarat, att maximihastigheten icke skall understiga 22 knop på dessa fartyg, och det är möjligt, att hastigheten till en början är 22 knop, men som vi alla veta av erfarenhet från andra fartyg, så sjunker hastigheten tämligen hastigt. Det är nästan groteskt att tänka sig en sådan där koloss eller »epapram» i Östersjön, då man samtidigt talar om motortorpedbåtar av rätt stort deplacement, som göra upp till 40 knop och därutöver. Dessa kunna ju i händelse av krig med största lätthet sätta några torpeder i dessa tunggående skrov, och så är deras saga all. Inne i skärgården å andra sidan torde de inte ha någon större manöverförmåga. Att så är förhållandet t. o. m. med de fartyg, som nu finnas av Sverige-typen, är även ett välkänt faktum.

Alla sakliga skäl synas mig därför tala för att man icke skall bygga dessa stora artillerifartyg utan som departementschefen säger noga överväga, till vilket ändamål medlen anslås. Här gäller det ju i alla fall 70,000,000 kronor, och man kan fråga sig om icke pengarna skulle kunna användas på ett bättre och mera effektivt sätt för att stärka vår flotta än genom anskaffandet av blott dessa två stora artillerifartyg till kustförsvaret.

Under tidigare diskussioner både här i riksdagen och bland sakkunskapen har man haft den uppfattningen, att de större fartygen icke voro lämpade för vårt kustförsvar och våra skärgårdar, och särskilt heta voro diskussionerna under den tid då den s. k. F-båtstypen stod på dagordningen. En del av sakkunskapen gjorde gällande, att undervattensbåtarna, torpedjagarna, torpedbåtarna och de lättare kryssarna voro den naturliga typen för Sveriges vidkom-

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

mande. Sedermera byggdes dock, kanske mera av politiska än rent sakligt militära skäl, några båtar av Sverige-typen. Jag vet inte, om dessa fartyg ha visat sig vara effektiva vare sig under manövrer eller eljest. De som däremot rent sakligt sett ha visat sin effektivitet ha varit de moderna torpedjagarna med deras höga fart och verkligt goda manöverförmåga, vilka faktorer ju äro av den allra största betydelse. Detsamma gäller om de lättare kryssarna och vedettbåtarna.

Under sådana förhållanden förefaller det mer än egendomligt, att riksdagen nu skall fatta beslut om anskaffande av ett par sådana större kustförsvarsfartyg eller som de även kallas artillerifartyg för icke mindre än 37,000,000 kronor vardera. Denna åtgärd måste betecknas såsom synnerligen oklok.

Det har här motionerats om en förnyad utredning rörande denna speciella fråga angående flottans ersättningsbyggnad, och alla skäl tala för en förnyad prövning, så att man icke här i riksdagen behöver säga, den ena gången att det nu är flygets tur att få sitt, den andra gången att det är arméns tur och den tredje gången att det är flottans tur. Man utgår härvidlag icke från några sakliga grunder utan endast ifrån vem som står i tur att få anslag, och det är klart, att med en sådan politik då det gäller vårt försvarsväsende kan man icke fortsätta i längden, utan i dessa spörsmål borde man låta mera sakkunskap få tala.

Herr talman! Jag har under denna punkt icke något yrkande att göra, då det yrkande jag tidigare framställt redan av riksdagen avslagits.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill inte, att herr Hagbergs i Malmö påstående, att jag skulle ha uttalat, att flottans män voro ljumma inför frågan om motortorpedbåtarna, skall stå oemotsagt i protokollet. Jag sade, att flottans män äro ljumma för en forcering av byggandet just nu. När den erfarenhet inhämtats, om vilken jag tidigare talat, komma säkerligen flottans män att på grundval av densamma taga definitiv ståndpunkt till frågan, huruvida man skall beställa och bygga flera motortorpedbåtar. Det var så, jag ville ha problemet lagt.

Vi ha nu tagit ståndpunkt till vilken typ av motortorpedbåtar, vi skola bygga, och vi ha beslutat — herr talman, detta är också en replik — att bygga fyra motortorpedbåtar av viss typ. Det är den typens lämplighet, vi skola inhämta erfarenhet om, sedan båtarna blivit färdiga. Det kan måhända vara berättigat att här i kammaren offentligt erinra om att denna s. k. motortorpedbåt inte är den enda typ av smärre fartyg, som håller på att växa fram inom olika länders flottor. Enligt den senaste uppgiften utexperimenteras för närvarande inom den engelska marinen en s. k. eskortbåttyp på mellan 800 och 900 ton. Jag tror uppgiften innefattade ett 20-tal båtar, som voro beställda.

Det säger sig egentligen självt av dessa skäl, att i den mån som staternas flottpolitik driver vederbörande till att bygga allt större och större sjöfästningar och mellanfartygen så att säga växa och bli större, så försvinna de föregående små fartygen. Så göras nya typer, som man sätter in i de primitivare smärre fartygens ställe. Det uppstår på det sättet ett tomrum, och man får vara försiktig, när man skall fylla detta. Även om det just nu icke ser ut, som om vi hade begränsade resurser, måste en stat som Sverige likväl inhämta vissa erfarenheter rörande värdet av olika materiel, innan man principiellt binder sig för belopp i någon större omfattning.

Jag har icke, herr talman, så mycket mer att tillägga. Den avvägning av olika krav, som försvarsministern här har gjort, har förefallit oss vara lämplig på skäl, som han har förebragt och som jag också har framfört muntligt, och jag hemställer, att vi så enigt som möjligt godkänna utskottets förslag.

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Jag betraktar yrkandet om anslag till motortorpedbåtar mera såsom tillkommet i avsikt att hålla diskussionen om dessa fartyg i gång, så att man djärvare eventuellt skall kunna gå in för denna typ, sedan man erhållit mera definitiva erfarenheter om dess egenskaper.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hellberg**: Herr talman! Jag är icke alldeles säker på att icke den lilla ljumhetsdiskussionen mellan herr Törnkvist och herr Hagberg i Malmö kan ha berott därpå, att herr Törnkvist ursprungligen sade något annat än han gjorde sista gången och att kanske även herr Hagberg citerade herr Törnkvist litet felaktigt. Hur därmed förhåller sig kan emellertid vara skäligen likgiltigt. Herrarna kunna ju se efter i det stenografiska protokollet, när det kommer. I varje fall behöver man väl icke befara, att någon av herrarna är ljum i denna fråga. Om herr Törnkvist ligger någon årgång efter herr Hagberg, så är det ju icke beroende på ljumhet utan på, skola vi säga, bildningstörst. Han vill med egna ögon se och bilda sig en uppfattning om hur dessa motortorpedbåtar komma att fungera. Samma önskan har även herr försvarsministern. Jag vill emellertid påpeka, att vi veta lika litet om lämpligheten av den nya pansarbåtstyp, som vi ganska enigt komma att fastställa, antar jag, som vi veta om dessa motortorpedbåtars lämplighet. Härtill kan läggas, att om vi göra ett misstag i fråga om pansarbåtarna, har det oändligt mycket allvarligare innebörd än om vi göra ett misstag i fråga om motortorpedbåtarna. Det är ju i de båda fallen helt olika summor, som stå på spel. Pansarbåtstypen binder ju på ett helt annat sätt utvecklingen av sjöförsvarets nybyggnader.

Jag begärde emellertid ordet för att beröra en annan, mera obetydlig fråga. Vi äro några stycken på västkusten, som ha framställt diverse önskemål i fråga om västkustens försvar, och under punkt 103 redovisas bland annat begäran om ett litet anslag på 60,000 kronor för anskaffande av tvenne motorfiskebåtar av trä. Det skulle vara kosterbåtar av större typ, som skulle användas för minsvepning. Vi gjorde denna framställning, därför att vi visste, att de, som ha ansvaret för västkustens sjöförsvar, äro livligt intresserade av frågan.

Det säges nu i utskottets utlåtande, att från vederbörande militära myndigheters sida icke gjorts någon framställning till Kungl. Maj:t om inköp av dylika båtar, och att det därför icke synes utskottet finnas anledning för riksdagen att på grundval av enskilda motioner och utan närmare utredning i ärendet anvisa medel för ändamålet. Det är kanske icke ordagrant men i sak samma motivering, som lämnades oss, när vi för några år sedan motionerade om en så uppenbart nödvändig sak som utflyttning av kanonerna i Göteborgs skärgård. Den frågan föll då, men den kom dess bättre igen nästa år i form av en kungl. proposition, och givetvis då med större framgång. Jag vågar uttala den förhoppningen, att denna lilla bagatellfråga skall gå samma lyckliga utveckling till mötes. Det dröjer visserligen ett år längre, under vilket vederbörande militära myndigheter där nere icke kunna utbilda och träna personalen på det extra sätt, som skulle vara möjligt, ifall man nu finge dessa båtar, men det kan icke hjälpas. Jag vågar i alla fall hoppas, att försvarsministern till nästa år vill ägna det här framförda önskemålet en välvillig prövning.

Häruti instämde herrar *Lithander* och *Tengström*.

Herr **Hagberg** i Malmö: Det är alldeles riktigt, som herr försvarsministern erinrade om, att anledningen till att spørgsmålet om motortorpedbåtar för ett par år sedan åter togs upp var diskussionen om införandet av pansarkryssare

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

såsom huvudfartyg i flottan, men att saken i och med att man avförde 27-knopskryssaren från dagordningen kom i ett annat läge. Ett tillfredsställande skydd för de nya 22 knops artillerifartygen kunde i stället ombesörjas av vedettbåtar av ny typ, menade man. Detta är visserligen alldeles riktigt, men kvar står likväl den omständigheten, att dessa motortorpedbåtar äro, åtminstone enligt sakkunskapens på denna punkt alldeles enstämmiga uppfattning, mycket goda och tillfredsställande komplement till *flyget* och *undervattensbåtarna*. Särskilt flygets verksamhet är ju nattetid mycket inskränkt, under det att de ytterst snabba motortorpedbåtarna just under natten ha sin främsta operationstid.

Under diskussionen har man också något berört frågan om neutralitetsvakten, och jag kan icke underlåta att därtill knyta ett par korta reflexioner. Jag var inne på den saken i mitt tidigare anförande, och jag skall be att något litet få utveckla ämnet. Svårigheterna att upprätthålla en effektiv neutralitetsvakt komma naturligtvis, om det nu inom den närmaste tiden händer något, att bli minst lika stora som förra gången. Hur hade vi denna sak ordnad under världskriget 1914—1918? Det kan väl icke anses ogrannlaga, att i denna diskussion såsom bakgrund till frågan om motortorpedbåtarna erinra därom, att under dessa fyra år befunno sig omkring 20 örlogsfartyg på Norrlandskusten såsom neutralitetsvakt och för sjöfartens skyddande, ungefär 15 fartyg på ostkusten, cirka 20 fartyg på sydkusten och ungefär 15 fartyg på västkusten. Dessutom hölls kustflottan med 20 å 25 fartyg ständigt beredd att såsom ett rörligt huvudskydd ingripa på de platser, där man möjligen kunde vänta neutralitetskränkningar med insättande av starka fientliga stridskrafter. Förhållandena under en eventuell neutralitetsvakt komma, som jag sade, naturligtvis nu att bli lika svåra som de voro den gången, men vad ha vi att möta dessa påfrestningar med i fråga om lätta fartyg? Jag skall endast nämna ett par siffror. Av vår flottas omkring 65 nu rullförda stridsfartyg äro, herr talman och ärade kammarledamöter, icke mindre än 25 överåriga. Nästa år ökas detta antal med ytterligare 12 fartyg. Dessa överåriga fartyg äro av allt att döma icke i det skick, att de kunna brukas under de ytterligt påfrestande förhållanden, som en ny neutralitetsvakt skulle medföra. Jämför man vad som fanns förra gången och ändå knappast räckte till, tycker jag icke det är så värst svårt att draga de nödiga slutsatserna.

Jag kanske också skulle kunna erinra om att till erfarenheterna från denna tid hörde upprepade framställningar från såväl sjöfarts- som industrihåll om förbättring av bevakningen i ändamål att, såvitt möjligt, söka hålla våra handelsvägar öppna. Det gick ju, ehuru i begränsad omfattning, men det gick kanske främst tack vare den relativt rikliga tillgång vi då hade på lätta fartyg, som snabbt kunde ingripa och tillrättalägga förekommande neutralitetskränkningar.

Jag har velat lämna dessa små erinringar såsom ett komplement till debatten.

Såväl försvarsministern som herr Törnkvist ha starkt understrukt nödvändigheten av att ytterligare utreda detta spörsmål. Frågan befinner sig, anser man, inte i ett sådant skick, att man nu kan fatta beslut om anslag. Man kan naturligtvis alltid, när det gäller sådana ting, argumentera på det sättet, men, herr talman, jag vill dock erinra om att denna i och för sig hedervärda strävan att blott skaffa det allra yppersta ganska ofta har åstadkommit olägliga dröjsmål vid anskaffandet av för vårt försvar viktig teknisk materiel. Jag tror icke, att jag behöver anförå några exempel på riktigheten av denna sats.

Till slut vill jag endast som ett allmänt intryck av departementschefens anförande säga, att jag tyckte nog — jag är kanske litet optimistisk därvid-

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

Jag — att jag i detsamma kunde spåra ett icke ringa intresse för detta spörsmål. Jag vill därför uttrycka den förhoppningen, att frågan skall komma tillbaka till ett annat år i bättre och mera framgångsrikt skick än det varit den nu synbarligen befinner sig.

Herr Senander: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr Olssons i Stockholm anförande, som jag fann vara ganska märkligt i visst hänseende. Han förde ju ett rent militärtekniskt resonemang, och han drog den slutsatsen, att om man följde hans linje på detta område, skulle man kunna åstadkomma ett bättre och effektivare försvar. Jag anser, att detta anförande i viss mån bör betraktas såsom en omvändelse för Flygpartiets vidkommande. Efter den debatt, som fördes förra lördagen i militärfrågan, framhöll Flygpartiets organ Folkets Dagblad, att socialisterna voro de enda, som icke tillhörde den »nationella samlingen» i försvarsfrågan. Jag tror emellertid, att man nu kan hälsa herr Olsson i Stockholm välkommen i denna nationella samling efter det anförande, som han här har hållit. Nu gäller det bara att få reda på var herr Flyg befinner sig, ty hans anförande vid förra diskussionen i militärfrågan gav intet som helst besked och ingen möjlighet att bedöma, hur han ställde sig i fråga om försvaret.

Herr Törnkvist: Herr talman! Herr Hellbergs anförande utgjorde ett nytt moment i debatten, som icke varit framme förut. Det skulle varit underligt, om utskottet anförde såsom svar, att vi haft ärendet under mycket noggrann omprövning, därför att idén att köpa ett par kosterbåtar för de uppgifter, som skulle tilldelas dem, är ganska originell. Vi ha också inhämtat vissa upplysningar om tänkesättet därom på vederbörande orter. Jag tror, att man där var lika förvånad som vi rörande möjligheten att på den vägen lösa västkustens försvarsproblem. Jag vill icke intaga någon förhandsståndpunkt. Det är mycket möjligt, att den vägen tillgodoser förbilligandet av arbetsuppgifter av det slag, som dessa kosterbåtar skulle tilldelas.

Jag skulle tro, att detta förslag emanerar direkt från den närmast ansvarige befälhavaren där. Marinstaben står nog ganska främmande därför, och marinförvaltningen torde vara ganska skeptisk. I varje fall ha vi icke kunnat undgå det intrycket under det resonemang, vi förde om den saken vid det tillfälle, jag här åsyftar. Det har sålunda icke varit fråga om någon slentrian, herr Hellberg. Aktningen för västkusten är åtminstone hos huvuddelen av utskottet synnerligen stor, och vi måste naturligtvis fästa stort avseende vid västkustens ekonomiska liv, som är av en mycket stor betydelse för folkhushållningen. Det gäller sålunda ingenting annat än att även här avvakta klara och bestämda fakta både i fråga om ändamålsenligheten och ekonomin, innan man rekommenderar riksdagen att taga ståndpunkt. Jag hoppas, att herr Hellberg inser, att jag med detta i någon mån lyckats avtvå utskottet det kanske enligt herr Hellbergs mening litet lättsinniga skrivsättet, när utskottet icke utvecklat saken mera. Jag tror emellertid, att ett bifall till utskottets hemställan på denna punkt är berättigat, och ber, herr talman, att få yrka bifall till samma hemställan.

Herr Hellberg: Herr talman! Funnes det icke mera lättsinne hos statsutskottet än som kommit till synes i denna del av utlåtandet, vore det ett ganska tråkigt utskott. Jag har icke alls uppfattat detta såsom lättsinne eller någon slentrian. Jag är alldeles övertygad om att statsutskottet här såsom alltid gått tillväga med yttersta noggrannhet och saklighet. Att sedan motionärerna haft en fackman, som förfäktat sin åsikt, och utskottet haft en fackman, som förfäk-

Ang. flottans ersättningsbyggnad. (Forts.)

tat en annan, är dess värre icke så ovanligt. Herr Törnkvist fattade fullkomligt rätt, när han angav vem som han trodde vara den, som fört fram detta förslag. Det blir den mannens sak att föra den vidare till den myndighet, som har att göra en undersökning och framlägga förslag i denna fråga. Jag ber att få tacka herr Törnkvist för det gentemot västkusten vänliga svaret.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag vill säga till herr Senander, att både min och herr Flygs ståndpunkt till det spørsmål, som vi nu diskutera, är klargjord i den motion, som framlagts i riksdagen och som riksdagen avslagit. Om herr Senander läser den, kan han få min och herr Flygs uppfattning ytterligare klarlagd. Herr Senanders ståndpunkt är däremot något dunkel. Han höll ett litet anförande men gav icke något besked angående sin uppfattning, huruvida man skulle bygga ett par stora epapråmar för 70 miljoner kronor eller icke.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bagge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 103:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 104—131.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 132.

Lades till handlingarna.

Punkterna 133—137.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 138, angående de värnpliktigas avlöning och färder m. m.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 163 (sid. 228 och 229) av fjärde huvudtiteln, avd. F. Flygvapnet, föreslagit riksdagen att till de värnpliktigas avlöning och färder m. m. för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 339,000 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i proposition nr 232 — med ändring av förberörda förslag — föreslagit riksdagen att för nu ifrågavarande ändamål för nästa budgetår anvisa ett förslagsanslag av 350,000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehått under punkterna 26 och 86 berörda, inom andra kammaren väckta motioner, nämligen

*Ang. de
värnpliktigas
avlöning och
färder m. m.*

Ang. de värnpliktigas avlöning och färder m. m. (Forts.)
nr 126 av herr Brädefors *m. fl.* och nr 203 av herr Olsson i Stockholm *m. fl.*,
såvitt motionerna anginge förevarande anslag.

Uti motionen II: 203 hade hemställts, att dagavlöningen för samtliga värnpliktiga skulle ökas från nuvarande 50 öre per dag till 1 krona per dag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) avslå motionerna II: 126 och II: 203 om höjning av dagavlöningen till de värnpliktiga, i vad motionerna avsåge förevarande anslag;

b) till de värnpliktigas avlöning och färder m. m. för budgetåret 1939/40 anvisa ett förslagsanslag av 350,000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen nr 203.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II: 203, i vad den avsåge nu ifrågavarande anslag, bifölles; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 139—164.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 165.

Lades till handlingarna.

Punkterna 166—170.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 171.

Lades till handlingarna.

Punkten 172.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Ang. befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet. *Punkten 174*, angående befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr Mosesson: Herr talman! De sakkunniga, som hade att inkomma med förslag rörande den andliga vården vid försvarsväsendet, voro fullkomligt eniga om det förslag som de framburo. Detta grundade sig dels därpå, att alla voro genomträngda av en önskan att nå ett positivt resultat, och dels därpå att de också voro besjälade av en uppriktig vilja att gå varandra till-

Ang. befrämjande av den andliga vården vid försvarsväsendet. (Forts.)
mötes. Nu ha vi föreslagit i fråga om den kulturella vården vid regementena, att det skall finnas ett bildningsråd, och att detta bildningsråd skall vara sammansatt av en representant för regementet och två representanter från de statsunderstödda folkbildningsorganisationerna, att militärpastor skall vara självskriven ledamot, samt att det också skall finnas en representant för den frivilliga religiösa verksamheten. Statsrådet har föreslagit, att den sistnämnde skall utgå. Statsrådet menar, såsom jag förmodar, att detta bildningsråd eller kulturutskott, såsom han ville kalla det, icke skulle bli för stort. Man kan förstå det, men jag vill fästa uppmärksamheten på att de föreläsningar, som anordnas av detta bildningsråd, ofta hållas på soldathemmen, och då hade vi tänkt oss såsom rätt och lämpligt, att t. ex. husfadern på detta hem skulle vara med i den kommitté, som anordnar sådana här föreläsningar.

Så står det i statsrådets yttrande litet längre ned på sid. 115, att på grund av vissa lokala eller personliga förhållanden kan en modifikation behövas i de bestämmelser, som statsrådet i det föregående nämnt, vilket medför, att Kungl. Maj:t bör ha rätt att vidtaga en sådan modifikation.

Jag ville vid behandlingen av denna punkt uttala den förhoppningen, att, då skäl därtill äro, det icke måtte stöta på några svårigheter att få en sådan representant i detta bildningsråd, så att vi undvika sådana friktionsanledningar, som vi varit angelägna om att försöka undanröja i de sakkunnigas förslag.

Jag har, herr talman, blott velat uttala detta och har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i denna punkt hemställt.

Punkten 175.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 176.

Lades till handlingarna.

Punkterna 177 och 178.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 179.

Lades till handlingarna.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 175, på grund av kamrarnas skiljaktiga beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av 35 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) jämte i ämnet väckta motioner.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 9.

Herr talmannen tillkännagav, att efter överenskommelse mellan talmännen bestämts, att gemensam omröstning komme att äga rum onsdagen den 24 innevarande maj angående den i statsutskottets memorial nr 175 föreslagna, av kammaren godkända voteringspropositionen.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa kostnader i samband med inbördeskriget i Spanien;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av beskickningshus i Tokio m. m.; och

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av sändebudsbefattningen i Prag och upprättande av en sändebudsbefattning i Belgrad.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

*Ang. vissa
åtgärder för
tillgodoseende
av västkustens
sjöförvar.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 179, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för tillgodoseende av västkustens sjöförvar.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade

Herr Lithander: Herr talman! I de föreliggande motionerna har begärts skyndsamt utredning rörande dels det personalbehov dels det materielbehov, som kräves för att bestrida de viktiga uppgifter, som på västkusten kunna förekomma i händelse av krigsfara. Utskottet pekar här visserligen på att en sådan utredning pågår, men i samma motioner har särskilt understrukits betydelsen av att denna utredning sker skyndsamt. Jag vill, herr talman, uttrycka den förhoppningen, att denna utredning skall slutföras mycket skyndsamt, och att överhuvud taget detta viktiga spörsmål vinner det beaktande, som det utan tvivel förtjänar, icke enbart i västkustorternas intresse utan i hela rikets intresse på grund av den betydelse, som dessa uppgifter kunna ha för folkförsörjningen och mycket annat.

Härmed var överläggningen slutad; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 180, i anledning av väckt motion om mottagande av bidrag från kommun till anskaffning av luftvärnspjäser till hemortens försvar m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

*Ang. löne-
reglering för
ordinarie
tjänstemän
vid de all-
männa läro-
verken m. fl.
statliga under-
visnings-
anstalter.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 3 mars 1939 dagtecknad proposition (nr 217) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels besluta, att civila avlöningsreglementet skulle äga tillämpning å ordinarie tjänstemän vid högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blindas, vårdanstalten för blindas med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma, de tekniska läroverken samt navigationsskolorna;

*Äng. lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl.
statliga undervisningsanstalter. (Forts.)*

dels godkänna ett av föredragande departementschefen förordat förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 54 § 9 och 10 mom. samt 56 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8);

dels godkänna det i bilagan 2 vid statsrådsprotokollet för den 3 mars 1939 innefattade förslaget till avlöningsbestämmelser för rektorer vid allmänna läroverk m. fl. statliga undervisningsanstalter;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i sagda statsrådsprotokoll angivits, förordna, på vad sätt de i nämnda bilaga innefattade bestämmelserna skulle inordnas i civila avlöningsreglementet;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet;

dels ock besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till de ordinarie tjänstemännen vid här ifrågavarande undervisningsanstalter enligt av departementschefen förordade grunder.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *T. Caap* (I: 252) och den andra inom andra kammaren av herr *Arne mark m. fl.* (II: 392), däri hemställt, att riksdagen, i samband med behandlingen av propositionen nr 217, måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av sådana övergångsbestämmelser, varigenom extra-ordinarie lärare vid befordran till ordinarie tjänst även efter den 1 juli 1939 under viss övergångstid måtte vid placering i löneklass få tillgodoräkna sig sin icke-ordinarie tjänstgöring före utgången av juni månad 1939 i enlighet med intill sagda tidpunkt gällande föreskrifter.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. besluta, att civila avlöningsreglementet skulle äga tillämpning å ordinarie tjänstemän vid högre lärarinneseminariet, de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, småskoleseminarierna, läroanstalterna för blindas, vårdanstalten för blindas med komplicerat lyte, läroanstalterna för dövstumma, de tekniska läroverken samt navigationsskolorna;

2. godkänna Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse angående ändrad lydelse av 54 § 9 och 10 mom. samt 56 § civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8), dock i vad avser 54 § 9 mom. 4, 5, 7 och 8 punkterna med de jämkningar utskottet i sin motivering förordat;

3. godkänna det såsom Bil. 2 vid statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 mars 1939 fogade förslaget till avlöningsbestämmelser för rektorer vid allmänna läroverk m. fl. statliga undervisningsanstalter, att lända till efterrättelse från och med den 1 juli 1939, dock med den jämkning utskottet i motiveringen förordat;

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad i nyssnämnda statsrådsprotokoll angivits, förordna, på vad sätt de i föregående punkt 3 omförmälda avlöningsbestämmelserna för rektorer skulle inordnas i civila avlöningsreglementet;

5. med avslag å motionerna I: 252 och II: 392 bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet;

6. besluta, att barntillägg skulle övergångsvis utgå till de ordinarie tjänstemännen vid här ifrågavarande undervisningsanstalter enligt av departementschefen förordade grunder.

Ang. lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter. (Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Pauli*, *Bergman*, *Domö*, *Holmdahl* och *Åqvist*, vilka ansett,

dels att utskottets yttrande i anledning av de likalydande motionerna I: 252 och II: 392 bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

dels ock att utskottets hemställan i anslutning härtill bort i nedan angiven del hava följande lydelse:

5. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 252 och II: 392 bemyndiga Kungl. Maj:t att, vad anginge ordinarie tjänstemän vid förut angivna undervisningsanstalter, utfärda erforderliga bestämmelser om övergången till civila avlöningsreglementet med iakttagande jämväl av vad reservanterna i sin motivering förordat.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande innehåller förslag om att inordna befattningshavarna vid läroverk och andra statliga läroanstalter under det civila avlöningsreglementets bestämmelser. Till de viktigare ändringar, som skulle genomföras för dessa lärarkårer, hör otvivelaktigt bortfallandet av den gamla rätten att vid befordran till ordinarie tjänst få för löneplacering tillgodoräkna sig en viss del av föregående tjänstgöringstid. I stället för denna tillgodoräkningsrätt inträder tillämpningen av den s. k. sneddningsregeln. Jag skall icke trötta kammarens fåtaligt närvarande ledamöter med att fördjupa mig i vad detta mycket invecklade begrepp innehåller. Det framgår för övrigt av propositionen och utskottsutlåtandet. När det civila avlöningsreglementet kommer att tillämpas på dessa stora lärarkårer från och med den 1 juli, ifall riksdagen bifaller detta utlåtande, vilket väl kommer att ske, kommer denna s. k. tillgodoräkningsrätt att försvinna. Utskottet är enigt om att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Däremot dela meningarna sig, då det gäller det motionsvis framförda förslaget till övergångsbestämmelser för nu i tjänst varande icke ordinarie lärare — övergångsbestämmelser, som inom en viss begränsad tid skulle medge, att de såsom hittills skulle få tillgodoräkna sig intjänade tjänstår. Reservanterna på punkten 5 i utlåtandet ha ansett, att starka skäl tala för dylika övergångsbestämmelser.

Den praktiska tillämpningen av de nu gällande bestämmelserna har varit förmånligare för befattningshavare inom statens undervisningsväsende än för andra inom den civila förvaltningen. Sannolikt har detta berott därpå, att dessa lärare ha under en mycket lång följd av år först mycket sent kunnat räkna på att vinna befordran till ordinarie tjänst. För blott några år sedan kunde en extralärare vid ett läroverk i genomsnitt knappast vinna befordran, förrän han var i fyrtioårsåldern, och han kunde vara ännu äldre. Detta har medfört, att man så mycket gynnsammare tillämpat just denna möjlighet till tillgodoräkning av föregående tjänstetid för löneplacering vid befordran till ordinarie tjänst. Men detta gör också, att en omedelbar och oförmedlad övergång till sneddningsregeln skulle bli mera kännbar för denna tjänstemannagrupp. Det kan bli en ganska påtaglig skillnad mellan lönen å ena sidan för de lärare, som befordrats före den 1 juli, med löneplacering enligt de gamla grunderna, och å andra sidan för de lärare som befordras efter den 1 juli, om sneddningsregeln skall för dessa tillämpas. Jag skall be att få taga fram ett enda exempel. Två lärare, som kanske ha lika många tjänstår och kanske precis lika goda meriter i övrigt att åberopa sig på, kunna då få uppbära vä-

*Ang. lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl.
statliga undervisningsanstalter. (Forts.)*

sentligt olika stora löner under en lång följd av år och detta endast beroende på den omständigheten, att den ene blivit utnämnd före den 1 juli och den andre efter den 1 juli i år. I vissa fall kan en sådan lärare få omkring 500 kronor mindre i lön under nio år än hans lyckligare kollega får, som utnämnts före den 1 juli i år. Men att den ene befordras något tidigare än den andre, beror i allmänhet på förhållanden som de enskilda lärarna icke på något sätt kunna råda över. Jag anser, att det av mig anförda exemplet, vari påvisats, hur det civila avlöningsreglementets bestämmelser komma att verka för lärarna, om därtill icke fogas en övergångsbestämmelse, talar mycket starkt för det befogade i att man inför en sådan övergångsbestämmelse. Reservanterna ha därför ansett, att de starka skäl föreligga, som utskottsmajoriteten efterlyser för att det enbart för denna grupp skall införas en övergångsbestämmelse.

Jag ber att med dessa ord får yrka bifall till den i fråga om punkten 5 i utskottsutlåtandet föreliggande reservationen.

I detta anförande instämde fröken *Andersson* samt herrar *Henriksson*, *Arne-mark*, *Lindskog*, *Åqvist* och *Gezelius*.

Herr *Jonsson* i Eskilstuna: Herr talman! De tomma bänkarna i kammaren vittna om att kammarens ledamöter egentligen icke behöva några ytterligare upplysningar i detta ärende utan anse sig vara nöjda med vad som står i betänkandet. För min del anser jag också, att vad som av utskottet anförts på sid. 32 i utlåtandet, innebär tillräckligt bärande skäl för utskottets ställningstagande i förevarande fall. Men jag skall likväl därutöver säga ett par ord, det skall icke bli många.

Om man med det förfarande som reservanterna önska skulle kunna åstadkomma någon rättvisa, vore det ingenting att bråka om. Det kan man emellertid inte. Först och främst finns det andra statens tjänstemän, som skulle kunna ha nytta av en sådan tillgodoräkningsregel som reservanterna vilja genomföra för läroverkslärares vidkommande, men de få icke benyttja sig av en dylik tillgodoräkning enligt det civila avlöningsreglementets bestämmelser. Vidare är det icke säkert, att man kan hjälpa alla de extralärare som nu äro anställda eller som anställas före den 1 juli i år. Är man fullkomligt säker på att envar av dessa anställda om sex år kommit innanför de gyllene portarna? Säkerligen komma några lärare att få stanna utanför. Vad vill man göra med dem? Slutligen har man alla dem som komma att bli anställda efter den 1 juli 1939. De nyanställda komma aldrig någonsin att få räkna sig till godo den föregående tjänstgöringen. Fullkomlig rättvisa på området kan man således icke åstadkomma. Någon gång och vid någon tidpunkt måste man sätta gränsen till den nya ordningen. Om man gör det nu eller senare, det är en sak som man naturligtvis kan diskutera. Jag betonar ännu en gång, att man i varje fall icke kan åstadkomma någon rättvisa för läroverkslärares vidkommande med en sådan övergångsbestämmelse, som reservanterna vilja ha införd.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag i förevarande punkt.

Herr *Holmdahl*: Herr talman! Det är naturligtvis alldeles riktigt, vad andra avdelningens i statsutskottet ärade ordförande sagt, att fullkomlig rättvisa icke kan vinnas, men å andra sidan, om man beslutar en övergångsbestämmelse för sex år, kommer detta att bli till fördel för de allra flesta av dessa icke ordinarie läroverkslärare, som icke hunnit bli befordrade före den 1 juli 1939, och de ojämnheter och orättvisor som eljest skulle uppstå komma att ge-

Ang. lönereglering för ordinarie tjänstemän vid de allmänna läroverken m. fl. statliga undervisningsanstalter. (Forts.)

nom en sådan övergångsbestämmelse bli väsentligen färre. Det är det enda man kan säga. Men det torde räcka som motiv för ett bifall till reservationen.

Jag vill dessutom tillägga, att för det stora flertalet av dem, som skulle få gagn av en dylik övergångsbestämmelse, gäller det, att dessa extralärare ha gått och arbetat under sina första tjänstår vid läroverken mot en lägre begynnelselön än den som samtliga extralärare efter den 1 juli i år komma att uppbära. Jag tycker, att det också är ett skäl för att med en övergångsbestämmelse utjämna ojämnheterna i själva skarven mellan de gamla och nya lönebestämmelserna för de nu i tjänst varande icke-ordinarie lärarna.

Herr *Tengström* instämde häruti.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som beträffande mom. 5 föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Holmdahl* begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 181, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som beträffande mom. 5 föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriska avlöningsbestämmelser under budgetåret 1939/40 för vissa kommunanställda lärare m. fl.; och

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa särskilda grunder för lönetursberäkning för ordinarie lärare i övningsämne vid det statliga undervisningsväsendet.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Till avgörande förelåg härefter statsutskottets utlåtande, nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statliga och kommunala beredskapsarbeten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I anslutning till sin i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln (punkt 21) gjorda framställning hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 178,

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 3 mars 1939, föreslagit riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad departementschefen anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor,

dels ock till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 198, inom första kammaren av herrar *K. H. Andersson* och *Th. Nilsson* och den andra, nr 298, inom andra kammaren av herr *Mårtensson m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att statsbidrag måtte tilldelas kommun, som anordnade kommunalt beredskapsarbete speciellt avsett för äldre arbetare och efter i huvudsak de principer, som i motionerna angivits,

dels ock två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 282, inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.*, och den andra, nr 436, inom andra kammaren av herr *Anderson* i Norrköping *m. fl.*, vari, såvitt nu vore ifråga, hemställts, att riksdagen ville sänka det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till statliga och kommunala beredskapsarbeten begärda anslaget från 10,000,000 till 7,500,000 kronor, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om enhetligt centralorgan för den nu splittrade arbetslöshetspolitiken måtte upptagas till utredning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga och att utredningen så påskyndades, att förslag därom kunde föreläggas 1940 års riksdag, samt att riksdagen i övrigt ville rörande direktiven för arbetslöshetspolitiken beakta vad i motionerna anförts.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge här ifrågavarande anslag och direktiven för dess användning, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad föredragande departementschefen och utskottet anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskapsarbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 10,000,000 kronor och vidtaga i samband därmed stående åtgärder;

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

II. att motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge skrivelse om utredning angående enhetligt centralorgan för arbetslöshetspolitiken, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 198 och II: 298, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Carlström*, *Domö*, *Persson* i Falla och *Lundberg*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge här ifrågavarande anslag och direktiven för dess användning, måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad utskottet i det föregående anfört, besluta om igångsättande av statliga och kommunala beredskaps-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)
arbeten till en sammanlagd kostnad för staten av högst 5,000,000 kronor och vidtaga i samband därmed stående åtgärder.

b) till Statliga och kommunala beredskapsarbeten för budgetåret 1939/40 anvisa ett reservationsanslag av 7,500,000 kronor;

II. att riksdagen, med bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad de avsåge enhetligt centralorgan för arbetslöshetspolitiken, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan om ett sådant organ måtte upptagas till utredning av 1937 års arbetslöshetssakkunniga samt att utredningen så påskyndades, att förslag därom kunde föreläggas 1940 års riksdag;

III. att motionerna — — — riksdagens åtgärd.

2) av herr *von Heland*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, medgav kammaren på framställning av herr talmannen, att överläggningen i anledning av detta ärende finge röra sig jämväl om det närmast härefter å föredragningslistan uppförda ärendet, statsutskottets utlåtande nr 185.

I anledning härav upptogs nu jämväl till behandling statsutskottets utlåtande, nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens arbetslöshetskommission, reservarbeten och kontantunderstödsverksamhet m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner.

I anslutning till sina i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln (punkterna 19 och 20) gjorda framställningar hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 179, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 3 mars 1939, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1939/40 anvisa dels till Statens arbetslöshetskommission ett förslagsanslag av 350,000 kronor, dels ock till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 8,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet till behandling förehaft dels två likalydande motioner, väckta, den ena, nr 282, inom första kammaren av herr *F. Domö m. fl.* och den andra, nr 436, inom andra kammaren av herr *Anderson* i Norrköping *m. fl.*, vari, såvitt nu vore ifråga, hemställts, att riksdagen ville höja det av Kungl. Maj:t för nästa budgetår till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. begärda anslaget från 8,000,000 till 10,500,000 kronor,

dels en inom andra kammaren av herr *Olsson* i Stockholm *m. fl.* väckt motion, nr 2, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta uppdraga åt regeringen att snarast möjligt avveckla arbetslöshetskommissionens verksamhet, att ännu pågående A. K.-arbeten skulle övertagas och utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi till avtalsenliga löner och att understödsverksamheten skulle läggas direkt under socialdepartementet i enlighet med de allmänna riktlinjer, som återfunnes i motion nr 7 i andra kammaren vid 1936 års riksdag,

dels en inom andra kammaren av herrar *Ericsson* i Sörsjön och *Olsson* i Rödningberg väckt motion, nr 40, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående sådan ändring av nu gällande arbetslöshetsdirektiv, att skogsarbetare och andra arbetare icke utan att synnerliga skäl därtill föreläge finge avstängas från erhållande av arbetslöshetshjälp, samt att för riksdagen måtte framläggas de förslag vartill utredningen kunde föranleda,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Brädefors m. fl.* väckt motion, nr 283, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta avskaffa arbetslöshetskommissionen och de nuvarande arbetslöshetsdirektiven samt att offentliga arbeten,

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

vid vilka kollektivavtalslöner tillämpades, skulle anordnas och handhavas av statens, kommunernas och vägdistriktens ordinarie organ.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 2 och 283 samt I: 282 och II: 436, de bägge sistnämnda i vad de avsåge anslaget till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m., måtte för budgetåret 1939/40 under femte huvudtiteln anvisa

- a) till Statens arbetslöshetskommission ett förslagsanslag av 350,000 kronor;
- b) till Reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. ett reservationsanslag av 8,000,000 kronor;

II. att motionen II: 40, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet i sin motivering anfört, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Carlström*, *Domö*, *Persson* i Falla och *Lundberg*, som ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I: 282 och II: 436, i vad dessa avsåge höjning av reservationsanslaget till reservarbeten, kontantunderstödsverksamhet m. m. från av Kungl. Maj:t föreslagna 8,000,000 kronor till 10,500,000 kronor.

Efter föredragning jämväl av utskottets i utlåtandet nr 185 gjorda hemställan, anförde:

Herr Bagge: Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet är, som kammarens ledamöter säkert ha lagt märke till, ett ganska fredligt dokument både i avseende på själva utskottsutlåtandet och i avseende på reservationen. Anledningen därtill är också uppenbar. Man avvaktar, som ju ganska ofta sker här i landet, en pågående utredning, och under tiden råder ett slags vapenvila. När utredningsresultatet föreligger, får man se, om denna vapenvila kan övergå i en varaktig fred på detta område och om de olika meningsriktningarna på grundval av de under årens lopp gjorda erfarenheterna skola kunna ena sig om något gemensamt resultat. Man måste säga, att ingenting kunde vara lyckligare än detta, i all synnerhet om man tänker på att det nuvarande läget och den brist på plan och genomtänkta åtgärder, som den svenska arbetslöshetspolitiken har haft att uppvisa under de gångna åren, icke är något att glädja sig åt. För att emellertid ett sådant resultat skall kunna nås, är det nödvändigt, att man har klart för sig bristerna i det nuvarande systemet — om man nu överhuvud taget kan kalla detta tillstånd för ett system — och tager lärdom av de erfarenheter som ha gjorts.

Det är väl klart, att något måste vara på tok med den nuvarande arbetslöshetspolitiken, när den har att uppvisa en så besynnerlig och paradoxal situation som att arbetslösheten på sina håll åter sig fast och ökas, samtidigt som stora och viktiga näringsgrenar, särskilt jordbruket och skogsbruket, klaga över svårigheterna att få tillräckligt med arbetskraft. Dessutom får man väl säga, att det är något egendomligt, att vi faktiskt stå utan en enhetligt ledd beredskap på detta område även inför en eventuell åter inträdande massarbetslöshet. Det är väl i alla fall något, som vi alla kunna vara ense om, alldeles oberoende av vår uppfattning om orsakerna till detta förhållande. Dessa båda allvarliga och kanske avgörande omständigheter i det nuvarande läget på arbetsmarknaden ha naturligtvis flera orsaker, men de böttna också i den arbetslöshetspolitik som sedan 1933 förts här i landet. Denna arbetslöshetspolitik har präglats av vissa grundläggande missuppfattningar beträffande arbetslös-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)
hetens orsaker och de medel som böra användas för att hjälpa de arbetslösa. Jag skall emellertid här endast taga upp ett par huvudsynpunkter för att icke alltför mycket förlänga denna debatt, som kammarens ledamöter icke tyckas vara särskilt intresserade av.

Från 1915 till 1933 hade här i landet utbildats ett system för att hjälpa de arbetslösa, som vad man än vill säga om det och vad man än kan tycka om det, dock måste erkännas ha varit grundat på en enhetlig administration och också på väl genomtänkta principer och metoder samt på de erfarenheter som man undan för undan gjort vid verksamhetens fortgång. Med det nu sagda vill jag icke på något sätt glorifiera detta system eller säga, att det är det allena saliggörande. Det har otvivelaktigt haft sina brister som alla andra system. Framför allt måste man emellertid se till, att man anpassar en sådan verksamhet efter den utveckling som ägt rum sedan dess.

Vad jag i dag vänder mig emot, det är att den socialdemokratiska regeringen och framför allt den förutvarande socialministern lyckats slå sönder det gamla systemet, men här liksom på andra områden av socialvården icke kunnat ersätta det gamla systemet med något nytt som kunde bättre ha passat hans uppfattning i dessa frågor. I stället har han undan för undan låtit splittring och planlöshet utveckla sig på detta område. Därtill bidrager icke minst sammanblandningen av konjunkturpolitiska åtgärder — som ju sedermera icke visat sig ha haft någon egentlig åsyftad verkan — och åtgärder i syfte att hjälpa de arbetslösa. Man har blandat ihop dessa båda saker, och därför har man icke fått något system som varit tillfredsställande vare sig i det ena eller det andra avseendet. Av det gamla systemet bibehölls ju arbetslöshetskommissionen med de av denna kommission ledda reservarbetena, men denna verksamhet tillbakaträngdes systematiskt — och det var väl egentligen det enda systematiska i den förda politiken — av de s. k. beredskapsarbetena, som icke äro konstruerade på sådant sätt, att de äro lämpliga ur arbetslöshetspolitisk synpunkt och som dessutom icke ligga under någon gemensam arbetslöshetspolitisk ledning. Härtill kommer ju ett stort antal andra allmänna arbeten, som ha varit igångsatta väsentligen av arbetslöshetspolitiska skäl. Det har under sådana förhållanden icke funnits någon gemensam plan eller någon gemensam ledning vare sig inom det senaste slaget av arbeten eller beträffande förhållandet mellan denna verksamhet och arbetslöshetskommissionens verksamhet med dess reservarbeten. Än mindre har man haft något centralt organ, som kunnat hålla i sin hand både arbetslinjen och kontantunderstödslinjen på ett sätt som väl är nödvändigt, om man vill göra arbetslöshetshjälpen effektiv.

Jag skall icke gå in på några detaljer beträffande dessa spörsmål. Vi ha diskuterat dem ofta förut i kammaren, men jag anser mig skyldig att inför den slutspurt, som jag hoppas att sakkunnigkommittén nu skall göra, framhålla dessa mina synpunkter.

Beredskapsarbetena ha i flera avseenden icke varit lyckade ur synpunkten av de syften som man med dem velat uppnå. Man har haft svårt att få anslagen behandlade på ett ekonomiskt och finansiellt tillfredsställande sätt. De olika kommunerna ha lockats genom statsbidrag till i och för sig oekonomiska anläggningar, som måste få ett inflytande på den kommunala finanspolitiken. Kontrollen har ofta varit olämpligt anordnad och kostnaderna stora. Alltför stor del av dessa kostnader ha dessutom gått till andra ändamål än de arbetslösas uppehälle, till material- och kapitalkostnader samt andra kostnader av olika slag. Därigenom har ett mindre antal arbetslösa fått hjälp än vad som blivit fallet, om man gått tillväga på ett sådant sätt, att man utvalt arbeten som krävt mer arbetskraft och mindre material och kapital. Arbetena ha icke heller kunnat anordnas på det lämpligaste sättet i fråga om deras förläggning.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Framför allt är det mycket påfallande, hur olämpligt de varit anordnade i förhållande till arbetslöshetens säsongvariationer här i landet.

Slutligen skulle jag vilja säga några ord om en fråga, som varit under diskussion även i anledning av den interpellation som jag tillät mig framställa i detta ämne tidigare under riksdagen, nämligen det s. k. hänvisningsförfarandet och vad därmed sammanhänger. Det är ju uppenbart, att de vanliga allmänna arbetena och beredskapsarbetena äro i motsats till reservarbetena icke särskilt lämpade att taga emot arbetslösa med olika utbildning och olika förutsättningar för arbete, och därför ha svårigheterna med hänvisning av arbetslösa till sådana arbeten varit en av de största bristerna ur arbetslöshetens synpunkt med arbeten av detta slag. Nu har man sedan i januari i år, tror jag, i arbetslöshetskommissionens rapporter fått en hel del siffror som utvisa, i vilken utsträckning man har hänvisat arbetslösa till dessa beredskapsarbeten. De ha varit mycket intressanta. Vi skulle ha kunnat få dem förr. Dessa siffror visa, att numera är nog det övervägande antalet vid dessa arbeten redovisade arbetare hänvisade till dem från olika slag av myndigheter. Då skulle man kunna tro, att de, som hänvisats, i allmänhet äro mycket väl lämpade för de arbeten som förekomma och att hänvisningen till beredskapsarbetena icke alls skulle vara förenad med de svårigheter på denna punkt, som vi, som ställa oss kritiska till dem, ha antagit. Men är det icke i praktiken på det sättet, att vederbörande entreprenör får välja mellan de arbetare, som hänvisas till honom för ett arbete, och att man i stället för dem som han ur olika synpunkter ratar, hänvisar nya arbetare undan för undan? Behovssynpunkten blir sålunda icke tillgodosedd genom detta hänvisningsförfarande. Det är icke så, att i första rummet får den arbete, som har det största behovet av det, såsom fallet är med reservarbetena. Det är icke heller så, att familjeförsörjarna i främsta rummet komma i fråga. Alla dessa behovssynpunkter få en mycket minimal plats, när det gäller att uttaga arbetslösa till beredskapsarbeten. Detta innebär också en annan sak, och det är, att kring dessa arbeten blir det en frans av arbetslösa, som icke lämpa sig för arbeten av detta slag men som alltjämt gå och hoppas på att de någon gång skola kunna komma i fråga och därför icke skaffa sig något annat arbete. Deras arbetsvillighet inför den öppna marknadens arbetstillfällen påverkas av att de alltjämt räkna med möjligheten att en gång få plats vid beredskapsarbetena med de större förtjänstmöjligheter, som där hägra, och med kanske också i andra avseenden mera bekväma anställningsförhållanden. Detta medför framför allt, att jordbruket och även skogsbruket kommer att undanhållas den arbetskraft som eljest skulle kunna komma till dem på ett både ur jordbrukets och de arbetslösas synpunkter synnerligen önskvärt och lämpligt sätt. Vägran att taga erbjudet arbete i den öppna marknaden diskvalificerar ju icke på något sätt de arbetslösa från att få beredskapsarbete. Vad som kräves, är i själva verket, att man har en arbetslinje, som kompletterar den öppna marknadens möjligheter till prövning av arbetsvilligheten, och det förutsätter, att lönerna inom denna arbetslinje icke överstiga vad den öppna marknaden kan erbjuda.

Jag skulle således vilja säga, att vad jag nu framhållit ligger i dessa arbetens natur. De skola ju vara likställda med arbeten i öppna marknaden. Nu säger man: Ja, men det finns möjlighet att lägga ned sådana arbeten, om det skulle visa sig, att de på något sätt hålla kvar folk och hålla dem från den öppna arbetsmarknaden. Jag tror emellertid, att detta är ett alltför teoretiskt och abstrakt resonemang. Nedläggande av sådana arbeten genom länsstyrelsens försorg i en kommun, där det finns arbetslösa, sker i själva verket inte i praktiken, och det är heller inte gärna möjligt att genomföra.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

De arbetslösa kvarhållas vid dessa arbeten, och på så sätt kommer man fram till ett tillstånd, vars ogynnsamma verkningar i praktiken vi för närvarande ofta kunna observera. Detta beror på själva organisationen av arbetena och på en bristande central arbetslöshetspolitisk regi. Detta medför i sin tur, att man får ett förhållande permanent, som i och för sig icke är normalt och sunt. Allt detta är av ytterlig vikt, i synnerhet om vi återigen skulle stå inför en massarbetslöshetsperiod.

Det kan väl därför knappast sägas, att det nuvarande tillståndet och den nuvarande organisationen innebär en god beredskap inför en arbetslöshetskris. Uppgiften att reglera arbetskraften i syfte att så snabbt och i så stor utsträckning som möjligt överföra den till den öppna arbetsmarknaden har i vissa fall inte alls tillgodosetts och i andra fall splittrats på länsstyrelserna, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen o. s. v., vilka alla efter växlande regler skola — som det heter — samråda med Statens arbetslöshetskommission. Men detta samråd har, som vi veta, i de flesta fall blivit av skäligen formell natur. Allt detta har fört med sig, vad jag inledningsvis strök under, att det icke finns en principiell och genomförd ordning för arbetslöshetspolitiken. I den mån vi tidigare haft en sådan har den ersatts av kaos, därför att principen om ordning, reda och plan inte har passat in i den politiska ledningens uppfattning om hur arbetslöshetspolitiken bör skötas.

För vår del föreslogo vi redan 1933, att man skulle omorganisera den statliga arbetslöshetspolitikens ledning, och vi ha sedan under så gott som varje riksdag haft anledning att stryka under kravet på enhetlighet och planmässighet i den svenska arbetslöshetspolitiken. Men utvecklingen har, som sagt, under den förutvarande socialministerns ledning — jag vet inte hur det går under den nuvarandes — undan för undan gått i direkt motsatt riktning. Till sist tycks man emellertid till och med på det hållet ha insett, att detta kunde inte gärna längre få fortgå, och vid 1937 års riksdag sökte man tillmötesgå de från högerhåll uttalade önskemålen genom att tillsätta 1937 års arbetslöshetssakkunniga. Nu ha vi kommit så långt, att statsutskottet i sitt utlåtande säger ifrån, att de i våra motioner vid detta års riksdag framställda önskemålen »om ett centralt organ för arbetslöshetsärendenas handläggning lärer med hänsyn till vad departementschefen uttalat få anses tillhöra de organisatoriska problem, som falla inom ramen för det åt 1937 års arbetslöshetssakkunniga anförtrödda uppdraget». Detta är ju alltid ett framsteg, ty förra året hade utskottet motsatt uppfattning. »Utskottet förutsätter», säges det nu, »att ifrågavarande spörsmål ägnas erforderlig uppmärksamhet i samband med denna utredning.» Utskottet uttalar även med anledning av de sakkunnigas uppgifter en blyg förhoppning att utredningen skall vara slutförd under loppet av innevarande år. Detta hoppas vi ju alla, men nog får man säga, att en ökad arbetstakt och ett större intresse för dessa spörsmål än vad som hitintills lagts i dagen måste komma till stånd, om dessa förhoppningar skola infrias.

Vi få väl också hoppas, att regeringen samtidigt skall lyckas knäcka den andra svåra frågan, den permanenta arbetslöshetens problem, vars karaktär man från början missförstod och sedan envist har fortsatt att missförstå för att företrädesvis kunna använda sitt eget universalmedel, nämligen beredskapsarbetena, vilka ju lika litet som reservarbetena äro ägnade att avskaffa långtidsarbetslösheten. Man skapar inte på detta sätt några nya normala arbetstillfällen, man upprätthåller endast både ur ekonomisk och social synpunkt abnorma förhållanden. För min del tillät jag mig 1934 att framhålla den »permanent» arbetslöshetens särskilda och egenartade problem, och 1936 gjorde vi inom högern ett försök att framlägga positiva synpunkter på detta

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

svåra problem och kommo med konkreta förslag i olika avseenden i de motioner, som då väcktes.

Jag erkänner gärna svårigheten att komma till rätta med detta problem. Det är inte bara i vårt land man gått bet på uppgiften. Men den maskerade understödspolitik, som representeras av de allmänna arbetena inom för arbetslöshet särskilt utsatta områden, kan kanske gå för sig en kortare tid, men på grund av de skäl jag tidigare framfört leder den i längden till orimliga och ohållbara situationer. Vi ha många exempel på detta; ett av de mest talande är Sköns kommun. Beträffande denna av arbetslöshet hemsökta kommun har ju dess representanter inför socialministern enligt referat i Social-Demokraten av den 8 maj framhållit, att »de resultat som hittills vunnits i strävandena att förflytta arbetskraft till andra håll i landet ha direkt motverkats av en icke obetydlig inflyttning». Ja, det kan väl inte heller vara riktigt, att man på sådana platser sätter i gång arbeten, vilkas väsentliga uppgift tycks vara att lämna arbetslöner till ortens arbetslösa, men vid vilka arbeten i själva verket endast omkring hälften av de kostnader, de kräva, utbetalas i form av arbetslöner. Resten går till andra industrier och näringsgrenar, där man har en sysselsättning, som för närvarande, kan man säga, nästan överstiger den normala.

Det är därför på högsta tid att den splittring och det kaotiska tillstånd undanröjes, som företrädarna för den nuvarande arbetslöshetspolitiken åstadkommit under sina strävanden att se, inte till realiteterna i fråga om dessa viktiga samhällsproblem utan bara till politiska önskemål eller till några gamla förlegade ideer, man en gång förälskat sig i. För att detta skall kunna ske måste det pågående utredningsarbetet präglas inte bara av ökad arbetstakt utan också av en allmän strävan att grunda sina resultat på gjorda erfarenheter och genomtänkta ståndpunkter. Man får hoppas, att den pågående utredningen under sitt fortsatta arbete skall ägna ett ökat intresse åt dessa viktiga frågor och att de resultat, som framläggas, skola vara grundade på en mera fördomsfri och objektiv granskning av gjorda erfarenheter än vi hittills varit vana vid. I så fall komma vi att med glädje medverka till att söka uppnå ett lyckligt resultat i denna för hela vårt samhälle viktiga fråga. Det är denna frågas stora vikt som gjort, att jag vågat besvara kammaren med att framlägga mina synpunkter på problemet så gott jag förmått.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Johansson i Fredrikslund m. fl., och att vad jag nu anfört må gälla som motivering för det yrkande jag sedermera kommer att framställa om bifall till den reservation av samma herrar, som är fogad till nästföljande utskottsutlåtande.

I detta anförande, varunder herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Lindmark*, *Nilsson* i Antnäs och *Anderson* i Norrköping.

Herr *Ericsson* i Sörsjön: Herr andre vice talman! Jag har för min del ingen anmärkning att göra mot vad utskottet har föreslagit i de tvenne föreliggande utlåtandena vare sig i fråga om arbetslöshetshjälpen eller beredskapsarbetena.

Den anmärkning, som jag vill framföra, hänför sig till något som utskottet icke föreslagit. Jag har tidigare här i kammaren personligen och även tillsammans med andra av kammarens ledamöter framhållit nödvändigheten av att en ändring sker i nu gällande arbetslöshetsdirektiv, särskilt med tanke på skogsarbetarna, och vid innevarande års riksdag har jag tillsammans med herr

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Olsson i Rödningsberg framfört ett bestämt yrkande därom. Vi trodde också, att vissa förutsättningar skulle vara för handen att få igenom en dylik framställning. Dels försämrades konjunkturerna på trävarumarknaden på hösten och dels trodde vi också, att de parlamentariska förutsättningarna nu skulle förefinnas i tillräckligt hög grad. Jag menar härmed inte, att jag räknat med understöd enbart ifrån dem, som tillhöra eller understödja den s. k. koalitionen, utan jag hade räknat med, att man från riksdagens samtliga partier skulle kunna vinna understöd för en ändring i arbetslöshetsdirektiven på sätt som motionärerna föreslår. Då jag gör ett sådant uttalande som det sista, så beror detta på, att jag vid valtillfällena brukar studera de valprogram, som framläggas från samtliga partiers sida till valmännens beskådande. Vid genomläsningen av dessa valprogram finner jag, att man är synnerligen intresserad och välvillig när det gäller skogsarbetarna. Men man måste väl i alla fall konstatera, att det brister ganska mycket när det gäller att omsätta de där välvilliga intentionerna i praktiken. Man måste också fastslå, att skogsarbetarna blivit föremål för en synnerligen hårdhänt behandling, inte minst på grund av innebörden i gällande arbetslöshetsdirektiv. Jag vill i detta avseende erinra om att skogsarbetarna sedan år 1934 varit avstängda från den statliga arbetslöshetshjälpen. Visserligen ligger det så till, att man skall kunna erhålla dispens från de gällande bestämmelserna, men för min del anser jag att denna dispensmöjlighet endast har ett teoretiskt värde, emedan själva proceduren för utverkande av denna dispens är så omständlig, att det tar alltför lång tid att vänta på att erhålla en sådan. Man får den icke inom rimlig tid. Ganska hårt drabbar detta i många fall, då en omedelbar hjälp är av behovet påkallad. Det visar sig ju också, att en sådan dispens ganska sällan beviljas. Detta har också lett till, att många kommuner nödgats avskaffa sin arbetslöshetskommitté. Det är ju även helt naturligt, att man måste göra så, då det naturligtvis ingenting tjänar till för en kommun att ha en arbetslöshetsorganisation, om man icke har någon utsikt att kunna få de arbetslösa hänvisade till lämpligt arbete eller att komma i åtnjutande av statlig arbetslöshetshjälp.

Med vad jag här anfört har jag inte på något sätt velat göra gällande, att arbetslöshetskommissionen skulle behandla skogsarbetarna hårdare än som med hänsyn till givna bestämmelser skulle vara skäligt. Det hela torde väl ligga så till, att arbetslöshetskommissionen på grund av de i direktiven givna bestämmelserna är skyldig att när det råder så att säga normala förhållanden inom en viss näring avstänga inom näringen sysselsatta från erhållandet av statlig arbetslöshetshjälp. För skogsarbetarnas vidkommande medför emellertid ett dylikt avstängningsförfarande vid s. k. normala förhållanden i realiteten synnerligen ödesdigra konsekvenser. Detta beror på, att normala tider inom skogshanteringen i verkligheten betyda arbetslöshet för de arbetare, som äro hänvisade till att inom denna näringsgren förskaffa sig sin väsentliga försörjning. Endast under för skogshanteringen så exceptionellt goda konjunkturer som under de två sista åren varit rådande har arbete kunnat beredas i tillfredsställande omfattning. Gällande arbetslöshetsdirektiv måste i tillämpningen ovillkorligen leda till orimliga konsekvenser för de i försörjningshänseende sämst ställda arbetarna inom landet, då ju dessa först av alla bli föremål för sådana här avstängningsåtgärder. Det måste sägas, att dylika bestämmelser stå i uppenbar strid mot den på olika håll särskilt under senare tid accepterade grundsatsen, att samhällets hjälp i första hand bör lämnas dem, som äro mest i behov därav.

Jag skall inte uppta tiden längre och inte heller ställa något yrkande om bifall till den av herr Olsson i Rödningsberg och mig vid årets riksdag väckta

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

motionen. Att jag inte ställer något sådant yrkande beror på, att utskottet på sid. 16 sagt, att anledning till antagande föreligger, att frågan om avstängning av säsongarbetare från arbetslöshetshjälp skall bli föremål för övernående i samband med behandlingen av de spörsmål, som enligt departementschefens uttalande ankomma på 1937 års arbetslöshetssakkunniga. Detta uttalande är visserligen något vagt, men jag skall för min del försöka tolka det samma såsom varande så välvilligt som möjligt och därför endast nu uttala den förhoppningen, att de arbetslöshetssakkunniga, som uppenbarligen syssla med dessa spörsmål, så snart som möjligt skola kunna komma fram med ett förslag till de ändringar i gällande arbetslöshetsdirektiv, som vi motionärer ha föreslagit. I övrigt vill jag godkänna det förslag, som statsutskottet här har framlagt.

Häruti instämde herrar *Larsson* i Östersund och *Jonsson* i Haverö.

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! När vi här i kammaren för två år sedan behandlade frågan om arbetslösheten och de medel, som staten borde begagna sig av för att möta densamma, eller den arbetslöshetspolitik, som i fortsättningen skulle följas, yttrade dåvarande socialministern, att arbetslöshetskommissionen inom ett par år skulle så att säga ha avskaffat sig själv. Statsmakterna skulle nämligen till dess ha tagit ifrån arbetslöshetskommissionen den ena arbetsuppgiften efter den andra. Trots detta löfte existerar emellertid arbetslöshetskommissionen allt fortfarande för stora delar av de arbetslösa.

För dem av kammarens ledamöterna, som höra hemma i landsändar, där man har en s. k. högkonjunktur, förefaller det väl egendomligt, att i vissa delar av vårt land aldrig funnits någon högkonjunktur. Arbetarna i massaindustrien och vid sågverken i Västernorrlands läns landskommuner med deras 500, 600, 700, ja 800 anmälda arbetslösa, fatta det närmast som ett hän, när de höra talas om, att det råder högkonjunktur och goda tider här i landet. Man kan naturligtvis diskutera, om den försämring, som inträtt under de senaste månaderna, är en konjunkturarbetslöshet eller inte. I vilket fall som helst tror jag inte, att de arbetslösa ha så värst stort intresse av om det är en konjunkturarbetslöshet eller ett permanent arbetslöshetstillstånd, ty de arbetslösas försörjningsproblem är i båda fallen detsamma, och den arbetslöshetspolitik, som regering och riksdag slagit vakt om, har alltså stor släktskap med de illa beryktade Stripadirektiven. Visserligen har man för familjeförsörjare genomfört den s. k. beredskapsarbetslinjen, men såväl departementschefen som statsutskottet tvingas här medge, att familjeförsörjare alltså hänvisas till rena A. K.-arbeten med dessas oerhört låga förtjänstmöjligheter. Det torde väl icke vara någon hemlighet för kammarens ledamöter, att dessa arbetslösa ha att kämpa med oerhörda svårigheter i materiellt avseende. De sakna ofta kläder, och för den, som skaffat sig skulder till höger och vänster, betyder det ju inte någon lättnad att bli hänvisad till A. K.-arbete. Vi har redan tidigare i år behandlat frågan om arbetslösheten, där högern liksom i dag gått till attack mot de arbetslösa genom ett angrepp på socialministern för vattenledningarna i Skön och Alnö. Det är förklarligt att bank- och bolagsintressena äro motståndare till att man i dessa s. k. arbetslöshetsöar försöker att åtminstone ordna sin vattenförsörjning. Att ha tillräckligt med vatten för husbehov är kanhända någonting, som de arbetslösa och de sämst ställda i en landsortskommun inte ha rätt att fordra. I vart fall är det emellertid en oförsynthet från högers sida att gå till en sådan här attack, när det gäller områden i Västernorrlands län, där sågverk och fabriker mitt uppe i en högkonjunktur slå igen

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

4, 5, 6 gånger om året och varje gång på 14 dagar och där också de som ha arbete sålunda få arbeta endast halva året. Den arbetslöshetspolitik, som alltfjämt kännetecknar statsmakternas åtgöranden, drabbar särskilt hårt dessa s. k. arbetslöshetsöar. Jag skulle tro, att det vore på sin plats, att man äntligen slutade upp med detta tal om att statsmakterna, regering och riksdag, hjälpa de arbetslösa. Jag tycker att det är på tiden att man erkänner, att det är de arbetslösa, som hjälpa stat och kommun att skaffa sig en hel del nödvändiga inrättningar. Det är de arbetslösa, som gräva vatten- och avloppsledningar och som bygga vägar. Det är de arbetslösa, som bygga broar o. s. v. och som se till att samhället kan hålla sig med något så när goda vägar. Man kan också ibland i kommunernas årsberättelser finna, att en kommun kostat på sig den vackra gesten att erkänna, att det är de arbetslösa, som kommunen har att tacka för att exempelvis en vattenledning verkligen kommit till stånd. När det gäller framställningar från de arbetslösa får man emellertid aldrig höra, att även dessa ha offrat något.

I det föreliggande utlåtandet framhåller utskottet i likhet med departementschefen behovet av en effektiv yrkesutbildning för ungdomen i sådana yrken, där arbetslöshet icke råder. Det är ju naturligtvis ingenting att invända mot detta i och för sig, men den praktiska utformningen av det hela ter sig på vissa område ganska egendomligt. I Västernorrlands län finns på Sandö en sådan här yrkesskola för blivande målare. Då emellertid de till fackföreningen anslutna målarna f. n. ha arbete endast 24 eller 26 eller på sin höjd 30 veckor om året, är det klart, att det icke finns tillräckligt med arbete inom Ådalen för några flera målare. Trots detta är man nu beredd att släppa ut nya kullar av vid denna skola utbildade ungdomar. Jag skulle tro, att den sortens yrkesutbildning icke på något sätt är ägnad att verksamt hjälpa de arbetslösa inom yrket.

Jag kan, herr talman, icke underlåta att i detta sammanhang påpeka det faktum, att arbetslöshetssiffrorna icke ge någon riktig bild av, hur det står till med arbetslösheten i vårt land för närvarande. För min del skulle jag tro, att i många av våra kommuner arbetslösheten är dubbelt så stor som den i den officiella statistiken angivna. Massor av konkreta exempel skulle härvidlag kunna anföras. Det är naturligtvis tämligen meningslöst att en hel del såsångarbetare dag ut och dag in och vecka ut och vecka in skola gå och stämpla hos arbetslöshetskommittén, när de äro medvetna om, att hur länge de än gå och stämpla kunna de icke få till stånd någon ändring eller få någon hjälp. För några veckor sedan hörde jag, att man i Gudmundrå sökt att såsom beredskapsarbete få bygga om en skola, men att detta icke skulle ha gått för sig, därför att det icke fanns några på platsen anmälda arbetslösa snickare. De kommunala myndigheterna kunde emellertid genom en enkel förfrågan hos byggnadsarbetarnas fackförening på platsen få klart för sig, att över 50 % av fackföreningsmedlemmarna under största delen av året äro arbetslösa. Några officiellt anmälda arbetslösa funnos emellertid inte, och därför blev också kravet på, att man skulle såsom beredskapsarbete få bygga om skolan, avslaget. Det är klart, att byggnadsarbetarna veta med sig, att de äro avstängda från sådana här arbeten. De arbeta emellertid endast 30, 34 eller 36 veckor om året, och den övriga delen av året gå de arbetslösa. Från deras ekonomiska synpunkt sett finns det för dem ingen som helst anledning att under sådana förhållanden gå och stämpla hos arbetslöshetskommittén.

I samband med den arbetslöshetspolitik, som bedrivs i vårt land, ha vi också på senare tid fått en effektivare arbetsförmedling. Det ser nu ut som om statsutskottet skulle ställa tämligen stora förhoppningar på denna arbetsförmedling. Bland Norrlands arbetarungdom och då framförallt bland den ar-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

betslösa ungdomen har emellertid denna arbetsförmedling redan skaffat sig ett så oerhört dåligt rykte, att den icke kan tänkas komma att på något mera effektivt sätt kunna bidra till arbetslöshetens avskaffande. Jag har massor av exempel på, att denna arbetsförmedling blivit ett organ för sådana arbetsgivare, exempelvis lantpatroner nere i södra Sverige, som, enligt vad allom bekant är, inte kunna skaffa sig erforderlig arbetskraft på platsen, utan endast tack vare arbetslöshetskommittéerna kunna få ungdomar från Norrland, vilka äro fullständigt obekanta med förhållandena på orten. De få bo i dessa Lubbe-Nordströmsbostäder, som finnas på en massa av södra Sveriges gods. Det är emellertid ingenting ovanligt, att dessa ungdomar, sedan de tagit sin chans, måst lämna sitt arbete och fara hem igen. När de kommit till den plats, dit de blivit hänvisade, visar det sig nämligen ofta, att förhållandena äro sådana, att de omöjligen kunna existera där. Bostäderna äro ett kapitel för sig i det här sammanhanget. Jag har ett drastiskt exempel från den här arbetsförmedlingsverksamheten. Förra året var jag i Sundsvall och hade då hand om ett sådant här fall, då en arbetare med hustru och två barn genom arbetsförmedlingen fick anställning på ett jordbruk i Katrineholmstrakten. Han fick hjälp till nerresan av arbetsförmedlingen och tog en bil, på vilken han fraktade familj och bohag till arbetsplatsen. När han en mörk kväll i november månad förra året kom ner till arbetsgivaren, fanns det ingen som tog emot honom. Han lyckades leta sig fram till gården, där han skulle arbeta, men han fann det mystiskt, att folk, som han frågade efter vägen, bara skakade på huvudet. När han så kom fram till arbetsplatsen, visade det sig, att bostaden var fullständigt fallfärdig. Golvplankorna i köket voro lagda direkt på marken utan någon trossbotten, och i ett hörn av köket stod en gnistrande roströd spis, vars rökrör gick rakt upp genom taket. I kammaren fanns en fristående kamin utan någon som helst murning. Chauffören, som skjutsat familjen dit ner, nekade bära in möblerna med den förklaringen, att han inte kunde lämna familjen kvar under dessa förhållanden, utan att man måste fara och söka en annan bostad. Arbetaren talade så med godsägaren, som han skulle arbeta åt, men denne befanns vara en sådan där typ, som menade, att det bara var att ta in i den anvisade bostaden, eftersom det erbjudna arbetet redan var antaget. Familjen blev därför tvungen att följa med lastbilen hem igen till Sundsvall; den kunde helt enkelt inte stanna kvar. Chauffören skulle emellertid ha betalt för resan. Nerresan hade arbetsförmedlingen som sagt betalat, men hemresan fick arbetaren själv bekosta. Arbetsförmedlingarna ha sålunda endast blivit organ åt arbetsköpare med ohemula anspråk och arbetsköpare, som inte kunna skaffa sig arbetare på annat sätt. Södra Sveriges ungdom vill inte ha sådana här arbeten, och därför försöker man att med arbetsförmedlingens hjälp lura ner norrlandsungdomen till dessa arbetsplatser. Statsutskottet stryker nu under arbetsförmedlingens betydelse, och trycker speciellt på, att arbetarungdomen i dessa arbetslöshetsöar i de norrländska länen böra hänvisas till sådana platser, där det råder brist på arbetskraft inom jordbruket. Det är inte utan att man sympatiserar med norrlandsungdomen, när den frågar: Varför råder det i dag arbetsbrist inom södra Sveriges jordbruk? Har detta jordbruk stannat i utvecklingen, har det icke rationaliserats tillräckligt, eller har det utvecklats så oerhört, att man nu behöver mera folk än tidigare? Dessa och andra frågor ställer sig norrlandsungdomen, när den blir erbjuden ett sådant här arbete. Man kan ju också fråga sig, varför Norrlands ungdom skall behöva resa och ta sådant arbete, som södra Sveriges ungdomar, som känna till arbetsförhållandena där nere, inte vilja ha. Jag tror inte, att man kan klandra den ungdom, som inte vågar ge sig i väg med risk för att få »luffa» hem. Man har inte rätt att klandra

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

denna ungdom, som begär bara en sak, nämligen att få arbeta. Den begär att få arbeta för att kunna försörja sig, men den vill inte bli deporterad till några straffanstalter. Den svenska fackföreningsrörelsen har också år efter år framställt det kravet, att statsmakterna äntligen skulle göra slut på denna skändliga arbetslöshetspolitik. Trots detta fortsätter emellertid utplundringen av de arbetslösa. Det är ju ändå karakteristiskt, att departementschefen i dag måste slåss med en högeropposition, som inte ens vill satsa medel till färdigställningsarbeten. Färdigställningsarbeten är inte detta ett typiskt uttryck? Det är här fråga om arbeten, som obönhörligen måste utföras, inte därför att det finns arbetslösa, utan därför att arbetena i fråga äro nödvändiga för samhället själv. De arbetslösa kunna enligt grunderna för beredskapsarbetena hänvisas till färdigställningsarbeten, och dessa komma sålunda att utföras på de arbetslösas bekostnad. Det vore faktiskt på tiden att Sveriges regering och riksdag erkände sin tacksamhetsskuld till de arbetslösa, och att man gjorde slut på talet om, att det är staten som hjälper de arbetslösa. Det riktigaste vore, att man visade sin tacksamhet för vad de arbetslösa uträttat här i landet genom att avskaffa arbetslöshetskommissionen och de nuvarande arbetslöshetsdirektiven.

Herr talman! Vad jag här anført rör närmast statsutskottets utlåtande nr 185, och jag skall därför vid detta ärendes avgörande yrka bifall till vår i detta utlåtande behandlade motion nr 283.

Herr Persson i Falla: Herr talman! Jag tror inte, att det är nödvändigt att bemöta vad den föregående talaren här anført. Han förefaller att delvis röra sig så långt borta från verkligheten i sitt resonemang, och för övrigt ha sådan syftning, att man inte behöver närmare sysselsätta sig med detsamma. Det är ju alldeles tillräckligt för att karakterisera arten av hans resonemang att peka på, att han säger, att den norrländska ungdomen betraktar sysselsättning inom jordbruket i Sydsverige såsom straffarbete och deportation.

Det karakteristiska för dagens arbetslöshetssituation är ju, att det råder kronisk arbetslöshet inom en del begränsade räjonger, samtidigt som det inom vissa områden, främst inom jordbruket, förefinns en ständig och svårartad brist på arbetskraft och det inom väsentliga delar av industrien råder en relativt god tillgång på arbete.

Det är uppenbart, att nu föreligger en viss felbalansering inom samhället. De åtgärder, varmed man sökt avhjälpa den inom vissa områden förefintliga arbetslösheten, ha icke varit avvägda med hänsyn till den på andra områden starkt kännbara bristen på arbetskraft. Det rationella är naturligtvis, att man åstadkommer en arbetskraftens rörlighet och anpassning efter olika slag av arbeten och olika orters arbetstillfällen. Det är den springande punkten i hela detta problem. Det är därför uppenbart, att det är irrationellt att bedriva en arbetslöshetspolitik, som med konstlade medel för tillfället avhjälp- per arbetslösheten på en viss plats men inte åstadkommer en naturlig återgång till normalt arbetsliv. Beredskapsarbetena verka i stort sett på sådant sätt. De kvarhålla arbetarna inom områden, där de inte kunna finna en naturlig sysselsättning, utan där man med konstlade medel måste bereda dem sysselsättning. På detta sätt fortsätter man år efter år, och situationen förändrar sig i grund och botten icke; arbetslöshetsproblemet är lika olöst som tidigare.

Beredskapsarbetsmetoden har nu prövats så länge, att man kan säga, att den i väsentliga avseenden icke uppfyllt de förväntningar, som man på visst håll tidigare satte till denna hjälpform. För dessa arbeten tagas i stor ut-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

sträckning i anspråk människor, med särskild yrkesfärdighet, och sådana äro i allmänhet icke arbetslösa. De arbetslösa få endast i begränsad omfattning sysselsättning vid beredskapsarbetena.

Man måste också finna den nuvarande splittringen och planlösheten i fråga om arbetslöshetsåtgärderna mycket beklaglig. Beslut i dessa frågor fattas av olika instanser, och beredningarna ske ofta av olika organ. Den högra handen vet oftast inte vad den vänstra gör. Det är en brist, att det inte finns något centralt organ, en verkligt enhetlig ledning, när det gäller arbetslöshetsåtgärderna. Därpå beror mycket av den svaghet och ineffektivitet, som präglar dessa åtgärder.

Man hade hoppats att den år 1937 igångsatta utredningen skulle ha framlagt något förslag, som vore ägnat att skapa bättre ordning och reda på detta område, men denna utredning synes röra sig efter samma devis som Sahlboms slup: »Om du dröjer...» Denna snigelfart är uppenbarligen icke den lämpliga takten för en utredning av detta slag. Det borde vara angeläget att snarast möjligt få till stånd större klarhet och överskådlighet, när det gäller detta ur olika synpunkter, både sociala och ekonomiska, så betydelsefulla problem.

I avvaktan på resultatet av denna utredning får man i stort sett följa de gamla vägarna och söka få ut det bästa möjliga av dem. I detta syfte gjorde 1937 års riksdag följande uttalande: »För nästa budgetår har departementschefen därvid givit ökat utrymme åt beredskapsarbeten, i vilka framför allt familjeförsörjare skulle sysselsättas. Under förutsättning att, såsom departementschefen jämväl uttalat, vid arbetenas utförande i största möjliga utsträckning anlitas av arbetslöshetskommittéerna anvisad arbetskraft, har utskottet icke något att erinra emot förslaget i denna del. Beredskapsarbeten böra emellertid så planläggas och bedrivas, att de icke kvarhålla arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i öppna marknaden i övrigt. Det bör med andra ord tillses, att för reservarbeten gällande bestämmelser i nu berörda hänseenden i tillämpliga delar beaktas. Med hänsyn till skogs- och jordbrukets svårigheter att under vissa perioder erhålla tillräcklig arbetskraft böra vidare sådana anordningar eftersträvas, som göra det möjligt att under nämnda tidsperioder avbryta eller inskränka beredskapsarbeten. Beträffande urvalet av arbetsobjekt vill utskottet framhålla, att företräde under rådande förhållanden bör givas åt arbeten, som i största möjliga utsträckning skapa direkta arbetstillfällen.»

Denna praktiska anvisning har emellertid aldrig blivit efterföljd. Praxis har utvecklat sig i annan riktning, och därmed ha följt svårigheter av olika slag. Sålunda har det, samtidigt som betydande beredskapsarbeten av icke produktiv karaktär undan för undan satts i gång, inom vissa områden förelagat ett ständigt växande och icke tillfredsställt behov av arbetskraft. Ett system, eller rättare sagt en sådan brist på system, som leder till dylika resultat, är uppenbarligen ur samhällets synpunkt varken något gott eller ens tillfredsställande. Man kan icke fortsätta på detta sätt, och ju förr man får en efter det produktiva arbetslivets natur anpassad anordning, desto bättre. Den vid detta utskottsutlåtande fogade reservationen syftar till en modifikation i sådan riktning.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Det har blivit rätt mycket sagt från deras sida, som anse, att det föreliggande förslaget icke är tillfredsställande. Det skulle inte falla mig in att försöka bemöta alla de erinringar, som gjorts.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

men jag finner mig föranlåten att säga några ord i anledning av herr Bagges anförande.

Herr Bagge klagade över, att den förutvarande socialministern hade slagit sönder det system för arbetslöshetens bekämpande, som vi tidigare haft inom vårt land. Jag skulle vilja fråga herr Bagge: vilket system är det som herr Bagge syftar på? Beklagar herr Bagge, att det system, som innebar, att folk fick arbete mot en liten svältlön och inte kunde dra försorg om sin familj, ifall det fanns barn, utan fattigvården fick ingripa, blev sönderslaget? Jag känner inte till något annat system från tidigare tillfällen, och jag har varit med i statsutskottet vid behandlingen av arbetslöshetsproblemet ända sedan detsamma på 1920-talet blev aktuellt inom vårt land. Jag känner fuller väl till, hurudant detta system var och vilka följder det medförde för de människor, som blevo tvingade in under detsamma, och jag för min del beklagar visst inte, att det blev sönderslaget. Jag bara beklagar, herr Bagge, att man inte har kunnat få bort det helt och hållet.

Jag erkänner, att den förutvarande socialministern inte fått det system, som tillämpats under hans tid såsom chef för socialdepartementet, att fungera på ett sådant sätt, som han själv önskat. Men det var inte hans fel, utan deras fel, som ute i orterna hade att se till att vad som var möjligt att göra också gjordes för att så att säga sätta detta system i system. Det var där, som det stora felet låg. Men det oaktat tror jag, att den, som inte är alldeles blind för de resultat, som detta nya system givit, inte kan vara främmande för att det haft goda verkningar. Jag är också alldeles övertygad om, att ifall detta system icke varit till gagn för svenska folket, så hade man icke uttalat det förtroende för den dåvarande socialministern, som man gjorde vid det sista valet. Det är min bestämda uppfattning.

Att fel förefunnits och att fel kunna påtalas, därom kunna vi vara ense. Men jag vill fråga herr Bagge: vem kan införa ett system, beträffande vilket det icke kan påvisas, att det klickar på vissa punkter?

Det synes också, som om det problem, som nu ligger för oss och som har legat för oss under många år, skulle ha blivit svårare att lösa genom uppkomsten av dessa permanenta arbetslöshetsöar, där det inte finns möjlighet att vare sig med beredskapsarbeten eller reservarbeten avhjälpa arbetslösheten. Det är ju inte meningen, att man med dessa åtgärder skall kunna avskaffa arbetslösheten, utan meningen är att man skall bereda människorna möjlighet att försörja sig, tills de kunna komma in i produktivt arbete av stadigvarande natur. Det finns emellertid för statens vidkommande vissa arbeten, synnerligast inom byggnadsområdet, som med fördel kunna utföras såsom beredskapsarbeten, och jag vågar påstå, att arbeten av detta slag varit välgörande för de orter, där de kommit till stånd.

Jag vill sålunda för min del i all korthet avge en protest mot herr Bagges beskyllningar gentemot den förutvarande socialministern. Han är ju inte här närvarande och har alltså inte tillfälle att nu försvara sig. Jag tror, att han eljest med siffror och exempel skulle ha påvisat, att herr Bagge har fel, när han påstår, att man rivit sönder systemet för arbetslöshetens bekämpande och förstört existensmöjligheterna för de arbetslösa här i landet.

Vad beträffar den kritik, som framkommit från andra håll, förstår jag mycket väl den kritik, som framförts från Västernorrlands län. Läget där är ju mycket svårt, och jag tror inte, att vi kunna avhjälpa arbetslösheten i Västernorrlands län, om inte en förflyttning av arbetslösa sker. Det är emellertid klart, att de arbetslösa i så fall måste förflyttas till platser, där de kunna skaffa sig sådant arbete, att de kunna försörja sig. Men jag tror inte, att man får göra för stort väsen av den omständigheten, att vid några till-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

fällen pojkar ha måst taga jordbruksarbete i södra Sverige. Våra svenska arbetare äro väl inte så tafatta, att de inte skulle kunna för en kortare tid deltaga i sådant arbete för att sedan återvända till hemorten, om inte andra arbetsmöjligheter yppade sig. Jag tror inte, att någon tar skada av en sådan liten utflykt — vi ha ju i det utlåtande, som nu föreligger, framhållit att resebidrag bör utgå för såväl bortresa som hemresa. Det är också självklart, att bönderna måste ha hjälp med sitt jordbruk — eljest bli vi olyckliga allesammans.

Man kan givetvis inte ordna med beredskapsarbeten i vilken utsträckning som helst och för dessa arbeten, som kunna sägas vara tillfällighetsarbeten i ordets vidaste bemärkelse, upprätthålla en stor arbetarkår, utan man måste se till att kunna överföra de arbetslösa till produktivt arbete.

Vidare frågade herr Nordström: vad tjänar det till att utbilda målare i Västernorrland, när det finns så många arbetslösa där? Jo, det kan jag säga: det råder faktiskt brist på målare på vissa platser inom vårt land, och man kan låta dem, som sålunda utbildas till målare, förflytta sig till sådana platser. Det går således lättare att förflytta dessa arbetare än grovarbetare, som inte kunna något hantverk.

Jag tror, att en viss företagsamhet måste komma till uttryck, om vi skola kunna klara upp förhållandena i Västernorrland. Jag säger inte alls, att allt är bra som det är och att man inte skall göra någonting åt förhållandena däruppe, men jag anser också, att man bör bereda de arbetslösa möjlighet att förflytta sig och stimulera dem till att göra det, vilket vi även sökt göra.

I övrigt har jag ingenting annat att tillägga än att jag vill säga, att man kan väl förvänta, att den kommitté, som nu sitter och vari även högern är representerad, skall beakta alla de rimliga önskemål, som här framförts från skilda håll.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit i båda de nu föredragna utlåtandena.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! De nu föreliggande utskottsutlåtandena nr:is 184 och 185 visa, att man i statsutskottet åtminstone är enig i en sak, nämligen att bevilja medel till de ändamål, som i respektive propositioner påyrkas. Man är ense om att lämna medel till beredskapsarbeten, och man är även ense om att lämna medel till arbetslöshetskommissionen för utförande av reservarbeten. Man delar sig i fråga om beloppens storlek och användning. Därvid gör man i reservationen en deklaration, där man tar upp gamla spörsmål, som tidigare ha varit uppe till behandling.

I avvaktan på den utredning, som pågår, kan man mycket väl här i kamaren söka bidraga med att genom en debatt få fram nya synpunkter, som i sin tur skulle kunna vara till någon nytta. För min egen del och jag må säga för regeringen i dess helhet skulle det hälsas med tillfredsställelse, ifall riksdagen kunde bidraga till att med en diskussion i dylika ting få fram något uppslag, som kunde verka stimulerande för det fria näringslivet att fungera så, att vi kunde räkna med, att arbetslösheten hundraprocentigt upphörde. Vi skulle vara mycket tacksamma, om man kunde finna någon sådan formel.

När man nu här gör erinringar mot den arbetslöshetspolitik, som föres, och framför allt vill trycka på, att det system, som tillämpas, medför, att det tillfrisknande, som vi alla önska, icke kommer inom rimlig tid just på grund av vårt eget förfarande, undrar jag, om man icke söker göra påståenden, som i det verkliga livet icke egentligen ha något fotfäste

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Vad är skiljaktigheten mellan de arbetsobjekt, som förekomma och som utföras å ena sidan som reservarbeten och å andra sidan som beredskapsarbeten? I praktiken visar det sig, att man till beredskapsarbetena har tagit arbetsobjekt, som tidigare även förekommit som reservarbeten, nämligen vägarbeten. Vi ha en hel del vägarbeten, som utförts på områden, där det ansetts nödvändigt att få i gång nya arbeten och där det också varit behov av att ett förbättrat vägväsende kunde åstadkommas. Inom arbetslöshetskommissionen och reservarbetslinjen får man väl säga, att under dess långa liv ha väl vägarbetena varit det övervägande arbetsobjektet. Det har naturligtvis funnits andra objekt också. Men jag kan icke förstå, hur en förändring från reservarbete till beredskapsarbete av ett arbetsobjekt som t. ex. vägarna skall förlänga arbetslösheten ute i bygden. Att detta skall kunna förändras genom själva formen för statens verksamhet kan jag icke tänka mig. Jag har ju ännu mera svårt att förstå det, eftersom vi i varje beslut, som Kungl. Maj:t fattat, noga givit anvisning om, hur arbetarna skola anställas, och hur man i fortsättningen framför allt skall taga sikte på, att man icke skall motverka, att människor flyttas över till andra arbeten.

Herr Bagge själv gjorde ju också gällande, att han visste om denna sak, men att han trodde, att det icke var möjligt att göra en sådan där anpassning, därför att det var beredskapsarbeten och att det kommit in för många organ bland de beslutande. Det är en punkt, som jag ber att få läsa upp och som tydligt och klart angiver, vilken inställning Kungl. Maj:t har till detta problem. I Kungl. Maj:ts beslut i vad gäller Bohuslän har införts en passus, vilken också införts i besluten om alla övriga beredskapsarbeten, vilka upptagits. Där säges: »I fråga om anställandet av arbetare vid företaget skall iakttagas, att av arbetslöshetskommittéer anvisad arbetskraft anlitas. Beträffande de kommuner, från vilka arbetskraft bör tagas, och platsernas fördelning mellan kommunerna har styrelsen att samråda med länsstyrelsen och statens arbetslöshetskommission. Styrelsen bör jämväl i samråd med nämnda myndigheter i möjligaste mån tillse, att vid företaget icke kvarhållas arbetskraft, som kan beredas sysselsättning i öppna marknaden i övrigt, och äger för sådant ändamål tillfälligt avbryta eller inskränka arbetet.»

Som kammarens ledamöter hörde, talas här om en styrelse, till vilken man skriver. Det är väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som fått i uppdrag att ombesörja, att dessa arbeten bli fullgjorda, och som har att iakttaga, att denna ordning tillämpas.

Det är sålunda tydligt och klart, att Kungl. Maj:t, som har medgivit, att ett beredskapsarbete upptages, och lämnat bidrag därtill, fäster mycket stor vikt vid just det förhållande, som det här gjorts gällande, att vi icke skulle hava fäst avseende vid. Det är i stället tydligt och klart infört i Kungl. Maj:ts brev om de ärenden, varom här är fråga.

Vad vi också mycket noga pröva är, att arbetet är av det slag, att det lämpligen kan tagas upp som beredskapsarbete. Vad fråga vi då om? Jo, vi fråga om och få del av de kostnadsberäkningar, som ligga till grund för arbetet. Vad är det som ingår i de kalkyler, som äro uppgjorda? Visar det sig då, att det är alltför oproportionerligt stor del, som får betecknas som materialkostnad, så fråga vi: Ha ni ej något annat arbete, som ni lämpligen kan föreslå, som är mindre materialbetonat och mera arbetsbetonat, eftersom ni nu ha så många arbetslösa, som ni vilja ha arbete åt just i eder kommun eller i edert län? Vi se naturligtvis också efter — i den mån det är mycken materialkostnad — om det är en materialkostnad, som kan tänkas verka stimulerande i så måtto att man får använda material från en näring eller industri, som vi anse särskilt vara i behov av att få ett tillskott till sin orderstock.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Vi ha sålunda att pröva just vad herrarna här ha velat peka på och som ni också i reservation ha framhållit. Och den beredning, som sker i departementet, föregås hos respektive myndigheter, som ha att framlägga förslag härom, av en mycket noggrann prövning just med hänsynstagande till dylika omständigheter. Här är icke Kungl. Maj:ts kansli ensamt, utan man har den sakkunskap, som finnes till förfogande. Man har den i arbetslöshetskommissionen, man har den i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och man har länsstyrelserna, som ju i varje särskilt fall bli tillsporda om hur de se på de speciella arbeten, varom det kan vara fråga.

Jag må säga, att om vi nu allvarligt granska det här, så föreligger det icke någon sådan nämnvärd skillnad, som man här från högerns sida vill göra gällande. Ty vad skulle det betyda, om allt detta lades på reservarbetslinjen? Om vi skulle återföra det hit, skulle, som herr Jansson i Falun här påpekat, vi icke kunna taga fram andra arbetsobjekt därför att det vore arbetslöshetskommissionen som finge taga hand om dem. Arbetslöshetskommissionen har väl icke lättare att avbryta arbetena, om så behöves, än vad de myndigheter kunna hava, som här äro uppräknade. Det blir en kollektivitet, som synes bli ännu starkare för åtgärderna i fråga.

Det finnes en sak till att beakta. Det är nämligen den, att de, som få detta uppdrag, få genom det kungl. brevet Kungl. Maj:ts fullmakt att handla just så, som här har angivits, d. v. s. att om behov därav föreligger, kunna de inskränka arbetet. De, som få sysselsättning vid eller hänvisning till sådant arbete, äga noggrann kännedom om detta. Samma gäller för arbetsledare. Det går ej att säga, att här är det en arbetslöshetskommitté eller kommission som ensidigt — enligt arbetarnas mening — får taga ställning till detta, utan det blir en mera allmän prövning av läget vid det tillfället. Därför skall ingen hava anledning att tro, att man ett ögonblick skulle vilja kvarhålla arbetskraft, som kan få arbete på annat håll. Vi, som syssla med detta, äro glada åt varje litet antal, som man från det fria näringslivets eller kommunernas sida kan skaffa något arbete och några dagsverken. Det har icke lyckats så bra t. ex. uppe i Västernorrland. Men man skall se på saken sådan den är, att man där får räkna med en förflyttning och framför allt på att de unga flytta. Men för att de skola kunna flytta är det framför allt bra, om de få denna yrkesutbildning först och kunna få gå igenom dessa verkstadsskolor. I den mån dessa skolor få några år på sig att verka, tror jag också, att det skall kunna bli en utflyttning från länet, som skall kunna få väsentlig betydelse i det avseende vi tala om.

Men man får inte glömma, att under den tid vi arbetat med reservarbeten och med beredskapsarbeten har icke läget inom det fria näringslivet där uppe varit oss behjälpligt att taga upp arbetskraften. Det har i stället varit någon industri då och då, som lagt ner eller inskränkt driften. Och pappers- och massaindustrien är icke i det goda läge nu som den tidigare varit.

Herrarna skola också, när ni bedöma den arbetslöshetspolitik vi föra, icke glömma bort vad som är det grundväsentliga för att kunna hålla den standard vi befinna oss i och som vi ha att försvara. Vi ha i det privata näringslivet icke lyckats hålla produktionsapparaten uppe i den grad som den tidigare befann sig i.

Det finnes en annan sak också, som jag vill beröra. Det talas här om, att skogsbruket skulle vara i avsaknad av arbetskraft. Vi ha i stället, framför allt under första delen av detta år, fått en mycket överraskande bekantskap med arbetslöshet just ute i skogsdistriktet. Också där har man lagt om metoderna så, att man påkallar det allmännas hjälp för att kunna få i gång något arbete just med hänsyn till de rubbningar, som inträffat på grund av att man

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

har lägre konsumtion av skogsprodukter och därigenom mindre avverkning i allmänhet. Men därtill har man inom vissa områden lagt om arbetet så, att avverkningen icke sker just vid samma tider som tidigare varit fallet. Även där är det en sorts rationalisering som pågår, och en förskjutning, som i sin tur icke heller hjälper oss, framför allt under en sådan period som den vi nyss haft framför oss. Även där har det varit försvårande moment. Likadant är det uppe i de övre distrikten såsom Västernorrland. Inom Västernorrland talar man alldeles enahanda språk. Även där har inom skogsdistrikten icke varit det överskott av arbetstillfällen, som man eljest brukar hava ute i skogarna.

När vi sedan skola välja dessa arbeten, tror jag, mina herrar, att, vilken partigruppering ni än tillhöra, när ni i edra kommunala institutioner ha att sörja för samhällslivets funktion och för de människor, som bygga och bo där, dra ni i kommunalnämnder och kommunalfullmäktige nog icke upp gränsen så förfärligt mycket mellan huruvida det är ett vägarbete eller ett arbete t. ex. med att få en kyrka reparerad, ett skolhus ombyggt på något sätt eller att få en mur omkring en kyrka. Allt bjuda ni ut till Kungl. Maj:t såsom lämpligt som beredskapsarbete. Det göra ni utan någon som helst skillnad efter vilken partigruppering ni kommit att bli mantalsskrivna i.

Och varför? Jo, när människorna äro arbetslösa och när man har ett skattetryck såsom i en kommun i Västernorrland, där man talar om 24 kronor 75 öre för liden år, så står man icke och diskuterar, såsom herrarna göra här, om det blir en fördröjande arbetslöshet där uppe, utan man ropar helt enkelt: Kom och giv oss något arbete!

När man får rapporterna från vederbörande myndigheter och finner, att arbetslöshetskommissionen är med och medgiver arbetslöshetsunderstöds utbetalande till ett stort antal av de arbetslösa i en församling, måste man säga sig, att Kungl. Maj:t måste på allt sätt medverka till att hellre skapa ett arbetstillfälle inom kommunen åt dessa människor än att de bara skola leva på det understöd som de kunna få utan att uträtta någonting till det gemensamma bästa. Tro ni icke, mina herrar, att man i Skön hellre går ut och ordnar en vattenledning för samhället än att de arbetslösa skola uppbära arbetslöshetsunderstöd, eller att man i en annan kommun hellre går in för att lämna bidrag till att man får bygga något av något slag, som kan vara till kommunens och församlingens gemensamma bästa, än att dessa arbetslösa bara skola gå till arbetslöshetskommittén och få understöd?

Jag tror i stället, att allt vad vi kunna giva för att hjälpa till att skaffa arbetstillfällen, kommer i det långa loppet bara till nytta för vårt land. Jag tror också, att när reservanterna här försöka sig på att göra vissa deklARATIONER, så kan jag utgå ifrån, att det endast är så, att man vill påminna om att det är vissa synpunkter som man vill ha granskade. Men jag kan aldrig tänka mig, att de, som äro undertecknare av reservationen, i själ och hjärta ett ögonblick skulle vilja återinföra den ordningen att Kungl. Maj:t skulle bara låta utbetala understöd och ingenting annat. Det kan ej vara den rätta vägen att gå till väga på det sättet.

Jag vill sluta med att säga, att skiljaktigheterna i fråga om arbetslöshetsobjekten icke äro stora, vare sig man går på reservarbetena eller man går på beredskapsarbetena. Riksdagen har ansett — och jag har icke hört någon från någon kommun komma och tala däremot — att båda linjerna kunna tillämpas. Det är väl heller icke anledning att nu längre hålla på och strida om dessa ting, utan man får avvakta och se, vad kommittén kan komma till och giva oss för råd om vår politik framdeles, framför allt med tanke på om vi kunna finna något uppslag att hjälpa till att få igång något som betyder, att man kan ytter-

'Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

ligare nedbringa arbetslösheten. Jag tror, att man icke kan vara främmande för att man från statens sida kanske med ytterligare krafter får medverka till att få något arbete i gång, som ger människorna försörjning. Det vill då synas, att vi icke bara kunna ställa oss avvaktande, utan vi kunna kanske mera positivt då gå in för att bygga vidare och måhända finna på någon ny linje. Men därom få vi tala, när vi få höra 1937 års sakkunnigförslag.

Herr **Persson** i Falla erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Jansson i Falun yttrade några ord, som äro ganska belysande för den sak, vi tala om just nu. Han sade: »Jag erkänner, att det system, som förutvarande socialministern införde, visat sig mindre lyckat, men det har berott på, att man ute i landet icke tillämpat systemet på rätt sätt.» Det svaret är mycket illustrativt för hur man förväxlar orsak och verkan på den sida, vars talan herr Jansson i Falun här fört. Om man ute i landet icke på ett rätt sätt kunnat eller velat tillämpa ett visst system, är det uppenbarligen något fel med systemet. Skrivbordssystem, som uppgjorts utan hänsynstagande till det verkliga livets förhållanden, komma alltid att verka olyckligt. Herr Möllers system har utarbetats vid skrivbordet utan hänsynstagande till verkligheten, och därför har det kommit att verka på det sätt, som icke är önskvärt.

Socialministern yttrade nyss, att han icke kunde förstå, varför samma slags arbeten skulle komma att kvarhålla de arbetslösa mer, om de utfördes som beredskapsarbeten än om de utfördes som reservarbeten. Det tycker jag icke att det är svårt att förstå. Vi hörde för en stund sedan herr Nordström i Kramfors fördöma, att arbetslösa från Norrland hänvisats till arbeten i södra Sverige. Han karakteriserade sådana hänvisningar och sådana arbeten som deportation och straffarbete. Därvid gav han säkert ett riktigt uttryck åt en stor del av de arbetslösas uppfattning. Men då systemet med beredskapsarbeten innebär att staten ställer medel till förfogande för utförande av arbeten i de arbetslösas hemort och till kollektivavtalsenliga löner, och de arbetslösas inställning till förekommande arbeten bl. a. jordbruksarbete i den öppna marknaden är sådan som herr Nordström i Kramfors för en stund sedan omtalade, då blir resultatet sådant, som här påtalats, att arbetslösheten konserveras inom vissa områden, under det andra orter lida brist på arbetskraft. Här är förklaringen till den kritik, som socialministern sade sig ej kunna förstå.

Herr **Jansson** i Falun, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Endast ett par ord till herr Persson i Falla. Han tycks ha missuppfattat mitt yttrande. Jag sade icke, att det system, som herr Möller infört, är olämpligt, utan jag sade, att det kan hända, att systemet på vissa punkter klickat, detta beroende på särskilda orsaker. Det är en viss skillnad, herr Persson!

Vidare yttrade:

Herr **Mäler**: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att blanda mig i den storpolitiska debatten om riktlinjerna för vår arbetslöshetspolitik, utan jag har begärt ordet med anledning av att förhållandena i Västernorrlands län dragits in i debatten. Här ha lämnats vissa uppgifter, som icke stå i överensstämmelse med verkligheten. Det var närmast herr Bagges tal om att de arbetslösa stannade kvar i vårt län, som gav mig anledning begära ordet. Innan jag går in på frågan om utflyttningsspolitiken, skall jag nämna ett par ord om en sak, som herr Nordström i Kramfors nyss talade om. Han talade om våra verkstadsskolor och sade, att det exempelvis icke vore någon idé att

'Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

utbilda målare i Västernorrland, där vi hade överflöd på målare. Jag vill gentemot detta endast säga, att hitintills har varenda pojke, som kommit till våra verkstadsskolor i Västernorrlands län, fått arbete, och i stort sett varenda en har allttjämt stadigvarande arbete. Därmed tror jag mig hava klarlagt, att inrättandet av verkstadsskolor varit en mycket effektiv detalj i programmet för arbetslöshetens bekämpande i Västernorrlands län. Vad däremot utflyttningspolitiken beträffar, så är det klart, att man tillsvidare måste inrikta sig på att flytta ut människor ifrån Västernorrlands län. Jag har själv varit med om att föreslå regeringen åtgärder i sådant syfte och har begärt anslag för bekostande av utflyttning. Men jag vill å andra sidan stryka under, att det icke är rimligt, att man i Sveriges riksdag betraktar Västernorrlands län som en öde landsända, där man redan skördat vad som funnits att taga, så att det endast återstår att låta befolkningen utvandra. I Västernorrlands län finns det även i fortsättningen försörjningsmöjligheter, men det behövs en omläggning av produktionen, som hittills alltför ensidigt varit inriktad på trävarurörelse. En sådan omläggning pågår för närvarande, men medan den pågår, måste man sörja för att de människor, som bo kvar och tidigare haft sysselsättning inom trävaruindustrien, erhålla försörjning. För övrigt förhåller det sig på det sättet, att det är många hinder, som resa sig i vägen, när man vill flytta ut folk. För det första vill jag påpeka, att av det samlade arbetslöshetsklientel, som fanns i Västernorrlands län den 31 augusti förra året, d. v. s. vid den tidpunkt, då läget var gynnsammast och kurvan för arbetslösheten lägst, drygt hälften utgjordes av personer över 40 år. Det är klart, att människor över 40 år, som hava sysslat med sågverksrörelse, skogsarbete eller pappersmassetillverkning, icke rimligen kunna flyttas till andra landsändar, för att där konkurrera om arbetstillfällena. Jag vill vidare meddela, att utav de då räknade arbetslösa innehade 303 stycken små jordbrukslägenheter eller andra egnahems-lägenheter, oftast i bristfälligt skick. Jordbrukslägenheterna voro belånade till 107.9 % av taxeringsvärdet, och de övriga fastigheterna till 72 % av taxeringsvärdet. Man förstår, att det icke är så lätt att utvin vidare »plocka loss» folk, som har bröder, systrar och farbröder, vilka skrivit på växlar och borgensförbindelser för deras fastighetslån. Man kan åtminstone icke »plocka loss» dem på en gång, utan man får taga det försiktigt. Jag skulle kunna lämna även andra uppgifter rörande detta klientels beskaffenhet, uppgifter som skulle visa, att det icke är en lätt sak att flytta dessa arbetslösa till andra arbetsområden. Jag skall emellertid låta detta vara och i stället visa, hurusom trots de svårigheter, som jag här redan nämnt, och trots de förhållanden, som herr Bagge talade om, det ändå oavslåeligt skett och sker en betydande utflyttning av arbetskrafter från Västernorrlands län. Jag skall nämna några siffror beträffande de socknar, där arbetslösheten varit störst. Från Njurunda socken hava under femårsperioden 1934—1938 364 personer avflyttat, från Sköns socken, som det varit så mycket bråk om, hava 610 personer avflyttat under samma tid, från Timrå socken 522 personer, från Alnö 487 personer och från Gudmundrå socken 502. Siffrorna angiva nettoförlusten genom folkomflyttningen. Jag tror, herr Bagge, att dessa siffror visa, att den för närvarande förda arbetslöshetspolitiken ingalunda binder människorna vid den ort, där de äro bosatta, för såvitt det gives möjligheter för dem att få sysselsättning på andra håll. Det var uteslutande denna synpunkt på utflyttningsproblemet, som jag velat framföra. Jag tror, att om reservanterna uti statsutskottet hade närmare undersökt omfattningen av den utflyttning av arbetslösa, som ägt rum från Västernorrlands län, så skulle icke reservationen eller åtminstone icke den del av reservationen, som handlar om utflyttningen, hava kommit till. Jag ber, herr talman, att få betyga — min åsikt delas icke blott av mina partivänner

[Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

utan alla partigrupper inom Västernorrlands län — att den av regeringen förda arbetslöshetspolitiken är för Västernorrlands län tjänlig och gagnelig.

Jag yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Härefter erhöll herr **Nordström** i Kramfors ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Först och främst vill jag säga, att varken de arbetslösa eller jag har något att invända emot att folk utflyttar. Vi begära endast, att de, som utflytta, skola beredas sådant arbete, som de kunna existera på. Herr Mäler sade, att eleverna från verkstadsskolorna nu fått arbete. Det må vara sant, men det har gått till så, att man skickat ut lärlingar från skolorna och därigenom berövat andra arbete. Vi ha för närvarande en verkstadsskola i Sandö i Ådalen. Verkstadsskolans ledning nekar att underhandla med därvarande fackföreningsavdelning. Man skickar ut lärlingar, som taga arbete i strid mot gällande avtalsbestämmelser. Mästarna plocka in lärlingarna från verkstadsskolan i arbete med resultat att andra målare bliva utan arbete. Det är detta tillvägagångssätt jag protesterat emot.

Herr **Mäler**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag tror, att herr Nordström är fel underrättad beräffande de förhållanden, han här senast skildrade. Det är möjligt, att det i något enstaka fall förekommit, att en lärling från en verkstadsskola anställts av en mästare, som icke haft klart avtal med fackföreningsavdelningen, men regeln har varit, att anställning av lärlingar skett i samförstånd med de fackliga organisationerna.

Herr talmannen återtog härefter ledningen av förhandlingarna.

Härpå anförde:

Herr **Lindmark**: Herr talman! Statsrådet och chefen för socialdepartementet slutade med att uttala, att det icke kunde vara reservanternas mening, att man skulle lösa svårigheterna genom att utbetala kontant understöd. Säkertligen icke! Högerns linje är ju fast hellre, att man skall skapa fram arbetstillfällen, arbetsobjekt, och kunde man helt och hållet slopa kontantunderstöden, så vore ju detta idealet.

Man har sökt råda bot på arbetslösheten på två olika sätt. Man har anordnat beredskapsarbeten. Man har anordnat reservarbeten jämte kontantunderstöd. Beredskapsarbetena kunna uppdelas i tvenne olika typer, statskommunala beredskapsarbeten och statliga beredskapsarbeten. De statskommunala beredskapsarbetena lida av en avsevärd olägenhet, som består däri, att kommunerna frestas att utnyttja utgående statsbidrag till att sätta i gång företag, som icke äro absolut nödvändiga. Det saknas icke exempel på att en kommun, som velat få sin prästgård reparerad eller velat få en kommunal institutions byggnad förbättrad eller nybyggd, helt enkelt konstruerat fram arbetslöshet för att därigenom bliva berättigad till statsbidrag. Om man bedriver arbetslöshetspolitik efter sådana linjer, så är det givetvis något fel med det hela. Då konserverar man arbetslösheten. Man går icke till roten med arbetslöshetsproblemet.

De statliga beredskapsarbetena hava också sina olägenheter. Sistnämnda arbeten kunna utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi eller av enskilda. Vägarbeten såsom beredskapsarbeten kunna även utföras i vägstyrelsernas regi. Utföras vägarbeten i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi, så blir resultatet i regel en överansträngning av vägingenjörsexpeditionerna, en anhopning av arbetsuppgifter, och det *normala* vägingenjörskapet blir lidande på detta.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Det är svårt att i det fallet skapa fram den nödiga tekniska arbetsledningen, och det saknas ingalunda exempel på, att det nära nog uppstått kaos. Jag är fullt medveten om, att man bör hava möjlighet att anordna statliga beredskapsarbeten. Vägarbeten, som bedrivs som statliga beredskapsarbeten, utföras dock lämpligast i vägstyrelsernas egen regi. Det är lättare för vägstyrelserna att mobilisera den nödiga arbetsledningen, att skaffa schaktmästare och utsättare. Vid anordnande av beredskapsarbeten, som jag här omnämnt, följa även vissa andra olägenheter, som jag i all hast ber att få påpeka. Vid statskommunala beredskapsarbeten i form av byggnadsarbeten skapar man visserligen arbetsobjekt, men — detta har redan tidigare framhållits av herr Persson i Falla — för en yrkesgrupp, som ingalunda lider brist på arbete, nämligen byggnadsarbetarna. Vanliga grovarbetare hava mindre möjligheter att få anställning vid dessa arbeten. Följaktligen är icke den typen av arbetsobjekt den bästa. Vid de vanliga statliga beredskapsarbetena, när det gäller vägarbeten, som utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens eller i vägstyrelsernas regi, så bestämmes lönestandarden på ett sådant sätt, att folk mister intresset för att söka anställning i jordbruket. Det är mycket fördelaktigare att vinna anställning vid ett vägarbete, där lönestandarden är reglerad genom kollektivavtal, än i jordbruket. Jag känner till många fall, där vederbörande väl varit arbetslösa men nekat att taga drängtjänst eller annat arbete i jordbruk eller skogsbruk, i förhoppning att i stället få anställning vid ett vägarbete, som givit betydligt bättre inkomstmöjligheter. Enligt mitt sätt att se borde i stället anordnas statliga reservarbeten. Det kan ju hända, att herr Nordström i Kramfors blir alldeles uppskrämd av ett sådant talesätt. Han kan naturligtvis inte gilla detta. Vid de arbeten, som anordnas i arbetslöshetskommissionens regi i de olika orterna, tillämpas en något lägre lönestandard än den i den offentliga marknaden gällande. Detta innebär en viss garanti för att de olägenheter, som jag nyss nämnde, skola kunna undvikas. Det är detta, som reservanterna menat. De hava ingalunda velat stryka ett streck över beredskapsarbetena. Beredskapsarbetena hava sin givna plats och uppgift, men reservanterna vilja giva ett visst företräde åt reservarbetena och följacktligen öka anslaget för sistnämnda arbeten. Till följd av att anslaget varit otillräckligt för reservarbeten, har det ofta inträffat, att man i brist på tillgängliga medel icke kunnat, ehuru det varit lämpligt, öka arbetsstyrkan vid i gång varande vägarbeten. Det är billigare att giva kontantunderstöd, och hellre än att öka antalet arbetare vid vägbygget har man så givit de arbetslösa kontantunderstöd. Är sådant rimligt? Jag svarar absolut nej på denna fråga. Om det gäller att giva kontantunderstöd vintertiden, till exempel då tjälen i marken gör det omöjligt att bedriva vägarbeten i Norrland, må det vara hänt, men att under våren och sommaren, då vägarbeten kunna bedrivas, hellre lämna kontantunderstöd än anordna sådana arbeten måste vara oriktigt. Jag känner till fall, avseende vårtid, där så skett. Låt oss få det nödiga anslaget, så att reservarbeten kunna bedrivas i den omfattning som situationen på de olika orterna kräver!

Jag vill slutligen understryka vikten av att man vid bedömande av, vilka åtgärder, som böra vidtagas för att råda bot för svårigheterna, ser saken på lång sikt. Vägarbeten äro ju alltid till fördel för respektive orter. Det är ju framför allt i Norrland ett viktigt önskemål att få vägar byggda och kolonisationsmöjligheterna därmed ökade, men skall man komma arbetslöshetsproblemet in på livet, så bör man vidtaga åtgärder på lång sikt. Vi tala ofta om förhållandena i Bohuslän, Blekinge och Västernorrland och om att särskilda åtgärder böra vidtagas för att komma den betryckta befolkningen i dessa landskap till hjälp under rådande arbetslöshet. Jag vill rekommendera,

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

att vid de undersökningar, som göras, hänsyn toges till att i nordligaste delen av Västerbottens län, framför allt i Byske socken, på grund av att icke mindre än tre sågverk nedlagts, en betydande restarbetslöshet ännu kvarstår. Visserligen utvandrade ifrån dessa trakter en stor del av antalet arbetslösa, men de, som utvandrade, voro de mest företagsamma och de, som verkligen lade manken till, för att klara sig själva. Det finns en annan grupp arbetslösa, som sakna företagsamhet, eller som ha svårt att flytta, därför att de bebo egna fastigheter. Kan riksdagen vidtaga åtgärder, som komma denna befolkning tillgodo, så är därmed mycket vunnet.

Jag vill tala om, att staten redan nu gjort en hel del för denna befolkning. Det är yrkes- och verkstadsskolor som staten anordnat där och som varit framför allt de unga till utomordentligt stor hjälp och nytta.

Sammanfattningsvis vill jag slutligen säga, att den linje, som reservanterna här rekommendera, med någon minskning av anslaget till beredskapsarbeten och motsvarande ökning av anslaget till reservarbeten, enligt mitt sätt att se är riktig, och jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Staxäng: Herr talman! I de debatter, som förts i denna fråga under den tid som jag varit i tillfälle att åhöra dem, har det alltid varit vissa saker som på mig gjort ett beklämmande intryck. Så har det varit när man från vissa håll försökt misstänkliggöra varandras avsikter, såsom då det gjorts gällande att man röjt så stort oförstående ifråga om dem det här gäller, att en talare för en stund sedan yttrat sig: »Men vi skola väl inte låta dem svälta ihjäl!»

Det är egendomligt att man även i denna debatt kunnat göra sig skyldig till dylika överord. Jag vågar påstå att i denna fråga finns det inte någon strävan hos något parti att hålla sig undan att hjälpa dessa hjälpbehövande. Som min åsikt vill jag framhålla att jag anser det vara en samhällsåtgärd som man inte kan komma ifrån, utan som man även i framtiden måste räkna med år efter år. Under olika skiften måste man räkna med att från statsmakternas sida insatser göras för de arbetslösa, som på olika sätt ha råkat i denna situation.

Det ligger mycken överdrift i det yttrande som föllades här av en kommunistisk talare, vilken ifråga om en viss hjälpåtgärd bad att få reagera emot att de hjälpbehövande skulle »förvisas» till A. K.-arbete. För några år sedan tror jag att ett dylikt yttrande om A. K. kanske hade litet större resonans i denna kammare, men jag fick det intrycket att herr Nordström i Kramfors i dag, när han i talarstolen försökte sjunga på samma trall som förut, inte riktigt väckte samma uppmärksamhet här i kammaren för sina synpunkter. Och varför det? Jo, om man har arbetat ute i de olika orterna i arbetslöshetskommittéerna och där haft kontakt med de arbetslösa själva, har man funnit att det numera inte finnes samma inställning som förr till A. K. och som denne talare gav uttryck åt. Jag har själv gång efter annan från de arbetslösas sida hört, att de, om inte direkt rekommendera en återgång till förutvarande system, så dock knappast anse att nuvarande system kan tillämpas i fortsättningen, i synnerhet inte om det skulle bli en ansvällning av arbetslösheten.

Utöver de överdrifter herr Nordström gjorde sig skyldig till förekom i hans anförande en ren lögn. Han sade att högern inte skulle vilja vara med om att satsa medel till färdigställningsarbeten. Förra året var det just i en högermotion man begärde anslag till färdigställande av vägar. Denna motion vann också utskottets anslutning, och tack vare denna motion beviljades ifrågavarande anslag.

På tal om de arbetslösa så har jag bevitnat åtskilligt på detta område. Jag

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

har exempelvis sett att personer, som haft en inkomst under ett år på över 2,500 kronor, efter att ha fått slut på sitt arbete på fredagen redan måndagen efter begärt fattigvårdsunderstöd för sin familj! Men jag har också sett exempel på familjer, som med en ringa inkomst ned till omkring 100 kronor i månaden — inte i A. K.-arbete utan i sysselsättning genom de s. k. stenbeställningarna — fått klara sin existens och därmed även avbetalningarna på sitt egna hem och som verkligen ha klarat allt detta. Men man skall inte generellt dra fram som exempel enstaka individer, som skulle fara så förfärligt illa, eller de som sköta sig så synnerligen väl. Man får se det litet mer objektivt. Och jag skulle kunna ge herr Nordström exempel på en kategori, som inte heller har det så lätt. För något år sedan hade jag under skördetiden tillfälle komma till en mindre jordbrukare, som hade så där 20—25 tunnland. Hustrun gick och vallade korna med det minsta barnet på armen, de hade dessutom ett treårigt barn, som låg ensamt hemma i stugan. Mannen var nere på fältet och satte upp säd, och de måste reda sig utan främmande arbetskraft. Säger man att det är de arbetslösa som bygga upp samhället, så vågar jag påstå att såväl denna bondhustru som hennes man voro med i det bygget och kanske hade det många gånger tyngre än andra.

Här råder faktiskt en spänning mellan jordbrukets brist på arbetskraft och arbetslöshetsåtgärderna, vilket gör att man kanske måste ta upp denna sak till mera allvarligt övervägande här än nu är fallet. Jag vågar ånyo påstå att det inte finns någon skillnad ifråga om en önskan att hjälpa, diskussionen står om vilka medel vi skola använda och vilka linjer vi skola gå fram efter. Jag vill också i förbigående säga till herr Mäler, att då han påstår att reservanterna tydligen inte uppmärksammat den stora utflyttning som skett från Väster-norrlands län, då de krävt åtgärder för en ökad utflyttning, riktar sig hans anmärkning också mot hela utskottet, ty på den punkten ha vi ju varit eniga om att underlätta en utflyttning till de orter, där det skulle kunna finnas större arbetsmöjligheter.

Jag vill också här något beröra den situation vi nu ha på detta område och i viss mån ange några synpunkter beträffande framtiden. De hjälpåtgärder som nu krävas äro ju i första hand avsedda till restarbetslöshetens minskande. Statsutskottet var enigt 1937 om att beträffande dessa orter, där restarbetslösheten liksom hade bundit sig kvar, skulle man tills vidare i större utsträckning än tidigare gå på beredskapsarbetslinjen. Men därmed ha vi inte alls avsvurit oss varje kritik av denna linje, då den nu tillämpas. Det är alldeles riktigt som socialministern framhöll, att en hel del arbeten av samma slag, som förut igångsatts i form av statliga reservarbeten, har man nu utfört som beredskapsarbeten. Vid detta överflyttande ha dock reservanterna pekat på vissa missförhållanden, bl. a. på de brister som oundgängligen vidlåda hänvisningsförfarandet. Och jag måste bestämt framhålla, även om man här kan säga som socialministern, att det råder kontakt mellan olika organ när det gäller tillämpningen härvidlag, att man det oaktat kan visa på flera missförhållanden. Det råder desorganisation ifråga om hänvisningsförfarandet. Det har omnämnts för mig att det förekommer nästan fyra, fem olika slag av hänvisningsförfarande, och om det visserligen rätt ett visst samarbete mellan t. ex. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och A. K., har man dock funnit flera fall där arbetslöshetskommissionens synpunkter klart ha frångåtts av Kungl. Maj:t. Det har för mig också omnämnts från ett flertal arbetslöshetskommittéer, att en viss, för att inte säga ganska stor svårighet vid tillämpningen av hänvisningsförfarandet gjort sig gällande, just på grund av den desorganisation som f. n. råder på detta område.

Det råder dessutom skillnad beträffande organisationen av dessa arbeten. Vi

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

tänka nu på vägarbetena i form av statliga reservarbeten, som alltså förr utfördes i arbetslöshetskommissionens regi men som nu utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi. Man kan fråga sig om sistnämnda förfaringssätt kan tillämpas i längden, utan att en omorganisation här måste ske. Redan med nuvarande ganska fåtaliga arbeten kan man inte komma ifrån, att vägingenjörskontoren alldeles för hårt belastas, och om inte en ändring sker, har man att befara, att deras ordinarie uppgifter komma att bli lidande därpå. Man kan inte heller komma ifrån att det är i viss mån oegentligt, att dessa arbeten utföras i väg- och vattenbyggnadsstyrelsens regi och sedan avsynas av samma institution. Vi kunna tänka oss det förhållandet att vägingenjören står som chef för vissa arbeten, som kanske skola avsynas av hans assistent.

När det gäller de åtgärder, som skola vidtagas gentemot restarbetslösheten, vill jag tillmäta de s. k. yrkesskolorna en mycket stor betydelse. Just med tanke på denna spänning mellan jordbrukets brist på arbetskraft och åtgärderna för arbetslöshetens lindrande gjorde vi i en kommitté en hemställan om vissa åtgärder för att överföra arbetslösa till jordbruket; det gällde ett kommittéarbete som utfördes inom Göteborgs och Bohus läns landsting. Vi voro enhälliga i denna kommitté om att våra hänvisningar i denna sak skulle överlämnas till verkstadsskoleutredningen. Jag har något studerat det betänkandet men har inte där funnit att man i nämnvärd grad berört detta spörsmål. Jag finner inte heller att departementschefen tagit upp frågan, ehuru det är ett spörsmål som är oerhört viktigt med tanke på den situation jag nyss berört.

Jag måste även något stanna vid det svar, som socialministern lämnade på en interpellation av herr Bagge i denna sak. Socialministern sade där att det redan nu förefinnes en ganska stor reserv av lämpliga arbetsobjekt, som ligga färdiga för ett realiserande. Han visade också på ett ganska avsevärt antal vägföretag, som skulle ligga färdiga för realiserande, i så måtto att de voro renstakade. Jag vill kanske inte direkt bestrida att så är fallet, men jag är inte säker om att de äro så helt färdiga. Jag skulle exempelvis vilja framställa den frågan: Hur är det med markuppgörelserna? Vid de förfrågningar jag har gjort har framgått att den saken inte är helt ordnad, för övrigt en viktig detalj, som det ofta brukar ta tämligen lång tid att ordna.

När det gäller de framtida arbetslöshetsåtgärderna, ämnar 1937 års arbetslöshetssakkunniga ta upp frågan till dryftande, framhålles det. Jag tycker det är beklagligt att ehuru riksdagen 1937 begärde denna översyn, som även skulle omfatta en förutsättningslös utredning om ett eventuellt framtida statligt organ för denna angelägenhet, så har man faktiskt bara inriktat sig på restarbetslöshetens problem under dessa två år. Denna utredning har bara kunnat framlägga förslag till en enda åtgärd, nämligen ifråga om arkivarbeten. Men den stora, vida utredningen, framhålles i år från departementschefens sida, ämnar man först nu övergå till.

Vi rusta oss på olika områden i beredskapssyfte. Vi ha inom arbetslöshetsfrågan förra året och även i år fått ta ställning till en beredskapsstat, men lika viktigt är att dessa åtgärder på ett snabbt sätt kunna förverkligas och genomföras inför en kommande arbetslöshet, och det kunna de icke, om det inte finns organ som kan sköta saken på ett snabbt och riktigt sätt. Vem blir det som får sitta emellan om en stor arbetslöshet inträder? Jo, det blir de arbetslösa själva. Jag tror att man i utredningsarbetet borde med större allvar inrikta sig på denna detalj av spörsmålet. Jag beklagar ånyo att så lång tid har gått utan att man närmare studerat detta avsnitt av frågan, och jag tror inte — om den delen verkligen skall sakligt utredas — att man kan genomföra utredningsarbetet under detta år, som departementschefen här signalerat i propositionen. Under en framtida arbetslöshet av större omfattning

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

är det ju synnerligen viktigt att man, som jag nyss framhöll, har en stor reserv av arbetsobjekt, som omedelbart kunna användas. Jag är inte övertygad om att man med nuvarande organisation och enligt de principer som nu tillämpas kan göra detta. Jag tror som sagt inte heller att vägingenjörskontoren i en större arbetslöshet kunna bära den arbetsuppgiften. Man drives i en sådan situation oundgängligen fram till en central handläggning av hörande ärenden.

Jag vill också i detta sammanhang framhålla att hänvisningsförfarandet måste klarare byggas ut i det kommande utredningsförslaget, och det måste troligtvis bli en omorganisering av arbetsförmedlingarnas arbete. Jag vill till slut nästan använda samma ord som dem jag började med. I denna fråga stå vi inte skilda åt ifråga om en önskan att hjälpa detta klientel. Vi stå endast på olika linjer. Det är min uppriktiga önskan att den utredning som nu har denna sak om hand måtte kunna arbeta sig fram till en enhetlig och samlande linje, som ger en rättvis hjälp åt detta klientel. Jag tror inte att det är så synnerligen ärofyllt för den svenska riksdagen, att arbetslöshetsfrågorna skola vara sådana politiska frågor som de hittills varit.

Herr **Mäler**, som ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Gentemot herr Staxäng vill jag vitsorda att ifråga om lämpligheten av utflyttning av arbetskrafter från de s. k. arbetslöshetsöarna råder enighet, men däremot råder det icke enighet — och det är just där som utskottet och reservanterna skilja sig — beträffande den nuvarande arbetslöshetspolitikens verkan, eller, som det står här på sid. 11 i reservationen: Den förda arbetslöshetspolitiken har icke varit ägnad att med den vikt, som därvid tillmätts beredskapsarbeten, »underlätta arbetskraftens rörlighet utan snarare bidragit till att i viss utsträckning konservera restarbetslösheten», o. s. v.

Det är detta resonemang i reservationen, som här även förts av herrar Bagge och Persson i Falla, som jag har vänt mig emot.

Vidare anförde:

Herr **Olsson** i Stockholm: Herr talman! Jag har väckt en motion, som redovisas i statsutskottets utlåtande nr 185. Motionen går ut på att arbetslöshetskommissionens verksamhet skall nedläggas och att ännu pågående A. K.-arbeten skulle överföras dels på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och dels också, i vad det gäller kontantunderstödsverksamheten, på socialdepartementet.

Härtill vill jag bara foga ett par ord. Huvudskälet för att denna motion framkommer vid riksdagen år efter år är att den arbetslöshetspolitik som nu bedrivs innebär en kategoriklyvning av de arbetslösa. En del får arbetslöshetsunderstöd, men en del måste vända sig till fattigvårdssamhällena och erhålla fattigvårdsunderstöd. Detta förhållande drabbar ju icke blott de arbetslösa utan också de arbetslösas anhöriga, emedan fattigvårdsbidragen äro belagda med återbetalningsskyldighet. Kategoriklyvningen sträcker sig vidare fram ifråga om arbetslinjen. En del arbetslösa kan erhålla beredskapsarbeten, då lönerna bestämmas enligt den öppna marknadens. Andra hänvisas till reservarbeten, där lönerna ligga ett stycke under den öppna marknadens. Även här är sålunda en betydande orättvisa begången gentemot de arbetslösa.

För att uppnå ett rättvist förhållande härvidlag måste man se till att arbetslöshetsunderstöd utgår till alla arbetslösa, således icke fattigvård, och att arbetets beskaffenhet blir likartad. Beredskapslinjen är självfallet den som måste föredragas i detta fall, och skall man nå fram till rättvisa, måste reservarbetena slopas. Skall man få bort understödsförfarandet genom kommuner-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

nas fattigvårdssamhällen, måste en omläggning av denna verksamhet ske. Detta förhållande har skapat mycken irritation i arbetslöshetskommittéerna och i kommunerna. Och då man år efter år dels gör framställningar till Kungl. Maj:t, som skett dels direkt, dels genom motioner i riksdagen, tycker man ju att det är på tiden att man nu, då arbetslösheten är relativt ringa, borde ta itu med en reglering av missförhållandena på detta område.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motion nr 2 i statsutskottets utlåtande nr 185.

Herr Hage: Herr talman! Jag skulle inte ha begärt ordet i denna debatt, om inte två representanter för övre Norrland hade instämt i det anförande som herr Bagge höll för en stund sedan och vari han kritiserade beredskapsarbetena och förordade reservarbeten.

Jag har ett behov av att säga, att bakom dessa tvenne herrar, som instämt med herr Bagge, står — åtminstone i vad det gäller Norrbotten — en mycket liten minoritetsopinion. Jag tror jag kan påstå, att den stora majoriteten där uppe har en annan uppfattning och gillar beredskapsarbetslinjen. Detta beror givetvis därpå, att denna beredskapslinje och dessa beredskapsarbeten ha haft och ha förmågan att medverka till åstadkommande av stora arbeten, som varit behövliga och som antagligen aldrig skulle ha kunnat genomföras, om man gått uteslutande på reservarbetslinjen. Det är ju på det sättet att Norrland i stor utsträckning är en icke färdigbyggd landsdel. Det finns så ofantligt mycket att göra i Norrland och det finns alldeles säkert större möjligheter för att det, som behöver göras, också blir gjort, om man går beredskapslinjen, när det gäller ordnandet av arbetslöshetsarbeten, än om man går den andra linjen, reservarbetslinjen.

Jag måste för min del säga, att det med hänsyn till behovet där uppe finns verklig anledning att öka i stället för att minska anslaget till beredskapsarbeten. Det finns ett sådant oerhört behov av anslag inom olika bygder, där finnas så många arbetslöshetsöar och där föreliggande planer på att genomföra än det ena och än det andra arbetet, som visserligen kanske kan skjutas upp en tid men som helst borde utföras så fort som möjligt och som skulle bli till fördel för övre Norrland överhuvud taget. Jag vågar alltså bestämt påstå, att gäller det ett ställningstagande till dessa olika linjer, så finnes med avseende på övre Norrland en oerhört stark majoritetsuppfattning, för att man bör fortsätta med beredskapsarbetena. Jag skulle tro att, om man inte gör detta, utan i större utsträckning övergår till reservarbetslinjen, kommer en hel del arbete, som man nu planerar, icke att bli färdigställt, åtminstone inte under den närmaste tiden, och detta skulle åstadkomma en oerhörd besvikelse på en hel del håll där uppe. När man där talar om större arbeten av detta slag, som behöva utföras, tänker man sig dem alltid utförda på beredskapsvägen, såvida man inte i vissa speciella fall tänkt, att man skulle få ett direkt statsanslag.

När jag nu skall rösta om detta i dag, skulle jag alltså helst vilja rösta för ett yrkande, som gick *längre* när det gäller beredskapsanslaget än det som nu föreligger. Men som saken nu ligger till, är jag beredd att rösta för utskottets förslag både på denna och de andra punkterna.

Herr Lindmark erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot herr Hage vill jag erinra om att reservanternas ingalunda ha yrkat avslag på anslagen till beredskapsarbeten, utan endast givit reservarbetslinjen ett visst företräde.

Jag ber emellertid att få fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på herr Hages motivering härvidlag. Han säger att om inte anslaget till beredskaps-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

arbetena funnits, skulle stora arbeten icke komma att bli utförda. Där ha vi pudelns kärna. Då det gäller vanliga anslag som riksdagen beviljar, drar man upp bestämda gränser för hur medlen skola användas och är mycket noggrann att bestämma former för användningen, som följa sunda ekonomiska principer. Men så snart det gäller anslaget till beredskapsarbetena och dess användning, slopar man oftast denna försiktighet och menar att då är det inte så kinkigt, trots att det alltså här gäller beviljande av statsbidrag för ändamål, som man på annat sätt icke har några utsikter att erhålla statsbidrag till. Det är inför den risken man får lov att vara en smula uppmärksam och försiktig. Och häri ligger själva spørsmålet, huruvida arbetslösheten skall bli konserverad eller om man skall ha utsikter att komma ifrån arbetslösheten.

Herr **Hage**, som likaledes för kort genmäle erhöi ordet, anförde: Herr talman! Jag vill bara med anledning av herr Lindmarks anförande säga, att reservanterna ändå påyrka ett *mindre* anslag för beredskapsarbeten. Denna herrarnas linje måste väl komma att leda till, att vi i Norrland i en hel del fall — där vi kanske, om det större anslaget bifalles, hade fått medel för ifrågavarande arbete — inte få något anslag alls.

Jag tror att det myckna talet om att man är oförsiktig när det gäller framställningarna rörande beredskapsarbeten nog är mycket överdrivet. För övrigt är det ju på det sättet, att de anslag som begäras ganska eftertryckligt ransoneras av vederbörande, varigenom en hel del av det, som möjligen skulle kunna vara litet mindre behövt, blir bortrensat.

Härpå yttrade:

Herr **Österström**: Herr talman! Även om det är ganska klart att i en debatt sådan som denna det av naturliga skäl är alldeles omöjligt att tränga på djupet av detta problem, har jag i varje fall ett mycket starkt intryck av att diskussionen i denna fråga i dag har varit mycket, mycket intressant. Det inte minst intressanta synes mig vara den strävan till en faktisk avpolitisering även av detta problem, som jag tycker har kännetecknat inte minst uttalandena från högerhåll, trots den egna linje högern i denna fråga företräder.

Det var emellertid inte för att konstatera detta, även om jag anser det rättvist och riktigt att göra så, när jag nu fått ordet, som jag bad få ta kammarens tid i anspråk någon minut. Ett yttrande av herr Mäler föranledde mig att ta till orda. Det fanns nämligen i hans anförande en blandning av riktighet och någonting, som jag skulle vilja säga var alltför litet nyanserat, för att det skulle gå bra ihop med min uppfattning. Herr Mäler försökte, alldeles säkert oavsiktligt — eljest var det nästan för raffinerat — smälla igen en dörr som jag till varje pris önskar få hålla öppen. Han slutade nämligen sitt anförande med att säga, att det inte bara var hans partivänner i Västernorrlands län som voro synnerligen belåtna med den arbetslöshetspolitik som f. n., d. v. s. under regeringens beskydd, drives, utan det var dessutom alla de borgerliga. Den där växeln in blanco har jag emellertid icke lust att acceptera, och det är av den anledningen som jag tvingas att säga något om hur jag anser att man rimligen kan karakterisera den arbetslöshetspolitik i stort sett, som regeringen försöker föra i land.

Sanningen ligger såvitt jag kan förstå, det bör konstateras, mitt emellan ytterlighetsståndpunkterna, sådana de äro företrädade här i dag. Svårigheterna äro stora, de äro stora inte minst för regeringen, därom äro vi alla som springa i kanslihusets trappor med ortens eller med länets bekymmer fullt och klart medvetna. Svårigheterna bottna inte minst däruti, som det så ofta sagts

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

redan i dag, att det klientel man rör sig med och som är centrum i problemet är ytterligt skiftande och oenhetligt och att för den mängd arbetslösa det här gäller inte finns någon gemensam kungsväg till frågans lösning. D. v. s. problemet är så ytterligt individuellt prägladt, att det måste angripas från alla möjliga håll.

Socialministern har tyvärr blott alltför rätt när han — jag förmodar det var gentemot högertalarna — konstaterar, att det finns ute i bygderna ingen opposition från något håll, när det kommer upp ett förslag om att begära pengar för ett arbete i en kommun. Ja, det är faktiskt på det sättet, det veta vi alla, men det är alldeles nödvändigt att statsrådet är på det klara med — och jag är övertygad om att statsrådet är på det klara därmed, fastän det självfallet rent retoriskt passade att icke låtsas om det — att detta faktum, att det är en slags nationell samling i bygderna kring intresset att skaffa pengar till orterna, i själva verket inte säger någonting om huruvida den förda arbetslöshetspolitiken är idealisk eller ej. Detta att bygderna få pengar vittnar ingenting om systemets verkningar i stort. Det veta vi alla bäst som gång efter annan infinna oss, inte minst från Västernorrlands län, och begära socialministerns och regeringens intresse för våra speciella problem.

Jag måste på tal om detta säga ytterligare ett ord som jag inte tror är sagt i dag men som jag saknar, och därför måste argumenteringen fullföljas. Det bekymmersammaste i allt detta är till sist att statens oförmåga att kunna klara t. o. m. ett så utomordentligt litet problem som vårt svenska arbetslöshetsproblem är så påfallande stor. Kammaren måste erkänna att detta påstående är alldeles obestridligt. Om jag ser på Västernorrlands län, vad ha statsmakterna kunnat göra hittills för att i det väsentliga lösa restarbetslöshetsproblemet? Faktiskt så gott som ingenting. Nu vänta vi på den senaste restarbetslöshetsutredningen, och det skall bli ytterst intressant att se vad den kommer till för resultat. Vi veta det inte, och jag är mycket rädd för att det inte är så värst mycket att vänta heller, trots att det sitter duktigt och utomordentligt intresserat folk i den utredningen. Hur är det med rationaliseringsutredningen? Vad har den mäktat prestera tills nu? Vad har den givit oss för hopp om en verklig lösning av denna fråga? Det är alldeles nödvändigt att i denna debatt konstatera, att möjligheterna att verksamt driva utvecklingen i den riktningen, att de som tillhöra restarbetslöshetsarméns kadrer komma in i ett normalt arbete, t. v. ha varit ytterligt små.

Dessutom tror jag man måste säga att det är beklagligt, att undersökningen rörande de möjliga vägarna att nå en lösning av detta problem är uppdelad och splittrad på så många krafter och alltför många utredningsorgan. Vi ha restarbetslöshetsutredningen, vi ha rationaliseringsutredningen, vi ha Västernorrlandsutredningen, vi ha haft Blekingeutredningen och Bohuslänsutredningen o. s. v. Det hakar upp sig, det märker man när man som jag och herr Mäler deltagit i det lokala utredningsarbetet. Man kommer dithän att det gång efter annan visar sig att det är någon annan som håller på med samma sak, och det är utomordentligt svårt att få tänka tankarna ut, ty man kolliderar med andra utredningar.

Här säger nu socialministern, och för övrigt alla talare, att meningen är att försörja de arbetslösa med de arbeten som man tvistar om i dag, tills dessa arbetslösa komma in i en normal produktion. Javisst, det är klart, det gäller just detta. Men det gäller ett både — och, det gäller även att få in dem i denna normala produktion så skyndsamt som möjligt. Och det är detta man hittills inte lyckats med, i varje fall inte alls på ett idealiskt sätt, men det är dock den tanken man icke får släppa. Och då är frågan, huruvida det tag, som hittills är taget av regeringen och de ansvariga, överhuvud är ett krafttag.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Jag svarar nej, det är det inte. Det är utan tvivel på det sättet, att ännu kännetecknas framstötarna härutinnan av en valhänthet som är alldeles förbluffande.

Jag vill inte bestrida, att man efter den senaste formuleringen av direktiven för dessa arbeten, som socialministern läste upp, gott kan säga att formellt äro dessa föreskrifter oantastliga. Spörsmålet är emellertid hur det blir i realiteten. En fråga som jag inte vågar ge ett definitivt svar på, men en fråga som alltiämt bör stå öppen även för regeringens vidkommande är denna: Kunna de kommunala och statliga organen stå emot den press som sätter in lokalt från de arbetslösa, deras anhöriga och alla dem som äro intressenter — inte i någon ond mening, jag hittar bara inte något bättre ord för tillfället — omkring denna olyckliga grupp? Det är detta som man kan ha sina tvivelsmål om, och det är väl närmast detta, förefaller det mig, som föresvävat högern, när den ansett nödvändigt att presentera en kritisk inställning här. Och det finns fog för att ställa den frågan. De kommunala och de statliga organen måste tyvärr här passas på och på ett utomordentligt uppmärksamtt sätt, om icke arbetslöshetsproblemet skall bli ett »infrysningsproblem».

Det är nog gott och väl beträffande Västernorrlands län att vi kunna flytta bort folket, och det är mycket sannolikt att det är nödvändigt att göra detta i viss omfattning, men vi äro väl alla på det klara med att det innebär en oerhört tragisk utveckling, att man i större eller mindre grad skall behöva tömma ett län på dess närande befolkning. Jag skulle tro att för Västernorrlands vidkommande — med all aktning för vad socialministern kan göra och med allt erkännande för det intresse han veterligen har för dessa spörsmål och för våra bygder inte minst — är det fråga om huruvida det inte är socialministerns kollega, jordbruksministern, som till sist har en nyckelposition härvidlag. Jag skulle vilja råda statsrådet Forslund att ta ett allvarligt samtal med jordbruksministern om den rationella skogsvården, som verkligen öppnar möjligheter till produktivt utnyttjande av arbetskraften på ett sätt som det ännu inte varit möjligt att få regeringen att göra riktigt klart för sig. Här är en enorm uppgift och det fordras främst naturligtvis intresse, och det förutsätter jag att regeringen har, men det fordras dessutom en fantasi som är fruktbärande, och det är den jag tror att regeringen saknar. Det gäller att ta itu med detta på sådant sätt att man verkligen kommer fram. Jag tror att man t. o. m. kan gjuta in ett ideellt moment i skogsarbetet och verkligen få det att bli till något som gör, att vi kunna behålla folket och inte bara tala om att skicka bort det. Jag är mycket rädd för — och det vill jag säga herr socialministern, om han inte skulle veta det, men det kanske han gör — att vi hotas av en ny rationaliseringsvåg. Jag har en bestämd känsla av att företagarna i Västernorrland inom trävaruindustrien, och detta kanske gäller hela Norrland, vila på hanen i detta ögonblick. Man skulle med tillgängliga tekniska resurser kunna rationalisera produktionen ännu mycket mera, men man är tveksam om att göra det. Men jag är, om denna min misstanke är riktig, också säker på att det inte dröjer länge, förrän man kommer att göra vad som ur deras synpunkt och även nationalekonomiskt i det långa loppet och i stort sett är riktigt, nämligen dra åt rationaliseringsskruven på nytt, och då kommer detta att gå ut över de äldsta och över ungdomen. Regeringens stora plikt i detta fall — jag säger inte detta av något partiagitatoriskt skäl utan jag gör det verkligen som västernorrslänning och svensk — är att arbeta sig igenom detta problem, och alldeles speciellt ber jag herr jordbruksministern att beakta de möjligheter beträffande den svenska skogen, som finnas i Norrland, motsvarande möjligheter finnas beklagligtvis inte i lika stor utsträckning i Skåne, men där har man ju åtskilligt annat.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Forslund**: Det var ett uttalande i den siste talarens anförande, som enligt mitt sätt att bedöma tingen verkade något för hårt. Han beskrev regeringens arbetslöshetspolitik på det sättet, att vad som gjorts i Västernorrland har inte haft någon som helst betydelse för lösandet av arbetslöshetsproblemet. Men vore det inte riktigt, herr Österström, att samtidigt som man ger ett sådant betyg, också säga, hur det skulle ha sett ut i Västernorrland, om ingenting hade gjorts från statens sida?

Jag förstår mycket väl, att herr Österström i sitt tal vill leda in oss på det stora problemet, att vi skulle vara mäktiga att kort och gott på en eller ett par dagar avföra hela arbetslösheten. Men herr Österström får komma ihåg, att vi ha ju i detta land ett fritt näringsliv, som skall verka och som har verkat i långa stycken utomordentligt bra, och vi hoppas, att det också i fortsättningen skall göra det. Men vi ha också fullt klart för oss, att vad som inom dessa industrier sker och kanske måste ske, nämligen den anpassning som är erforderlig, just leder fram till, såsom herr Österström själv sade, att en rationalisering genomföres, vilket i regel betyder ett mindre antal arbetare, som släpps innanför industriportarna, och ett större antal, som får stanna utanför. Detta sker utan någon som helst samverkan mellan arbetslöshetsorganen och industriens förvaltare. De arbeta fullständigt fristående från varandra. Vi ha ingen diktatur i detta land för att genomföra någon sådan ordning, att alltsammans är centraliserat på en hand, utan vi få väl nu som förr utgå ifrån, att åtgärderna från statens sida i första hand måste avse hjälpåtgärder, som framförallt sikta på att skapa vissa förutsättningar för bättre förhållanden, så att människorna skola kunna försörja sig genom arbetsanställning.

Det är många omständigheter, som äro invävda i hela detta stora problem, framför allt ungdomsarbetslösheten. Till ungdomen vilja vi i mycket stor utsträckning säga: Ni få försöka sköta er själva. Hårt, men kanske nödvändigt! Man söker ge dem åtminstone en möjlighet, nämligen genom att anordna dessa yrkesskolor. Vi få komma ihåg, här såväl som på alla andra områden, när det gäller ungdomens utbildning, att detta tar sin tid och att det också tar sin tid innan dessa människor kunna omplaceras i en annan bygd. Vi få framför allt inte glömma — det vill jag säga till många här, som tala om att man skall kunna förflytta människorna ganska hastigt — att dessa människor äro ju inte i detta samhälle att betrakta såsom vanliga hotellgäster, som kunna gå ned till portieren och säga: Nu reser jag i afton eller i morgon! Utan vi äro knutna till vårt samhälle på ett helt annat sätt, många gånger mycket starkt. Den ene är knuten starkare, den andre mindre starkt. Detta mitt påstående får inte alls uppfattas så, att jag skulle uppmana någon att stanna kvar på en, vi kunna säga, arbetslöshetsö längre än vad som är nödvändigt. Men man får i vår diskussion inte glömma bort, att vi människor mera höra ihop med det samhälle där vi bo, än vad till exempel en resande gör, som kan flytta från den ena orten till den andra med mycket kort varsel. Därför är det inte så lätt att anpassa sig.

Det var någon, som talade om här, att vi på allt sätt understödja skapandet av egnahem. Kostnaderna för ett eget hem följa i regel egnahemstagaren en hel mansålder igenom. Han är dessutom knuten till detta hem, och det är inte så lätt för honom att flytta från en ort till en annan. Han har inte den anpassningsförmåga, som man kanske skulle önska. I vilket fall som helst skall man göra klart för sig, att man från regeringens sida icke ett ögonblick vill vidtaga åtgärder som förhindra, att människorna flytta till en ort, där arbetsanställning kan erhållas, utan regeringen vill på allt sätt som kan vara möjligt understödja dem, som vilja hjälpa till i arbetet att bereda människorna syssel-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

sättning. Kan det underlättas genom att, såsom utskottet här talat om, lämna resebidrag och dylikt, så äro vi fullt införstådda med att det kan vara en framkomlig väg att tillämpa.

Jag vill ännu en gång betona, att det är en missuppfattning då det göres gällande, att man från regeringens sida skulle vilja föra en politik, innebärande att man skulle binda denna börda, som man väl får anse att arbetslösheten är för samhället, kvar längre än vad som är nödvändigt. Alla de uppslag, som kunna komma att göras, skola mycket noga upptagas till omprövning, och det som herr Österström nyss nämnde om jordbruket och skogsbruket är ett problem, som redan framlagts för riksdagen och som jag hoppas jordbruksministern kommer att säga några ord om.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Då man hör de olika synpunkterna framföras i denna fråga, finner man ju oerhört skilda argument. Herr Staxäng såg problemet ifrån sina utgångspunkter, men anförde nu helt andra argument än dem herr Staxäng använder, då han tillsammans med andra kommunalmän uppvaktar Kungl. Maj:t för att få mesta möjliga bidrag för att kunna utföra något visst arbete i Bohuslän. De argument, som från hans sida framförts, torde bero på en fullständig obekantskap med arbetsförmedlingen och en mycket liten kontakt med de orter, där arbetsförmedlingen verkar.

Innan jag hörde de argument, som herr Staxäng framförde, fick jag en redogörelse från ett par hälsingsocknar, där arbetsförmedlingen förra året hade placerat något hundratal yngre arbetare i olika delar av Västmanland och längre söderut, av vilka många ännu icke återvänt till sina hemorter. Då det gällt att förmedla folk till mera tillfälliga arbetsanställningar i Skåne, vet jag att förmedlingen lyckats relativt bra. En del av dem ha, under den tid de varit anställda i detta arbete, fått annat arbete och icke återvänt till sina hemorter.

Då jag hörde herr Österström, fick jag det intrycket, att hans argument snarare voro motsatta dem, som anfördes av herr Staxäng. Herr Österström menar, att här går det naturligtvis att fullborda allting i en hast. Herr Österström är ju inte okunnig om, att redan 1936 var jag på det klara med — vilket jag inte är övertygad om att herr Österström var — att det borde tas i med andra tag, då det gällde skogsförbättrande åtgärder. Jag tillsatte en utredning. Det är möjligt, att om någon annan skött denna utredning, det hade gått fortare att få klarhet i frågan, men herr Österström har ju själv tillhört en del utredningar och vet, att det går inte på ett ögonblick att få klarhet i så stora problem, som det här gäller.

Denna utredning har ju kommit med vissa saker, som innebära större insatser ifrån statens sida för att förbättra skogsbeståndet och öka skogskapitalet. Senast i dessa dagar har man försökt bygga ytterligare på vad skogsutredningen sagt, närmast avseende mera svärföryngrade skogar, och menar att man skall göra en inventering och efter denna inventering en undersökning, i vilken ytterligare utsträckning staten skall kunna anslå medel för att åstadkomma en hastigare förbättring i skogsvårdande syfte. Att herr Österström då kan säga, att regeringen saknade kanske inte vilja men fantasi, är egendomligt. Jag har närmast fått det intrycket, att herr Österströms fantasi har kommit sedan herr Österström erfarit, att regeringen satt i gång dessa undersökningar. I direktiven för den senaste allsidiga undersökningen är det uttryckligen uttalat, att jag förväntar att åtminstone en begränsad del av utredningen skall kunna vara klar, så att man redan nästkommande år skall kunna åstadkomma en större insats från statens sida. Ty jag är fullt

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

på det klara med, att detta är ett problem, som kan hjälpa till att skapa utkomst åt stora grupper av människor.

Därefter kommer hela egnahemsspörsmålet, som ännu vilar hos utskottet, och som utskottet har att pröva. Det är ett problem, som enligt mitt sätt att se är av oerhört stor betydelse, inte minst för det län, som herr Österström representerar. Att regeringen saknar fantasi kanske man kan säga, ifall man menar, att man uteslutande skall ha fantasi men sedan glömma bort att handla, trots att fantasien finns.

Herr **Österström** erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag måste bemöta jordbruksministerns anförande först, fastän han uppträdde sist av de båda statsråden.

Jag skall inte tvista med honom om den där fantasien, men att min fantasi beträffande skogsbrukets i Norrland utveckling skulle ha föranletts av regeringens fantasi, det vågar jag bestämt bestrida. Om jag inte har alltför ont om exemplar av Västernorrlands Allehanda, skall jag be att få skicka jordbruksministern en årgång av denna tidning, så skall han möjligen komma till en annan uppfattning om, vem som varit före, regeringen eller herr Österström, i fråga om argumentationen för skogsbrukets tillgodoseende.

Vad beträffar socialministern vill jag bara säga, att jag naturligtvis varken har velat eller kunnat vara så fruktansvärt orättvis att jag har sagt, att hela den statliga arbetslöshetspolitiken är utan all nytta. När det stenografiska protokollet från debatten föreligger, skall herr socialministern få läsa, att herr Österström sade, att statens möjligheter att verksamt påverka restarbetslösheten i egentlig mening hittills ha varit förbluffande små.

Herr **Staxäng**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet anförde gent emot mitt tidigare yttrande, att jag ställt mig kritisk på vissa punkter, men sedan hade jag inte avstått ifrån att till exempel uppvakta vissa medlemmar av regeringen för att få fram hjälpåtgärder i min hemort.

Jag har svårt att fatta ett sådant resonemang. Om Sveriges riksdag beslutar hjälpåtgärder, mot vilka jag står kritisk i vissa avseenden, skulle man då inte ha rätt att begära verkställande av dessa hjälpåtgärder, som riksdagen beslutat om, i sin hemort? En sådan tolkning och en sådan inställning kan det väl inte vara herr statsrådets mening att göra gällande!

Vidare anförde:

Herr **Nordström** i Kramfors: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 283 i andra kammaren.

Herr **Hällgren**: Herr talman! Skillnaden mellan utskottet och högerreservanterna ligger däri, att högern vill giva mindre till beredskapsarbeten och mera till reservarbeten. På det sättet vill högern dokumentera sin gamla inställning, att den föredrar reservarbeten framför beredskapsarbeten.

Jag begärde emellertid ordet för att framhålla en synpunkt, som högern synes fullständigt ha bortsett ifrån, nämligen reservarbetssystemets efter de gamla direktiven rent moraliska inverkan på den svenska arbetarklassen. Vi veta alla — jag skall inte uppehålla tiden med att redogöra för det — huru dessa direktiv voro beskaffade, med reducerade timförtjänster, med ackordsförtjänster, vilka verkade på det sättet, att ju mera arbetaren arbetade, ju högre intensitet han nedlade i arbetet, ju större utsikt hade han, när avlö-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

ningen skulle uträknas, att få nedsatta ackord och minskade arbetsförtjänster i framtiden. Detta innebär givetvis ett fullständigt motsatt system mot det, som tillämpas på den öppna marknaden, där man visserligen arbetar efter ackord, avvägda efter avtalsenliga löner, men där arbetaren också har utsikt till att kunna erhålla de arbetsförtjänster, som han har lyckats att skaffa sig genom ackordsarbeten. Det vore på tiden, att detta reservarbetsystem mer och mer likviderades och ersattes med ett system, där arbetaren kan känna sig såsom en fri arbetare och där lönen för mödan också kommer honom till del. Arbetena bli ju i och för sig lika dyra, vare sig de anordnas som beredskaps- eller reservarbeten, efter vad utredningar och myndigheter ha konstaterat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i dessa frågor.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag förstår fullkomligt väl herr Staxängs uppfattning. Jag anser det riktigt att man skall försöka tillgodose de orsksbehov, som kunna tillgodoses med anledning av statsmakternas beslut, men man skall inte driva upp intensiteten i dessa strävanden på ett sådant sätt, att man därmed åstadkommer sådant som man inte bör åstadkomma. Om, såsom herr Österström påpekade, de lokala myndigheterna överdriva hela denna företagsamhet, kan man råka in i ett sådant system, som herr Staxäng inte vill råka in i. Det får man beakta, även då man ser på de lokala synpunkterna.

Herr **Mårtensson**: Herr talman! Jag skall inte säga många ord, men här har framkommit en del synpunkter och en del påståenden, som jag till viss del anser vara oriktiga.

Här framhölls av en talare på norrlandsbänken, att de kommunala beredskapsarbetena konservera arbetslösheten och motverka de arbetslösas rörlighet. Det har redan tidigare av en annan talesman på norrlandsbänken belysts, hurusom utflyttning har förekommit från en stor del kommuner, särskilt inom Västernorrland, och jag kan inte underlåta att framhålla några synpunkter på detta utflyttningsproblem även från det län, som jag representerar.

Det kan i detta sammanhang omnämnas, att från Bohuslän under de senaste 8 å 10 åren utflyttat inte mindre än 10,000 personer. Av dessa utflyttade är det inte mindre än cirka 6,000, som ha utflyttat från stenkommunerna, och Bohuslän är ju ändå ett av de län, som hittills har fått en stor del av dessa statliga beredskapsarbeten. Denna utflyttning visar ju, att denna hjälpform ingalunda har konserverat arbetslösheten inom dessa hårt utsatta arbetslöshetsdistrikt.

Vidare nämnde samme talare på norrlandsbänken något om att de statliga beredskapsarbetena, särskilt om de bedrivs i form av vägarbeten, ställa vägingenjörerna inför så stora arbetsuppgifter, att de icke hinna med att pröva de olika arbetsprojekten på ett tillfredsställande sätt. Däremot rekommenderade han statliga reservarbeten som den bästa formen för att hjälpa de arbetslösa. Jag skulle gentemot detta vilja säga, att jag tror, att det skulle vara mycket fördelaktigt, om vägingenjörerna och vägorganisationerna i länen prövade även de statliga reservarbeten, som avse byggande av allmänna vägar. Jag tror, att en dylik prövning skulle vara till mycket stor ekonomisk fördel för staten. Jag har varit i tillfälle att under de senaste månaderna något undersöka dessa arbeten, och vad har då visat sig? Jo, när arbetena blivit utförda, har det i vissa fall visat sig, att kostnaderna överstigit vad som be-

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

räknats med 50 och i något fall till 100 procent. Det är möjligt att om en del av dessa arbeten, innan de kommit till utförande, kunnat underkastas en ordentlig prövning av vägingenjörerna och vägorganisationerna med flera, skulle ha blivit betydligt billigare för staten. Det hade enligt min mening varit bättre att i stället för att forcera fram en del av dessa arbeten, om det betalats understöd till de arbetslösa, medan arbetena blivit ordentligt undersökta och prövade.

Det har vidare under debatten gjorts gällande, att den nuvarande arbetslöshetspolitiken förorsakar brist på arbetskraft, framförallt inom jordbruket. Jag tror inte, att det är den nuvarande arbetslöshetspolitiken, som är den viktigaste orsaken till bristen på arbetskraft inom denna näringsgren. Se vi på arbetslöshetsstatistiken, finna vi, att det under sommarmånaderna 1938 fanns mellan 8,000 och 12,000 anmälda hjälpsökande arbetslösa varje månad. En mycket stor del av dessa fingo ingen hjälp vare sig genom anställning vid statliga eller statskommunala reservarbeten eller genom kontantunderstöd. Det kan ju i detta sammanhang erinras om att vid beredskapsarbeten få i regel endast familjeförsörjare anställning, och vid de statskommunala reservarbetena få inga anställning utan att ha uppnått 50 års ålder, såvida de inte äro familjeförsörjare. På samma sätt förhåller det sig med de kontanta understöden. Icke heller sådana understöd tilldelas i regel de arbetslösa, som icke uppnått en ålder av 50 år, såvida de icke äro familjeförsörjare. Med hänsyn härtill tror jag knappast, att den arbetslöshetspolitik, som bedrivits, har förorsakat någon brist på arbetskraft för jordbruket. Denna brist bottnar nog i helt andra förhållanden, som jag inte här skall gå in på.

Även herr Staxäng nämnde något om att den nuvarande arbetslöshetshjälpen, särskilt beredskapsarbeten och dylikt, konserverar arbetslösheten, vilket även som jag redan framhållit en talare på Norrlandsbanken ville göra gällande. Jag har redan omnämnt utflyttningen av arbetskraft från Bohuslän, och jag tror, att denna utflyttning av arbetskraft i vissa fall tagit sig sådana former, att till och med herr Staxäng och hans partivänner i Bohuslän känna sig ganska bekymrade däröver. Från vissa kommuner ha de arbetslösa flyttat ut i sådan omfattning, att kommunernas svårigheter kunna bli betydande om utflyttningen fortsätter.

Vidare nämnde herr Staxäng, att arbetsförmedlingsorganen borde effektiviseras. Ja, det är mycket möjligt, men jag tror, att vi åtminstone i Bohuslän försökt göra detta organ så effektivt som möjligt. Jag förmodar, att herr Staxäng känner till att det på arbetsförmedlingen i Bohuslän anställts en särskild assistent, som ständigt skall stå i kontakt med de arbetslösa, kommunerna och arbetsgivarnas olika organ. Det har alltså med andra ord anställts en person, som nästan jämt är på resande fot för att söka bereda arbete åt de arbetslösa.

Det är bara dessa upplysningar, jag velat lämna, herr talman. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Staxäng** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill till den siste talaren säga, att när jag berörde frågan om arbetsförmedlingarnas omorganisation, talade jag om den framtida utredningen av detta spörsmål, och det är en sak, som också utskottet varit inne på. Då jag yttrade mig om utflyttningen av arbetskraft, uttalade jag mig icke därom, huruvida en utflyttning vore önskvärd eller icke, utan jag framhöll, att utskottet och reservanterna voro eniga om att söka få fram åtgärder till underlättande av utflyttningen.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr Jansson i Falun: Herr talman! Endast ett par ord! Herr Österström beklagade sig över att den arbetslöshetspolitik, som förts i Västernorrlands län, till förbluffande ringa del avhjälpit arbetslösheten. Det kan ju vara sant, men jag vill fråga herr Österström: Varför har han icke kommit med några förslag, som kunnat verka bättre och mer livgivande på arbetslöshetspolitiken däruppe? Han sade, att han i sin tidning under åratatal gjort sig till talesman för den arbetslöshetspolitik, som enligt hans uppfattning bort föras. Varför har inte herr Österström i en motion i andra kammaren delgivit sina synpunkter åt oss, som ha att behandla dessa ting, så att vi fått granska de direktiv, han förordat, och de uppslag, han haft, och vår tröga fantasi därigenom blivit i någon mån befruktad? Jag tror, att det skulle ha varit nyttigt om så skett.

Resultatet av den debatt, som förts här i dag, vill jag sammanfattningsvis uttrycka så, att det förefaller, som om en god del av de talare, som här uppträtt mot det förslag, Kungl. Maj:t framlagt och statsutskottets majoritet tillstyrkt, skulle vilja återgå till systemet Stripa, men jag ber att få säga herrarna: tänk aldrig på att komma dit igen!

Herr Senander: Herr talman! Det var med verkligt intresse jag åhörde herr Österströms anförande. Det var särskilt intressant därför, att det utgjorde en synnerligen hård dom över resultatet av den arbetslöshetspolitik, som nu bedrives. Det var intressant också därför att det kretsade i omedelbar närhet av själva kärnan i problemet dock utan att vidröra densamma. Man har äntligen hunnit så långt i diskussionerna om arbetslösheten, att man börjar erkänna misslyckandet i att kunna likvidera arbetslösheten, och det är ju ganska naturligt. Den som något litet känner till den kapitalistiska samhällsordningen vet, att arbetslösheten är oskiljaktigt förenad med densamma. Alla känna vi till att rationaliseringen och den allt mer och mer utvecklade maskintekniken måste föra dithän, att arbetslöshetsarmén oupphörligt växer. Under det att vi förr i tiden endast hade att räkna med tillfällig arbetslöshet, kunna vi i dag konstatera förefintligheten av en permanent arbetslöshetsarmé, d. v. s. en armé av arbetare, som icke ens under en högkonjunktur som den vi ha för närvarande kunna dragas i produktionen och beredas tillfälle att utföra nyttigt arbete. Därför är det givet, att så länge man diskuterar frågan om arbetslöshetens avskaffande och samtidigt förutsätter den nuvarande produktionsordningens bibehållande, måste man förr eller senare konstatera, att man icke kan likvidera arbetslösheten.

Så länge vi ha det nuvarande samhällssystemet, gäller det emellertid att vidtaga åtgärder för att lindra arbetslöshetens följder och att därvid i största möjliga utsträckning genom allmänna arbeten och på annat sätt skaffa sysselsättning åt åtminstone dem, som gå arbetslösa för närvarande. Karakteristiskt för arbetslöshetspolitiken hittills har varit, att man stylvat sig fram med åtgärder, som icke ens kunnat lindra arbetslöshetens följder i någon större utsträckning. När man nu kommit åtminstone så långt att man i stället för dessa bristfälliga åtgärder talar om att åstadkomma bättre och effektivare medel för arbetslöshetens bekämpande, då uppträder emellertid högern och vill skärpa politiken mot de arbetslösa.

Vi hävda, att man kan göra åtskilligt för att bekämpa arbetslösheten och för att skydda dess offer. Man måste emellertid göra klart för sig, att de arbetslösa äro oskyldiga offer för en samhällsordning, som mot deras egen vilja tvingat dem ut i arbetslöshet. Från detta faktum måste man utgå, då man vidtager åtgärder för att hjälpa de arbetslösa, med andra ord låta hjälpverksamheten präglas av större vidsynthet än hittills. Därför ha vi också hävdat att

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

samhället måste söka organisera allmänna arbeten i stor omfattning, men icke arbeten i A. K:s regi, icke arbeten, som sätta en mindervärdighetsstämpel på de arbetslösa, utan arbeten, som dels ge dem all den hjälp, de ha rätt att fordra, dels också utgöra en behandling av dem som med andra människor likvärdiga. Vi hävda alltså, att A. K. skall bort. Vi hävda, att det skall betalas avtalsenliga löner för alla de arbeten, som de arbetslösa utföra. Då, men först då, har man slagit in på en politik, som, visserligen, inte likviderar arbetslösheten, vilken är en ofrånkomlig företeelse i den kapitalistiska samhällsordningen, men likväl innebär att man gjort så mycket som går att göra under nuvarande förhållanden.

Men då måste också de krafter, som ha det avgörande inflytandet här i riksdagen, se till, att man håller högern borta från inflytandet över arbetslöshetspolitiken. När man hörde herr Staxäng, utgående från krassa klassynpunkter, resonera här på högerns vägnar, då förstod man, att om den syn, som högern utvecklat på arbetslöshetsproblemet, får dominera, få vi samma elände som hittills, och då ha de arbetslösa all rätt att vara i allra högsta grad missnöjda.

Herr talman, med vad jag nu sagt vill jag yrka bifall till herr Nordströms i Kramfors motion.

Herr Thorell: Herr talman! Endast en replik till herr Mårtensson. Han talade om för kammaren, att han undersökt dessa reservarbeten, som utförts av vägstyrelserna, och att han därvid kommit till det resultatet, att de beräknade kostnaderna överskridits med mellan 50 och 100 procent. Om herr Mårtensson brytt sig om att undersöka denna sak litet närmare, skulle han ha kommit underfund med att även de arbeten, som utföras i egen regi eller t. o. m. på entreprenad, i stor utsträckning på liknande sätt dragit kostnader, som överskridit de beräknade med 50 upp till 100 procent. Det är således intet speciellt för reservarbetena utmärkande, utan gäller även arbeten, utförda på annat sätt.

Herr Åqvist: Herr talman! Det är ju beklämmande att arbetslösheten har stigit. Jag hade haft förhoppningar om att vi skulle kunna avverka arbetslösheten helt och hållet. Industrien kan emellertid icke för närvarande suga till sig mer arbetskraft. Produktionen inom exportindustrierna har minskat, och vi torde väl möjligen få räkna med en ytterligare nedgång på det området. Det är möjligt, att de ökade rustningarna kunna giva arbete åt en hel del folk. Om det inte skulle bli omedelbart, blir det säkerligen så småningom. Rustningarna komma förvisso att verka i den riktningen, att en hel del yngre arbetskraft och även arbetskraft i sin bästa ålder får sysselsättning.

Beträffande de här föreslagna olika arbetena, beredskapsarbeten och reservarbeten, har jag vid flera tillfällen förut i denna kammare uttalat de största sympatier för beredskapsarbetena, även då det gäller vägbyggnader. Vi ha utfört en hel del vägar genom A. K., och vi ha åtskilliga vägar fortfarande ligande, som icke äro färdiga. Beredskapsarbetena ha den fördelen att de någon gång bli färdiga, men det blir ofta icke A. K.-arbetena. Vad betalningen beträffar är skillnaden icke så stor nu för tiden mellan reservarbeten och beredskapsarbeten. A. K.-lönerna ha blivit höjda, så att man egentligen icke kan klaga över dessa löner. De arbeten, som lämpligen kunna anordnas för att sysselsätta de arbetslösa, kunna således bedrivas både såsom beredskapsarbeten och reservarbeten. Jag har icke anledning att därutinnan yrka något annat än vad utskottet föreslagit.

Jag vill emellertid understryka att man måste här i vårt land lägga större vikt vid vägbyggnader och söka få vårt vägnät utbyggt med större hastighet,

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

än vad som för närvarande är fallet. Vi ha oerhört mycket arbete att ge vårt svenska folk med att bygga vägar. Man behöver icke fara omkring mycket i vårt land för att se, att vi på detta område äro mycket långt efter andra länder, i varje fall efter länderna i söder. Före världskriget hade Italien de sämsta vägarna i Europa, nu har Italien de bästa. Det har ett vägnät, som är utomordentligt väl utbyggt. Tyskland är i färd med att bygga ut sina vägar på ett utmärkt sätt. Vi måste här gå fram fortare och kraftigare än hittills. Det är också ett lämpligt sätt att ge arbete under tider, då det uppstår stor arbetslöshet. Naturligtvis är yrkesutbildningen i våra yrkesskolor och verkstadsskolor ett av de mest verksamma medlen att giva arbete åt de unga för framtiden, men det tar sin tid. Det är glädjande att statsmakterna nu ha sin uppmärksamhet och sitt intresse inriktade på dessa skolor.

Jag kan icke förstå herr Mäler, då han säger att personer, som äro över 40 år, inte lämpligen kunna flyttas till andra orter. Det måste finnas arbetsvillighet hos personer, som äro arbetslösa. De måste vara villiga att ta arbete var som helst i landet, där de kunna få det och där det ges ordentlig betalning. Det är gott och väl med utredningen 1937. Jag bara förvånar mig över att man ännu icke är färdig, så att man kan föreslå bästa sätt att giva arbete åt de arbetslösa, vi nu ha på vissa orter. Det är mycket bra med dessa utredningar och att vi kunna giva riktlinjer och anvisningar som äro värdefulla, men man får icke därigenom fördröja att giva arbete åt de arbetslösa. Jag vill särskilt stryka under detta om arbetsvilligheten och arbetskraftens rörlighet och att det visas mer förståelse härför ifrån arbetarnas sida, men jag vill framhålla, att det absolut icke får begäras, att dessa, som skola resa till andra orter och ta arbete, skola arbeta under de vanliga gängse löner, som vi kalla för avtalsenliga löner.

När jag i slutet av juni månad förra året åkte bil ner genom Tyskland och Italien, besökte jag också på inbjudan Bata i Zlin i Tjeckoslovakien. Han ville tala med mig och vi hade ett samtal. I Tjeckoslovakien hade man då omkring 300,000 arbetslösa. Jag sade till honom: Ni ha 300,000 arbetslösa, men ni behöva icke ha en enda. Här finns arbete för alla med vägbyggnader. Det är också min mening, sade han. Därpå lade han upp en karta framför mig och visade, att han planerat en autostrada från Eger till rumänska gränsen. Ett sådant arbete skulle ha givit sysselsättning åt många. Själv har han alltid satt arbete i händerna på många människor. I sina fabriker i Tjeckoslovakien sysselsatte han då över 30,000 personer, och han hade omkring 50,000 personer sysselsatta i andra länder. Han sade emellertid till mig: Vi kunna ju inte utöva så stort politiskt inflytande, vi industrimän. I vårt parlament sitta professorer och lärare, som se teoretiskt på dessa frågor. De diskutera och resonera, men de komma icke till något resultat.

Jag undrar, om det inte är något liknande här. Här i vårt parlament ha vi mycket praktiskt folk, många arbetare och bönder, det är bra, men då kunde man också förvänta att man också vore så pass resolut, att man kunde komma till ett resultat tidigare och fortare än vad vi göra. Det är icke värdigt vårt folk att ha en stor skara arbetslösa, som oupphörligen växer. Jag tror, att det ligger mycket i vad herr Österström sade — jag hade inte talat med honom före hans anförande och visste icke, att han skulle säga det — att vi borde sysselsätta mycket mera folk med skogsdrift, d. v. s. med utdikningar och skogsplanteringar. Jag har varit i tillfälle att höra åtskilligt om detta i Norrland, och jag är viss om att det finns oerhört mycket mer att göra. Det är naturligtvis inte räntabla pengar, ty man får inte avkastning på kapitalet under lång tid, möjligen efter 100 år, men det kommer att ge arbete och sysselsättning åt folk.

Ang. åtgärder till arbetslöshetens bekämpande. (Forts.)

Vi kunde också använda mera av vår svenska sten till våra vägar. Om riksdagsledamöterna skulle vilja göra sig besvär med att åka norra vägen till Västerås och se på de delar av vägen som äro stensatta med smågatsten, skola ni finna, att man därigenom får den bästa väg som kan fås. Det nya sättet att bygga stensatta vägar, som äro djupbottnade och väl underberedda, är utomordentligt. Smågatstenen är starkare och bättre än all annan vägbeläggning. Vi kunna ge arbete åt de arbetslösa i stendistriktet i stor utsträckning på det sättet. Vad gör det om det kostar litet mera? Vi veta allesammans mycket väl, att de pengar vi omsätta på det sättet gå ut i allmänna marknaden och ge i sin tur arbete och försörjning för många. Hur skall det gå för våra industrier att sälja sina alster, t. ex. skoindustrien att sälja sina skodon, om inte människor ha arbete? Det blir inte möjligt.

Jag skulle till sist vilja säga, att regeringen måste med kraftig hand och mera resolut gå in för att ge de arbetslösa arbete i stället för att diskutera frågorna. Det är vad svenska riksdagen begär, och det är vad svenska folket förväntar av sin regering. Bifall till utskottet.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav, beträffande statsutskottets utlåtande nr 184, propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bagge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 184, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Beträffande statsutskottets utlåtande nr 185, framställde herr talmannen först propositioner i vad anginge motionerna II: 2 och 283, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan rörande nämnda motioner, 2:o) bifall till motionen II: 2 samt 3:o) bifall till motionen II: 283; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner i vad anginge motionerna I: 282 och II: 436, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, i vad den avsåg dessa motioner, dels ock på bifall till ifrågavarande motioner; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

Slutligen biföll kammaren på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i övriga delar.

§ 16.

Vid härpå skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om an-

slag till oförutsedda utgifter blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 17.

Ang. möjlig-
heterna att
underlätta
tillgången till
elektrisk kraft
för lands-
bygdens folk.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 187, i anledning av väckta motioner om möjligheterna att underlätta tillgången till elektrisk kraft för landsbygdens folk.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag har endast begärt ordet för att understryka, vad utskottet har anfört vid behandlingen av den av mig väckta motionen. Utskottet säger, att önskemålen att göra den elektriska kraften mera lättillgänglig för landsbygdens folk äro berättigade. Det är ju också alldeles tydligt, att det vore fördelaktigt, om priset på denna elektriska kraft sattes så att det blir möjligt att i större utsträckning använda densamma. Men det är också klart — det framgår även av vad utskottet anför — att ledningarna bli relativt vidsträckta och att strömförbrukningen för detta ändamål blir begränsad i förhållande till åtgången för andra ändamål. Men riksdagen diskuterar ofta problemet, hur det skall vara möjligt att få landsbygdens befolkning att stanna på landet och särskilt då ungdomen och den arbetskraft, som jordbruket nödvändigt behöver. Det är alldeles klart, att ett underlättande av tillgången till elektrisk kraft skulle mycket verksamt bidra till att öka trevnaden och även att underlätta arbetet på landsbygden. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att de synpunkter, som statsutskottet här gjort till sina, bli beaktade i de utredningar, som kommerskollegium och vattenfallsstyrelsen igångsatt, samt leda till resultat utan att det dröjer alltför länge.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion om uteslutande ur vissa kommunallagar m. fl. författningar av bestämmelserna om obligatorisk uppläsning av kungörelse om stämma och sammanträde m. m.;

nr 14, i anledning av väckta motioner om författningsändringar beträffande samarbetet mellan regering och riksdag i utrikespolitiska ärenden; och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående formerna för riksdagens budgetbehandling.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 19.

Ang. ändring
av gällande
bestämmelser
rörande
kvalificerad
majoritet för
vissa kom-
munala
beslut.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut.

Uti en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 51, av herr *Sjödahl m. fl.* hade hemställts, »att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut böra så ändras, att den kommunala förvaltningen erhåller större rörelsefrihet».

Ang. ändring av gällande bestämmelser rörande kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut. (Forts.)

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Strömberg, Oscar Gottfrid Karlsson, Härdin, Söderkvist, Nordström* i Torsby, *Nilsson* i Göteborg, *Fält* och *Spångberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av föreliggande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning, huruvida och i vad mån nu gällande bestämmelser i kommunallagarna om kvalificerad majoritet för vissa beslut borde så ändras, att den kommunala förvaltningen erhöile större rörelsefrihet.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Nilsson i Göteborg: Herr talman! Vid detta utlåtande föreligger en reservation med yrkande om bifall till den i ämnet väckta motionen. Nu har emellertid första kammaren redan fattat beslut, vilket går ut på, att första kammaren har bifallit utskottets förslag. Även om denna kammare, som jag förväntar, följer reservanternas förslag, kommer riksdagen sålunda i år inte fram till ett positivt beslut i denna fråga. Då dessutom riksdagen har kvar en rad stora frågor att avgöra, finner jag skäl att inte nu taga upp någon principdebatt, vilket dock inte får tydas så, att inte reservanterna ändock fästa stor vikt vid frågan.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Fält*.

Herr Sundström i Skövde: Herr talman! Jag skall be att få följa herr Nilssons i Göteborg berömvärda exempel och fatta mig kort. Jag skall inskränka mig till att rekommendera kammaren att följa första kammarens beslut och antaga utskottets förslag, vartill jag ber att få yrka bifall.

Herr *Råstock* instämde häruti.

Herr Annér: Herr talman! Jag skall be att få citera, vad konstitutionsutskottet anförde i denna sak vid 1926 års riksdag. Utskottet yttrade bl. a. följande:

»Dessa bestämmelser gälla ärenden av djupgående ekonomisk betydelse och utgöra enligt utskottets uppfattning ändamålsenliga garantier mot en äventyrlig kommunal finanspolitik. Särskilt bör betonas, att de villkor, som här uppställas, äro ägnade att motverka missbruk från en majoritets sida av en tillfällig maktställning.»

Jag har, herr talman, den uppfattningen, att de synpunkter, som konstitutionsutskottet då gjorde sig till tolk för, alltså äga full giltighet. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Ang. ändring av gällande bestämmelser rörande kvalificerad majoritet för vissa kommunala beslut. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 90 ja och 60 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 20.

Interpellation. Ordet lämnades nu på begäran till

Herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Herr talman! I underdånig skrivelse den 17 november 1938 ha Mo & Domsjö Aktiebolag samt Sandviks Ångsågs Aktiebolag erbjudit sig att till Kungl. Maj:t och kronan utan ersättning överlämna äganderätten till Sandviks sågverk i Holmsunds socken på villkor, bl. a., att staten förbinder sig att fortsätta driften.

I ärendet har domänstyrelsen den 20 sistlidna februari avgivit infordrat utlåtande. Styrelsen har på anförda skäl avstyrkt antagandet av det gjorda erbjudandet.

I särskilda skrivelser respektive den 10 och 21 mars samt den 20 april 1939 ha Bure Aktiebolag och Aktiebolaget Scharins Söner, Hernösands Distrikts Trävaruexportförening och Sundsvalls Trävaruexportförening samt Holmsunds Aktiebolag och Nordmalings Ångsågs Aktiebolag under framhållande av det svåra läge i fråga om tillgång på råvara samt i arbetslöshetshänseende, som skulle uppstå, om domänstyrelsen i egen regi komme att förädla praktiskt taget allt till sågtimmer dugligt virke efter Ume- och Vindelälvarna, hemställt att Kungl. Maj:t med beaktande av allas behöriga intresse ville avvisa det gjorda erbjudandet. Likaså har Vifstavarfs Aktiebolag i en till Konungen ingiven skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t ville avböja Mo & Domsjö A.-B:s erbjudande.

Vidare har Holmsunds Aktiebolag i en av bolaget ensamt undertecknad skrivelse den 20 sistlidna april erbjudit sig att i avvecklingssyfte på vissa villkor övertaga Sandviks sågverk samt tillika förklarat sig villig att för närmare utformande av förslaget omedelbart upptaga förhandlingar med regeringen.

Med anledning av vad sålunda förekommit i detta ärende anhåller jag att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1) Ämnar regeringen avböja det av Mo & Domsjö Aktiebolag m. fl. gjorda erbjudandet?

2) Om så icke är fallet, har riksdagen att motse proposition i ärendet?

Interpellation. (Forts.)

3) Har regeringen inlett några förhandlingar med anledning av Holmsunds Aktiebolags erbjudande i skrivelse den 20 sistlidne april?

Denna anhållan bordlades.

§ 21.

Herr *Carlström* avlämnade en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 512, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 303, med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa m. m.

Denna motion bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.22 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 20 maj.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet, och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen, varjämte undertecknad på grund av förfall för sekreteraren, enligt herr andre vice talmannens förordnande, tjänstgjorde vid protokollet.

§ 1.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 48, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande anordnande av vissa förvaringsutrymmen för riksbanken och riksgäldskontoret.

I anledning av en av fullmäktige i riksbanken i skrivelse den 20 april 1939 gjord framställning hemställde bankoutskottet, att riksdagen måtte bemyndiga fullmäktige att för anordnande av förvaringsutrymmen för riksbanken och riksgäldskontoret av riksbankens medel taga i anspråk ett belopp av förslagsvis 200,000 kronor.

Ang. anordnande av vissa förvaringsutrymmen för riksbanken och riksgäldskontoret.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Holmgren*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Holmgren*: Herr talman! Förra årets riksdag bemyndigade fullmäktige i riksbanken att för anordnande av i berg insprängda valvsutrymmen för riksbanken och riksgäldskontoret av riksbankens medel taga i anspråk ett belopp av 160,000 kronor.

Fullmäktige ha kommit igen även i år och begära denna gång 200,000 kronor för samma ändamål, och deras motivering är, att »sedan riksdagens beslut i förenämnda ärende meddelades, förhållandena utvecklat sig därhän, att en ökad möjlighet till riskfördelning vid förvaring av riksbankens guld och övriga värden befunnits önskvärd».

Vi kunna knappast veta, hur förhållandena komma att utveckla sig till nästa år. De förhållanden, om vilka här talas, äro emellertid helt enkelt och sim-

Ang. anordnande av vissa förvaringsutrymmen för riksbanken och riksgäldskontoret. (Forts.)

pelt, att man funnit, att den grotta, som man i fjol sprängde, inte ligger väl till för vissa krigsfall, och därför vill man ha en ny på ett annat ställe. Här kunna ju emellertid bli många krigsfall i händelse av krig — vi kunna kanske få upp till 20 à 30 olika sådana. Skola vi då ha en grotta för varje krigsfall, så blir det en dyr affär. Redan i fjol opponerade jag mig gentemot anordnande av en grotta för riksbankens guld. Jag anser det inte vara riktigt att flytta bort allt som finns i huvudstaden av guld och dyrbarheter till alla möjliga håll i landet. Jag anser det vara riktigare, att vi försvara vår huvudstad. Det är min övertygelse, att om vi kommit så långt i ett krig, att fienden tagit huvudstaden, äro vi nog benägna att göra upp med fienden, och vi lära då säkert få komma fram med guldets igen. Och om man nu nödvändigtvis skall göra någonting för att förvara guldets, förstår jag inte, varför man skall spränga in det i berg. Är guldets skört och går sönder som glas? Det ligger ju i plantser som vanliga tackor. Om vi skola förvara andra tackor, inte spränga vi då i berg. Vi gräva naturligtvis en grop, som vi kläder med betong. Vi lägga in vad vi skola förvara och skottar jord på precis som vi göra med skyddsrummen. Vi skola ju göra skyddsrum för riksdagens ledamöter här på gården så småningom, och då utgör 3 à 4 meter jord tillräckligt skydd. Varför skall det behövas mera skydd för guld än för människor?

Jag anser utskottets tankegång felaktig, och jag yrkar utan vidare avslag på utskottets hemställan.

Herr Svedman: Herr talman! Jag kan instämma med herr Holmgren i hans uppfattning om luftförsvaret och dess betydelse och framför allt den utjämning i balansen mellan luftanfall och luftförsvaret, som de senaste åren medfört. Den framställning, som här föreligger från riksgäldskontoret liksom en tidigare från riksbanken, anser jag emellertid vara ett uttryck för ansvars-känsla och förutseende.

Utskottet har av denna anledning tillstyrkt framställningen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Paulsen: Herr talman! Det förslag, som herr Holmgren talar om, nämligen att man skulle bygga ett valv för riksdagens ledamöter att gömma sig i vid händelse av krig, har visserligen varit uppe i bankoutskottet men inte ännu kommit på riksdagens bord. Bankoutskottet har avstyrkt detsamma, och den grop, som herr Holmgren vill gräva, har i varje fall icke något att göra med denna sak.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 2.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Lithander: Herr talman! Den föreliggande framställningen har ju upprepade gånger tidigare under en lång följd av år varit föremål för riksdagens behandling.

Ang. fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Ang. fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. (Forts.)

Departementschefen säger, att »en suspension av riksbankens skyldighet att inlösa av banken utgivna sedlar med guld är grundläggande för den gestaltning av det svenska penningväsendet och av penningpolitiken, som under en följd av år ägt bestånd och nu i viktiga avseenden stabiliserat sig», och departementschefen tillstyrker bifall till bankofullmäktiges framställning.

Det är givet, att under sådana förhållanden riksdagen kommer att godkänna denna framställning, men när denna fråga återkommer år från år, vill jag framhålla som min mening, att det skulle vara rejälare, om riksbanken upphörde att trycka på sedlarna, att »Sveriges riksbank inlöser vid anfordran denna sedel med guldmynt enligt lagen om rikets mynt av den 30 maj 1873». Detta tryckes på sedel efter sedel, men löftet hålles inte. Jag anser därför, att riksbanken borde stryka dessa ord, till dess man började att inlösa med guld igen. Jag läste i en tidning i dag, att det tar ungefär två år, innan en sedel är förbrukad. Då vore det väl bättre att vid slutet av dessa två år, när myndigheterna bestämma sig för att återigen inlösa med guld, ha ett förråd av sedlar, på vilka det icke stod, att de vid anfordran inlösas med guld, men att detta ändock verkligen sker. Detta anser jag vara rejälare än det nuvarande förhållandet, då man inte löser in fastän det står på sedlarna, att man gör det. Staten bör väl gå före i fråga om ordhållighet. Jag skulle vilja säga, att de gamla grottmänniskorna voro bättre i det avseendet. Om de lovat en sak, så höllo de den, men de moderna grottmänniskorna äro inte så noga med att hålla vad de lovat.

Herr talman! Jag har icke något yrkande. Jag har ju tidigare gjort erinringar om att detta förhållande inte kan vara riktigt. Vi svenskar veta ju dock, hur det förhåller sig, men vad skola utlänningar anse om oss, när de få ett riksbankspapper i handen, som inte håller vad det lovar? Sitt värde har ju sedeln i alla fall, men det är, jag upprepar det, rejälare att inte lova, när riksdagen år efter år beslutar att inte hålla det man lovat.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag tycker, att herr Lithander inte behöver ängslas över att det står på våra sedlar, att riksbanken inlöser dem med guld men sedan inte gör det, och att riksdagen varje år beslutar, att inlösen med guld inte skall ske. Det kan ju komma andra tider, när guldets värde får samma betydelse som det haft tidigare. Jag kan inte förstå, varför herr Lithander år efter år rider på denna käpphäst. Någon betydelse har det sannerligen inte, om det står på sedlarna eller ej.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag tror, att vi nog alla anse som herr Lithander, att det är litet underligt, att riksbanken lovar att inlösa men inte gör det. Jag kan emellertid upplysa herr Lithander och kammaren om att denna fråga var före i bankoutsnittet redan i fjol, och att nästa gång sedlar tryckas denna passus kommer att vara borta från sedlarna.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogos vart efter annat bankoutsnittets utlåtanden:

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv;

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

nr 53, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkamarväxlar m. m.;

nr 54, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om årligt understöd åt en städerska vid riksdagshuset; och

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade pensionsbestämmelser för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor, praktiska mellanskolor och högre folkskolor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 49, i anledning av väckt motion angående anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer.

I en inom andra kammaren av herr *Nyblom* väckt motion nr 23, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av ett statens emissionsinstitut med uppgift att med ensamrätt i landet emittera obligationer för såväl staten, kommuner och andra offentliga menigheter, sammanslutningar eller inrättningar som enskilda företag samt om förslag till lagstiftning härom».

Utskottet hemställde, att förevarande motion II:23 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits

1:o) av herrar *Swarthling*, *Holmgren* och *Svedman*: mot viss del av utskottets motivering; samt

2:o) av herr *Wallén*, utan angivet yrkande.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Höglund**: Herr talman! Utan att kunna i frågans nuvarande skick och läge framställa något yrkande, ber jag likväl att få förse utskottets utlåtande i förevarande fråga och de yttranden från den hörda myndigheten och bankföreningens styrelse, som delvis ligga till grund för detta utlåtande, med några utropstecken eller frågetecken.

Motionären har hemställt, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av lämpligaste formen för anordnande av ett statens emissionsinstitut med uppgift att med ensamrätt i landet emittera obligationer för såväl staten, kommunen och andra offentliga menigheter, sammanslutningar eller inrättningar som enskilda företag samt om förslag till lagstiftning härom».

Det är möjligt, att motionens motivering och det material, som åberopats för att belysa och styrka det yrkande, som motionären har ställt, inte ha varit tillräckligt klargörande och uttömmande för att ligga till grund för en framställning till Kungl. Maj:t, som utskottet säger i slutet av sitt utlåtande. Det är möjligt, att motionären inte har lyckats att med i varje fall den klarhet, som utskottet och riksdagen skulle önska, frambära sina skäl för det yrkande, som han ställer. Jag tror likväl, utan att närmare ingå på en prövning av den saken, att det jubel, som man upphöjt i vissa tidningar över det tämligen snäva

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer.

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

avvisandet av denna motion, är något omotiverat och förhastat, och jag tror, att man mycket väl skulle kunna understryka starkare än som skett i utskottsutlåtandet, att grundtanken i denna motion är alldeles riktig, och att den i sinom tid borde föranleda en framställning från riksdagens sida till Kungl. Maj:t eller ett initiativ från Kungl. Maj:t i saken.

Jag måste säga, att å andra sidan lider icke heller utskottets utlåtande av någon överflödande klarhet. Utskottet har inte gjort någon utredning, som ter sig på något sätt bindande för dem, som i stort sett dela motionärens önskemål. Här föreligger en kompromissprodukt emellan olika och inte helt överensstämmande uppfattningar, och som sådan måste den väl ha sina skönhetsfläckar, vilket man då inte får säga så mycket om.

Jag kan emellertid inte underlåta att framhålla vissa motsägelser i utskottets motivering för den ställning det intagit. Jag vill även förutskicka, att icke heller den hörda myndigheten, bank- och fondinspektionen, och den av inspektionen hörda styrelsen för svenska bankföreningen ge några imponerande skäl för sitt ståndpunktstagande. Bankoutskottet har ju även endast till hälften, om jag så får säga, eller endast delvis kunnat acceptera de synpunkter, vilka dessa vederbörande anlagt, och i övrigt gått motionären åtminstone i motiveringen avsevärt till mötes.

Det gör icke något särdeles gott intryck, när man läser bankinspektörens utlåtande och märker den högragna ton gentemot motionären, som han däri anlägger, en överlägsen och osaklig ton, som ingalunda pryder ett statligt ämbetsverk, som avgiver ett utlåtande till riksdagen. Det verkar allt annat än förtroendeingivande. Där säges, kan man säga, spydigt emot motionären, att han »givit sig in på ett område, där han saknar den insikt, som måste erfordras för bedömande av det spörsmål, varom fråga är». Det är inte sådana värdesättningar, som riksdagen behöver, utan det är sakuppgifter och objektiva utredningar från de myndigheters sida, till vilka ett ärende hänskjutes för yttrande eller för utredning. Jag tror dessutom, att man kan tillbakavisa såsom överord talet om att motionären icke skulle ha några insikter i det ämne, varom han skrivit, även om han kanske icke har samma omfattande insikter som bank- och fondinspektionen — det må ju vara förlätligt för en riksdagsman, som icke kan vara specialist på allt, men ändå djärves att taga ett initiativ i en aktuell fråga. Men det är ju här icke bara fråga om vissa *insikter* av teknisk, finansiell eller ekonomisk natur. Det är icke fråga om det nuvarande emissionssystemets organisation och teknik, utan om *åsikter* som stå emot varandra: å ena sidan åsikten om att det enskilda intresset skall få behärska ett område av denna betydelse för samhällslivet och å andra sidan åsikten att ett allmänt intresse skulle gagnas mera av ett ökat statligt inflytande i detta avseende, ett tillbakaträngande av det enskilda bankintresset genom en rent statlig form för obligationsutgivning. Därvidlag torde man kunna ha rätt att intaga en ståndpunkt, även om man icke har djupare insikter i detta, som man tycks mena, mysterium, som heter utgivande av obligationer. Saken är nog icke så invecklad, att icke en tämligen enkel riksdagsman — och det få vi väl kalla oss de flesta av oss — skall kunna bilda sig ett omdöme och taga ett initiativ utan att få skrapor av de myndigheter, till vilka vederbörande vända sig med hemställan om ett utlåtande.

Bankoutskottet har emellertid tagit dessa utlåtanden tämligen för gott och anslutit sig till bank- och fondinspektionens uttalande. Utskottet instämmer i att »något allmänt behov av ett dylikt institut icke förefinnes vare sig ur obligationsköparnas eller ur statens synpunkt». Ser man saken rent tekniskt, såsom en fråga om att skaffa krediter, kan man ju säga, att det icke finns

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

något behov, eftersom de enskilda bankerna ordna dylika krediter. Men det är icke detta saken gäller, utan det gäller att tillgodose ett *allmänt intresse* vid låneverksamheten i motsättning till det enskilda intresset. På samma sätt kunde man ha sagt, att det icke fanns något »behov» av att förstatliga de enskilda järnvägarna. Behovet av järnvägar var fyllt — man behövde icke förstatliga dem. Och på samma sätt kunde man i gamla tider, när staten blev ensamutgivare av sedlar, som de enskilda bankerna tidigare hade haft rätt att utgiva, ha förklarat, att behovet var fyllt och att det icke fanns något allmänt behov av detta. Men det var ett intresse ur allmänna synpunkter att öka statens inflytande och att giva staten en monopolställning.

Det är bara *en* myndighet och *en* enskild organisation, som äro hörda i saken. Den senare, Svenska bankföreningen, är part i saken med mycket stora intressen att bevaka, och dess uttalande kan därför icke tillmätas vitsord av absolut objektivitet. Dess yttrande är partens yttrande, som man icke bara har att säga ja och amen till, utan som man bör syna litet i sömmarna. Det råder intet tvivel om att saken förhåller sig alldeles tvärtemot vad föreningen säger. En obligationsköpare skulle inte bara ha större trygghet, om emitteringen skedde genom staten eller genom en statsbank — jag kommer till detta senare — utan även kunna köpa obligationer billigare på det sättet, eftersom bankerna utan tvivel och trots vad de låta påskina sko sig ganska betydligt på dessa affärer. Att de göra detta är lätt att påvisa, när det gäller obligationer, som äro utgivna av kommuner eller kommunala företag. Det har jag själv en betydande erfarenhet av från Stockholms stad, och den saken går icke att bestrida. Det är ett intresse ur allmänna synpunkter, att icke privata banker skola kunna vid upptagande av dylika offentliga lån sko sig på ett sätt, som är oförsvarligt. Jag tror å andra sidan, att också staten har intresse av saken, icke bara med hänsyn till den förmedlingsprovision — eller vad det kallas — som då kommer att gå till statskassan i stället för till privata banker, utan även ur mera allmänna synpunkter: för att bevaka medborgarnas intressen i allmänhet och såsom en rationalisering av hela det ekonomiska livet.

Nu anför man vidare från utskottets sida — och därvid stöder man sig också på uttalanden från de hörda korporationerna — att om staten upprättade ett emissionsinstitut, skulle det säkerligen rent av bli till skada för industrierna därigenom att ett statligt emissionsinstitut »kan förväntas komma att uppställa alltför stränga krav på lånesäkerheten». Ja, detta är ett naket påstående, för vilket det möjligen kan finnas ett sken av sannolikhet — det vill jag icke bestrida — därför att den statliga byråkratien tyvärr är sådan, att den ofta i onödan skärper kravet på säkerhet och garanti, när det gäller lån. Detta känna vi till även från andra institutioner. Det är ett fel hos den statliga organisationsapparaten, som bör rättas till. Men det kan icke anföras såsom ett *principiellt* argument mot det förslag, som här föreligger. Jag kan förstå, att de som hålla på det enskilda kapitalets och den enskilde företagarens oinskränkta rätt, även när det gäller allmännyttiga saker som denna, kunna ställa sig på en sådan ståndpunkt, men jag kan icke fatta, att de, som ha en principiellt motsatt uppfattning och vilja främja det statliga inflytandet över de centrala ekonomiska funktionerna i samhället, argumentera på ett dylikt sätt.

Bland andra uppkonstruerade motiv mot motionen har man från den enskilda intressepart, som här har hörts, nämligen bankföreningens styrelse, hävdad — och däri har bankutskottet instämt — att »låntagareintressena torde bli bäst tillgodosedda, om det system med konkurrens om obligationslånen, som nu är rådande, får bestå och ytterligare utvecklas». Jag vill fråga: består det i verkligheten en sådan konkurrens? Kan man visa, att det råder verklig konkurrens

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

mellan storbankerna vid dylika emissioner? Jag har icke så stor erfarenhet, att jag kan giva ett generellt omdöme, men jag vet, att när Stockholms stad tager upp lån mot obligationer, sker det genom tre eller fyra av de största bankerna i Stockholm, som ha en kartell och sköta det hela gemensamt efter en inre uppgörelse, och som på en mycket kort tid sälja dessa obligationer — de äro i allmänhet synnerligen lättsålda — varvid de göra en orimlig vinst på affären. Det är icke alls fråga om någon konkurrens, och en sådan kan knappast ifrågakomma av olika skäl men icke minst på grund av det samarbete, som i dylika ting råder mellan storbankerna. Jag skulle tro, att förhållandena äro likartade, när det gäller enskilda företags obligationslån. Det finner jag indirekt bestyrkt av det uttalande, som Svenska bankföreningens styrelse själv gör här. På sidan 10 i bankoutskottets utlåtande finner man bland de punkter, som äro formulerade som motiv för ett avstyrkande, följande: »Ett dylikt institut skulle med säkerhet starkt beskära de möjligheter till en smidig anpassning av lånevillkoren efter marknadsläget i varje särskilt fall, som den nuvarande konkurrensen medför.» Men man tillägger: »Även om nämligen i det särskilda fallet konkurrens om lånets uppläggande icke skulle föreligga, innebär den omständigheten, att likartade lån emitteras av skilda institut eller grupper, som sorgfälligt undvika att träda i kontakt med varandra, en garanti för att emissionsvillkoren så nära som möjlig anpassas efter det aktuella marknadsläget.» Här medger man alltså indirekt, att konkurrens om samma obligationslån som regel icke förekommer. Vad menar man då med konkurrens? Detta att en bank giver ett obligationslån till en viss industri eller en viss kommun, en annan bank ett obligationslån till en annan industri eller en annan kommun kallar man för konkurrens! Men i regel uppfattas icke dylikt som konkurrens. Man säger icke, att en skomakare konkurrerar med en skräddare o. s. v. Det är ingen konkurrens, men det skulle ligga på samma plan. Det är alldeles tydligt, att om en bank förmedlar lån till en enskild industri mot viss avans — 2 1/2 % eller vad det är — och en annan bank skulle kräva något mera i ett annat fall, är detta icke konkurrens. Tvärtom är konkurrens utesluten, eftersom bankerna icke konkurrera om samma sak med varandra. Man kan möjligen motivera den större avansen med, att det är större besvärligheter förenade med att sälja det ena företags obligationer och att det blir större omkostnader, men konkurrens är det icke.

Jag menar alltså, att på denna punkt föreligger icke något verkligt sakligt material från bankföreningens styrelse, från bank- och fondinspektionen eller från utskottet, utan det är lösa påståenden, som när man synar dem närmare i sönsmarna visa sig sakna bärande grund. Om det till äventyrs är på det sätt utskottet påstår med stöd av den part i saken, som blivit hörd, är det i varje fall icke styrkt i handlingarna och genom det material, som är framlagt för kamrarna för att de skola kunna bedöma denna sak.

Men, herr talman, även om man skulle sträcka sig så långt, att man av politiska konjunkturskäl eller av de skäl jag nyss snuddade vid — detta att vår statliga byråkrati är sådan, att den skulle bromsa och försvåra en emissionsverksamhet — säger, att vi icke skola inrätta ett monopolinstitut, som skall förmedla *alla* dylika transaktioner, så kan man dock icke bestrida, att det är rimligt och riktigt, att det *allmännas egna lån* böra utlämnas genom ett statligt finansinstitut. I sådana fall är det väl icke blott onödigt att anlita en mellanhand, som skall ges en oskuldig vinst, utan också till förfång för det allmännas intresse. Därför menar jag, att man icke kan motsätta sig, att åtminstone till en början ett sådant institut eller, om man så vill och som utskottet säger, en statsbank inrättas med uppgift bland annat att förmedla obligationslån för staten och

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

statliga företag, för kommuner och kommunala företag och för allmänna företag överhuvud taget.

Efter dessa kritiska synpunkter, som skulle kunna utökas ganska mycket vid en närmare analys av de föreliggande yttrandena, vill jag till sist uttala min tillfredsställelse med att utskottet, trots att det har tagit intryck av dessa en enskild parts argument mot det allmännas intresse, ändå har kommit till den slutsatsen, att »en statens affärsbank, som har möjlighet att, i den mån behov framträder, utöva en effektiv konkurrens med övriga bankföretag, torde vara en mera naturlig utväg för ernående av inflytande på marknaden från det allmännas sida än den statliga monopolinstitution, som föresvävat motionären». Jag vill ingalunda bestrida, att detta kan vara en framkomlig väg för att nå det syfte eller för att i varje fall komma framåt mot det mål, som har föresvävat motionären, men i så fall har man å andra sidan ingen anledning att i sin argumentation fullkomligt rycka bort grunden för en aktion i den riktningen. Det är kanske minsta motståndets väg, som utskottet här anvisar.

Även om motionärens yrkande alltså icke nu föranleder någon skrivelse — det är ju omöjligt att tänka sig i detta läge, när ett enhälligt utskott har avstyrkt förslaget, och när utredningen icke är mer tillfyllestgörande än den är — så vill jag hoppas, att Kungl. Maj:t ändå skall beakta just detta av mig citerade uttalande från utskottets sida, och att även motionären och eventuellt andra intresserade i denna kammare på denna grundval skola ha möjlighet att återkomma med större utsikt att nå ett positivt resultat i en fråga, som dock enligt min och många mening är fullt mogen för en lösning.

I detta anförande instämde herrar *Wallén, Lundstedt* och *Cruse*.

Herr **De Geer** i Lesjöfors: Herr talman! Jag ämnar icke taga upp någon principdebatt i denna fråga utan skall endast med några ord beröra industriens intresse. Industrien är som bekant den utan all jämförelse störste låntagaren, när det gäller obligationslån. Jag tror jag kan säga, att jag gör mig till tolk för en nästan enhällig industriopinion, när jag framhåller, att den med mycket stor misstro skulle se fram mot ett statligt monopol på detta område. Den skulle behandla låneärendena byråkratiskt, mera tungrott och med bristande smidighet. Även den föregående talaren förutsåg ju detta.

Men, fråga många — och även herr Höglund var inne på det — varför vara så rädd för ett statligt monopol, när vi ha ett enskilt monopol? Det är sant, att vissa storbanker samarbeta om obligationslån, men jag tror, att herr Höglund själv skulle få känna på, att det icke finns något privat monopol på detta område, om han fick anledning att ge sig ut på lånemarknaden, nota bene om han hade goda säkerheter i sin portfölj. Det är för närvarande nästan lika besvärligt som att köpa en bil. Man blir ju ständigt påringd av agenter, när vederbörande vet om att man är i marknaden för en bil. På samma sätt är det för dagen, när man är ute på lånemarknaden. När det gäller obligationslån och konkurrensen på området, får man icke blott tänka på den form av upplåning, som heter obligationslån, ty såsom konkurrenter uppträda också andra låneformer såsom reverslån och inteckningslån, vilka ju lämnas i stor utsträckning av såväl statliga som enskilda institutioner, exempelvis pensionsstyrelsen, försäkringsbolag och enskilda personer. Detta konkurrensläge är särskilt accentuerat för tillfället, men det har alltid rätt mer eller mindre konkurrens på området.

När jag uttalade farhågor för byråkrati och tungroddhet, stödde jag mig icke blott på ett påstående. Vi ha redan en statlig institution på området.

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

Vi tillskapade för några år sedan genom beslut här i riksdagen aktiebolaget Svensk industrikredit. Det är visserligen ett kreditinstitut i mindre skala, men det lämnar på lång tid bundna lån till industrien. Jag tror man kan konstatera, att detta institut icke har motsvarat förväntningarna. Och varför? Jo, därför att det arbetar tungrott och osmidigt. I dessa mina ord ligger icke ett ord av kritik mot de personer, som leda detta företag. Jag tror, att de själva skulle vara de första att medge, att de icke kunna arbeta på annat sätt än de göra. Det visar emellertid, att det med nödvändighet blir byråkrati och tungroddhet kring ett statligt företag av denna karaktär. Därför se vi också från industrihåll med mycket stor misstro fram mot ett realiserande av den tanke, som motionären har framfört.

Herr talman! Jag har intet yrkande, men jag har ansett det lämpligt att vid detta tillfälle några ord från industriellt håll yttrades i denna fråga och fördes till kammarens protokoll.

Herr Holmgren: Herr talman! Vid detta utskottsbetänkande är fogad en reservation mot viss del av motiveringen. På sid. 2 i utskottets utlåtande står det: »En statens affärsbank, som har möjlighet att, i den mån behov framträder, utöva en effektiv konkurrens med övriga bankföretag, torde vara en mera naturlig utväg för ernående av inflytande på marknaden från det allmännas sida än den statliga monopolinstitution, som föresvävat motionären.» För min del anser jag, att vi icke behöva skapa en särskild bank för detta ändamål, eftersom vi redan ha två statliga affärsbanker, nämligen Göteborgs handelsbank och Jordbrukarbanken. Statens inflytande över dessa båda banker är ju så stort, att om staten finner det lämpligt att dessa banker utrustas med fullmakt att förmedla obligationslån, kan staten göra det. På grund härav har jag yrkat, att denna passus i motiveringen skulle utgå.

Jag vill därefter med några ord beröra själva frågan, nämligen motionen. I det yttrande, som bankinspektionen avgivit över motionen, säger bankinspektören bland annat, att »motionären givit sig in på ett område, där han saknar den insikt, som måste erfordras för bedömande av det spörsmål, varom fråga är». Jag ger inspektionen rätt däruti, men vill därför på intet sätt lasta motionären för att han icke är inne i bankfrågor. Jag tror, att det är mycket få av oss i denna kammare, som äro så inne i bankfrågor, att vi kunna anse oss helt och hållet behärska dem.

Motionären framhåller, att när någon vill inlåta sig på obligationsköp, gör han det i tron, att den bank, som emitterar obligationerna, också är ansvarig för lånet. De obligationsköpare, som köpa den största mängden obligationer, äro ju i regel sparbanker, försäkringsbolag, kassor, stiftelser och andra inrättningar o. s. v. Icke kan väl någon vettig människa tro, att de, som äro ansvariga för placeringen av många tiotusentals kronor vid ett sådant obligationsköp, skulle köpa obligationer bara för bankdirektörernas vackra ögons skull. De fordra naturligtvis besked, och dessa kapitalplacerare fästa givetvis stort avseende vid att de få sådana upplysningar om det företag, som ger ut obligationer, att de känna med sig, att detta företag sakligt är så pass solitt, att det värde, som ligger bakom obligationsemissionen, är så oföränderligt, att man icke riskerar, att obligationerna sjunka under sitt parivärde, således att obligationerna icke förlora något av sin fullgodhet. När en bank uppträder som emittent av ett obligationslån, införskaffar banken alla de upplysningar, som äro erforderliga för att banken skall kunna gå sina kunder till handa med sådana uppgifter, som röra emissionen. Motionärens slutledning, att bankerna praktiskt taget äro att betrakta såsom garantier för obligationslånet,

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

är emellertid uppenbarligen felaktig, ty om vi gå till banklagen, finna vi i dess 51 § ett uttryckligt förbud för bankaktiebolag att ikläda sig något ansvar för emitterade obligationslån. De *få* icke göra det. Detta var en ändring i banklagen, som vi gjorde år 1933. Det var visserligen motionärens första riksdag, men han har i alla fall varit med om att besluta detta.

Herr Höglund gjorde anmärkning på den ton, som bankspektionen hade använt i sitt yttrande till utskottet. Att det var en ganska skarp ton vill jag icke förneka, men bankspektionen har ju ansett, att motionen icke är vederhäftig, och det har naturligtvis givit anledning till att man höjt tonen något. Sveriges ämbetsmän ha emellertid i alla tider varit vana vid att säga ifrån sin mening ärligt och klart. De lyda icke under riksdagen utan lyda under Kungl. Maj:t, och de äro fullkomligt fria att uttala sin mening klart och öppet, som de själva finna för gott. Skulle vi lansera ett nytt system med något slags munkorg på våra ämbetsmän, ha vi sannerligen icke förbättrat förhållandena i vårt land. Jag är för min del fullständigt ense med bankspektionen, när den säger, att ett statens emissionsinstitut är varken behöfligt, gagneligt eller i övrigt önskvärt.

På denna grund, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändringen i motiveringen, att sista meningen i näst sista stycket på sid. 2, som börjar med orden »En statens affärsbank, som ...» och slutar med orden »som föresvävat motionären» måtte utgå.

Herr *Svedman* instämde häruti.

Herr *Andersson* i Falkenberg: Herr talman! Jag kan instämma med den föregående ärade talaren i en del av hans yttrande angående det föreliggande utlåtandet. Jag vill dock påpeka, att det skiljer något mellan oss i fråga om motiveringen.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att ett så gott som enhälligt utskott här har förenat sig om att yrka avslag på motionen. Orsaken härtill framgår ju av motiveringen. Jag tror också, att var och en, som har läst motionen, skall finna, att det är litet svårt för ett utskott att på motionen, sådan den föreligger, komma fram till något annat slutyrkande än som här skett.

Herr Höglund riktade viss kritik mot utskottet för att det icke har uppträtt tillräckligt klart och för att det visat en viss undfallenhet. Jag måste bestrida detta påstående, om man vill se saken riktigt sakligt från de utgångspunkter, på vilka utskottet haft att taga ställning till frågan. Vi ha ju haft att yttra oss om motionen såsom sådan, och det är från den utgångspunkten, som man skall betrakta utskottets utlåtande.

Herr Höglund framhöll, att bankspektionen har uppträtt alltför strävt i sitt yttrande. Jag vill till försvar härför helt instämma med vad herr Holmgren påpekade. Vi få väl ändå vara tacksamma mot statsmyndigheterna, att de äro självständiga och våga säga ut sin mening. Det må sedan vara riksdagens och vår uppgift att korrigera denna mening, om den icke är riktig, men att klandra dem för att de säga sin uppfattning om saker och ting tycker jag icke är riktigt lämpligt.

Den omständigheten, att utskottet tagit bankspektionens yttrande för gott, måste vi se mot bakgrunden av vad jag nyss nämnde, nämligen att det är motionen såsom sådan, som vi haft att yttra oss om. Det är på den, som vi ha svarat.

Vad beträffar frågan om att åstadkomma ett monopol för staten att ensam emittera obligationer, tror jag, att vi litet var kunna ställa oss något tveksam-

'Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

ma till en sådan anordning, alldeles oavsett vilken politisk åsikt vi ha. Särskilt med hänsyn till vad herr Holmgren anförde om alla de olika penninginstitut, som finnas, måste vi nog utgå ifrån, att även de skola ha en uppgift att fylla på detta område.

Frågan om det finns någon verklig konkurrens eller icke har jag ingen anledning att här gå in på.

Vad som skiljer majoriteten och reservanterna är ju den mening i utskottets motivering, där utskottet talar om en statens affärsbank, mot vilket uttalande herr Holmgren jämte övriga högerrepresentanter i utskottet ha reserverat sig. Från deras utgångspunkter, som företräda majoriteten, finns det ingen anledning att frångå denna inställning. Herr Holmgren pekade på det förhållandet, att vi redan ha två statliga affärsbanker, men vi måste väl ändå vara överens om att vi icke kunna räkna dem till de banker, som i någon nämnvärd grad fullgöra det uppdrag, som här är i fråga. Utskottet har därför pekat på möjligheten att låta en verklig statens affärsbank uppträda som förmedlare av obligationslån och långivare i konkurrens med de stora enskilda bankföretag, som vi ha här i landet. Härom äro vi, som företräda majoriteten, ense, och vi ha således ingen anledning att på något sätt frånträda denna uppfattning.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här har anfört få yrka bifall till utskottets förslag beträffande såväl hemställan som motivering.

Herr Paulsen: Herr talman! Herr Holmgren ville icke ha in något i utskottets motivering om att en statens affärsbank skulle kunna vara nyttig såsom konkurrent till de enskilda bankerna. Det var emellertid just vad vi andra ha velat. Det är dock enligt min mening icke tillräckligt klart utsagt i utskottets betänkande, men det finns där i varje fall. Det är, såvitt jag förstår, den enda punkt där herr Höglund med skäl skulle ha kunnat klaga på en icke fullständig klarhet, men denna sats lovordade han i stället.

Herr Höglund påstod, att ingen kunde bestrida, att det icke kan råda någon konkurrens mellan bankerna i fråga om obligationsemissioner. Det är ingen, som bestrider, men herr Höglund glömde bort, att både riksgäldskontoret och riksbanken syssla med sådana saker, och man har väl ändå rätt att påstå, att detta utgör en konkurrens.

Jag måste säga, trots all den lovprisning, som herr Höglund ägnade motionen, att den är mycket underligt skriven och innehåller en mycket underlig motivering. Jag skulle tro, att man måste ge styrelsen för Svenska bankföreningen rätt, när den skriver, att hela motiveringen är byggd på ett misstag. Det är icke blott så, att de påstå detta, utan de bevisa det faktiskt också i det yttrande, som är fogat till utskottets betänkande. När motiveringen är byggd på ett misstag, blir ju hela bevisföringen felaktig liksom även slutsatserna. Bank- och fondinspektionen säger, att motionären saknar insikt om hithörande ting, och ger mycket kraftiga bevis för detta uttalande. Det må vara, att det är kraftigt sagt, men det synes vara sant. Finns här någon i denna kammar, som då förundrar sig över att utskottet kommit till det slut, vartill det har kommit? Det fanns ingen möjlighet för utskottet att gå in för motionen sådan den var skriven.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nylander: Herr talman! Jag hade icke tänkt yttra mig under denna punkt utan i stället ta till orda vid det utlåtande från bankoutskottet, som vi härnäst skola behandla.

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

I min egenskap av stockholmare kan jag emellertid icke underlåta att framställa en fråga till herr Höglund med anledning av en passus i det anförande han nyss höll. Han sade nämligen, att bankerna skott sig på Stockholms stads obligationslån, och förklarade sig ha bevis på den saken. Det är ganska naturligt att jag som stockholmare ber att få detta påstående närmare preciserat, och jag vore därför tacksam att få upplysning om de fall, där bankerna ha skott sig vid uppläggande av obligationslån till Stockholms stad.

Hade det inte i så fall varit möjligt för Stockholms stad att få billigare lån på andra håll, jag tänker härvid bl. a. på den stora utlåning som exempelvis våra sparbanker numera ha till kommunerna. Det framgår f. ö. av Svenska bankföreningens yttrande, vilket som bilaga är fogat till utskottsutlåtandet — detta yttrande har ju av herr Höglund starkt kritiserats — att på industriens område, där man ofta rör sig med obligationslån, omkostnaderna vid emissioner i allmänhet röra sig mellan 2 och $2\frac{1}{2}$ procent av lånebeloppet. Uppgiften återfinnes på sid. 9 i utlåtandet. I utlandet — jag har införskaffat upplysningar om saken och kunnat konstatera, att uppgifterna äro riktiga — röra sig omkostnaderna vid uppläggandet av ett obligationslån mellan 3 och $3\frac{1}{2}$ procent. I jämförelse med dessa kostnader i utlandet har man alltså från svenska industriens sida ingenting att klaga över.

För närvarande ber jag emellertid att till herr Höglund få rikta den fråga, jag framställde i början av mitt anförande.

Herr Flyg: Herr talman! Jag ber först att få säga, att jag saknar speciellt ett av statsråden här i kammaren i kväll. Jag syftar på statsrådet Pehrsson-Bramstorp. Ty den fråga, som vi nu behandla, och även den som kommer till behandling under nästkommande punkt på föredragningslistan, utgör ingenting annat än ett följdresultat av den mycket uppmärksammade programpunkt, vilken återfinnes i bondeförbundets valprogram, och i vilken kampen mot storfinansens och dess skadliga inflytande på olika områden i landet proklamerades. Ledare för detta parti är ju statsrådet Pehrsson-Bramstorp, och bakom denna programpunkt måste givetvis partiförbundens främste man stå. Det är underligt, att när denna fråga nu föreligger i viss form till behandling i riksdagen, då är den man, som formade denna paroll och skapade denna stridsfråga under valrörelsen, ej närvarande. Jag saknar vidare på statsrådsbänken finansminister Wigforss och för det tredje statsminister Hansson. Bägge borde givetvis vara närvarande, finansministern på grund av att det här gäller viktiga detaljer på hans verksamhetsgebit och statsministern givetvis därför att han är ledare för det större regeringspartiet, vilket självfallet icke kan vara av annan mening i här berörda angelägenhet än bondeförbundet.

I varje fall fick man under valrörelsens slutskede ett mycket starkt intryck av att även den socialdemokratiska delen av regeringsblocket var starkt intresserad av denna speciella angelägenhet. Partiets huvudorgan, vars redaktör har inlett dagens debatt, offrade mycket utrymme och många kraftiga rubriker på denna speciella fråga, och under de senaste dagarna av valrörelsen offentliggjordes ett öppet brev till Marcus Wallenberg, tryckt i rotogravyr och till och med i viss mån illustrerat, som spreds i brevlådorna för att stimulera väljarkåren att ge det största regeringspartiet sin anslutning för Stockholms vidkommande. Nu skulle man verkligen ta itu med storfinansens. Det förefaller mig berättigat, herr talman, att säga, att när denna fråga nu vid första riksdagen efter denna valrörelse föreligger i form av tvenne utskottsbehandlade motioner, borde givetvis förgrundsfigurerna för de partiförbund, vilka proklamerade denna aktion, vara närvarande vid frågans behandling. Hur gick

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

det emellertid? Jo, efter denna väldiga upptakt i valrörelsen kommo herr Nybloms motioner, och jag vill inför kammaren säga, att han har min respekt såsom en av bondeförbundets riksdagsmän, vilken velat något göra i enlighet med den uppmärksammade programpunkten. Jag tror, att han bör ta den s. k. sakkunskapens omdömen om hans motioner med tämligen knusende ro, ty denna sakkunskap är — det är uppenbarligen precis som herr Höglund sagt — icke objektiv i denna angelägenhet. Det är en *part*, som har uttalat sig i syfte att påverka riksdagen för att rädda eget skinn, och det är klart, att under sådana förhållanden behöver man inte betrakta vad den har sagt om motionernas värde såsom varande av någon särskild betydelse.

Dock är det säreget att lyssna till herr Paulsen, som nyss talade och citerade vissa satser ur denna sakkunskaps uttalanden och åberopar dessa som ett slags motiv för den ståndpunkt, som bankoutskottet kommit till. Ja, är det så, att bankoutskottet inte har någon annan förklaring till eller något annat för svar för sitt ståndpunktstagande i denna angelägenhet, och om detta är det väsentliga, som herrarna ha att hänvisa till, så må jag säga, att bankoutskottet är synnerligen illa ute i denna fråga. Ty bankoutskottets majoritet måste ju bestå av bondeförbundare och socialdemokrater, och denna majoritet måste följaktligen programenligt, utgående från de föreliggande motionerna, vilkas mening och syfte är att åstadkomma en första blygsam åtgärd i form av kamp mot storfinansen, ge sin anslutning åt denna mening. Om motionen sedan icke skulle kunna vara en grund att bygga ett förslag på, så borde givetvis denna majoritet i bankoutskottet mot den minoritet av högermän och kanske även några stycken folkpartister — ty där gå väl meningarna litet smått isär — ha framkommit med ett positivt förslag, därmed visande för väljarna, att man verkligen menade någonting, när man under valrörelsen proklamerade kamp mot storfinansen. Detta positiva förslag borde ha gått ut på en hemställan till Kungl. Maj:t att företaga vissa förberedande åtgärder i syfte att verkligen något göra på detta område. Så ser jag denna sak, herr talman, och jag skulle vilja ifrågasätta, huruvida någon av de två regeringspartiernas representanter i bankoutskottet kan påstå, att icke deras handlande borde vid detta tillfälle varit just sådant som jag anser att det borde ha varit.

Dessutom ber jag, herr talman, att få här markera en annan sak. Jag påtalade under årets remissdebatt denna angelägenhet. Jag erinrade då rätt utförligt om hur valrörelsen i ett visst skede koncentrerade sig kring denna programpunkt, hur Sveriges mäktigaste man plötsligt trädde fram inför offentligheten från de skumma rummen bakom gallren nere vid Kungsträdgården och engagerade sig i valkampen. Jag frågade då: kan man förvänta från regeringen något förslag i denna angelägenhet? Jag konstaterade, att något sådant förslag icke förelåg och icke heller något initiativ från regeringens sida. Och i dag konstaterar jag slutligen, att regeringspartiernas representanter i bankoutskottet här också ha intagit en rent negativ ståndpunkt. Vad är det för någonting, mina herrar, att å ena sidan utfärda en kraftig paroll under valet till väljarna, å andra sidan såsom regeringsparti icke handla i enlighet med denna paroll och för det tredje i bankoutskottet, då man får en motion från en partivän, en meningsfrände, som säger, att man bör göra någonting, behandla den som något mindervärdigt, ett uttryck för okunnighet och dumhet, och sedan stå upp och säga: det har bank- och fondinspektionen, det har Svenska bankföreningen sagt, det har bankinspektören sagt, och följaktligen så är motionären okunnig och dum. Jag menar, att detta är ett bevis på hur man å ena sidan i en betydelsefull angelägenhet ger löften till väljarna, men å andra sidan icke är villig infria de givna löfterna i praktisk gärning.

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

Om svensk demokrati av i dag har en viktig fråga, tror jag — ja, jag inte bara tror, herr talman, jag är övertygad om att det i så fall är den angelägenhet, som vi i dag äro inne på. Kunna vi, medan förhållandena äro som de äro, i dag få ett kontrollerande grepp över de finansiella krafterna i landet, så löpa vi ej risken i en morgondag, att den demokrati, som här består, liksom tidigare i andra länder strypes av dessa krafter under förhållanden, då de icke äro så lätta att tygla, som de äro i dag. Det kan sägas, att denna fråga kan komma tillbaka nästa år, men det kan hända, att det är ett dyrbart år, som då har löpt undan, och att det är en dyrbar, värdefull situation, som vederbörande nu låta gå sig ur händerna — jag förebrår givetvis inte högern, ty det är givet, att dess intressen och dess sinne lag äro på det nuvarande tillståndets och systemets sida — men jag förebrår de två regeringspartiernas representanter, att de icke här ha gjort något. Herr Höglund säger mycket riktigt, att två åsikter här stå mot varandra. Det är det förlösande ordet, och märk väl, mina herrar socialdemokrater och bondeförbundare i bankoutskottet, ni ha solidariserat er med den åsikt, som företrädes av Svenska bankföreningen. Sedan kan man ju i detta sammanhang fråga: vilken åsikt hyser vår arbetare- och bonderegering, som i kväll, när denna fråga behandlas, icke är representerad i kammaren?

Herr Holmgren hänvisar till att vi ha två statliga banker. Göteborgs handelsbank och Jordbrukarbanken, och han ställde den frågan: Varför skall man här vidtaga åtgärder av speciell karaktär, varför ej ge dessa banker de möjligheter, som här äro av behovet påkallade? Jag förmodar, att detta betyder: Varför ej ge dessa banker den ekonomiska styrka, som här är nödvändig? Ja, om herr Holmgren ställer den frågan, så förmodar jag, att han anser, att detta vore den naturliga vägen, och då kommer jag med motfrågan: Har herr Holmgren gjort en framstöt inom bankoutskottet eller på något annat sätt för att vi skola få en sådan ändring i de nuvarande statsägda bankföretagen? Annars är problemet riktigt: Varför ej utvidga dessa institut, företaga de förändringar, som äro nödvändiga, ge dem det kapitaltillskott, som är av behovet, och samtidigt se till, att de icke komma under ledning av den statliga byråkrati, vilken, som herr Höglund fullkomligt riktigt påpekade, frodas och breder ut sig och som inte bör få göra sig gällande inom ett institut av den karaktär, som det här är fråga om.

Sedan ber jag att till herr Holmgren till sist få rikta ännu en kort replik. Han talade om bankinspektören och dennes av herr Höglund påpekade språk, och han sade, att Sveriges ämbetsmän lyda ej under riksdagen, och att Sveriges ämbetsmän äro vana vid att sjunga ut. Ja, under senare år, mina damer och herrar, har jag haft en stark känsla av att Sveriges ämbetsmän mer än någonsin tillförne ha börjat på att sjunga ut. Jag har en känsla av att de anse sig vara demokratiens herrar i större utsträckning, i stället för att — vilket de i dag borde begripa — vara demokratiens tjänare. Herr Holmgren säger: De lyda ej under riksdagen. De lyda under Kungl. Maj:t. Är det möjligen därför som de våga sjunga ut? Ja, vem är då Kungl. Maj:t? Vid valtfällnen brukar man säga, att det är arbetare och bönder, och nog borde arbetare och bönder både lära tjänstemännen att skriva artigt, hyfsat och sakligt och även lära dem, att de ingalunda ha några befogenheter utöver att fylla sin plikt på den post, där de äro satta; med andra ord tjäna den rådande regimen, ej anse sig som dess herrar.

Detta är, herr talman, de allmänna synpunkter, som jag för mitt vidkommande velat lägga på denna fråga. Jag uttalar till sist förhoppningen, att detta spörsmål, såväl den del av detsamma, som vi nu behandla, liksom i

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

övrigt den punkt, som kommer senare på föredragningslistan, skall återkomma, och att det återkommer nästa år i form av ett förslag från den institution, som här är skyldig att något göra, att bli förslagsställare, d. v. s. i form av en proposition från regeringens sida.

Herr **Paulsen** erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr Flyg säger, att om bankoutskottet inte har andra skäl att anföra än dem som framföras i utskottets betänkande, så stå bankoutskottets ledamöter sig slätt. Jag vill då säga herr Flyg, att vi i utskottsbetänkandet förordat en statens affärsbank, och jag skulle vilja fråga herr Flyg: Behövas andra åtgärder, och vilka sådana kan herr Flyg förorda, så att de intressen, det här är fråga om, bättre tillvaratas än genom en statens affärsbank?

Jag vill dessutom säga herr Flyg, att han bör vara ytterligt tacksam mot oss i bankoutskottet för att vi ha yrkat avslag på denna motion. Vi ha däri- genom givit honom denna möjlighet att försöka komma regeringspartierna i utskottet och vissa regeringsledamöter till livs. Hade vi inte gjort detta, hade han inte haft detta tillfälle, och under sådana förhållanden skulle han säkert ha varit mycket ledsen.

Herr **Holmgren**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Herr Flyg framställde till mig den frågan, om jag i utskottet gjort någon framstöt för att få statens båda egna affärsbanker så funtade, att de skulle kunna medverka vid emission av obligationer. Ja, för att en bank skall kunna delta i dylika emissioner behöver den sannerligen inte disponera över något större kapital. Det måtte vi väl alla veta. Men jag har ingalunda gjort någon framstöt i sådan riktning, därför att min mening är, att staten snarast möjligt bör avveckla sina intressen i båda dessa banker.

Härpå anförde

Herr **Höglund**: Herr talman! Det är inte bra när man får för mycket hjälp heller. Jag fick den känslan, när herr Flyg höll sitt anförande. Jag måste nu säga några ord även till herr Flyg.

Det förhåller sig inte så, att det socialdemokratiska partiet i valrörelsen givit någon utfästelse eller uppställt som ett aktuellt program att socialisera bankväsendet i Sverige och inte heller efter den måttstock, som angives i den föreliggande motionen. Jag tror icke ens att bondeförbundet, ehuru det var detta parti som började valsen i somras, i sitt program hade givit någon som helst utfästelse i den riktningen. Men väl ha vi socialdemokrater i vårt allmänna principiella program, liksom bondeförbundet hade i sitt valprogram, ett uttalande, som varnar för den stora finansmakt, som bankerna inneha. Jag minns inte ordalydelsen, men det gick ut på att denna makt emellanåt missbrukas, och att man från statsmakternas sida måste se upp med dessa förhållanden. Och den kampanj, som herr Flyg här anspelade på, gällde framför allt att inför valmanskåren framlägga de socialistiska idéerna, de allmänna socialistiska grundsatserna från vår sida, liksom bondeförbundet framlade sina grundsatser. Ingen människa har föreställt sig, att det är möjligt att omedelbart kunna realisera ett sådant idéprogram, och saken har heller aldrig framställts på det sättet under valrörelsen. Men på samma sätt som andra partier, som samtidigt som de verka för konkreta mål även framlägga till valmännens begrundan de allmänna grundsatser, från vilka de arbeta även i det konkreta,

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

gjorde också det socialdemokratiska partiet, dess tidning i Stockholm, som här är nämnd, och många av dessa valarbetare vid det föregående valet.

Det är inte heller riktigt att påstå, som herr Flyg gjorde, att bankoutskottet företrätt en rent negativ ståndpunkt i denna fråga. Det gör det inte dessbättre, och jag framhöll tvärtom, som herr Flyg måhända observerade, om han var inne i kammaren under mitt anförande, till sist, att utskottet i alla fall, trots vissa uttalanden, vilka jag kritiserade, dock hamnat i en positiv ståndpunkt, i överensstämmelse med de riktlinjer, som vi socialdemokrater önska, när det gäller dessa finansiella spörsmål. Låt vara att det är ett ringa steg, det är i alla fall en början. Om statsmakterna ta upp den tanke, som utskottet här positivt har framlagt, om en statsbanks utveckling till att omfatta även emissioner av obligationslån, så är det i alla fall ett rätt betydande steg i den riktning, som herr Flyg söker bestrida att vi överhuvud taget äro intresserade av att vilja främja.

När jag går vidare i texten, herr talman, och något skall uppehålla mig vid vad de övriga talarna yttrat, som vänt sig mot mig eller som försvarat utskottets ståndpunkt, tillåter jag mig dock att förbigå den förste ärade talaren, inte av någon ringaktning för det inlägg han gjorde utan därför att jag redan i mitt första anförande har upptagit de invändningar, han framförde, till belysning, nämligen frågan om i vad mån en statlig byråkrati skulle på ett mindre fördelaktigt sätt handhava dylika emissioner än privatbankerna. Jag har ju erkänt, att det ligger någonting i denna invändning med hänsyn till den nuvarande statliga byråkratins karaktär, men å andra sidan nämnde jag, att detta är en sak, som statsmakterna givetvis ha möjlighet att reglera genom de bestämmelser som utfärdas och de beslut som fattas av regeringen eller andra direktivgivande organ för denna verksamhet.

Även jag måste ett ögonblick uppehålla mig vid herr Holmgrens något besynnerliga försvar för den personliga ton, som fondinspektören anslagit gentemot motionären i denna fråga. Herr Holmgren fällde det i och för sig alldeles riktiga yttrandet, att ämbetsmännen ha frihet att uttala sin mening, men det var inte det det var frågan om här. Bankoutskottet har inte tillfrågat fondinspektionen, vilken mening den har om herr Nybloms kompetens på detta område, utan har begärt att få ett utlåtande om saken. Det är detta som jag framhöll. De ha sin fria rätt, som det här hette, att uttala sin mening, men om sak och inte om person. Och riksdagen har frågat dem om sak och inte om herr Nybloms kompetens. Jag menar alltså, att det icke är ämbetsverkens uppgift att utställa några betyg rörande den ene eller den andre riksdagsmannens omdömesförmåga, insikter eller något dylikt utan yttra sig om de sakfrågor, som underställas deras prövning. Det är därför alldeles riktigt, när min ärade vän herr Andersson i Falkenberg säger, att ämbetsmännen må uttala sin mening »om saker och ting». Just det, de skola uttala sig om *saker och ting*. Men det var ju detta, som herr fondinspektören inte gjorde helt i detta yttrande, vilket jag tillåtit mig här påpeka — och jag anser att det är med riksdagens värdighet förenligt att man reagerar mot sådana yttranden. Om de i dag träffa herr Nyblom, kunna de en annan gång träffa herr Holmgren eller någon annan av oss, som känner sig stå ett pinnhål högre än herr Nyblom på intelligensens och insikternas vägnar, såsom herr Holmgren och jag och andra — utan att det därför är sagt att vi göra det!

Sedan sade herr Holmgren vidare, att det inte var märkvärdigt, att man stöder sig på denna part i målet, Svenska bankföreningen, samt vidare fondinspektionen, ty få av kammarens ledamöter äro sakkunniga i bankfrågor, som uttrycket föll. Jag påstår, att det inte är någon bankfråga, som här föreligger till

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

behandling liksom det inte var en järnvägsfråga, som behandlades häromdagen, när vi talade om att överföra de enskilda järnvägarna till staten. Det är inte en bankfråga i teknisk mening; då skulle få av oss, kanske ingen — jag minns inte, om vi ha någon bankman här i riksdagen — kunna bedöma den. Det är frågan om hur det allmänna intresset bäst skall tillgodoses, genom en statens bank, ett statens institut, eller genom de enskilda bankföretagen, och om dessa skola förtjäna orimligt med pengar på affärer, som i de flesta fall äro av allmänt intresse och allmän karaktär. Det är detta spörsmålet gäller, och det torde vi kunna uttala oss om och ta ställning till utan att vara bankmän av facket. Man vill ju, att vi skola ta negativ ställning redan på grundval av de avgivna yttrandena. Kunna vi på grundval av dem ta negativ ställning, torde vi även på samma grund kunna ta positiv ställning, ty materialet föreligger ju. Det är alltså en åsiktsfråga, som inte sammanhänger med insikt i banktekniska saker.

Herr Holmgren underströk, bland annat, vad parten i målet, bankföreningen, samt fondinspektionen ha sagt, att kapitalplaceringarna gärna vilja ha så goda upplysningar som möjligt om obligationernas utgivare, om det företag det gäller. Detta är ju riktigt. Men varför skulle bankerna vara ensamma om att kunna ge sådana upplysningar? Staten är väl inte någon dövtum, som inte har reda på ting och förhållanden i detta land. Jag tycker, att staten har så många organ till sitt förfogande, att den skulle genom en bank eller något emissionsinstitut kunna införskaffa lika goda upplysningar om de ekonomiska, finansiella och industriella förhållandena i detta land som någonsin ett enskilt företag kan göra. För övrigt är det rätt intressant att läsa vad parten i målet, bankföreningen, säger just på tal om dessa upplysningar, som skulle vara av sådant värde. På sid. 6 i utlåtandet, punkt c) heter det: »De största och för en låneemissions framgång avgörande obligationsköparna utgöras av försäkringsbolag, sparbanker och dylika större kapitalplaceringar, hos vilka finnes samlad en betydande fond av erfarenhet och sakkunskap just i fråga om bedömandet av obligationers värde som placeringsobjekt på längre sikt.» Här erkänner man alltså, att just de, som i regel köpa obligationer, främst försäkringsbolagen, ha den tillräckliga sakkunskapen för att bedöma denna fråga själva. De behöva därför inte gå till en bank, utan de skulle alltså mycket väl kunna nöja sig med köp genom staten, även om denna inte hade den ingående kännedom — som man nu vill fränkänna den — om lånesökandens vederhäftighet. Det framgår klart och tydligt av de yttranden, som här föreligga från de hörda korporationerna själva, att just det argument, som man framför allt anför mot det föreliggande förslaget, icke har tillräcklig grund.

Ja, sedan skall jag till sist be att få säga några ord med anledning av de frågor, herr Nylander ställde till mig. Herr Nylander önskade ordna ett inkvisitoriskt förhör med mig och ville veta, när och var och under vilka förhållanden bankerna skulle ha skott sig på Stockholms stads bekostnad. Herr Nylander kan säkerligen få goda upplysningar om den saken, om han vänder sig till Stockholms stads drätselnämnd, genom vilken dessa affärer brukar gå. Jag har själv varit ledamot av denna nämnd under ganska många år, ehuru jag inte är det för närvarande, och det är just därifrån jag har den erfarenhet, som jag här åberopar. Jag kan lämna den upplysningen, eftersom herr Nylander begärde sådana, att jag själv i drätselnämnden på sin tid ställt förslag om att man skulle försöka på andra vägar utplacera Stockholms stads obligationer än genom de storbanker i Stockholm, som nu genom en kartell behärska detta område. Detta förslag visade sig då vara alldeles omöjligt att realisera. Det förklarades av vederbörande myndigheter inom Stockholms stad, att detta i varje fall inte vid nämnda tidpunkt och inte utan mycket ingående förberedelser

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

kunde låta sig realisera. Vad jag här återger, när jag talar om att bankerna ha skott sig, är den uppfattning, som jag personligen hade av läget och som kanske också, skulle jag tro, drätselnämndens socialdemokratiska ledamöter hade — och måhända även andra — nämligen att det är en oskäligen vinst på så enkla och lätta affärer, som bankerna gjorde vid dessa obligationers utgivande och säkerligen ha gjort även i andra fall. Det utgör ett tillräckligt skäl för att man skall kräva ett initiativ i den riktning, som här har blivit ifrågasatt. Herr Nylander frågar: Hade det varit möjligt för Stockholms stad att få det billigare på andra håll? Herr Nylander, som är mycket mera merkantilt, industriellt och finansiellt orienterad än jag, är alldeles säkert icke okunnig om att det icke utan vidare skulle låta sig göra för Stockholms stad i händelse av en brytning med de stora bankerna vid ett aktuellt tillfälle att utplacera dessa lån på annat håll.

Och därmed är jag framme just vid kärnpunkten i det problem, som här föreligger. Där visar det sig just, herr Nylander, att vi kommit fram till en öm punkt i nuvarande ekonomiska organisation av detta samhälle. Där visar det sig, vilken makt storbankerna ha. Det skulle sannolikt vara omöjligt att placera ett dylikt obligationslån i andra banker; det kanske skulle vara möjligt för Stockholms stad själv att skapa en apparat för detta ändamål, men de andra bankerna, försäkringsbolagen o. s. v. skulle nog akta sig att i ett dylikt läge såra känslorna hos de mäktiga storbankerna. Det behövs därför hela den kraft, varöver statsmakten förfogar, för att man skall kunna bryta ett sådant välde.

Herr Nylander erinrade vidare om att dessa mellanhandsvinster — förmedlingsprovision — utgingo efter en procentsats av mellan 2 och $2\frac{1}{2}$ procent och påpekade, att låntagarnas kostnader i andra länder uppgingo ända till mellan 3 och $3\frac{1}{2}$ procent. Detta vet man; räntorna kunna vara högre i andra länder. Herr Nylander, som genom sin verksamhet känner till affärsläget och de finansiella förhållandena i Ryssland, vet väl att räntorna där kunnat vara uppe i 15 till 20 procent, kanske mera. Den jämförelsevis låga räntesats, som är gällande i vårt land, visar väl inte i och för sig, att detta skulle vara en tillbörlig ränta. Det är fråga om vilka kostnader bankerna ha för denna förmedling och vad de tjäna på affären; under alla förhållanden ha provisionerna i andra länder föga med saken att skaffa. Varför skulle bankerna vara så förtvivlat angelägna och slåss, som de göra — med stöd av fondinspektionen — för att kunna bibehålla dessa affärer, om det inte är förtjänst på dem? Det är naturligt att det är så, ty de enskilda företagens uppgift är ju att tjäna pengar. Allt går ut på detta; det veta vi ju. Bankerna ha till ändamål att tjäna pengar och förmedla pengar, en förmedlingsverksamhet, som vi socialdemokrater inte värdesätta så högt, att vi anse att den bör kunna ge dessa kolossala vinster, som i regel sker. Vi anse inte att denna rörelse, en ren penningförmedling, är av sådan skapande natur, att den motiverar dylika vinster och en sådan makt, som dessa storbanker ha.

Med dessa ord, herr talman, har jag givit de sista repliker, jag ansett nödvändiga. Jag uttalar ännu en gång den förhoppningen, att det positiva i utskottets utlåtande och det understrykande av frågans betydelse, som i alla fall fått många av kammarens ledamöter att ta till orda, också skall medföra, att måhända även Kungl. Maj:t tittar en smula på denna sak.

Herr Nylander erhöll härefter ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag beklagar att jag in concreto inte fick bättre svar från herr Höglund än att jag skulle vända mig till drätselnämnden i Stockholms stad. Herr Höglund yttrade nämligen själv, att han hade bevis för sitt påstående. Det

'Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

hade varit intressant att till kammarens protokoll få ett verkligt svar på den fråga, som jag framställt.

Jag skall be att i detta sammanhang få framställa ännu en fråga till herr Höglund med anledning av hans sista yttrande. Han vände sig i detta med skärpa mot vissa uttalanden, som från bankinspektionens sida gjorts mot en del uttalanden av motionären. Jag vill nu framställa den frågan till herr Höglund: Anser herr Höglund det lämpligt att en motionär gör sådana uttalanden om ett ansvarigt verk, som gjorts i den här föreliggande motionen?

Vidare anförde:

Herr **Flyg**: Herr talman! Bara ett par ord till replik till herr Höglund. — Det är alldeles riktigt vad herr Höglund säger, att det socialdemokratiska partiet icke proklamerat någon socialisering av storbankerna under den sist-förflutna valrörelsen. Det är även alldeles riktigt, att inte heller bondeförbundet gjorde det. Bondeförbundet tillhör ju de partier i kammaren, som äro motståndare till socialiseringen, och kan givetvis knappast gå in för en dylik paroll.

Men vad var då meningen med parollen: »Kamp mot storfinansen» under valrörelsen, där man klart sade ifrån att dess övermakt skulle brytas ned, därför att denna övermakt var skadlig. Och vad är motivet till den nu diskuterade motionen? Vad är det motionären vill? Är det någon som svävar i tvivelsmål därom? Han begär, att riksdagen, med en majoritet av socialdemokrater och bondeförbundare, skall föreslå Kungl. Maj:t att företaga en första blygsam åtgärd för att bryta denna övermakt. Då skall man inte försöka att komma undan detta och säga: Vi ha inte begärt socialisering. Jag är inte så naiv och en sådan utopist, så att jag förväntar av socialdemokratiens ledning i dag, att den skall förverkliga sitt partiprogram. Det hör hemma på ett museum och har inte något annat än historiskt värde. Det begär inte jag, herr Höglund.

Sedan säger herr Höglund, att bankoutskottet icke företräder en negativ ståndpunkt. Ja, detta är riktigt. Herr Paulsen var uppe och läste valda sats-er ur utlåtandet. Det är ingen negativ ståndpunkt, när man yrkar avslag på en motion. Man är mycket positiv! Bankoutskottet har slingrat sig mellan å ena sidan ömtålighet inför väljarna, känslighet inför löftena och en känsla av att nästa år är det val igen — då kunna vi avliva storfinansen på nytt ute på valmötena — och å andra sidan obehaget att komma och föreslå åtgärder, som skapa svårigheter mellan första statsmakten och den verkliga makten här i Sverige.

Jag vill dessutom erinra om, herr Höglund, att nog var det många utöver undertecknads ringa person, som inför den historiska söndagen i Reftele, då herr Bramstorp hade lovat att där skulle han tala och där skulle Wallenberg få svar, väntade, att få se bondehären komma marscherande genom Stockholms tull och direkt in i Kungsträdgården för att göra upp räkningen med storfinansen. Det blev litet ord i allmänhet och det blev litet allmänna utläggningar i Reftele och . . . . .

Här avbröts talaren av herr *andre vice talmannen*, som yttrade: Jag anhåller, att den ärade talaren ville hålla sig till sak.

Herr **Flyg** fortsatte: Jag har slutat, herr talman. Tack.

Herr **Höglund**: Herr talman! Herr Nylander ställde den direkta frågan till mig, emedan jag hade tillåtit mig kritisera bankinspektörens uttalande om

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

herr Nyblom, om jag kan godkänna sådana uttalanden, som herr Nyblom hade fällt om bankinspektören i sin motion. Jag har på nytt genomläst föreliggande motion och har däri icke kunnat finna något kränkande uttalande av herr Nyblom om bankinspektören. Jag tillfrågade herr Nylander privat om saken, och han svarade att han syftade på en annan motion, nämligen den som härnäst kommer upp till behandling. Om denna motion har jag icke uttalat mig, i varje fall inte ännu; jag håller mig till den föreliggande. Det må ju vara, att det står i en annan motion. Jag minns inte vad det är. Jag kan alltså inte uttala mig om det konkret. Men jag vill säga, att varje personligt angrepp i en motion eller i en skrivelse här i riksdagen eller på annat sätt ogillar jag givetvis; den saken är självklar. Jag ställer mig inte på den ståndpunkten, att om bankinspektören okvädar herr Nyblom, så är det oriktigt, men om herr Nyblom okvädar bankinspektören, så är det riktigt. Men jag upprepar å andra sidan, att jag vet inte vad det här rör sig om och att jag därför inte vill uttala mig om det konkreta fallet. Vad jag har sagt är, att dessa skrivelser från myndigheterna böra gälla sak och inte person; och skulle till äventyrs mot förmodan någon kammarledamot föregå med dåligt exempel, bör inte detta leda till efterföljd för våra statliga ämbetsverk.

Herr **Paulsen** erhöll nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Flyg använde många ord i sin replik, men han svarade inte på den fråga, som jag ställde till honom. Jag frågade, om han hade något bättre att föreslå än anordnandet av en statens affärsbank. Jag fick intet svar. Kanske jag kan få det nu?

Dessutom skulle jag vilja fråga herr Flyg: Om herr Flyg varit med i bankoutskottet och haft att ta ställning till denna motion, skulle herr Flyg då gått in för bifall till densamma, och om han skulle ha gjort det, varför yrkar han inte bifall till den nu?

Herr **Nylander**, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Det är alldeles riktigt, att jag gjorde mig skyldig till ett litet misstag. Det berodde på att vi förut hos talmannen förhandlat om att vi skulle behandla bankoutskottets utlåtande nr 49 och 50 på samma gång men att i stället beslöts den ordning, vi nu följa.

Det är emellertid mycket märkvärdigt, att herr Höglund visar sådan okunighet om utlåtandet nr 50, till vilket vi strax komma och vid vilket, om jag inte tar fel, han anmält sig som talare.

Härpå yttrade

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag kan inte neka mig nöjet att ge en replik i anledning av den uppfriskande diskussion, som här förts.

Alla som yttrat sig ha ådagalagt stor blyghet och inte velat erinra om en inte så gammal affär, som hade ganska mycket med emissionsverksamhet att göra. Utan att nämna några namn kan jag erinra om, att det utfärdades obligationer för 4 miljoner kronor och gavs garantier av auktoriserade revisorer om att det fanns säkerhet på 9.2 miljoner för dessa 4 miljoner. Hela företaget slumpades sedan bort för 246,000 kronor.

Jag vill påpeka ytterligare en sak. Denna obligationslåneverksamhet möjliggjordes på grund av yttranden från statens egna tjänstemän. Jag återoppar mig därvid på det vittnesmål, som avgivits i processen om Högbroforsen, där det erinrades om att kungl. försäkringsinspektionens förklaring var den yttersta anledningen till att denna obligationsaffär lyckades.

Ang. anordnande av ett statens emissionsinstitut med ensamrätt att i landet emittera vissa obligationer. (Forts.)

Min mening är inte, att man på det sätt, som motionären här lagt upp saken, skulle kunna lösa frågan. Jag måste erkänna, att jag inte känner mig nog kompetent att avge ett omdöme, hur man skall kunna göra slut på den utplundring, som sker, när man säljer värdepapper eller bjuder ut desamma till allmänheten. Men jag skulle för min del med nöje ha röstat för bifall till utskottets förslag i denna fråga, om det hade varit så som herr Paulsen säger, att utskottet förordar en statens affärsbank. Det antydes visserligen något härom i motiveringen, men jag måste fråga: Mina herrar, om detta är utskottets mening, varför löser man då inte knuten genom att ställa ett sådant förslag och inte bara i förbigående antyda detsamma i diskussionen?

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av herr Holmgren under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m.

I en inom andra kammaren av herr *Nyblom* väckt motion nr 24, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade hemställts,

»dels att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet med särskild hänsyn till behovet av en effektiv kontroll- och inspektionsapparat samt av speciella bestämmelser om emissionsverksamheten i landet och om det därtill anknutna emissionsansvaret,

och dels att riksdagen måtte besluta vidtaga följande ändringar i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse:

1) Införande av förbud för tjänsteman i bankaktiebolag, ledamot och suppleant i sådant bolags styrelse samt annan representant för sådant bolag att innehava uppdrag såsom styrelseledamot eller revisor eller suppleant för styrelseledamot eller revisor i aktiebolag. Förbudet bör sanktioneras med strängt straffstadgande, varigenom även försök att genom bulvanförhållande å bank vinna representation i aktiebolags förvaltning beläggas med straff för såväl bulvanen som styrelseledamöter i bankaktiebolag, som anlitar sådan.

2) Införande av bestämmelse i banklagen, enligt vilken i §§ 250—252 a icke särskilt nämnda brott mot banklagens föreskrifter bestraffas med fängelse eller böter.

3) Införande av stadgande i banklagen, enligt vilken Konungen skall utse tvänne allmänna ombud för varje bankaktiebolag, vilka skola hava att tillse, att bankbolagen i sin verksamhet lojalt ställa sig gällande författningar och övriga föreskrifter till efterrättelse och att avsteg inom bankverksamheten icke göres från de allmänna riktlinjer för denna, som ligga till grund för gällande lagstiftning. Allmänt ombud skall äga rätt att närvara och att yttra sig vid bankbolags styrelse, vilken icke är beslutför, om icke ett av de allmänna

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

ombuden är närvarande. Allmänt ombud må äga sammankalla extra bolagsstämma i bankbolag. Allmänt ombud må även hava alla de rättigheter och befogenheter gentemot bankbolaget, som tilläggas bankinspektionen i banklagen 234 § styckena 1—4. Allmänt ombud är skyldigt att ofördröjligen göra anmälan till Konungen, när han finner förhållande inom bankbolagets verksamhet föreligga, som kan giva anledning till åtgärd från Konungens eller bankinspektionens sida. Allmänt ombud må ej vara ledamot av bankbolags styrelse eller vara anställd hos sådant bolag. Han äger icke bliva beviljad kredit från det bankaktiebolag, för vilket han är allmänt ombud, eller från detsamma mottaga några som helst ekonomiska förmåner. Allmänt ombud skall erhålla ersättning från statsverket, vars kostnader härför skola täckas genom bidrag från bankbolagen.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion II:24 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o av herr *Wallén*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en förutsättningslös utredning angående bankernas inflytande på näringslivet samt angående möjligheterna att begränsa detta inflytande, särskilt med beaktande av låntagarnas berättigade intressen; samt

2:o av herrar *Swarthling*, *Holmgren* och *Svedman* mot vissa delar av utskottets motivering.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Wallén*: Herr talman! Frågan om storfinansens, bankernas och de stora trustbolagens ställning i samhället är av betydande aktualitet ej blott i vårt land utan överallt, där den moderna industrialismen och penninghushället florerar. Inte minst i det stora landet i väster, dit så många svenskers längtan gått, har storkapitalets maktmissbruk skapat problem, som tyngit detta demokratiska samhälle att genom särskild lagstiftning söka tillvarata de allmänna intressena och skydda folket mot utsugning.

I vårt land ha särskilt trust- och monopoliseringsproblemen, under medverkan icke minst av det parti, jag tillhör, upptagits till behandling. Genom särskild lagstiftning ha även de norrländska bondeintressena skyddats mot storbolagen. Från bondeförbundets sida ha upprepade initiativ tagits till vidgade åtgärder i dessa syften.

I höstens valrörelse tilldrog sig bondeförbundets uttalande i valprogrammet angående storfinansens och dess ställning i samhället en uppmärksamhet, som redan den visat, att vi här stå inför en av tidens mest brännande frågor. Från vårt partis sida gjordes i samband härmed även uttalanden, ägnade att understrika det faktum, att bondeförbundet ser en betydande uppgift i att bidraga till att detta viktiga frågekomplex röner tillbörlig uppmärksamhet. Redan pågår en utredning angående en förbättrad aktiebolagslagstiftning, och det förefaller vara i hög grad på tiden, att vi få en ny tillfyllestgörande och effektiv banklag med straffbestämmelser så avvägda, att man verkligen får anledning att dra sig för att bryta däremot.

Vid årets riksdag har även från bondeförbundshåll ett par motioner väckts, som från olika sidor upptaga problemet till granskning. Enligt min uppfattning är det självklart, att bondeförbundet härvid skall intaga en positiv ställning.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

I sitt utlåtande är utskottet i åtskilligt inne på synpunkter, som även jag delar. Jag vill därvid särskilt understryka, att man icke bör underskatta faran för missbruk av den stora makt, som bankerna representera i vårt ekonomiska liv. Sammanblandningen av bank- och industriintressen och den därmed sammanhängande starka koncentrationen i fråga om näringslivet innebär, såsom erfarenheten visar, påtagliga faror för näringslivets stabilitet. Om kreditgivarens och låntagarens intressen sammanblandas, förslappas lätt nog omprövningen av legitima kreditbehov och kreditvärden till förfång för andra. Erfarenheten synes även peka på, att en bank kunnat använda sin makt inom ett företag till och med till att genomdriva dess nedläggande för att gynna ett annat, vars intressen legat dess ledning närmare om hjärtat. När bankutskottets majoritet fastslår denna sammanblandning såsom ett karakteristiskt drag i det svenska näringslivets struktur, visar det hän på allvarliga missförhållanden. Även om det nuvarande läget på penningmarknaden medför vissa lättnader också i fråga om bankernas inflytande på näringslivet, vill jag, i anslutning till vad utskottet anfört, kraftigt betona vikten av att låntagarnas intressen på rimligt sätt tillgodoses genom effektiva åtgärder från det allmännas sida. Upprörande exempel på utplundring av enskilda låntagare och stora företag i tillfälliga svårigheter kunna här anföras. Att i avlägsna bygder, där konkurrensen bankerna emellan är ännu mindre än vanligt, rent hutlösa räntor tidigare utkrävts, är lika obestridligt.

Uppenbart är, att en effektiv konkurrens mellan olika kreditgivare skulle vara till största gagn för näringslivets sunda utveckling och för tillvaratagande av de ekonomiskt svagares intressen. Jordbrukskreditkassornas insatser med statens stöd ha härvid varit av stor betydelse, men mycket återstår att göra. Både direkt och indirekt kan det allmänna härvid åstadkomma mycket.

Betydelsen av en moderniserad och effektiv banklagstiftning har förut berörts, men jag vill ännu en gång understryka behovet därav. Att utskottet i sitt utlåtande kunnat stanna vid ett rent negativt ställningstagande, har väckt förvåning på många håll ur åtskilliga synpunkter. Representerarna för intressen, som anses stå storfinansens och bankerna nära, ha naturligtvis sin ställning given. Valprogram och vallöften utgöra viktiga faktorer i ett land med demokratiskt styrelsesätt. Skulle så beklagligt inträffa, att väljarnas förtroende för representerarnas ärliga vilja att i riksdagen göra allvar av sina uttalanden inför valet, har detta sin återverkan på hela systemet.

Att det här är fråga om väsentliga problem inom det moderna samhället, som väl behöva uppmärksammas, är obestridligt. Folkets representeranter ha att gentemot de stora penningintressena företräda det allmänna. Det skulle nog inte göra något gott intryck, om ett parti, som i höstas bedrev en intensiv agitation i en viktig fråga, nu skulle plötsligt nöja sig med allmänna talesätt men avstyrka att något åtgjordes.

Den reservation, som här föreligger, är synnerligen moderat och begär verkligen ett minimum. Den avser endast en förutsättningslös utredning angående bankernas och dem närstående holdingbolags och andra dotterbolags inflytande på näringslivet samt angående möjligheterna att begränsa detta inflytande. Att därvid låntagarnas berättigade intressen böra beaktas, har för mig varit en självklar sak. I denna kammare, där ju det folkliga inflytandet skall vara det förhärskande, borde detta blygsamma krav icke vara utsiktslöst och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av mig avgivna reservationen.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Herr De Geer i Lesjöfors: Herr talman! När bankoutsnittets utlåtande nr 49 skulle upptagas till behandling, gjordes en framställning till talmannen att det skulle sammanslås och behandlas gemensamt med nästa ärende, det nu föredragna. Talmannen var också villig att villfara denna begäran, men sedan visade det sig omöjligt att uppnå enighet om ordningsföljden mellan de talare, som anmält sig i de två frågorna. Detta var beklagligt, ty frågorna höra intimt tillsammans, vilket också behandlingen av den föregående frågan bevisar. I och med denna fråga komma vi in på sakens kärnpunkt, på något som kastade sin skugga över förra årets valrörelse, nämligen frågan om bankernas maktkoncentration eller rättare sagt den maktkoncentration, som uppstått genom det intima samarbetet mellan bankerna och näringslivet.

Ja, mina damer och herrar, en maktkoncentration i ett samhälle är väl i och för sig ingenting att kritisera. Tvärtom, vi ha flera utpräglade maktkoncentrationer i vårt land, som vi inte ha anledning att klaga över. Se på den fackliga rörelsen, en mycket stark koncentration av makt, tack vare organisatorisk och även finansiell styrka; se på den kooperativa rörelsen, också den en maktkoncentration på grund av organisatorisk och finansiell styrka. Det gäller inte maktkoncentrationen i och för sig, utan om den gör sig skyldig till missbruk. Att sådana missbruk ha förekommit från alla parters sida kan icke förnekas, men de äro sannerligen icke på något håll så stora, att de ge anledning till speciell lagstiftning, i synnerhet icke innan dessa maktkoncentrationer visat missbruk i större skala.

Tror någon här i kammaren, att svenskt näringsliv hade kunnat bygga upp sin imponerande byggnad, sina många världsomfattande företag, som vi ha all anledning att vara stolta över, om icke denna koncentration av makt hade funnits, som samarbetet mellan våra banker och våra storföretag representerar? Jag läste i går en artikel i en ledande fransk finanztidning. Den analyserade det svenska och det franska näringslivet, och där påpekades tydligt, att vad som kännetecknat svenskt näringsliv under de senaste decennierna har varit en naturlig tendens till expansion, rationalisering och förbättring. Det franska näringslivet kännetecknades av stagnation. Vad var orsaken till detta, frågade denna tidning. Jo, bland annat påpekade den, att orsaken till det svenska näringslivets expansion var just det svenska bankväsendet, dess styrka och framför allt det intimare samarbetet mellan näringsliv och industri. För ett par år sedan förekom ett liknande yttrande i en halvofficiell dansk utredning. I amerikanska tidningar har man fått läsa detsamma under senaste tid.

Det svenska näringslivet och särskilt samarbetet mellan näringsliv och banker bygger på det gamla tyska systemet — observera icke dagens tyska system utan det tyska systemet före världskriget, som då byggde upp det stolta tyska näringslivet.

Jag tror, att vi måste se till denna positiva sida av denna koncentration, och, mina damer och herrar, väger inte denna för dagen tyngre än den eventuella risken, att denna koncentration kan göra sig skyldig till missbruk? Det finns förvisso för dagen ingen anledning att genomföra en lagstiftning som möjligen kan radera denna byggnad, som organisatoriskt uppbyggt med så mycken möda, som tycks vara förebilden för näringslivet i många andra länder och som har möjliggjort så många positiva insatser för vårt land.

Herr talman, jag har icke något yrkande; jag har endast velat framhålla dessa synpunkter.

Herr Holmgren: Herr talman! Även när det gäller detta utlåtande har jag antecknat en reservation mot vissa delar av motiveringen.

'Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Ungefär mitt i första stycket på sid. 19 står det: »Utskottet vill i detta sammanhang till övervägande framföra den tanken, att bank- och fondinspektionens verksamhet, som för närvarande avser att främst tillvarata insättarnas intressen, utökas till att omfatta även uppgiften att ur det allmännas synpunkt beakta, att låntagarnas intressen icke otillbörligen undertryckas.» Jag kan inte riktigt vara med på vad som säges i denna passus. Om nu bankinspektionens verksamhet utökas med att den också skall uppmärksamma låntagarnas intressen, vad blir det då kvar av bankdirektörernas arbete? Jo, de få fungera såsom ett slags byråchefer i bankinspektionen. Jag tycker emellertid, att bankdirektörerna ha alltför viktiga uppgifter att fylla i vårt samhälle för att man skall placera dem i en sådan ställning.

Vidare heter det i sista stycket på sid. 19: »Utskottet anser sig i detta sammanhang icke böra underlåta att påpeka möjligheten av en effektiv statlig konkurrens med de privata bankerna, vilken kan utöva ett reglerande inflytande på dessas verksamhet.» Av samma skäl, som jag anført beträffande den fråga vi nyss hade före, vill jag inte gärna vara med på detta uttalande heller.

Den förevarande motionen genomströmmas — vilket också var fallet med herr Walléns anförande här — av den tanken, att bankerna ha ett oerhört välde här i samhället och att de utöva en stark press på näringslivet. Man tyckes alldeles ha glömt bort, att det i många fall förhåller sig så, att det är storföretagen som behärska bankerna. Det är inte alls ovanligt, utan kanske vanligare än vad man tror. Enligt mitt förmenande är man härvidlag ute alldeles för sent. Om denna motion hade sett dagens ljus för tjugo år sedan, tror jag, att det skulle ha kunnat finnas ett uns fog för de skräckmålningar, som herr Wallén här gjorde. Under de tjugo år, som gått sedan dess, ha emellertid riksdagen och bankinspektionen gemensamt tillrättatlagt en del mindre tillfredsställande förhållanden, som varit rådande inom bankverksamheten. Utskottet har också tagit fasta därpå och skriver: »Det torde kunna fastslås, att utvecklingen under de senare åren så tillvida gått i riktning mot ett frigörande av industrien från ett direkt beroende av bankföretagen, som industriens skuldsättning hos bankerna undergått en avsevärd minskning. Ostridigt torde dessutom vara, att den rikliga tillgången på likvida medel hos bankerna med därav följande ökad lätthet att erhålla lån numera i avsevärd mån reducerat det inflytande, bankerna tidigare kunnat utöva över näringslivet i egenskap av kreditgivare.»

Jag vill som en belysning av detta framhålla, att av den officiella bankstatistiken framgår, att summan av lån och beviljade krediter sedan 1929 minskats med cirka 140 miljoner kronor. Härtill kommer en minskning under samma tid med icke fullt 20 miljoner kronor för diskonteringen av växlar. Åren 1929—1931 utvisade en ökning av den totala utlåningen, under det att en minskning inträffade under åren 1932—1934. Åren 1935—1938 utvisade återigen en ökning, som dock hänförde sig så gott som helt till lån mot inteckningssäkerhet. Samtidigt som utlåningen minskades, ökades bankernas inlåning med cirka 625 miljoner kronor.

Går man till företagens årsredogörelser, finner man lätt exempel på att skulderna, däribland bankskulder, minskats, under det att fordringarna ökats. Sålunda utvisar enligt uppgifter i tidningen Affärsvärlden t. ex. Separators balans en minskning av banklånen med inemot 2 miljoner kronor sedan 1935 och en ökning av bankfordringarna med cirka 6 miljoner. Billeruds balans utvisar en skuldminskning med cirka 4 miljoner kronor och en ökning av fordring-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

arna med cirka 8 miljoner kronor. Korsnäsverken ha helt återbetalat sin bank-skuld. Stora Kopparberg har ej några bankkulder och har sedan 1935 ökat sina bankfordringar med inemot 7.5 miljoner kronor.

Ehuru det ej direkt framgår av bankstatistiken, råder det intet tvivel om att industriföretagen i stor utsträckning under senare år dels verkställt återbetalningar av banklån, dels varit i stånd att finansiera utvidgningar, moderniseringar etc. utan upptagande av nya banklån. Härtill kommer, att bankerna, som känt är, under senare år i betydande utsträckning ha reducerat sina ägarentressen inom industrien, ävensom andra större engagemang därstädes.

De uppgifter, som jag här lämnat, äro fullt korrekta — jag har förvärvat dem från mycket autentiskt håll.

Med hänsyn till vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan men med den ändringen av motiveringen, att den mening i första stycket på sid. 19, vilken börjar med orden »utskottet vill i detta sammanhang» måtte utgå, liksom ock det uttalande i sista stycket på samma sida, som börjar med orden »utskottet anser sig i detta sammanhang» och slutar med orden »uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden».

Herr Wallén erhöll ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Då bankoutskottets ärade vice ordförande vill ha bevis på storfinansens övermakt, ber jag honom slå upp boken Sveriges aktiebolag och banker. Jag kan som exempel i det här sammanhanget bara behöva nämna Aktiebolaget Custos. Detta bolag har ett aktiekapital på 12,400,000 kronor, därav 120,000 i preferensaktier. Dessa senare äro fördelade bland den ägande bankens direktörer m. fl., som ha 100 röster per aktie eller tillsammans 120,000 röster, medan den återstående delen av aktiekapitalet, 12,280,000 kronor, har endast 122,800 röster. Jag frågar: behärskas icke under dessa omständigheter hela bolaget av dessa bankdirektörer, deras goda vänner och närstående?

Man finner vidare i denna bok, att detta aktiebolag äger aktiemajoriteten i Fastighetsaktiebolaget Hufvudstaden och Riddarhytte Aktiebolag, 25,000 aktier i Oxelösunds Järnverks Aktiebolag, 20,000 aktier i Grängesberg, 20,000 aktier i Marma-Långrörs Aktiebolag, 14,996 aktier i Arvika-Verken och 62,500 aktier i Aktiebolaget Kvarnintressenter. Kan man inte med tanke på detta förhållande säga, att de som äga denna lilla aktiestock i Aktiebolaget Custos på 120,000 kronor med 1,200 aktier deras 120,000 röster även i rätt stor utsträckning behärska dessa industrier? Det finns flera liknande exempel i denna tjocka bok, som jag rekommenderar storfinansens försvarare att studera.

Herr Holmgren, som jämväl för kort genmäle erhölet ordet, anförde: Herr talman! Herr Wallén anförde här, som bevis för sitt tal om den oerhörda makt, som bankerna ha över industrien ett bolag som heter Custos. Jag vill då meddela kammaren, att aktiebolaget Custos icke är något industriföretag, utan ett holdingbolag. Det äger vissa värden, men det har ingenting med ifrågavarande industrier som sådana att göra.

Herr Wallén erhölet härefter ånyo ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Holmgren förstod mig tydligen icke. Aktiebolaget Custos är visserligen ett holdingbolag, men rösterna ägas i själva verket av banken, som på detta sätt behärskar industrierna. Här behärskar alltså indirekt detta fåtal bankdirektörer och med dem närstående med endast kr. 120,000 och 1,200 aktier flera stora industrier med mångmiljonvärden.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Herr **Holmgren**, som likaledes änyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Ytterligare en replik till herr Wallén. Detta bolag har i full överensstämmelse med banklagens bestämmelser under avveckling alla de av företaget övertagna engagemangen. Allt vad herr Wallén här talat om står i överensstämmelse med vad regering och riksdag själva beslutat om hur det skall gå till, då ett bolag avvecklar sina gamla engagemang.

Vidare yttrade:

Herr **Nyblom**: Herr talman! Jag avstod från att taga till orda redan under förra punkten, därför att jag liksom herr De Geer i Lesjöfors tänkte mig, att den stora principdebatten skulle komma först vid denna punkt, d. v. s. vid behandlingen av bankoutsrottets utlåtande nr 50.

Jag anser mig såsom motionär skyldig att här lämna en liten förklaring till att jag velat föra fram till debatt i riksdagen just det ämne, som tilldragit sig så stor uppmärksamhet ute i landet under senare tid. Jag har gjort det därför, att jag anser att det inte kan skada, att de olika meningar, som där göra sig gällande, få bryta sig också i parlamentet, och att de olika omdömen, som föllas under en valstrid, få konfronteras med varandra under mera ansvariga förhållanden. Mitt intryck av bankoutsrottets förevarande utlåtande är, att det möjligen kan vara ägnat att dämpa de farhågor beträffande vårt ekonomiska liv, vilka uppstodo hos allmänheten närmast i anslutning till föregående års valrörelse.

Det är visserligen sant, att länge har storfinansens makt och övervalde inom vårt samhällsliv varit på tal, och man har på skilda håll och på olika sätt givit uttryck för sin rädsla för att denna, såsom man sagt, fullkomligt okontrollerade makt skulle utöva ett otillbörligt inflytande i det samhälleliga livet. Efter vad som förevarit under de senaste åren, torde det väl icke heller förvåna, om en enskild riksdagsman försöker att på det sätt, som står honom till buds, föra fram frågan till debatt i riksdagen, även om den form, som jag nu valt, enligt de sakkunnigas mening kan anses vara ofullkomlig. Jag vill emellertid tillägga — jag ber därvidlag att samtidigt få tacka herr Höglund för hans uttalande — att det är naturligtvis alldeles omöjligt för en enskild riksdagsman att på något sätt tillfredsställa den s. k. sakkunskapens fordringar, men detta bör väl dock icke hindra en riksdagsman att framlägga sina synpunkter och att överhuvud taget väcka till debatt de stora frågor, som ha tilldragit sig en betydande uppmärksamhet i den allmänna diskussionen.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att redan år 1928 väcktes här i riksdagen en mycket uppmärksammas motion i detta ämne. Den framfördes närmast av de nuvarande statsråden Gustav Möller och Ernst Wigforss samt utrikesminister Richard Sandler jämte tvenne andra framstående socialdemokrater. I denna motion fäste man uppmärksamheten på, hurusom inom bankernas krets *några få* erhållit jättelika proportioner och samlat en betydande makt över det ekonomiska livet. Aldrig förr, hette det i motionen, har vårt land haft att uppvisa en kapitalkoncentration av tillnärmelsevis sådana mått. Vidare säger man: »Storbankerna kunna i ej oväsentlig grad öva ekonomiskt tryck ej mindre på industri och övriga näringar än även på staten och kommunerna, direkt vid förhandlingsbordet, indirekt genom sina förbindelser med män i inflytelserika ställningar inom samhällslivets olika områden.» Motionärerna framhöllo också, att storbankernas oerhörda makt över vårt ekonomiska liv vore en fara och att staten måste mot denna makt ställa erforderliga regulativ. Närmast tänkte sig motionärerna anordnandet av en tillräckligt stark statlig affärsbank.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Sedan var det jämförelsevis tyst på fronten mot stofinansen till 1936 års valrörelse. Då spelade de storfinansiella argumenten en mycket betydande roll, och framför allt uppmärksammades en av nuvarande statssekreteraren i kommunikationsdepartementet Frans Severin utgiven valbroschyr under rubriken »Storfinansens välde». Häri framhöll herr Severin bl. a.: »Det måste vara rätt klart, att vår industriella utveckling i mycket beror av storfinansens vilja, uppfattning och intressen. Sannolikt startas inte många företag i detta land utan storfinansens medverkan. Därav följer, att vårt näringslivs utveckling, dess omfattning och inriktning till en viss grad bestämmes av storfinansens.» Han tillägger: »Att tänka sig en verklig fri konkurrens på kapitalmarknaden förefaller verklighetsfrämmande med hänsyn till den organisation vårt bankväsen har» och fortsätter: »Den samhälleliga kontroll, som den fria marknaden enligt liberalismen skulle utöva, har ersatts med storfinansens kontroll. Samhället har förlorat kontrollmöjligheten och i stället till en viss grad blivit underkastat storfinansens kontroll.»

Herr Severin utvecklar vidare i sin mycket intressanta skrift, hurusom denna makt skulle göra sig gällande speciellt inom det industriella området. Han framhåller också, att när bankerna bli invecklade i sådana engagemang, som medföra stora förluster, anses det nästan såsom självklart, att staten skall ingripa för att rädda bankerna. Han skriver, att ett bankfallissemang är icke en privat utan en samhällelig angelägenhet. Det betraktas, fortsätter han, i vårt land nästan som självfallet, att staten skall ingripa för att hindra en bank att göra konkurs samt taga på sina skuldror åtminstone så stor del av förlusterna, att insättarnas medel räddas. Men oftast tagas även, tillägger han, andra fordringsägare inklusive aktieägarna med vid räddningsarbetet.

Även i 1938 års valrörelse spelade talet om storfinansens en mycket betydande roll. Det är rätt intressant att nu efteråt studera den rika flora av pressklipp, som handla om storfinansens, och att jämföra dessa pressklipp med det uttalande, som bankoutskottets majoritet här gjort.

I tidningen Arbetet i Malmö — ett tidningsorgan som redigeras av en framtående ledamot av denna kammare — återfinnes för den 11 augusti 1938 en ledare under rubriken »Storfinansens», vari den ärade redaktören-författaren återgår till herr Severins broschyr av år 1936 och bl. a. framhåller, att det av herr Severins undersökning skulle ha framgått, att 64 % av den totala omslutningen inom bankväsendet i Sverige omhänderhades av 4 storbanker. I dessa 4 banker funnos vid undersökningstillfället 58 personer som voro direktörer och styrelseledamöter. Dessa 58 personer innehade 590 styrelsemandat i 394 bolag och dessa bolag voro av den storleksordningen, att de genomsnittligt hade ett aktiekapital av 7 miljoner kronor per bolag. Inräknas bolagens reservfonder, skriver författaren, finner man, att de sålunda av 58 personer ledda aktiebolagen hade ett kapital på 4,842 miljoner kronor, d. v. s. 80 % av samtliga de år 1933 till taxering upptagna bolagens kapital. Såsom slutsats framhöll herr Voug, att denna finansiella övermakt icke vore tolerabel inom en god demokrati.

Samma tanke kom till uttryck i Östergötlands Folkblad, vilket som bekant också redigeras av en aktad ledamot av denna kammare. I denna tidning framhölls bl. a.: »Det borde icke från något håll förnekas, att den anhopning av finansiell makt, som storbankerna representera, icke låter sig väl förenas med det moderna samhällets kynne i övrigt. Här öppnar sig ett område, som i det närmaste undandrager sig allt inflytande från det allmännas sida och där ett fåtal i hägnat av stora rikedomar kunna allvarligt försvåra strävanden, som omfattas av folkflertalets sympati.»

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Problemet blev även föremål för en alldeles speciell uppmärksamhet i Social-Demokraten, där redaktör Höglund den 12 augusti i fjol skrev bl. a. följande: »Att några enskilda personer, låt oss säga högst ett hundratal bankmän» — lägg märke till ordet bankmän, mina damer och herrar — »skola tämligen godtyckligt härska över landets hela ekonomiska liv står i motsättning till ett demokratiskt samhällsskick och kan icke i längden vara hållbart.» Herr Höglund vänder sig också i sin ledare mot en i valrörelsen speciellt uppmärksamman bankman — för att icke göra mig skyldig till några personliga angrepp, anger jag icke namnet på den man, som avses, utan begagnar i fortsättningen benämningen herr X — herr Höglund skriver emellertid: »Herr X representerar direkt och indirekt en kapitalmakt på hundratals miljoner och varav hundratusentals människor äro beroende. En sådan makt i en enda persons hand är onaturlig och kan i vissa situationer visa sig ödesdiger. När herr X därför frågar: Bör denna makt brytas? så svara vi för vår del obetingat: Ja, den bör brytas, och begränsas till rimliga proportioner.»

Med synnerligen stort intresse tar man även del av en ledare i Smålands Folkblad. Där skriver en ledareskribent: »Om det är något som bönderna ha en riktigt rejäl, ingrodd misstänksamhet mot, så är det storfinansens och dess banker, och naturligtvis uppstår inte en sådan misstänksamhet utan skäl. När en bonde trälär och sliter både tolv och femton timmar om dygnet hellre än att låna pengar till maskiner, så beror det inte alltid på konservatism eller efterblivenhet utan lika ofta på gammal erfarenhet av vad det betyder att 'råka i klorna på banker'.»

Med siffror belyser den citerade tidningen koncentrationen av kontrollen över landets tillgångar och gör den konklusionen, att det inte torde vara alldeles omotiverat att tala om en storfinansens övermakt. Tidningen ställer slutligen några mycket intressanta frågor: »Har det aldrig inträffat, att t. ex. en företagare ekonomiskt 'strypts' av storfinansens därför att han kunnat bli en farlig konkurrent till företag, i vilka bankerna varit intresserade, eller är det alldeles obekant i Sveriges ekonomiska historia, att ett företag systematiskt pressats ned till ekonomisk misär och sedan köpts till underpris av dem som kontrollerat kapitallgångarna, varefter det visat sig ha storartade förtullningar att bli en lysande affär?» Tidningen tillägger, att om sådant förekommer inom storfinansens, så kan den inte finna, att det är någon dödssynd att kräva, att storfinansens övermakt brytes.

Jag skulle kunna gå vidare i citatsamlingen, men med hänsyn till den långt framskridna tiden skall jag hoppa över en del. På grund av det anförande, som herr De Geer i Lesjöfors här höll, vill jag emellertid särskilt erinra honom om, att en framstående partikamrat till honom, även han riksdagsman men tillhörande första kammaren, upptog storfinansproblemet till behandling i valrörelser i fjol och då skrev bl. a. följande: »En betydelsefull sida av detta problem utgör faran av en för långt driven maktkoncentration inom storindustrin och finansvärlden. Man har under senare år», tillägger han, »ej kunnat undgå att observera hurusom industriföretagens avbetalning av banklån icke medfört den väntade och önskvärda spridningen av den förut till bankvärlden koncentrerade makten. Ett 10-tal banker, några investeringsbolag och kretsen av finansmän kring dem ha det avgörande ordet i flertalet svenska storföretag i dag.» Vidare skriver han: »Samförståndet inom denna begränsade krets räcker för att bestämma storindustriens politik med avseende på utdelningar, löner, förhållanden till statsmakterna m. m. Vissa lysande undantag bland storföretagen endast bekräfta regeln.» Han fortsätter vidare: »En dylik maktkoncentration är olycklig», och han skriver vidare, »industrimän och bankmän» — detta ber jag

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

herr Holmgren alldeles särskilt lägga märke till — »ha länge varit överens om att en viss maktfördelning dem emellan är önskvärd och att företagens beroende av bankerna snarast möjligt borde upphöra. Genom att behärska aktieposter — bl. a. genom förmedling av investeringsbolag — förfogar emellertid kretsen kring bankerna, trots industriens stärkta finansiella ställning, alltjämt i regel över bestämmanderätten.» Den som fäller detta omdöme är nationalekonom, och jag förmodar, att han icke fällt sitt omdöme utan att noga ha studerat det område, som han fällt detta omdöme om.

Jag återgår till Social-Demokraten. Denna tidning skriver den 15 augusti i fjol: »Vad som särskilt är av ondo och måste reformeras är att ett litet fåtal penninginstitut kunna kontrollera och bestämma över massor av industriföretag. Detta kan icke vara sunt. Tillfällen till jobberi och spekulationer, till maktkoncentration och 'rationaliseringar' som gå ut över hela bygder uppstå.» »Ett lands industri», lyder konklusionen, »mår säkerligen bäst av att slippa storbankernas förmyndarskap.»

Två dagar senare skriver en borgerlig tidning och klagar på samma sätt över storbankernas makt över storindustrin och över industrien överhuvud taget.

Sedan kan jag taga en röst ifrån Norrland. Det är Västerbottens Folkblad som talar. Tidningen behandlar ett utav våra största bankföretag och ställer frågan: »Var tog herrarna miljonerna?» Svaret lyder: »Jo, genom ränteutsugning av Sveriges bönder och industri och genom att beröva arbetarna i de av storfinansens direkt behärskade företagen en del av frukterna av deras arbete.» Jag kan taga en annan norrlandstidning, nämligen Nya Norrland, som skriver: »Det får därför förslå för denna gång med konstaterandet att 11 styrelseledamöter i en enda bank företräda finans- och näringsintressen, vars bolagskapital går på 1 1/4 miljarder kronor, och ändå», tillägger den citerade tidningen, »skulle denna klick inte ha något med 'storfinans' att göra och allra minst med deras överherre.» Man framhåller vidare i en annan tidning, att bankerna koncentrerats till antalet under de sista åren. Vi hade år 1908 84 banker. Numera har antalet minskat till 28. Det framhålls, att det bland dessa banker är framför allt fyra stora, som äro de ledande och härskande, nämligen Svenska Handelsbanken, Skandinaviska Banken, Stockholms Enskilda Bank och Göteborgs Bank. Det framhålls vidare, att dessa banker uppnått 64 % av alla bankers omslutning och vidare att en av dessa banker uppnått 100 milj. i fonder, 2/3 av aktiekapitalet i gratisemissioner, realiter 45 %, en gång till och med 75 % i dividend sedan 1926. Och tidningen tillägger: »Aldrig skulle en sådan avkastning ha varit möjlig, om inte banken utöver den rena bank- och penningverksamheten hade blivit delägare i landets viktigaste industriella företag.»

Det kan tilläggas, att dessa uppgifter senare återfunnos även i Social-Demokraten. Men det bör ju kanske för vederbörande artikelförfattare i både den ena och den andra tidningen vara lugnande att nu av bankoutsnittet, bankföreningen och bankinspektionen få veta, att bankerna kraftigt avvecklat sina aktieinnehav. Frågan är emellertid bara, om avvecklingen skett sedan i september i fjol eller från någon annan senare tidpunkt. Jag förutsätter nämligen, att uppgifterna i fjolårets valrörelse äro tillförlitliga.

Slutligen vill jag tillägga, att en partikamrat till mig, en förutvarande finansminister, i höstens valrörelse uppträdde med mycket starka ord mot bankernas och penningväldets makt över vårt näringsliv. Han yttrade bl. a.: »Dessvärre har bonden under tidernas lopp fått dyrköpt och smärtsam erfarenhet av penningmatadorernas övermakt. Mången skuldsatt bonde har känt sig som långivarens livegne, då han till övermått pressats att fullgöra hårda förpliktelser. Den penningövermakt, som en gång mötte den svenske bonden i bolagsväldet,

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

slog sår, som ännu äro ömma. Sena tiders nya strider på arbetsmarknaden ha icke gjort den allmänna inställningen bättre.» Här vill jag erinra om, huru som ledaren för böndernas fackliga organisation, herr Johanson i Lövsnäs, ungefär vid samma tillfälle gjorde det uttalandet, att när det gällde att bevaka de små skogsböndernas intressen i Norrland, hade man stött på ett oerhört motstånd ifrån dessa väldiga bolag, som dirigerades närmast av en enda bank.

Bankinspektionen har också varit på tal, och man har sagt, att jag fällt hårda ord om densamma. Detta är riktigt. Om jag gjort mig skyldig till överord, är jag emellertid beredd att taga tillbaka dem och be om ursäkt, ty jag vill icke personligen förolämpa någon. Vad jag vill komma åt är systemet, och det är otvivelaktigt så, att det föreligger mycken misstänksamhet emot det system som råder. Det är väl också otvivelaktigt så, att många av dem som tjänstgöra såsom assistenter inom bankinspektionen så småningom övergå till bankverksamheten. Det är väl också ostridigt så, att den som har haft att ta ansvaret inom bankinspektionen kommit ifrån bankerna. Jag menar, att det kan vara lämpligt att man härvidlag kommer fram till ett annat och bättre system, där den som skall vara inspekterande myndighet är mera fristående och i vart fall icke kan bli föremål för någon misstanke, den må vara berättigad eller icke.

Jag vill emellertid här tillägga, att den av mig nyss citerade finansministern i sitt tal bl. a. yttrade: »Den statliga bankinspektionen behöver reformeras», och han förutsatte också att man ifrån samhällets sida borde försöka finna utvägar för en bättre kontroll över finansmakten.

Innan jag lämnar denna talarstol vill jag vidare erinra om, att det här i Stockholm i slutet av valrörelsen hölls ett stort jordbrukarmöte på Auditorium, vilket var besökt av ett par tusen personer, icke alla bönder. Där funnos nämligen företrädare även för andra samhällsgrupper. Kvällens huvudtalare var, förutom den av mig nyss citerade f. d. finansministern, en ledamot av denna kammare. Det heter i ett tidningsreferat från detta möte: »Kvällens båda talare skördade många och ovationsartade applåder för sina framställningar.» Och det tillägges: »Entusiasmen nådde emellertid sin kulmen först då mötesordföranden bröt ett nyss anlänt telegram och läste: 'Stockholms Arbetarekommuns möte i Vasaparken, besökt av 3,000 personer, sänder sin hälsning med betygande av sin glädje över det goda samarbetet mellan arbetare och bönder, ett samarbete som genom den nuvarande regeringen och riksdagsmajoriteten visat sig så gagnarikt för hela vårt folk. Vi hoppas, att i de kritiska dagar, som världen nu genomlever, denna samverkan skall i vårt land främja alla de strävanden, som gå ut på fred och neutralitet och att vi gemensamt skola säkerställa demokratin mot finansmaktens övervalde och andra motståndare.

För mötet:
Z. Höglund.

T. Henriksson.»

Vidare beslöt Auditoriummötet att avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. I denna skrivelse erinrades om att det kanske fanns saker och ting, som borde reformeras, och att man borde taga hänsyn till den punkt i bondeförbundets program, där man alldeles särskilt tryckt på, att storfinansens övermakt, som visat sig äventyrlig och ödesdiger för vårt näringsliv, måste brytas och jobberi med svenska värden förhindras.

Jag skall nu från 1938 års valrörelse icke citera mer än ett par ord ur ett statsrådstal. Dåvarande handelsministern, nuvarande försvarsministern, herr

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Sköld, yttrade enligt ett referat bl. a. följande: »Här i Sverige är det dokumentariskt bevisat, att $\frac{3}{4}$ av den verksamhet som aktiebolagen utöva bestämmes av ett 60-tal personer, vilka dessutom i olika avseenden äro förbundna med varandra. De åtgöranden dessa människor träffa äro undantagna all kontroll. Om de lända till skada för det stora flertalet människor i vårt land blir oftast endast uppenbart långt efter det att besluten fattats.» Statsrådet Sköld tillade: »De bestämmande äro enväldiga, ty de ha makt över det svenska folkets huvudsakliga försörjningsmöjligheter. Här är den verkliga diktaturen som finnes i vårt land. Socialdemokratien anser det vara otänkbart, att ett demokratiskt samhälle i längden tolererar ett dylikt tillstånd.» Han tillägger slutligen: »Det ekonomiska fåtalets makt måste beskäras och kontrolleras.»

Det må vara nog med det här anförda. Är det icke förstäeligt, ifall man som enskild riksdagsman, om man tager arbetet någorlunda på allvar, liksom allmänheten kommer till den uppfattningen, att vi äro underkastade en finansiell övermakt, som kan öva inflytande icke blott på hundratusenden av enskilda medborgares livsförhållanden utan jämväl på stat och kommuner? Att döma av den behandling, som mina motioner, vilka många kanske kalla för okynnesmotioner, erhållit i bankoutskottet, förefaller det mig, som om svenska folket skulle hava fått ett lugnande besked och skulle kunna känna sig åtskilligt tryggare än vad det hade anledning att göra under de upprörda dagarna i augusti och september 1938. På så sätt har ju motionerna alltid varit till någon nytta, även om de väckt en kolossal förargelse på visst håll. Om det nu är så att mina motioner, som icke syftat till någonting annat än att bringa full klarhet i hela detta problem, som vi hava diskuterat ute i valrörelsen, och som jag gärna ville att vi skulle diskutera här, ansetts vara ett mindre lämpligt underlag för en officiell aktion i fråga om storbankerna och näringslivet, så är, mina damer och herrar, det ju alldeles självklart, att jag är tillräckligt blygsam för att draga mig tillbaka. Det är ju givet. Jag har inga så stora aspirationer, att jag skulle vilja framträda såsom någon alldeles särskilt stor expert i det här ärendet. Jag har endast såsom enkel enskild riksdagsman velat föra fram denna fråga till debatt, men om man nu går till avrättning av min motion, så hoppas jag för min del, att detta icke innebär ett bortseende ifrån de utomordentligt betydelsefulla samhällsekonomiska problem, som upprullats i fjolårets valrörelse. Med en viss tillfredsställelse och även med en viss tacksamhet tager jag fasta på det positiva i bankoutskottets utlåtande. Men jag beklagar samtidigt den negativism, som kommit till uttryck i utskottets kläm. Det hade enligt min uppfattning varit mera logiskt, om utskottet tagit den kläm, som återfinnes i reservationen.

Herr Svedman: All mänsklig makt missbrukas, herr talman, förr eller senare, mer eller mindre, och den, som har till sitt förfogande penningens makt, utgör intet undantag. Men vårt kultursamhälle och vårt fria samhällsskick ha givit oss medel att skydda oss emot maktmissbruk på de flesta områden och även på det område, varom här är fråga. Det förnämsta skyddsmedlet utgöres av lagarna. Nu kräves i en framställning ytterligare skydd på ett visst område, nämligen bankväsendets. Vi ha så sent reviderat vår banklagstiftning, att förändringarna i banklagen icke börjat till fullo tillämpas förrän under fjolåret. Det förefaller, som om man borde avvakta erfarenheterna av de nya bestämmelsernas tillämpning, innan man går vidare på revisionsvägen. Den föregående talaren har sprutat ut citat över kammaren, citat, som emellertid enligt mitt förmenande föga höra ihop med det föreliggande ämnet och den fråga, till vilken utskottet haft och kammaren nu har att taga ställning, nämligen ta-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

larens i sin motion framställda yrkanden och motiveringen för dessa. Jag medger, att den talare hade rätt, som ansåg, att den föreliggande framställningen var ett alltför svagt eko av de kraftiga basunljud, som under fjolårets valrörelse utstöttes mot den s. k. storfinansens, vars organ bankerna väl få anses vara. Man hade väntat en mera samlad och en mera auktoritativ attack efter vad som i fjol offentligt förekom. Under behandlingen i utskottet av motionen har så gott som fullständig enhet uppnåtts därom, att den föreliggande framställningen icke är så preciserad och så dokumenterad, att dess motivering täcker de yrkanden, vilka däri framställts. Utskottet har haft ganska lätt att fatta ställning till principfrågan, men motiveringen har man icke varit fullt enig om. Ett par medreservanter och jag ha icke velat göra de utfästelser, som intagits i utskottets motivering. Det ser nog tilltalande och oskyldigt ut att giva bankspektören en ökad befogethet över bankerna av den art, som i motiveringen föreslås, men undersöker man konsekvenserna av en sådan maktutvidgning, skall man finna, att de ansvariga bankstyrelsernas handlingsfrihet blir bunden, och säkerligen blir detta icke i längden till något gagn, för dem, som man vill skydda, nämligen låntagarna. Visserligen kanske en och annan, som eljest förfasar sig, då han hör bara namnet diktator, är beredd att här bidra till skapandet av en makt, som i hög grad närmar sig diktatur, men huruvida ett sådant handlingssätt kan åsättas demokratiens skylt och insegel, är väl mer än tvivelaktigt.

Ej heller hava vi velat vara med om en utfästelse om inrättandet av en statens affärsbank. Vi anse, att riksbanken redan nu till sitt förfogande har sådana medel, att den kan reglera affärsbankernas verksamhet, om den anser det vara behövt. För övrigt är väl tidpunkten ganska illa vald nu, då bankernas likvida medel, som också i utskottets utlåtande framhållits, äro så ymniga, att man har svårt att placera dem. Möjligheterna att erhålla banklån ha väl aldrig varit större än just i dessa dagar.

Det finns väl knappast något om sitt anseende månt stationssamhälle, i vilket inte minst två affärsbanker äro företrädade med avdelningskontor. Är det då meningen, att staten skall uppsätta ett tredje? Det skulle givetvis kunna bli en mycket vidlyftig affär. Men även en statens affärsbank måste ju skötas affärsmässigt, ty annars blir det skattedragarna, som få finansiera rörelsen. Man förstår så väl, att den som i bägge de förefintliga bankkontoren fått en framställning om lån avslagen eller en växel refuserad, önskar sig en tredje möjlighet för att öka sina chanser. Jag tror dock, att inrättandet av en statens med övriga banker konkurrerande affärsbank skulle visa sig vara en vidlyftigare och farligare affär än man i första ögonblicket och ytligt sett inser.

Herr talman! Vi reservanter ha icke velat tillstyrka riksdagen att göra utfästelser av den positiva art, som de vilka förekomma i bankoutskottets utlåtande, ty vi anse det icke vara lämpligt, att herr Nyblom, när han nästa år väcker en motion om inrättande av en statens affärsbank, på förhand kan inkassera bankoutskottets sympatier för sin framställning.

Jag ber att få instämma i herr Holmgrens yrkande.

Herr Lundstedt: Herr talman! Visserligen synes det hava sina risker för en riksdagsman att uttala vissa åsikter i hithörande frågor. Faran hotar dock mindre ifrån de meningsmotståndare, som finnas mellan dessa väggar, än ifrån bankernas korporation och statens bankspektion. Jag tillät mig instämma med herr Höglund i hans först hållna anförande. Detta instämmande avsåg jämväl den protest, han uttalade emot det taktlösa och dryga, för att

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

icke enligt min mening, rent av säga dumdryga, förfaringssättet från vissa offentliga anstalters sida. Den siste ärade talaren påpekade i vändningar, påminnande om en föregående talares, att motionären icke hade så formulerat och så preciserat sin framställning, att den kunde läggas till grund för bankutskottets förslag. Jag skall icke närmare gå in på den principfråga, som därvid tangerats, nämligen huruvida det skall vara nödvändigt, att en ledamot av andra kammaren själv är *fackman* på det område, inom vilket han tillåter sig att till kammaren framföra ett förslag, som dock först skall granskas av ett *riksdagens fackutskott*. Vad jag själv nu kan riskera för vad jag kommer att säga, det vet jag icke.

Jag tar emellertid risken, herr talman. Jag kan nämligen icke neka till, att jag har mycket stora sympatier för den vid utskottets utlåtande av herr Wallén fogade reservationen. Jag skall emellertid endast tillåta mig att beröra en viss sida av frågan. Jag skall endast beröra en sådan sida av densamma, som jag tror, att vilken riksdagsman som helst, ja, vilken vettig människa som helst, kan tillåta sig hava en mening i utan att därför behöva riskera att bli åthutad av statens myndigheter eller av bankernas korporation. Långt ifrån att behöva vara fackman på detta område, behöver man, enligt min mening, icke ens hava tillbragt sitt liv i något av affärslivets centra för att hava nått kännning med den fara för samhälsekonomin, som kan ligga i bankernas okontrollerade makt i fråga om kreditgivningen. På spridda ställen i landet sporde man, särskilt under 1920-talet, mindre angenäma verkningar av bankernas frihet att efter sitt förgottfinnande kunna vägra kredit eller uppsäga krediter och därigenom bringa affärsföretag på fall. När denna fråga utav särskild anledning debatterades i höstas, tog jag för min del upp densamma och påpekade ensidigheten i den på bankerna utövade kontrollen. Denna kontroll är väsentligen avpassad efter *insättarnas* intressen. Jag framhöll, att det vore på tiden, att något åtgjordes jämväl med hänsyn till den *låntagande* allmänheten. Det är naturligtvis, herr talman, utav största vikt för det ekonomiska livets blomstring i landet, att *all* sådan verksamhet, som utövas till gagn för den allmänna produktionen och omsättningen, likgiltigt om den har bankernas särskilda sympatier eller icke, i görligaste mån får sitt kreditbehov tillgodosett. Godtycklighet från bankernas sida, i fråga om företags hjälpande eller stjälpande måste det därför, såvitt jag förstår, vara ett allmänt intresse att söka stävja.

Det synes mig vara av betydelse för utvecklingen på detta område, att utskottet så pass förbehållslöst som skett har uttalat sig om behovet av en förändrad ordning, som är ägnad att motverka bankernas nyss antydda möjligheter i fråga om kreditgivning och uppsägning av krediter. Detta synes mig vara av så mycket större betydelse, som man i den hittillsvarande diskussionen i allmänhet både i riksdagen och i pressen torde kunna sägas hava alltför litet beaktat låntagaresidans intressen. Må man dock besinna, vad det betyder i fråga om otrygghet inom företagareverksamheten — det må vara fråga om jordbruk, industri, hantverk eller annan affärsrörelse — att en företagare på grund av tillfälliga betalningssvårigheter skall kunna riskera hela sin ekonomiska existens, inklusive icke blott det egna medhavda sparkapitalet utan jämväl resultatet av mödosamma strävanden, kanske av ett helt livs sådana. Det är dock företagsamhetens trivsel och dess trygga arbetsmöjligheter, som samhällets ekonomiska välfärd ytterst beror på. En sund initiativkraft och driftighet kan omöjligen erhålla den nödiga stimulansen, om företagaren icke kan räkna med en viss trygghet i sina dispositioner. Det är, förefaller det mig, en kortsynt politik att så helt gå in för omsorgen om in-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

sättarna, spararna, att man bereder otrygghet för dem, som genom sin verksamhet skola skapa just de förutsättningar, vilka äro utav nöden, för att spararen skall kunna räkna med någon avkastning på sitt kapital. I bankernas valv, där växer sannerligen icke någon ränta! Denna växer fram ur skog och mark, ur industri och hantverk, ur handel och sjöfart. Utan det producerande arbetet vore varje tanke på ränta å sparkapital den rena utopien. För att ränta skall ifrågakomma, måste sparkapitalet just ställas i det producerande arbetets tjänst. Därmed är också låntagareintressets sociala rangplats given.

En föregående ärad talare hävdade, just som jag nödgades för ett ögonblick lämna kammaren, att maktkoncentration i och för sig icke vore något att klandra. Nej, det behöver den naturligtvis icke vara! Men maktkoncentration och maktkoncentration är icke alltid ett och detsamma. Det finns onda makter, och det finns goda makter. Kom nu icke och säg, att jag anser, att bankerna och bankverksamheten äro att hänföra till de onda makterna! Om emellertid en viss koncentration äger rum i bankrörelsen, och denna rörelse därigenom blir ett redskap åt storfinansen såsom *en makt i staten* — då föreligger en maktkoncentration, som, efter min och en mängd människors värdering — jag medger naturligtvis, att andra nu liksom eljest kunna värdera i motsatt riktning — är av ondo för det allmänna, en maktkoncentration sålunda som är fördärvbringande för samhällsekonomiska intressen.

Det synes mig därför, herr talman, påtagligt, att en bättre avvägning än som hittills har skett, borde ske mellan insättareintresset och låntagareintresset; eller, riktigare uttryckt: icke blott insättareintresset utan även låntagaresidans intressen böra beaktas i kontrollen å bankernas verksamhet. Man bör därvid märka, att dessa intressen ingalunda stå fientliga mot varandra utan tvärtom ömsesidigt äro nödvändiga för och betingade av varandra. Att något verkligen blir åtgjort från statens sida för ett bättre tillgodoseende av låntagareintresset, är så mycket mera angeläget, synes det mig, som banksystemet i vårt land har utvecklats på en sådan linje, att den eljest utjämnande faktor, som kallas konkurrens mer och mer kommit att förlora i betydelse. Det är dock, herr talman, en stor skillnad mellan å ena sidan att hava knappt halvtannat *tjogtal* banker, såsom fallet är hos oss, och å andra sidan att hava halvtannat *hundratal*, såsom är fallet i det lilla Danmark. Beaktar man detta, så tycks det, som om inrättandet av en statens egen affärsdrivande bank i viss större skala skulle väsentligen kunna bidra till lösningen av det problem, som jag här berört. Jag ansluter mig naturligtvis mycket gärna, till vad utskottet i detta avseende har uttalat. Jag anser mig, herr talman, i den närvarande situationen icke böra göra något särskilt yrkande. Vid voteringen kommer jag emellertid för min del att rösta för herr Walléns reservation.

Herr Nylander: Herr talman! När jag läste den nu till behandling föreliggande motionen, så måste jag säga, att jag blev minst sagt förvånad. Genom en trettioårig verksamhet i den svenska exportens tjänst borde jag ha fått åtminstone någon inblick i det svenska bankväsendet och den växelverkan, som äger rum mellan detta och den svenska industrien, naturligtvis från min utgångspunkt särskilt den svenska exportindustrien, vars utveckling, såsom vi alla veta, varit av så avgörande betydelse för uppnåendet av den höga ekonomiska och sociala standard, på vilken vårt folk generellt sett lever i jämförelse med andra länders.

I motionen kunde jag nämligen icke finna ett ord av erkännande av betydelsen av denna växelverkan, utan motionen innebär, liksom ett par av de ytt- randen, som här hållits i kväll, ett misstänkliggörande, man kan säga nästan

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

från början till slut, av svenskt bankväsen, vartill kommer att, som utskottet på ett ställe i sitt utlåtande skriver, motionären för sin del i sina betraktelser rörande förhållandena inom det ekonomiska livet i viss mån förväxlar orsak och verkan.

I de yttranden, som avgivits av svenska bankföreningen samt bank- och fondinspektionen, påvisas ju i detalj en mängd sakliga felaktigheter. Nu må herrar Z. Höglund, Wallén och Nyblom så mycket som helst kritisera dessa uttalanden från de sakkunniga tillfrågade. Jag anser, att deras ord i alla fall vad dessa uppgifter beträffar väga tyngre än nämnda trenne herrars. Det skulle under sådana förhållanden knappast vara nödvändigt att närmare gå in på frågan. Jag beklagar att vid denna sena timme nödgas taga kammarens tid i anspråk, men jag anser det dock nödvändigt, att här göra en del påpekanden.

Nu kan det tänkas, att jag av motionären och hans likatänkande betraktas som part i målet, därför att jag händelsevis sitter som chef för en institution, vars c:a 800 medlemmar naturligtvis stå i större eller mindre samarbete med det förkättrade bankväsendet. Jag skall därför tillåta mig att i fortsättningen åberopa några uttalanden från andra håll, som jag hoppas att även motionären och hans likatänkande skola finna vara opartiska och sakkunniga.

Jag skall emellertid, innan jag ingår på detta, erinra om, att det ju sedan gammalt finnes bankintressen i en del industriföretag. Det tillhör mig att även känna dessa på grund av min tjänst i det dagliga livet. Stödd på denna min erfarenhet vill jag giva herr Nyblom och de med honom medkämpande det rådet att besöka och studera dessa företag. Jag vågar då påstå, att herrarna komma att finna, att de företag jag här åsyftar — och det är många — tillhöra de bäst skötta i detta land och att de utgöra produktionskällor, som äro av största betydelse för vårt folk.

Å andra sidan ha under de svåra kriserna bankerna tvingats att övertaga många företag. Men motionären har absolut fel, när han vill göra gällande, att detta skulle ha inneburit en strävan från bankernas sida att underlägga sig dessa industriföretag. Motsatsen har varit fallet. Ty hur har utvecklingen gått? Jo, på det sättet, att i de flesta fall ha bankerna med all kraft sökt sätta dessa företag på fötter. De ha bidragit till rationalisering och därmed ökat konkurrenskraften för företagen i fråga, varefter industriengagemangen, när så kunnat ske, avvecklats genom försäljning. Jag skulle kunna påvisa en rad av dylika fall men vill icke närmare ingå härpå.

Då utvecklingen varit analog exempelvis i Norge, skall jag tillåta mig att till belysande av den utveckling, jag här anför, använda mig av ett uttalande av chefen för dess statsbank, nämligen direktör Rygg i Norges centralbank, vilken väl icke kan betraktas som representant för något enskilt bankintresse. I denna statsbanks berättelse för verksamheten 1937 finnes infört ett föredrag av denne framstående bankman, hållet vid Norges banks styrelsemöte den 7 februari 1938. Han yttrar därvid bland annat: »Det är ett icke ringa engagemang, som bankerna haft att dragas med under dessa år, och jag vill här endast nämna några exempel. Utbyggnader av kraftverk har man ju alltid varit ense om att betrakta som en nyttig sak. Då emellertid omslaget kom, avtog efterfrågan på kraft, och arbetet måste avstannas, varvid erkännandet avlöstes av en kritik över att bankerna hade bundit sina medel i sådana anläggningar. Vi ha vidare fabriksanläggningar, skogskomplex, fartyg, aktier och mycket mera, vilka bankerna haft att arbeta med och vilka de sökt rädda genom de svåra åren.» »Det måste framhållas», fortsätter han, »att det icke enbart varit intresset för det allmänna, som här varit bestämmande, utan också

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

hoppet att så småningom få liv i det döda kapitalet och att få tillbaka åtminstone en del av de gjorda utlägg. Om det också varit den hårda nödvändigheten och intresset för det egna, som i sista hand varit avgörande, så har det dock samtidigt varit till samhällets nytta och till slut lämnat resultat.» Och han fortsätter: »Tid efter annan ha dylika engagemang blivit räntebärande, på vilken grund det också blivit möjligt att likvidera dessa intressen. Detta har även ägt rum i mycket stor utsträckning under det gångna året. Fartyg, aktieposter och fabriker ha överflyttats på nya händer, som bättre kunna sköta dem. Denna utomordentligt viktiga utveckling har i stor utsträckning genomförts under 1937. Följden har blivit, att lånens sammansättning är mera tillfredsställande. De infrusna engagemangen ha minskats och de löpande mera affärsmässigt betonade lånen intaga en långt mera dominerande plats.»

Jag vill tillägga, att hade motionären verkligen velat ordentligt sätta sig in i utvecklingen på hithörande område i Sverige, tror jag, att han ord för ord skulle kunna skriva under för vårt lands vidkommande vad den norske riksbankschefen anför för Norges del.

Liksom svenska bankföreningen vill jag även i detta sammanhang erinra om ett yttrande från en annan instans, som väl knappast kan misstänkas gå den så kallade storfinansens ärenden. Jag skall icke som herr Nyblom läsa upp utdrag från tidningar från Ystad till Haparanda. Jag skall inskränka mig till ett uttalande, som återfinnes i nr 49 för den 7 december 1938 av »Metallarbetaren», organ för arbetarna inom Sveriges metallindustri. Där står bland annat, — sedan man i artikeln i fråga berört ett stort industrieföretag i Eskilstuna och erinrat om de svårigheter, med vilka företaget kämpat — »hurusom en omvärdering av bolagets tillgångar ägde rum och aktieägarna lämnade ett tillskott av 776,000 kronor för att göra den nya rörelsen livsduglig». »Utvecklingen under de följande åren», fortsätter tidningen, »visar en effektivare drift, moderniserad produktionsapparat, rikligare arbetstillgång och bättre villkor för de anställda. Till denna allmänna stegring har givetvis den förbättrade konjunkturen bidragit. Men bolaget skulle säkerligen ej ha kunnat utnyttja detta uppsving, om ej den drastiska omläggningen företagits i tid. Den nya rörelsen har konsekvent använt alla vinstmedel till förräntning av skulder och förstärkning av hypoteket. Ett storbanksintresse står bakom denna politik. Årsberättelsen är undertecknad av E. Browaldh, som står Svenska handelsbanken nära.»

Tidningen fortsätter: »Har bankens finansieringsmetod visat sig skadlig för företaget? Denna fråga kan kategoriskt besvaras med nej. Även vid flera andra företag har denna bank och andra banker fört samma politik: vinsterna ha använts i konsoliderande syfte till produktionsapparatens förbättring och den finansiella ställningens förstärkning. Denna politik är icke utslag av filantropi; den ligger i bankföretagets eget intresse. Det är skillnad på finans och finans. Storfinans kan verkligen bli en fara för ett lands näringsliv; det veta vi mycket väl här i Sverige, där vi sett Kreuger-koncernens svindlande storhet och fall. Men om ett finansinstitut sköter industrien efter ekonomiska principer, använder vinsten för produktionens utveckling, håller effektiviteten hög och priserna konkurrensdugliga på den internationella marknaden, då är denna insats nyttig för näringslivet och hushållningen.»

Så långt tidskriften.

Då nu motionären vill hindra bankmän att sitta i industriföretagens styrelser, säger det sig självt — såsom jag tycker att var och en som reflekterar över dessa förhållanden bör inse och såsom också svenska bankföreningen framhåller

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

— att ingen bank kan våga inlåta sig i ett industriföretag på sätt, som i den ifrågavarande artikeln skildrats, såvida icke tillfälle finnes för bankens ledning att direkt studera och följa företagets förhållanden, så att säga intränga i desamma. Denna samverkan ha för övrigt herrarna från herr Nybloms parti och andra, som representera jordbruket i detta land, ingenting att invända mot, då det gäller exempelvis Jordbrukarbanken eller jordbrukskreditrörelsen.

Det torde också vara ganska klart, att det är lämpligt att i styrelsen för en bank sitta personer med praktisk erfarenhet från industrien, då det ofta gäller krediter eller affärsuppgörelser med en viss bransch och att vid behandling av frågor rörande denna hava sakkunnigt folk till hjälp vid bedömandet av de olika problemen. Att denna samverkan mellan bankväsendet och andra näringsgrenar varit av stor betydelse vid utvecklingen av den svenska produktionen är redan belyst av herr De Geer och behöver alltså av mig endast ytterligare understrykas.

Sedan kommer en annan omständighet, som jag vill betrakta från mera generella utgångspunkter, nämligen att motionären alldeles uteglömt den betydelse, som vid sidan av detta samarbete bankerna haft i denna utveckling genom att till industrien överföra nödigt kapital. Jag skall i den punkten även åberopa en utomstående person, nämligen professor Brisman. Herr Nyblom åberopade en nationalekonom i annat sammanhang. Jag hörde icke hans namn, men jag skall nu som sagt draga fram ett yttrande av professor Brisman. Denne höll för en del år sedan ett föredrag i den av mig berörda frågan, vari han bland annat yttrade: »Skilja de svenska bankerna sig i sin verksamhet i något avseende från andra länders? Ja, de svenska bankernas speciella uppgift har varit att i större utsträckning än som skett i andra länder kanalisera in kapitalet till industrien. Den ovanligt stora omfattning, som banksättningarna hos oss ha fått, visar, att vi i Sverige hittills haft att göra med folk, som icke gärna vill ge sig in i direkta placeringar utan som fordrat absolut säkerhet för sina placeringar. Om de svenska bankerna icke ägnat sig med sådan iver åt insättningsrörelsen som de gjort, hade de icke fått så mycket insättningar. De besparingar, som motsvara dessa insättningar, hade nog gjorts ändå, men de hade gått andra vägar. De hade gått till statslån, kommunallån och inteckningar samt dylika placeringar av säkert slag, men detta har just varit kapitalbehov, som mycket lätt och mycket billigare har kunnat fyllas utifrån, under det att det däremot icke varit lika lätt att fylla industriens kreditbehov från utlandet. Därigenom att de svenska bankerna specialiserat sig på insättningsrörelsen och gjort Sverige till världens kanske främsta insättningsland näst de anglosachsiska länderna, har det lyckats att kanalisera in mera kapital till industrien och underlätta dess framväxt på ett bättre sätt än i andra länder.»

Jag kan även i det sammanhanget åberopa en annan professor i nationalekonomi, nämligen Montgomery, som har, kan man säga, utan att han känner till det, strukit under vad utskottet här anfört om att motionären sammanblandat orsak och verkan. Montgomery skriver nämligen på ett ställe: »Överallt råder det ett nära samband mellan industrialiseringen och utvecklingen av kapitalmarknaden, icke minst den viktiga del av densamma som bankväsendet utgör. Det var den industriella revolutionen, som lade grunden för det moderna bankväsendets utveckling.»

Men alla dessa enligt min uppfattning riktiga synpunkter har motionären utelämnat för att i stället gå, kan man säga, till angrepp mot bankväsendet.

När jag vänder mig mot detta och mot de uttalanden, som från andra håll gjorts i kväll, innebär det ingalunda — det skall jag be kammarens ledamöter att vara förvissade om — att icke jag väl vet, att företagare: industrimän,

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

hantverkare och andra ibland ansett sig mindre väl behandlade av bankerna, liksom också att mer än en gång allvarliga misstag och fel begåtts inom bankverksamheten. Detta vill jag oförbehållsamt — liksom bankföreningen i dess yttrande — erkänna. Men jag anser det vara min skyldighet att framföra rent sakliga påpekanden gentemot vad som här framförts. Jag vill, som sagt, lika oförbehållsamt som bankföreningen erkänna detta och beklaga det. Men det är mänskligt att fela, och litet var, både motionären, herr Wallén och jag ha väl gjort oss skyldiga till misstag i livet.

Men när man nu särskilt tänker på dessa svårigheter och misstag inom bankerna, måste man också erinra sig de enastående påfrestningar, för vilka bankväsendet under de sista två decennierna varit utsatt. Det kan och bör i det sammanhanget erinras om, att, såsom det står i bankföreningens utlåtande, statens förluster på affärsbankerna under de efter kriget genomlupna två kriserna räknas till högst 62 miljoner kronor, under det att de av bankerna själva burna förlusterna uppgingo till mera än en miljard 300 miljoner kronor. Hade vårt bankväsen icke haft den styrka, som det trots allt dock haft, utan som exempelvis varit fallet i Norge och Förenta staterna — om herrarna vilja studera det — stått splittrat på en mängd småbanker, är det troligt, att utgången blivit en annan. I kristider kan det vara bra att ha starka banker och ej för stor splittring på området.

Vad dessas kapitalkoncentration beträffar vill jag icke trötta kammaren med att ingå närmare därpå. Men jag tror, att herrarna gjorde rätt i att studera siffrorna i ett föredrag, som hållits vid ett årsmöte i sparbanksföreningen, där det framgår, hur den sammanlagda sparmedelsförvaltningen procentuellt nedgått under åren 1913—1936 vad affärsbankerna beträffar från 51 till 30 procent, under det att den samtidigt i motsvarande grad ökats för sparbankerna. Jag kommer icke ihåg siffran för tillfället, men jag kan lämna den till den, som är intresserad, ty jag har den borta på min bänk. Det är i alla fall en mycket stor ökning av det kapital, som förvaltas av våra sparbanker, i förhållande till vad förut varit fallet.

När jag nu efter detta gör ytterligare några reflexioner rörande samarbetet mellan bankväsendet och industrien, vågar jag efter de senaste årens och framför allt sista tidens utveckling på exportfältet ute i världen det påståendet, att vid vissa större exportaffärer som ligga ganska naturligt till för svensk industri finansieringsproblemen bli svårare och svårare, så att kanske ett ännu mera intimt samarbete mellan finans- och exportindustri i dylika fall blir nödvändigt för att vi skola kunna göra oss gällande på världsmarknaden. Förlova vi terräng på den, kommer detta givetvis även att gå ut över vårt svenska jordbruk därigenom att köpkraften minskas hos alla de i exportindustrien anställda, och den utvecklingen kan väl knappast vara av något intresse för någon av oss här i kammaren. Det är beklagligt att man inte mer tänker på detta sammanhang.

När nu herr Nyblom inte vill se annat än ont — höll jag på att säga — hos bankväsendet, så inskränker han sig emellertid inte bara till detta, utan han har även gjort en del insinuationer mot den offentliga institutionen på detta område, nämligen bank- och fondinspektionen. Jag berörde detta litet för tidigt i mitt förra anförande men vill nu ta upp frågan igen för att erinra även herr Höglund om denna punkt, för vilken han underligt nog ställde sig så främmande när vi behandlade utlåtandet nr 49.

Man förstår hur bittert dessa tjänstemän skola känna det — kammaren kan ju se vad som anføres i motionen på sidan 11, där det står: »Det är sålunda bankens eget intresse, kapitalintresset i banken, som inspektionen fram-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

för allt skyddar. Det är ganska naturligt att denna inspektionens i och för sig viktiga uppgift är svår eller omöjlig att förena med uppgiften att vaka över, att de regler iakttagas, som skola utgöra garantier mot, att bankerna *alltför väl* tillgodose de egna intressena på det allmännas och enskildas bekostnad. Bankinspektionens partinställning till bankernas förmån skärpes ytterligare genom att inspektionen rekryteras med bankmän, som bestämt kunna räkna med att, sedan de i inspektionen förvärvat värdefulla inblickar i de skilda bankernas förhållanden, tilldelas lukrativa befattningar hos de privata bankföretagen och som helt naturligt måste känna solidaritet med bankintressena och vara välvilliga kontrollörer av bankerna.»

Jag måste inlägga en bestämd gensaga emot att gentemot ett utomstående verk något sådant kan framläggas här i Sveriges riksdag. Jag beklagar även djupt tendensen i motionen. Om det någonsin är nödvändigt att hålla ihop när det gäller tillvaratagandet av våra gemensamma intressen, så är det nu. Detta gäller inte minst inom den näring jag närmast har att företräda, nämligen den svenska exporten, vilken — det vågar jag påstå än en gång — är av så avgörande betydelse för hela vårt lands standard. På avsättningsfältet för den svenska exporten har det tyvärr allt mer och mer tornat upp sig stora svårigheter av det mest skiftande slag, vilka det nu gäller att i förtroendefullt samarbete mellan olika parter söka bemästra. Det fordras ett dylikt förtroendefullt samarbete både mellan banker och industriföretag, handels- och sjöfartsföretag och inte minst inom industri och jordbruk; jag vet också att man på ansvarskännande håll inom sistnämnda näring mer och mer och väl inser detta. Men det samarbetet gagnas sannerligen inte genom motioner av det slag, som herr Nyblom ansett sig kunna framlägga i dessa brydsamma tider.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Om det hade varit så att vi levat på den tiden, när Jerikos murar lär ha ramlat genom basunstötar, skulle väl inte storfinansen ha varit mycket värd efter den kampanj som fördes under hösten 1938. Det är ju inte utan att de framstötar som då gjordes i någon mån ha karaktären av basunstötar — med den ringa effekt som dessa ha nu för tiden.

Jag är inte någon optimist ifråga om möjligheten att med exempelvis en skärpt bankkontroll eller liknande åtgärder kunna hejda den utveckling som försiggår inför våra egna ögon. 1919 fingo vi en lag om förbud mot bank-sammanslagningar. Det kan vara alldeles tillräckligt att erinra om det enkla faktum, att sedan dess har antalet affärsbanker minskats från 53 till 28.

Här ha från dem som försvara den svenska storfinansen i denna kammare, och även från dem som förmedlat vissa synpunkter till bankoutskottet, anförts mycket indignerade protester mot motionärens framställning, som man menar är alldeles orimlig. Jag ser i den sammanställning som riksbanken gjort och som utdelats till samtliga riksdagsmän, att våra affärsbanker bara under 1937 på tidigare avskrivna fordringar fått 52.9 miljoner kronor i vinst. Detta tyder, som jag ser saken, också på hur trots en förhållandevis utvecklad bankinspektion friheten är praktiskt taget obegränsad för storbankerna när det gäller att i sina redovisningar ge allmänheten oriktiga intryck, men som motsvara de aktuella bankintressena vid de olika tidpunkterna.

Frågan har emellertid ett synnerligen stort samhälleligt intresse. Det är tillräckligt att erinra om att staten och kommunerna varje år få betala ett par hundra miljoner kronor bara i räntor — med andra ord: hälften av statens direkta skatteinkomster uppslukas bara i räntor — för att dra den slutsatsen

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

att även staten har omedelbara ekonomiska intressen att bevaka visavi de institut, som ha hand om pengarna i vårt land. Det är enligt min mening ganska ofruktbart att, som bankoutskottet, diskutera, huruvida det är storbankerna som äga industrien eller industrien som äger bankerna. Jag har den uppfattningen att det inte kan vara någon tvekan om bankernas betydelse som bestämmande organ när det gäller näringslivet i vårt land. Den koncentration som ägt rum har, såsom det har framhållits, givit en oerhörd makt åt ett relativt ringa antal människor, som personligen naturligtvis inte alls äger ett kapital som skulle motsvara den väldiga ekonomiska makt de ha genom sin ställning som förvaltare av våra storbanker. Före den stora valutakraschen varnade våra valutavårdande myndigheter upprepade gånger mot kapitalexport; men vad kunde man göra? Man kunde inte förhindra densamma. Det stod storfinansen fritt att driva denna export av kapital. Resultatet känna vi.

Motionären har också ställt frågan om bankernas aktieinnehav. Vi ha numera en lag som förbjuder bankerna att inneha aktier. Såvitt jag kan förstå är den lagen precis lika effektiv eller precis lika ineffektiv som de flesta andra lagar som stiftats för att begränsa kapitalanhopningen och bankernas utveckling. Kryphål ges det alltid, och, mina herrar, alldeles oavsett om bankerna ha några industriaktier eller inte består en personalunion mellan bankerna och industriföretagen. Jag vill säga till talesmannen här för bankoutskottet — jag tror det var herr Holmgren — det kan inte användas som något väsentligt bevis, om exempelvis Enskilda bankens, eller skola vi säga herr Wallenbergs, företag uppe i Dalarna ha avvecklat en del skulder, ja, t. o. m. gjort sig skuldfri gentemot banken. Det finns ingen i denna kammare eller i vårt land som därför tror, att vederbörande bank har ett mindre inflytande över företaget än det hade tidigare. Om exempelvis en bank, sådan som den jag här angivit, avvecklar ett aktieinnehav på 50 miljoner kronor, men en av dess intressenter i stället lånar pengar i banken på sitt eget namn och tar dessa aktier, så spelar detta ingen roll, om man skulle betrakta saken ur den synpunkten att därmed ha de storfinansiella intressena och kanske framför allt bankernas intressen, blivit mindre inom industrien.

Bankoutskottet gör gällande — det har redan åberopats av herr Holmgren — att bankerna numera avveckla sina aktieinnehav. Men den bankstatistik jag nyss refererat till visar, att medan bankerna 1929 hade ett aktieinnehav av 97.9 miljoner kronor, hade de 1938 ett innehav på 237.5 miljoner, d. v. s. nära 150 procent mer än de hade 1929. Jag tror att 1938 är jämförligt med 1929, då bägge dessa år representera högkonjunkturår. 1935 hade bankerna visserligen ett aktieinnehav på 335 milj. kr., tror jag, vilket alltså till 1938 minskats till de angivna 237 miljonerna. Det är märkligt att man kan ta detta som exempel på bankernas lojalitet och deras strävan att respektera lagstiftningen. Det finns en mycket mera materiell och gripbar förklaring till denna process. Jag finner i affärsvärlden att de svenska industriföretagens generalindex från 1929 till krisåren sjönk med i runt tal 50 procent. Under dessa år äga de angivna väldiga uppköpen av aktier från bankernas sida rum. Just under den tid, när aktierna dalade, när bankerna fingo aktierna, jag vill inte säga till skänks men i varje fall till 50 procent billigare pris än under högkonjunkturen, passade man på att köpa upp. Då kostade en Grängesaktie mellan 30 och 40 kronor, nu kostar den 180 kronor. 1929 var som sagt aktieindexet nära 50 procent lägre än 1939; under de år som gått sedan krisen ha de stegrats med i runt tal 180 procent! Och nu när man nått en ny toppnivå på aktierna, tycker jag inte alls det är underligt om bankerna passa på att realisera, de göra ju en utomordentlig affär, och det bidrar, som jag ser sa-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

ken, till att förklara varför bankerna, trots nuvarande låga ränteläge, trots att de ha fantastiska summor i riksbanken, som de inte få någon ränta på, kunnat redovisa så oerhört stora vinster.

Det är alltså fullständigt misslyckat att åberopa detta som ett exempel på hur bankerna nu försökt att lojalt fullfölja vissa av statsmakternas intentioner. Det är rena affären från bankernas sida vad som skett under dessa tider.

Bankoutsnittet anför industriföretagens kraftiga skuldminskning under högkonjunkturen som ett bevis för industriens frigörande från bankerna. Om alltså Kopparberg och Hofors, de företag som herr Holmgren här nämnde, under denna guldtyd föredra att minska sina skulder, att hålla utdelningarna nere, så att man kan hålla utdelningarna litet jämnare och bättre sköta företagen — man blev ju ganska uppskrämd under den förra krisen — ja, inte betyder det att de i realiteten skilt sig från bankerna. Man urvattnade under den förra högkonjunkturen aktiekapitalet ganska ordentligt, man belånade företagen för att kunna hålla utdelningen uppe på ett sätt, som inte svarade mot företagets ekonomiska möjligheter. Nu har man lärt sig av de tråkiga erfarenheterna, och nu försöker man verkligen att utjämna utdelningarna och även skulderna, så att de svara mot en nivå, som inte står riktigt på den höjd, den optimismens ljusa höjd, man skapade åt sig under den förra, som man trodde, eviga högkonjunkturen.

Enligt vår mening kan endast en effektiv expropriation få en större betydelse när det gäller att bevaka det allmännas intressen och begränsa storfinansens inflytande. Problemet i dag är i mycket hög grad politiskt. Det har visat sig i de länder, där de reaktionära statskupperna ha ägt rum, att just de storfinansiella krafterna varit pådrivande och haft ett mycket stort inflytande på de politiska förändringarna. Därför, herr talman, har problemet också ställts i den politiska förgrunden i vårt land. I 1932 års valrörelse hade storfinansens tillförsäkrat sig en särställning i svenska folkets medvetande genom de svindlerier som senare blivit föremål för både riksdagens och domstolarnas behandling. Vid 1936 års val ställde socialdemokratien frågan om kampen mot storfinansens i förgrunden, inte bara på grund av kriserfarenheterna och inte bara på grund av den misstro mot densamma som rådde inom folket, utan också på grund av storfinansens kamp mot regeringens ekonomiska politik — som samlade riksdagens flertal — vilken man ansåg skulle genomföras i vårt land. 1938 var det bondeförbundet, vilket här erinrats om tidigare, som t. o. m. i sitt valmanifest talade om att »storfinansens övermakt, som visade sig ödesdiger och äventyrlig för vårt näringsliv, måste brytas och jobberi med svenska värden förhindras». Bondeförbundet hade goda skäl för detta sitt uttalande, det är ingen tvekan om den saken. Storfinansens ränteutsugning av jordbruket är sådan, att om den gällande räntefoten kunde sänkas med 1 eller 2 enheter, skulle detta sannerligen betyda mycket mera för jordbruket än de flesta av de stödåtgärder som genomförts av riksdagen.

I fjol ställde vi här i riksdagen ett förslag om att staten, i kraft av de formella och som vi menade även politiska möjligheter som förelågo, skulle inlösa lapplandsgruvorna. Det skulle ha varit en mycket bra affär för staten. Bara de två senaste årens vinster på dessa gruvor hade varit tillräckliga för att fullständigt likvidera denna affär. Och vad som enligt vår åsikt var ändå betydelsefullare: därmed hade man berövat den svenska storfinansens en mycket viktig möjlighet att inverka på den svenska utrikespolitiken, ja, att bedriva en egen utrikespolitik med Sveriges järnmalm. Man ville det inte, man åberopade sig på vissa formella skäl. Jag tolkar för min del saken så: man vågade inte.

Nu har en enda bondeförbundare känt sig så illa berörd av det som skett, att

'Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

han motionerat om att man skulle vidta vissa åtgärder, som kanske kunde få en begränsad, ja, en mycket begränsad betydelse. Jag tror inte, mina herrar, att en effektivare bankkontroll skulle kunna hejda koncentrationstempot, som jag tidigare sagt, eller nämnvärt begränsa den svenska storfinansens manövermöjligheter. Den kommer nog att fullfölja sin politik att samla i ladorna guld och banker och fabriker och gruvor och jordbruk och tidningar och fartyg och biografer och restauranger, att göra ett fåtal människor rikare men göra det stora flertalet svenska medborgare allt fattigare. Den kommer säkert att göra allt och hitta utvägar för att vidare utveckla monopolen och utrota de sista blygsamma resterna av s. k. fri konkurrens, vilken ju för närvarande knappast mera existerar annat än som slagord hos vissa borgerliga nationalekonomer. Men trots denna misstro anser jag naturligtvis att vad man kan göra, det bör man i alla fall göra.

Herr talman! Jag representerar en landsända, som kanske mer än någon annan del av vårt land fått lida för storfinansens fullständiga frihet att göra som den behagar. Den har slagit sönder den norrbottenska träindustrin och den driver en malmpolitik som håller vårt län på en halvkolonial nivå. Vi har en regering som högtidligt lovat, att den åtminstone skulle försöka åstadkomma en liten järnförädling där uppe, men den kommer inte ur fläcken. Och jag tror inte det är överdrift då jag säger, att det beror inte på regeringens bristande goda vilja, utan på de mäktiga storfinansiella krafter som på de mest invecklade områden ha möjlighet, eller hittills åtminstone haft det, att sabotera en förnuftig utveckling av näringslivet i Norrbotten.

Nuerna ha förädlingsmetoderna så förbättrats, att man avsevärt nedbringat kolförbrukningen vid järnförädlingen. Där man förr räknade med 3 ton kol för att få fram ett ton järn, räknar man nu kanske med 800 kg. kol för att få fram ett ton järn. Hela den gamla s. k. ekonomiska lagen, som man på nationalekonomiskt håll alltid åberopade, att järnet skulle till kolet, har fullständigt upphävts. Jag kan för min del inte inse annat än att det finns oerhört stora möjligheter att i norra Sverige skapa en järnförädlingsindustri, som skulle få den största betydelse inte bara för länet utan för landet i dess helhet. Men storfinansens *vill det inte* och får tyvärr folk i de mest skiftande institutioner, som ger »sakliga» skäl för att man inte skall företaga sig någonting alls.

Herr talman! Det har här av dem som företräda de finansiella kretsarna och för övrigt ha särskilt förtroende för dessa anförts vissa argument i fråga om denna koncentrationens välsignelse och hur den inneburit, att vårt näringsliv överhuvud taget utvecklats. Marx, som ju inte alltför vänligt karakteriserat kapitalismen, har inte heller underlåtit att påvisa vilka oerhörda framsteg den möjliggjort för mänskligheten. Men det finns i dag massor av skäl som tala för att kapitalismens progressiva period nått sitt slut, och jag vill ge något exempel som jag hoppas skall bli föremål för eftertanke. Kanske kan det också få dem som nu så högljutt prisar denna kapitalkoncentration att tänka sig för en liten smula.

För 200 år sedan svarade Sverige för 40 procent av hela världens järntillverkning. Nu är vi ett lilleputtland på detta område. Vad som är mycket anmärkningsvärt, det är, att vårt land från att ha varit en stor exportör av förädlad och halvförädlad järn blivit importör av detsamma. Vi har fått passiv handelsbalans på detta område. Sedan sekelskiftet har vår export av förädlad och halvförädlad järn minskat till hälften. Ännu så sent som under femårsperioden 1911—1915 hade vi ett exportöverskott på dylikt järn om 222,000 ton, numera, femårsperioden 1931—1935, har vi ett importöverskott om 150,000 ton. Jag finner detta ganska alarmerande för vårt gamla järn-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

land, som inom sina gränser har så väldiga kvantiteter av världens bästa järnmalm vilken borde kunna hålla oss på åtminstone den nivå som järnland, varpå det befann sig vid sekelskiftet. Jag kan inte få något annat intryck än att just storfinansen här spelar en destruktiv roll, utan att jag därför förnekar att den på många områden har utvecklat näringslivet och kan peka på åtskilliga resultat, som i och för sig te sig mycket imponerande.

Låt mig ta ännu ett exempel därvidlag som jag såsom norrbottning har särskilt intresse för. Vårt jordbruk skulle kunna fullständigt förses med artificiella gödningsmedel, om man toge apatiten ur Kirunamalmen. De tekniska förutsättningarna föreligga. Det sker ändå inte. Man låter tyskarna köpa in G.-malmen från Kiruna och sedan köpa vi för vårt jordbruk tillbaka apatiten ur denna G.-malm från Tyskland. Detta är destruktiva tendenser som framträda och som för Norrbottens del ter sig alldeles särskilt anmärkningsvärda, då de hålla tillbaka en landsända som har så stora industriella möjligheter att utvecklas. Man gör det på grund av — vissa intressen som storfinansen har, det är en kortsiktig ekonomisk politik — man har en del kapital investerat på andra ställen och vill inte riskera något. Vi kunna alltså inte begränsa vår karakteristik av storfinansen och kampanjen mot densamma bara till storbankernas område. Den griper överallt in i samhället, den berör indirekt och direkt varje svenskt hem.

Här har talats om Frans Severins utredning. Det har erinrats om att våra fyra storbankers 58 styrelseledamöter ha inte mindre än 590 mandat och kontrollera nära 400 olika bolag. En siffra: dessa fyra storbanker kontrollera ett kapital av 8.059 miljarder kronor. Vid 1930 års folkräkning beräknades den svenska nationalförmögenheten till 15.312 miljarder kronor. Med andra ord ligger i dessa fyra storbankers händer mer än hälften av den uppskattade svenska nationalförmögenheten. Det må vara förståeligt om herr De Geer prisar denna kapitalkoncentration, men såsom en son av folket och såsom en representant för de egendomslösa i vårt land har jag ingen förståelse för kapitalkoncentrationens lyckobringande verkningar. Vi tro att det är på tiden att den majoritet som sitter i Sveriges riksdag, representerande arbetare och bönder, verkligen tar ett första steg för att begränsa denna väldiga makt, som bildar en stat i staten och som har en sådan möjlighet att politiskt och ekonomiskt påverka de beslut som fattas.

Bankoutskottet kan inte svära sig fritt med en hänvisning till att motionen inte ger tillräckliga hållpunkter. Jag anser att den ger tillräckliga hållpunkter för att utskottet skulle ha kunnat formulera åtminstone ett krav på utredning. Och även om man inte nådde några underverk därmed — man hade i alla fall börjat röra i frågan, man hade i alla fall nått så långt, att inte denna behandling av spörsmålet skulle framstå som en seger för den svenska storfinansen och som ett nederlag för de krafter, som ha talat om kamp mot denna ödesdigra maktanhopning som skett i vårt land.

Det är så underligt, att den minst demokratiska ledamoten av denna kammare — enligt hans egen förklaring — står som den ende reservanten i utskottet för ett krav, som är demokratiskt och som borde kunna samla de demokratiska representanternas röster i kammaren. Jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation och uttalar den förhoppningen, att det skall finnas tillräckligt många demokrater i denna kammare för att rehabilitera de partier, som genom vissa representanters ståndpunktstagande i bankoutskottet fått en fläck på sig för att inte ha menat allvar när de talat om att man skulle, som Rickard Lindström på sin tid skrev i *Ny Tid*, »knyta upp svansen på storfinansen en liten smula».

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Herr Hagberg i Malmö: Herr talman! När jag lyssnade till herr Walléns anförande, som inledde denna debatt, kunde jag inte hjälpa, att jag fick ett ganska starkt intryck — vilket jag föreställer mig att många av kammarkamraterna dela — av den melankoli och den resignation, som präglade den ärade talarens framställning.

Jag förstår honom ganska väl: han minns den ljuva tiden, han minns den som i går, då han stod i Auditorium, insvept, bildligt talat, i folktribunens mantel, omböljad av folkets jubel, manande till kamp mot storfinansen. Hans porträtt sågs sedermera på rätt många valaffischer, där »folktalaren och riksdagsmannen O. Wallén», som han kallades, kungjorde att han skulle fortsätta detta härnadståg. Och vad har blivit av allt detta? Platt intet.

När herr Nyblom talade, fick jag samma intryck av melankoli och resignation. Han vevade det ena citatet efter det andra, men man forskade tämligen fåfängt efter den egna meningen. I varje fall förmärktes intet av den geist och den entusiasm, som skulle bära upp denna livligt uppreklamerade paradkväll, som vi ej utan intresse emotsågo.

Man kan, herr talman, rätt väl förstå anledningen till denna mycket matta stämning från dessa talares sida. Man kan väl förstå de känslor de erfarit när de tagit del av bankoutskottets utlåtande, ty, herr talman, hur skulle det kunna vara på något annat sätt? Dessa motioner äro nämligen, det förstår var och en i denna församling, icke baserade på något annat än ren och skär valmötesdemagogi, men sådant går inte i riksdagens utskott, och det går inte i riksdagens kamrar heller. Här behandla vi sakerna på ett något annorlunda sätt, här ha orden en något annorlunda valör än på valmötena, och väl är det. Jag tror också de allra flesta här i denna kammare liksom i medkammaren äro beredda medverka till att denna förnuftiga ordning även i framtiden skall komma att bevaras.

Uti motionerna ha mycket allvarliga uttalanden blivit gjorda rörande detta omtalade bankvälde, särskilt rörande dess påstådda ödesdigra inflytande på landets näringsliv. Man talar om dess flagranta maktmissbruk, om dess sociala olägenheter, och man talar om att den kommersiella och industriella företagssamheten kräver skydd mot bankernas övermakt, och den ärade reservanten herr Wallén finner att här föreligger »en anhopning av kapital och maktresurser, som för näringslivet och samhällsutvecklingen kunna medföra mindre lyckliga konsekvenser». Dessa påståenden äro ju intressanta, men när man sedan går att forska efter några exempel på denna ödesdigra makt, så forskar man förgäves. Här finns i dessa papper inte ett enda belägg på *riktigheten* av dessa påståenden. Och det är kanske inte så besynnerligt att detta är förhållandet. Jag skall emellertid försöka att i allra största korthet anföra några bevis på *oriktigheten* i dessa påståenden.

Här har av ett par talare framhållits den samverkan som i vårt land äger rum mellan industrien och bankväsendet, en samverkan som insiktsfulla bedömare i denna kammare ha funnit för vårt näringsliv mycket gynnsam. Jag delar denna uppfattning. Jag delar inte alls den meningen, som min ärade namne på Norrbottensbanken för ett ögonblick sedan gav uttryck åt, nämligen då han talade om detta systems destruktiva tendenser, om jag inte missuppfattade honom. Jag skall anföra endast ett par siffror, som visa hur denna växelverkan i Sverige under de senare decennierna har fungerat.

Under år 1913 utgjorde antalet industriella arbetsställen i detta land 9,266. 1937 hade de ökat till 18,222. 1913 utgjorde antalet arbetare, som hade sin försörjning inom industrien, 360,744. 1937 var motsvarande siffra 535,742. 1913 utgjorde salutillverkningarnas värde inom svensk industri 2.163 miljoner kro-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

nor. 1937 hade samma saluvärde stigit till 7,185 miljoner. Hur man mot bakgrunden av dessa siffror kan tala om destruktiva tendenser är mig fullkomligt ofattbart.

Jag skall be att få lämna ännu ett par siffror, som avse den ur vissa synpunkter kanske viktigaste delen av vår svenska industri, nämligen exportindustrien. Jag tror det kan vara på sin plats att här i kammaren uttalas en oförställd beundran för det sätt, på vilket vår svenska exportindustri i samverkan med landets banker skött sig under de ytterligt besvärliga förhållanden, som nu äro rådande ute i världen. Vi, som arbeta i bevillningsutskottet, få nästan vid varje plenum erfarenhet av de svårigheter som resas ute i världen mot vår exportindustri, svårigheter som bottna i autarkisträvandena, svårigheter som ta sig uttryck i kompensationsaffärer, i skyhöga tullmurar, i kontingenterings-system, i clearingförfarande och allehanda andra taggtrådshinder. Att vi icke desto mindre ha kunnat inte bara hålla vår exportindustri utan även ansekligt utvecklat den vittnar kanske mer än något annat om det utomordentliga arbete, som här nedlägges av industrien och dess kreditgivare. Jag skall som sagt be att få anföra ett par siffror som belägg för riktigheten av denna min uppfattning.

1932 utgjorde vår export 947 milj. kr., 1933 hade den stigit till 1,079 milj. kr., 1934 till 1,302 milj. kr. och 1937 var den uppe i 2 miljarder.

Vår export tillsammans med vår industri utgör i dag, det vet ju varje människa, vårt lands utan gensägelse främsta välståndskälla. Att man under dessa förhållanden kan påstå, att här föreligga ting som äro för vårt näringsliv av en katastrofal betydelse, är fullständigt orimligt.

Jag har inte anledning att vid denna sena timma ytterligare gå in på detta intressanta ämne, men innan jag slutar, herr talman, kan jag inte underlåta att erinra om att man även från håll, där man principiellt är inställd emot detta system, dock kan ge uttryck åt sin uppriktiga uppskattning av detsamma. Jag vill erinra om att i tidningen Social-Demokraten stod för inte längesedan en mycket uppmärksammas födelsedagsruna beträffande en person, som jag föreställer mig vara samme man, som herr Nyblom mystifierade oss med att kalla herr X. Författaren i Social-Demokraten, en ärad ledamot av denna kammare, karakteriserade emellertid den mannens insatser i svenskt näringsliv sålunda:

»Den rationalisering, som han genomfört inom stora delar av vår industri, har nog stundom varit hård och bitter för många, men den har också den på sitt sätt förberett en högre ekonomisk och social ordning och skall en dag komma hela folket till godo.»

Jag förbiser ingalunda, herr talman, att detta uttalande givetvis har skett ur synpunkter, som jag inte delar, men det förtar dock inte intrycket av att man här ger ett positivt erkännande åt en mycket betydelsefull gärning.

Här ha i övrigt fällt många omdömen om denna motion. Jag saknar anledning att närmare gå in på dem, men innan jag slutar, kan jag inte underlåta att erinra om, vad bankoutsiktens ordförande för någon tid sedan skrev i pressen. Han karakteriserade den motion, som vi nu ha diskuterat ganska länge, sålunda: »Dess signatur är så uppenbar och dess avfattning så virrig och ovederhäftig, att den utesluter sig själv från varje möjlighet att tjäna som lämpligt underlag för en allvarlig utredning av så allvarliga ting.»

Jag är inte tillräckligt kompetent att avgöra, huruvida detta uttalande är alldeles riktigt eller huruvida det ger uttryck åt en något överdriven uppfattning, men man får väl utgå ifrån, att bankoutsiktens ordförande i dessa ting har en sakkunskap, som är större än den som vi vanliga ledamöter av riksdagen kunna vara i besittning av.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Med dessa få ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med den ändring i motiveringen, som är föreslagen av herr Holmgren.

Herr **Hagberg** i Luleå erhöll härefter ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs i Malmö anförande, där han tar ökningen av antalet arbetsställen och antalet arbetare som bevis för att den svenska storkapitalismen inte är destruktiv, vill jag säga, att jag har inte sagt att den är destruktiv i allmänhet för närvarande, men jag har sagt, att det börjar framträda destruktiva drag. Jag pekade närmast på förhållandena inom järnförädlingen.

Jag vill fråga herr Hagberg i Malmö: Är det inte ganska anmärkningsvärt, att vårt lands export — detta land, som har sådana järnmöjligheter — av förädlad och halvförädlad järn skall sjunka på detta sätt, att vi från att ha haft aktiv handelsbalans ifråga om förädlad och halvförädlad järn numera ha passiv handelsbalans? Sedan vill jag, även om det inte var i polemik mot mig, som herr Hagberg i Malmö anförde detta, till hans uttalande om att svensk export är landets välståndskälla, erinra om den redogörelse, som gavs inför en mycket auktoritativ företagarsammanslutning för någon vecka sedan, där det påpekades de väldiga strukturella förändringarna i det svenska näringslivet. Jag är inte beredd att säga, att dessa strukturella förändringar i allmänhet ha destruktiva drag. Jag bara konstaterar, att man i denna redogörelse säger, att den svenska exporten egentligen är tämligen stationär numera, jämförd med tidigare högkonjunktur. Däremot visar den inre marknaden en väldig absorptionsförmåga, och en allt större del av det svenska näringslivet är numera inriktat på den inhemska marknaden.

Till det som sagts om Social-Demokratens uppskattning av en representant för den svenska storfinsansen vill jag erinra om, att en socialdemokratisk tidning år 1930 skrev om Kreuger, att han var en kung, omgiven av idel goda rådgivare. Jag menar, att mer eller mindre väl övertänkta påståenden i det historiska ljuset knappast visa sig så värst hållbara.

Härpå yttrade

Herr **Gustavson** i Västerås: Herr talman! Den diskussion, som denna fråga har föranlett, kan ju på intet sätt förklaras av det tämligen blygsamma krav, som motionären har framfört i sin motion. Saken är väl den, att alla känna att vi här kommit in på frågor, som för hela vårt samhällsliv ha en utomordentlig betydelse, och utan att på något sätt gå in på den stora sak, som de flesta talarna vid detta tillfälle ansett lämpligt att ta upp till behandling, vill jag på de socialdemokratiska utskottsledamöternas vägnar deklarerar, att ställningstagandet till denna motion på intet sätt betyder något ställningstagande till frågan i allmänhet.

Jag tror också jag kan säga med anledning av alla de säckar av citat, som tömts ut över kammaren under denna kvälls lopp, att de människor, som ha skrivit detta och talat detta i valrörelsen, äro helt säkert beredda att stå för det. Men det är ingen, i varje fall inte inom mitt parti, som har uppdragit åt motionären att välja tidpunkten och sättet för dessa frågor framförande i riksdagen, och med den ordning som gäller för den svenska parlamentarismen är ju dock detta en ganska väsentlig sak att den, som har ett krav att framföra, får själv välja både formen och tidpunkten, då han vill komma med det. Jag tror, att detta kan räcka som en allmän deklaration.

Sedan skall jag bara hålla mig till motionens i debatten fullkomligt bort-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

glömda yrkanden. Det är ju ändå så, att bankoutskottet här har fått en motion att behandla, och det är den vi ha att hålla oss till. Alla de utsvävningar mer eller mindre högt i det blå, som kammaren har fått bevittna i debatten, ha ju strängt taget inte så mycket med motionens innehåll att göra. Vad är det i motionen, som framföres och som påyrkas såsom de förnämsta önskemålen? — Jag bortser ifrån den under föregående punkt på föredragningslistan avverkade frågan om emissionerna. — Jo, det är för det första ett förbud för tjänstemän och styrelseledamöter i bankbolag att tillhöra styrelser i andra aktiebolag. Motionären och åtskilliga i debatten ha rört sig med uttryckssätt, som kunna ge anledning att tro, att här finns två särskilda världar, en bankvärld och en industribolagsvärld, och det gällde bara att resa upp en tillräckligt stark gärdesgård mellan de där båda, så skulle sunda och goda förhållanden inträda i vårt ekonomiska liv. I ett annat europeiskt land, i Frankrike, talar man ju om de 200 familjerna. I vårt land är säkert antalet familjer mycket mindre. Men de fylla i stort sett samma funktion. I stort sett samma personer äga inte bara bankerna utan även industribolagen. Är det nu någon människa som tror, att ett stadgande i banklagen, som upprättar en fullständig boskillnad mellan dem, som finge tillhöra styrelser i bankbolag, och dem, som finge tillhöra styrelser i industribolag, skulle vara på något sätt effektivt, när det är samma intressenter i båda slagen av bolag? Om nu Jacob inte fick sitta i industribolagens styrelser därför att han tillhörde en bankstyrelse, kan ju Marcus sitta där eller någon annan Esau, vilken man kan misstänka har precis lika ludna händer. Hela detta resonemang är med förlov sagt rena enfalden. En utveckling av banklagstiftningen efter dessa linjer skulle inte hjälpa oss det allra ringaste.

Den andra punkten, som motionären för fram, är strängare straff beträffande vissa slag av förseelser inom bankvärlden. Det är §§ 250, 251 och 252 i gällande banklag, som särskilt apostroferas. Dessa paragrafer föreskriva straff för de stiftare, styrelseledamöter och revisorer i bankbolag, som lämna oriktiga uppgifter till bolagets delägare eller till bankspektionen. Straff föreskrives även för samma personer, därest de underlåta att lämna vissa uppgifter till bolagets delägare eller till bankspektionen. Jag förutsätter emellertid, att motionären inte gärna kan mena, att vi skulle ha andra straffbestämmelser för sådana förseelser, som begås inom bankbolag, än för dem, som begås inom andra bolag. Det måste väl vara lika straffvärt och lika brottsligt att lura en aktieägare i ett vanligt bolag som att lura en aktieägare i ett bankbolag! Jag är litet tveksam om, huruvida dessa straffsatser, då de en gång kunna komma upp till behandling, överhuvud taget falla inom bankoutskottets kompetensområde, men det må nu vara hur som helst med den saken. I varje fall är yrkandet av den art, att jag som utskottsledamot icke har kunnat ta det på allvar.

Den tredje punkten är införandet i banklagen av föreskrifter om allmänna ombud, som skulle ingå i bankbolagens styrelser och där fylla funktioner dels som styrelseledamöter — såvitt jag förstår formuleringen rätt — och dels som särskilda kontrollanter. Vi ha på ett annat område denna allmänna ombudsinstitution redan införd, och vi kunna väl, alla som känna den, konstatera, att den inte alls har fyllt någon större uppgift. I varje fall beror det inte alls på dessa allmänna ombud, att våra sparbanker åtnjuta ett så gott förtroende som de göra hos allmänheten och att deras rörelse i allmänhet är så sund och går så bra som den gör. Vilka är det, som bli utsedda till ombud, när länsstyrelser eller Kungl. Maj:t skola utse dem? Jo, det blir någon betrodd man. I landsbygdens sparbanker blir det en landsfiskal eller en handlande,

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

som är en betrodd man i orten och som följaktligen förutom sin borgerliga näring eller tjänst har ett dussin andra maktpåliggande uppdrag att sköta. På sin övertid, om han har någon, skall han se till, att det finns inteckningar för bankens alla inteckningslån, att det finns borgensnamn på alla borgenslån och att inte större del av bankens tillgångar äro utlånade mot mera riskabla säkerheter än vad som banklagen tillåter. Om han är en någorlunda arbetsam och samvetsgrann människa, kanske han hinner med dessa rena formaliteter, men ingen tror väl, att han skulle ha tid att i en bank, åtminstone av någon nämnvärd storlek, kontrollera om det finns verkliga och reella säkerheter bakom lånen!

Det är tämligen säkert, att om vi skulle tillsätta allmänna ombud i de stora affärsbankerna, skulle det bli på precis samma sätt. Man skulle utse några människor, som voro betrodda och följaktligen hade mycket att göra förut. När någon bank har gått omkull, har aldrig det allmänna ombudet kunnat hålla den uppe, utan det har i stället varit banken, som har dragit det allmänna ombudet med sig i fallet, och tyvärr finge man nog befara, att de allmänna ombuden i affärsbankerna skulle röna precis samma öde.

När jag nu gått igenom dessa tre punkter, har jag repeterat alla de positiva yrkanden, som motionären har, och jag måste konstatera, att om man skulle gå till en attack emot den s. k. storfinansen, beväpnad med denna hartass, skulle man inte bara misslyckas i försöket att skjuta björnen, utan man skulle inte ens kunna åstadkomma en reva i pälsen på honom. Råkar inte den svenska storfinansen ut för några värre fiender någon gång, kommer den att ha ett långt och lyckligt liv framför sig.

Jag betraktade emellertid under mitt ställningstagande i utskottet denna fråga tillsvidare som en ordningsangelägenhet, och det sägs också i utskottets utlåtande, att man bör, innan man reformerar banklagstiftningen, ha en ny aktiebolagslag. Det är ingen nyhet, att riksdagen betraktar denna sak på det sättet. Vi fingo den senaste aktiebolagslagen 1910, och först därefter upptogs frågan om en ny banklag till behandling, och den fingo vi följaktligen något år senare. Nu har aktiebolagslagen sedan länge varit omodern och Kungl. Maj:t har uppdragit åt några utredningsmän att skaffa oss en ny. Det väntas, att dessa utredningsmän skola bli färdiga i år. De förändringar — för all del rätt betydelsefulla förändringar — som företogs i banklagen 1933, kunde då inte göras mera omständliga, därför att man ansåg att en fullständigt ny och modern banklag måste som underlag ha en modern aktiebolagslag. Den nuvarande banklagen bygger ju nämligen på aktiebolagslagen. Kapitel efter kapitel är det en parallell lagstiftning och det vore väl då i hög grad egendomligt, om riksdagen skulle gå till att antaga eller ens utreda frågan om en ny banklag, innan man klarat den större och viktigare frågan, nämligen den grundläggande lagstiftningen, aktiebolagslagen. När vi nu kunna förvänta ett förslag om en ny aktiebolagslag inom de närmaste åren, tror jag inte att det vore en riktig ordning att nu ta upp denna sak till behandling, utan det är helt säkert mycket riktigare att vänta och se, vad man vinner ut av den nya aktiebolagslagen, och sedan skrida till en modernisering.

Det är jämväl ur riksdagsmännens och alla andra lagläsares synpunkt ett önskemål i allra högsta grad, att vi inte splittra sönder vår lagstiftning genom att antaga alltför många ändringar. Den, som nu vill läsa vår sparbankslag, får offra både möda och tid, om han skall komma underfund med vad som står i den. Ty han får använda ett helt bibliotek av svensk författningssamling för att kunna följa med alla de förändringar, som gjorts under årens lopp. Vi skola inte plocka sönder banklagen på samma sätt. Det är en av

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

våra allra största speciallagar, och det är inte önskvärt att det i denna antages den ena ändringen efter den andra. Man måste härvidlag handla på det sättet, att man får en reviderad och modern lag i ett sammanhang.

Motionären har uttryckt den förhoppningen, att ett avslag på motionen icke innebär ett avståndstagande från alla positiva åtgärder på detta område. Om han hade studerat utskottets utlåtande med något större uppmärksamhet, skulle han helt säkert kommit underfund med att utskottet ingalunda är så negativt inställt till dessa frågor. Där finns åtminstone på två mycket väsentliga punkter, när det gäller försäkringsinspektionens omorganisation och ställningstagandet till en statens affärsbank, mera positiva uttalanden än vad Sveriges riksdag någon gång har gjort. Jag är övertygad om, att om det ur denna debatt skall vinnas något positivt, så skall det vara därigenom, att kammaren bifaller vad bankutskottet föreslagit.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr **Hagberg** i Malmö erhöll ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är ju alldeles riktigt, vad min ärade namne på norrbottensbanken här anført, att Sveriges ställning som järnexportör har gått tillbaka, men det sammanhänger ju helt enkelt med teknikens och fabrikationens omvandling inom den svenska metallgruppen. Vi exportera mindre järn men vi exportera väsentligt mera av hel- och halvfabrikat. Tänk bara på den svenska elektroindustriens alster exempelvis verkstadsbranschen, kullager o. s. v. Härav framgår, att den samlade exporten inom denna grupp har högst ansevärt utvidgats och inte alls gått tillbaka, som herr Hagberg i Luleå förmenade. Den har vuxit så att exportvärdet för gruppen »metaller och produkter därav» har från början av 1890-talet till 1935 stigit från 40 till 350 miljoner kronor, och metallgruppens procentuella andel av den samlade exporten har fördubblats.

Till slut tog jag fasta på ett förtydligande av den ärade talaren. Han ville nu precisera sitt uttalande om det s. k. storfinansiella systemet så, att det enligt hans mening »inte i allmänhet» är destruktivt. Jag tackar honom för detta medgivande. Det är ju ett steg i rätt riktning, och jag hoppas att det skall följas av flera.

Herr **Nyblom**, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Endast ett par korta ord med anledning av det anförande, som herr Gustavson i Västerås höll.

Herr Gustavson menade, att man kanske inte kan komma fram till en ordning, där det gick att skilja på ledamotskap av styrelser i banker och i industribolag. Jag vill då erinra herr Gustavson om att den nuvarande justitieministern så sent som 1935 ställde detta allvarliga problem under debatt i första kammaren i samband med en interpellation, därvid han bland annat yttrade följande: »Denna förening av artskilda uppdrag, ledamotskap av bankstyrelsen och av styrelsen i ett eller, som ofta händer, många industrieföretag, är mycket vanlig i vårt land. En dylik anordning är givetvis principiellt oriktig. Den utsätter den person, som skall intaga denna dubbla förtroendeställning, för svåra pliktollisioner. Han skall på en gång tillvarata kundens och bankens intressen, vilka ingalunda sammanfalla. Vid bestämmande av räntesatser t. ex. ha aktieägarna och banken rakt motsatta intressen. Konsolideringssträvanden, förhållandet till andra fordringsägare o. s. v. stöta naturligtvis mången gång ihop med bankens önskemål.»

Jag har endast velat ha detta antecknat till protokollet.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Vidare anförde:

Herr Skoglund: Herr talman! När jag läste herr Nybloms motion försökte jag att bilda mig en uppfattning om vad det var motionären ville. Jag trodde mig finna, att han var ängslig för att låntagarna bli illa behandlade av kreditgivarna. Jag trodde också att han ville säga ut, att man kan vara rädd för att storbankerna hade för stor makt över den svenska industrien. Jag konstaterar nu, att vad det första beträffar, d. v. s. att kreditgivarna skulle varit hårda och svåra mot låntagarna, så har det avsnittet kommit bort så gott som helt och hållet i dagens debatt. Vad man i stället har uppehållit sig vid är, i vilken utsträckning den s. k. storfinansens och bankerna ha möjlighet till att påverka våra industriföretag. När jag har läst en del bokslut från stora industriella företag, har jag kommit till den uppfattningen, att industrierna numera använda en mycket förnuftig väg att frigöra sig från alltför stort beroende av kreditgivarna. Det tillgår på det sättet, att man gör stora avskrivningar och fonderingar och försöker så långt som möjligt skaffa sig en finansiell ställning, som gör dem självständiga mot kreditgivarna.

Vad jag, herr talman, framför allt har begärt ordet för, var för att erinra om en sak, som det ser ut som om både bankoutsnittet och även de, som deltagit här i debatten, inte fäst något avseende vid utan råkat att gå helt och hållet förbi. Det är, att denna fråga har under de senaste åren i ett annat sammanhang varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Kammaren torde erinra sig, hurusom på statsministerns föredragning det år 1934 tillsattes en utredning, som enligt direktiven skulle verkställa en förberedande utredning angående åtgärder från samhällets sida på vissa områden av det ekonomiska livet. Det var den s. k. mammututredningen, som skulle dra upp riktlinjerna för det nya samhälle, som skulle åstadkommas. Det var förnämliga män, som voro utredningsmän, överståthållaren Torsten Nothin, disponenten Elof Ericsson i Åtvidaberg och nuvarande statssekreteraren Frans Severin. Det har i annat sammanhang här i dag från talarstolen citerats en hel del av vad herr Severin har skrivit tidigare. Men varför icke fullfölja den utveckling han gått till mötes senare och läsa, vad han har varit med om att skriva i den s. k. mammututredningens betänkande, som är avgivet 1935? Ni skola där finna, att herr Severin har kommit till en betydligt förnuftigare uppfattning än tidigare, och ni skola finna, att dessa tre herrar ha i ett särskilt avsnitt av denna utredning behandlat just penning- och bankväsendet. Utredningsmännen säga, att man gjort en undersökning av, hur det ligger till på detta område, och göra vissa uttalanden. Jag tillåter mig, herr talman, att citera några rader ur detta utlåtande: »Mot storbankssystemet, bankkoncentrationen, ha höjts många röster. Sålunda har anförts, att de missbruk, som kunde befaras följa i bankkoncentrationens spår, vore avsevärt större än de som under i övrigt likartade förhållanden kunde befaras under ett mera decentraliserat banksystem. Jämväl ha uttalats farhågor för att storbankerna skulle i betydligt mindre grad än en provinsbank vara benägna att stödja provinsieellt betonade näringsintressen. Sistnämnda farhågor synas emellertid av erfarenheten att döma vara överdrivna; de storbanker, som haft lokalkontor ute i landet, ha i stort sett icke visat brist på god vilja att stödja de mera lokalt betonade intressena.»

Om kammarens ledamöter någon gång skulle vilja ta fram detta betänkande och läsa det i fortsättningen, finna ni att resonemanget i stort sett går i samma riktning. Det slutar med att utredningen kommer fram till en ganska måttfull begäran. Man föreslår att åt särskilda sakkunniga uppdrages

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

att utarbeta förslag till riktlinjer för en utvidgning av bankinspektionens kompetensområde och befogenheter ävensom för den förändring i bankinspektionens organisation, som för ändamålet erfordras.

Detta förslag avlämnades 1935. Sedan dess ha båda de partier, som gingo ut i förra årets valrörelse och talade stora ord i denna fråga, varit i regeringsställning dels var för sig och dels gemensamt. Alltså, först socialdemokraterna, därefter under 1936 bondeförbundet, och sedan ha de tillsammans svarat för regeringsmakten i detta land. Det förefaller inte, som om de haft det allra ringaste intresse att fullfölja, vad dessa tre herrar föreslogo, eller ägnat det någon större uppmärksamhet, förrän det hände något på höstsidan förra året, som gav upptakt till valagitationen. Jag tror vi svenskar kunna vara, som en del föregående talare här ha sagt, tillfredsställda över att vi här i landet ha en så kraftig industri som vi ha, och att den är förankrad på god nationell grund. Det är möjligt, att de storföretag vi ha icke skulle kunna existera utan att man samtidigt har finansieringsinstitut av en viss storleksordning.

Med detta har jag inte velat ha sagt, att det icke på det finansiella området kan hända sådant, som är oriktigt och olämpligt. Men vad jag vill fram till är, att vi skola akta oss för att kasta ut barnet med badvattnet. Misstag ha säkerligen begåtts, men misstag ha nog inte bara gjorts av affärsbankerna. Det kanske har gjorts även av banker, som stå staten betydligt närmare och kanske under dess direkta ledning. Och jag gör den frågan: Tror någon, att misstag kunna undvikas, så länge inte företagen ledas av några alldeles övermänskliga personligheter? Tror någon att en statsägd bank skulle komma att förfoga över personligheter, som inte skulle kunna göra sig skyldiga till felbedömningar? Jag tror det i alla händelser inte. Det är alldeles givet, att det måste vila ett stort ansvar på de människor, som ha förtroendet att handskas med betydande kapitalvärden, och de måste tjäna ett icke ringa samhällsintresse. *Jag säger för min del ut utan tvekan, att samhällsintresset icke får komma i andra hand. Hota enskilda vinstintressen att komma fram på ett sådant sätt, att det blir till skada för samhället, då skall samhällsintresset utan vidare vara det som råder.* Men därmed vare inte sagt, att vi kunna göra vilka anklagelser som helst mot affärslivets män. Svenskt näringsliv är icke kännetecknat av en så långt gående ansvarslöshet, att man kan tillåta hur stora angrepp som helst. Jag känner inte till, vilka upphöjda motiv som motionären och reservanten i utskottet ha haft, när de gjorde sina uttalanden. Jag hoppas, att de äro goda. Jag är dock inte säker på, att dessa herrar i högre grad än någon annan äro skickade att företräda en upprensning på detta område.

Vad jag alldeles särskilt har fäst mig vid här i dag är, att denna debatt har varit så stillsam och att den så litet har erinrat om vad man fick uppleva under förra hösten. Jag vill minnas, att jag som pojke en gång läste en saga. Det förekom där en teckning, som föreställde vindarnas håla, och från denna håla blåste ett styggt troll ut hemska och förfärliga stormar över världen. Jag tyckte nästan ett tag i höstas jag hade anledning att erinra mig denna vindarnas håla, varifrån det blåste ut alldeles förskräckliga ting. Jag tillåter mig ge kammarens ärade ledamöter en liten aning om, vad som producerades i förra höstens valrörelse. Kammarens ledamöter torde förstå, att det var en ganska obehaglig situation man befann sig i, med de beskyllningar, som gjordes.

Det har här i dag talats om demokratiens ansvar. Tillåt mig säga: Demokratien tål inte hur mycket skämt och hur många dumheter som helst. Väl-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

jarna låta inte driva med sig över en viss gräns, och det är en absolut svaghet för den svenska demokratien, då man inte vågar gå ut i en valrörelse och vädja till medborgarna och försöka få dem intresserade omkring stora samhällsintressen, utan man skall försöka att med ren bluff fånga deras intresse och föra dem till valurnorna. Det är en absolut felaktig uppläggning av demokratien, och en demokrati kommer inte att bestå, om den inte bygger på andra grunder.

Vi skola vara tacksamma mot motionären, som gett riksdagen möjlighet att diskutera denna fråga. Det lät på den föregående talaren, som om motionären burit sig illa åt därför att han inte begärt vederbörligt tillstånd att väcka sin motion. Jag vet ju inte, hur det tillgår inom de nuvarande koalitionspartierna, om det är vanligt att bondeförbundets medlemmar måste hos socialdemokratiska partiet anhålla om tillåtelse att få väcka motioner eller inte. Jag tror dock denna motion har haft den fördelen med sig, att allt det skoj, som bedrevs i förra årets valrörelse, avslöjats, och frågan genom de yttranden, som avgivits över motionen, genom bankoutskottets utlåtande och genom den debatt, som förts här i dag, återförts till måttliga och riktiga proportioner.

Herr Wallén: Herr talman! Jag skall säga några ord med anledning av herr Hagbergs i Malmö beklagande av mina motiv. Det är ju inte så underligt, om man blir melankolisk, när man ser, hur bankoutskottets majoritet har behandlat en fråga, som i årtionde efter årtionde varit aktuell. Jag vill bara till mitt försvar säga, att herr Hagberg i Malmö lider ju *alltid* av melankoli. Han frågade också efter exempel. Han skall få dem samtidigt som jag ger ett litet svar till herr Nylander. Herr Nylander berömmar sig av att vara en stor kännare av exporten, industrien o. s. v. Jag är inte någon stor kännare därav, men jag har minst ett årtionde arbetat inom svensk industri. Herr Nylander säger, om jag inte missuppfattat honom, att de bäst skötta bolagen äro de, som *bankerna* ha hand om.

(Herr Nylander gjorde här följande inpass: Jo, det är missuppfattning.)

Herr Wallén fortsatte: De företag, bankerna tagit hand om, äro emellertid enligt herr Nylanders uppfattning *väl skötta*. Skulle emellertid inte herr Nylander vilja tala om, *på vilket sätt bankerna fått hand om ifrågavarande företag*, om de hjälpt de gamla aktieägarna och de gamla ägarna att ro sig fram, och om dessa fått något kvar av sina äodelar, eller om man bara helt enkelt, på ett för all del »lagligt sätt», roffat åt sig företagen. Jag skall inte ta upp så mycken tid, som egentligen behövdes för en uttömmande behandling av denna fråga, utan jag skall bara säga några ord. Undersök gamla Klosterbolaget, Gimo—Österby, Ytterstfors—Munksund, gamla Munktell, Svenska maskinverken, Scania-Vabis, och om herr Nylander vill ha sakkunskap, bör han kanske tala med industricheferna, i fall de nu *törs* säga sin mening öppet.

Sedan skulle jag också vilja fråga herr Nylander — han talade storartat — hur de svenska bankerna kunnat offra 1 miljard 300 miljoner till utlandet. Jag vill fråga honom: Vem har betalat den miljarden och de 300 miljonerna? Är det bankerna själva eller är det de bolag och låntagare, som få betala räntor m. m.?

Eftersom man talar så vackert om exporten och ökningen därvidlag, vill jag säga: Tro herrarna verkligen, att exportens ökning beror på, att vi ha privatbanker i Sverige och att de sköta saken så bra? Är det inte så, att exporten kommit i gång på allvar just i sådana länder, där man *inte har* mäktiga monopolistiska privatbanker — vi kunna ta de baltiska staterna, Lett-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

land exempelvis, där bankerna äro praktiskt taget kontrollerade av staten. Herr Nylander vet mycket väl, att det förhåller sig så.

Vi skola inte förgylla en sak, om det inte behövs. Även om man haft fula gubbar i valrörelsen, bör man inte i debatten försöka skämta bort en allvarlig sak. Mina herrar, kom ihåg, hur man under deflationen berövade jordbrukarna deras tillhörigheter i stor utsträckning. Kom ihåg, när ni på storbankernas initiativ höjde kronans värde från 34 öre i guld till 100 öre i guld, sänktes produktpriset till följd härav i ungefär motsvarande grad. De som fick lida, det var bönderna och allmänheten! De som tjänade, det var storfinansen! Jag tycker inte, att man skall skratta åt den strävsamma allmänheten, som sålunda fick lida på olika sätt. Jag förmodar, att högern, som framförallt slår vakt om storfinansen, tycker om att skratta bort en sak som denna, men i längden går det inte att skratta bort den, det har sannerligen de olika länder fått känna på, som låtit storfinansen ta väldet. I verkligheten är det ju i Sverige ett privat *bankmonopol*. Vill man demokrati, vore det skäl att vara mer allvarlig och skratta litet mindre samt ta i med *allvar* med storfinansens övervalde.

Jag skulle vilja säga en liten sak till, om herrarna tillåta. Vi ha ju i Sverige ett bankväsen, som formellt är fritt och grundat på koncessioner. Skulle det inte då vara alldeles riktigt, att bankerna hade icke bara *rättigheter utan också skyldigheter*? Skulle det vara oriktigt, om man exempelvis föreskrev, att därest en låntagare är solvent och intet särskilt inträffar, har långivaren icke rätt att vid lägligt tillfälle säga upp engagementet och därigenom försätta låntagaren i svårigheter, som han kanske stupar på? Herrarna veta ju mycket väl, hur det går till. Börjar en konkurrent bli besvärlig, händer det även här i Sverige, att man säger upp hans krediter och bereder honom andra svårigheter för att på så sätt andra företag, som stå bakom närmast, skola gynnas. Jag menar, att bankverksamheten dock måste vara sådan att den medför icke bara rättigheter utan också skyldigheter att endast tjäna pengar på ärligt och lojalt sätt.

Jag tycker, att efter allt vad som talats borde man på de håll, där man verkligen vill göra någonting, kunna enas om att undersöka, hur saken ligger till. Det gjorde man ju inte heller i radiodebatten. Då visste ju inte högern av någon storfinans, och folkpartiet hade ju inte heller något finger med då, det minnas nog herrarna. Men även om man nu ändrat sin ställning, skulle man väl kunna vara med om en *förutsättningslös utredning*. Visar det sig, att det är så som herrarna på högerkanten säga, borde det bara vara bra att få detta konstaterat genom en allsidig förutsättningslös utredning, som jag i min reservation tillåtit mig föreslå. Min reservation är inte byggd på motionen, utan håller sig inom ramen för den av utskottet behandlade frågan, och därför skulle ju även herr Gustavsons i Västerås samvete kunna vara med om vad jag föreslagit. Jag ber ännu en gång, herr talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr **Nylander** erhöll härpå ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Då herr Wallén påstod, att jag uttalat, att jag anser mig vara en stor kännare av svensk export, vill jag hänvisa till protokollet, varav framgår att jag sagt, att jag efter 30 års tjänst i den svenska exporten anser mig ha åtminstone någon inblick i de frågor, vi här behandla. Jag vågar också påstå, att herr Wallén icke har den auktoritet vare sig beträffande svensk import eller svensk export, som han utger sig för att ha. Då han åberopar vissa namn, Kloster och Bolinder-Munktel, vill jag erinra om att Kloster tillhör ett företag

'Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

i den koncern, jag tänkte på, nämligen brukskoncernen, och att bolaget Bolinder-Munktell är just det företag, som åberopas i den artikel i tidningen Metallarbetaren, vilken jag relaterade i mitt förra anförande. Det är exempel på företag, där bankernas hjälp lett till en rationalisering och till att företagen kommit på fötter till förmån för anställda och många andra.

Vad sedan beträffar det, som jag yttrade om av bankerna väl skötta företag, ber jag att få betona, att om herr Nyblom och andra med honom likatänkande vilja göra ett besök hos dessa företag, skola de säkerligen finna, att mitt påstående motsvaras av verkligheten.

Herr Wallén, som likaledes erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag vill först tacka herr Nylander för hans inbjudan att besöka de av bankerna skötta företagen. Jag hoppas att få tillfälle därtill. Att bankerna och de, som äga dem, ej lägga hinder i vägen, det kanske herr Nylander sörjer för.

Jag beklagar, om jag missförstått, att herr Nylander sagt sig vara verklig kännare både av import och export. Då han nu sade, att han ej var expert, så får jag be om ursäkt för att jag hade fått den uppfattningen.

Min kritik riktade sig ej emot Bolinder-Munktell, som är det *nya* bolag, som banken har skaffat sig för »billigt pris». Jag åsyftade i stället de gamla ägarna av *Munktell*, som på sin tid var ett väl känt svenskt företag. Bankens åtgärder drabbade icke blott aktieägarna i företaget utan till och med dess pensionärer, vilkas pensionsfond gick förlorad.

Härefter yttrade:

Herr Råstock: Herr talman! Jag hade tänkt att säga några ord om hur jag under min jämförelsevis långa levnad fått bevittna, hur bankkoncentrationen gått till. Men först måste jag, herr talman, uttrycka min beundran för herr Skoglund, som hade mod att efter högerns uppträdande 1928 nu komma fram och visa upp andra partiers valaffischer från andra kammarens talarstol. Jag behöver ej säga mer i denna sak, ty jag hör, att kammarledamöterna helt och fullt dela min uppfattning. Jag tror, att det skulle ha varit klokare om vi vid behandlingen av denna fråga icke blandade in så mycket politik utan förlänade debatten ett större mått av saklighet.

När det talas om faran av för stark koncentration av bankväsendet, skall jag be att få påpeka en sak, som ej har på något sätt blivit berörd i denna debatt. Jag syftar på den omständigheten, att det är alldeles självfallet, att i den mån som industriföretagen blivit allt större också bankföretagen måst bli större i en motsvarande utsträckning. Bankföretagen våga ej taga större risker än de rimligen kunna bära. Inom det område, som jag närmast haft tillfälle att studera, har det inträffat — jag minns flera fall från mellersta Sverige — att nystartade bankföretag, som blivit kreditgivare åt industriföretag, ha överskattat sin förmåga. De ha ej kunnat reda upp situationen, utan resultatet har blivit, att de ha måst uppgå i större bankinstitut för att kunna vinna erforderlig styrka och kunna sköta kreditgivningen åt de industrier, som velat taga deras tjänster i anspråk. Sådan har utvecklingen varit, och jag vågar påstå, att denna riskfördelningsprincip har varit alldeles nödvändig för näringslivets utveckling. Jag är ej någon beundrare av storfinansen, men jag är övertygad om att det är riktigt och klokt — det har jag fått lära mig, allt sedan jag började ägna mig åt politiken — att hålla sig till verkligheten hellre än att skapa dimbildning och bortse från vad som händer på detta område.

När jag talar om nödvändigheten av att fördela riskerna, vill jag samtidigt

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

säga, att fastän jag helt och fullt sympatiserar med bankoutskottet, tror jag ej, att vi här i landet äro mogna för att enbart — märk väl, jag säger enbart — ha en eller flera statliga affärsbanker, som äro i stånd att på ett tillfredsställande sätt sköta den mycket omfattande kreditgivning, som då och då och kanske ständigt måste äga rum. Ty jag säger än en gång, att riskfördelningen härvidlag är nödvändig för ett sunt ekonomiskt liv. Jag tror ej, att det skulle kunna finnas en krets av människor, som vore så allvetande, att den kunde från en central ort bedöma, huruvida den vågade lämna kredit till företag i olika landsändar. Då jag representerar denna uppfattning, vill jag säga, att det är möjligt, att vi en gång skola komma dithän med ett eller flera av staten ägda bankinstitut, men för närvarande äro vi ej där. Och att i dagens situation tala om att låntagarna löpa risker, är minst sagt överord. Det har tidigare sagts i andra ordalag, att bankerna konkurrera med varandra om varenda låntagaresjäl, om jag får begagna det uttrycket. Just i dagens läge behöva vi därför ej göra någonting för att skapa större konkurrens mellan bankföretagen, utan man kan nästan säga, att konkurrensen är så hård, att den gott kunde vara litet mindre utan att det skulle bli till skada för någon.

En annan sak, som har berörts i debatten, måste jag säga några ord om. Man har gjort gällande, att det är felaktigt att bankinspektionen skyddar insättarna på låntagarnas bekostnad. Vi som ha en längre tids erfarenhet ha nog en viss känsla av att det funnits en tid, då vi alla önskade att det funnits inspektionsmyndigheter, som på ett effektivare sätt än som skett hade tillvaratagit just insättarnas intressen. Vi skola komma ihåg, att en mycket stor del av det kapital, som finnes placerat hos bankerna, utgör småfolkets sparade pengar. Jag skulle beklaga, om man ej försökte att hålla noggrann uppsikt och på olika sätt bevaka insättarnas intressen så långt det är möjligt, ty detta är för mig huvudsaken just på grund av de sorgliga exempel vi sett på vanvård av insättarnas intressen. Jag vill naturligtvis ej på något sätt komma åt låntagarna, men jag vill än en gång betona, att för närvarande är ej deras utan insättarnas intressen huvudsaken.

Jag undrar, om vi ej skulle från denna debatt kunna avföra diskussionen om böndernas speciella intressen i denna fråga. Vi fingo ju för några år sedan en fullständigt ny organisation, som skall tillgodose böndernas aktuella kreditbehov — jag syftar naturligtvis på jordbrukskreditkassorna. Varför skulle man ej kunna låta dessa växa ut, varigenom folkets egna män själva skulle kunna sköta sina egna kreditföretag? Jag tror, att den vägen är framkomlig och att man kommer att lyckas bra. Men låt oss ej i onödan blanda in storbankerna i detta sammanhang och säga, att de klå bönderna, när det nu finns en möjlighet att på den av mig antydda vägen låta bönderna själva sköta sin kreditgivning. Därför anser jag, att vi ej ha någon anledning att i denna debatt utpeka bankerna och storfinansens såsom dem som särskilt vilja komma åt bönderna. Vi kunna taga ifrån dem den möjligheten genom att anlita jordbrukskreditkassorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till bankoutskottets utlåtande.

Herr Höglund: Herr talman! Den föregående ärade talaren nämnde, att denna debatt genom herr Skoglunds yttrande hade fått en politisk tillspetsning. Herr Råstock beklagade, att så blivit fallet. För min del kan jag ej instämma i detta beklagande. Jag anser tvärtom, dels att det var naturligt, att debatten till sist skulle få en politisk tillspetsning, vilket liksom herr Skoglunds anförande i sin hetsiga form verkligen avslöjade, vilka starka intressen, som man på högerhåll söker skydda emot demokratiska förslag.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

Herr Skoglund förevisade ett par av bondeförbundet utgivna affischer. På den ena affischen såg man några skogsarbetare, som enligt bildtexten varnades för att ansluta sig till de borgerliga partierna, eller om det nu var till högern, vid det förestående valet, emedan skogsarbetarna skulle kunna riskera att svälta ihjäl på grund av det bankväldet, som råder i vårt land, och som personifierades med ett visst namn. På den andra affischen stod med kraftig stil, att man ej skulle rösta med det och det partiet, och där nämndes också ett namn, representerande en känd man, en mycket inflytelserik finansman i vårt land.

Jag kan ej finna, att någondera av dessa affischer, även om den förstnämnda var skarpt formulerad, ej motsvarade det faktiska förhållandet, att bankerna i vårt land då och då ha farit fram så hänsynslöst genom att nedlägga produktiva företag, att där anställda arbetare ha kommit i svår nöd — om, som affischen tillspetsat det, de riskerade att svälta ihjäl, kan jag ej uttala mig om. Men dessa affischer innehöllo i alla fall i sin tendens en påtaglig och bevisbar sanning, och bondeförbundet behöver ej blygas för att ha utsänt dem. Men däremot måste ett parti blygas, som tager upp sådana affischer till förevisning och försöker göra demagogi av dem, när det har bakom sig ett sådant förflutet i fråga om valaffischer, som herr Råstock anspelade på. 1928 utsände nämligen högerpartiet valaffischer, i vilka socialdemokraterna utmålades som boskapstjuvar och kvinnskändare. Ett sådant parti skall ej komma och giva oss lektioner i hur valaffischer skola utföras. Då går skam på torra land, det måste jag säga.

Inte heller skall herr Skoglund blåsa upp sig till någon riddare av demokrati och tala om vilka faror denna löper i vårt land, om bondeförbundet i fortsättningen utsänder sådana otäcka upprop och blamerande affischer. Nej, demokratin har stått sig hitintills utan högerns hjälp och kommer att göra det även i fortsättningen. Högerns hela historia är som bekant en historia om kamp mot demokratin och mot dess förverkligande, och även i detta ögonblick, då demokratin har segrat och högern bekänner sig till den och i viss mån också anpassar sig till den, söker högern dock indirekt undergräva demokratin hos den allmänna opinionen just genom sådant tal, som herr Skoglund excellerade i, genom att ständigt säga, att gör ni så och så, undergräva ni demokratin. Just genom att uppträda på det sättet undergräver i stället högern demokratin, minskar förtroendet för den demokrati, som högern aldrig har velat få genomförd. Detta yttrande av herr Skoglund vittnar, som jag sade, om att här föreligga verkligt stora och väsentliga och avgörande meningskiljaktigheter mellan högern, å ena sidan, och de övriga partierna, å den andra. Jag tager dem som en helhet, fastän det finnes skiftningar i deras uppfattning om hur långt man skall gå, när det gäller en ökad kontroll och ett ökat ingripande gentemot bankväldet.

Jag hade från början begärt ordet, därför att herr Nylander blandade in mitt namn även i denna debatt i samband med sin protest mot herr Nybloms skrivelser mot bankinspektionen. Jag vill säga till herr Nylander, att jag ej bär något som helst ansvar, varken direkt eller indirekt, för den motion, som herr Nyblom har väckt. Jag har först läst den, sedan bankoutskottet har behandlat den, då jag närmare satte mig in i densamma. Det är mycket i denna motion, som jag ej ansluter mig till, men jag behöver ej närmare ingå på detaljerna, ty det är tämligen ovidkommande. Vad herr Nyblom har sagt rörande bankinspektionen kan möjligen, om man så vill, uppfattas såsom i viss mån kränkande. I så fall är det beklagligt. Själv fattar jag fram-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

ställningen ej såsom avsedd att vara en personlig reprimand mot bankinspektionen utan såsom en kritik av dess rekryteringssystem, i det att herr Nyblom ansett det oriktigt, att man anställer personer, som komma från de enskilda bankerna. Jag skall ej närmare ingå därpå, det kan ju bli föremål för en särskild diskussion. Det finns naturligtvis skäl både för och emot, och det är kanske svårt att få kompetenta personer utanför bankernas krets. Men principiellt sett kan man säga, att man helst borde gå utanför denna krets och söka kompetenta personer på annat håll, om det är möjligt. Ty det kan ligga något i det resonemanget, att en i den privata bankverksamheten uppfostrad och uppväxt person medvetet eller omedvetet påverkas av de allmänna synpunkter och grundsatser, som besjåla den enskilda bankverksamheten, men som ej alltid behöva sammanfalla med samhällets intressen sedda ur en vidare synpunkt.

Jag vill vidare säga, att jag finner utskottets argumentation, ehuru utskottet kommit till en negativ slutsats, betydligt starkare än den var i utlåtandet till det ärende, som behandlades närmast före detta. Men jag beklagar ändå, att utskottet har uppehållit sig så mycket vid formella synpunkter, vilka särskilt herr Gustavson i Västerås utvecklade, då man hänvisar till att en banklagsrevision nyligen skett och att en revision av aktiebolagslagen förestår. Allt detta gör, menar man, att man bör vänta en tid framåt, innan man går vidare. Men jag tycker, att när utskottet självt konstaterar ett behov av en viss ändring och hänvisar till att aktiebolagslagen är under omstöpning och då, som jag vill minnas, även de hörda myndigheterna uttala sig på enahanda sätt, därav logiskt följer, att man också skulle på ett mera positivt sätt än som skett uttala sig för en revision av banklagen och därvid förverkliga åtskilligt av vad motionären har åsyftat.

Jag fäster mig mindre vid sådana formella tvistigheter om påvens skägg, som man har anfört som viktiga argument mot motionen och som särskilt herr Holmgren underströk, nämligen att det ej är bankerna, som äga industriföretagen, utan att det är industriföretagen som äga bankerna. Det är fullkomligt meningslöst att på det sättet leka med ord. Ätminstone från min allmänna utgångspunkt kan det komma på ett ut, om det ena eller andra är förhållandet. Ty huvudsaken är här, att ej ett fåtal personer skola kunna behärska hela det ekonomiska livet, utan att detta bör ligga under samhällets ledning och kontroll. I detta hänseende kan jag helt och fullt ansluta mig till professor Lundstedts här utvecklade allmänna synpunkter på detta problem.

Jag uppkallades emellertid särskilt av det lovtal över maktkoncentrationen och över rationaliseringen, som herr De Geer höll i början av denna debatt. Han framhöll, att maktkoncentrationen var outhärdlig för uppbyggandet av den svenska industrien och svensk företagsamhet överhuvud, och han framhöll, att en motsvarande maktkoncentration kunde man finna inom fackföreningsrörelsen och inom kooperationen. Det är sant, att denna maktkoncentration utfört betydande ting i den industriella utvecklingen. Det kan ju ingen människa bestrida, som något litet känner till dessa förhållanden. I så måtto kan jag även understryka vad herr Råstock nyss anförde rörande betydelsen av enskilt initiativ och enskilt kapital för den väldiga ekonomiska blomstring, som vårt land genomgått under den senaste generationen och kanske även tidigare. Men denna maktkoncentration är en sak på gott och ont.

Det är emellertid ganska egendomligt, det vill jag inskjuta, att samma representanter här i kammaren, som nu prisa maktkoncentrationen av kapitalet på ett fåtal händer, en maktkoncentration, som uteslänger konkurrens och en demokratisk ordning, talade nyss, när vi behandlade den föregående motionen rö-

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

rande ett emissionsinstitut, om hur välgörande det måste vara med konkurrens! Då sade man, att det måste finnas konkurrens överallt mellan bankerna, och man påstod, att det fanns en sådan konkurrens, vilket är sant endast i mycket begränsad omfattning. Nu däremot, när vi komma in på detta kapitel, få vi höra, att en väldig maktkoncentration hos ett fåtal bankinstitut är av välsignelserik betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling!

Jag bestrider inte, att det förefinns en i viss mån motsvarande utveckling till centralisering inom fackföreningsrörelsen och kooperationen, men den är dock helt artskild och väsensskild från kapitalkoncentrationen, ty den är baserad på en demokratisk grund. Det är en demokratisk centralisering både inom fackföreningsrörelsen och kooperationen med en klar och bestämd ansvarighet för ledningen inför ett demokratiskt forum. Om man däremot frågar, inför vilken detta fåtal av storfinansärer och kapitalister, som allt mer och mer slå under signationens produktiva apparat, svara, måste man säga att dessa praktiskt taget inte svara inför någon. Inom de små grupper, som utgöra deras bolagsstämmor, äro de nämligen i själva verket herrar och självbestämmande.

Herr De Geer må komma ihåg, att om också rationaliseringen och kapitalkoncentrationen ha haft en mycket stor positiv betydelse, så ha de å andra sidan haft en negativ, som ur samhällets synpunkt varit ytterligt ödesdiger. Denna maktkoncentration har gått fram över en skövling av små och medelstora företagare och ofta kastat ut i arbetslöshet och nöd stora massor av svenska medborgare — tiotusenden, ja hundratusenden — utan att de, som förfogade över den maktkoncentrationen, fäste något avseende därvid. De överlät helt åt samhället att bära följderna av en sådan utveckling. Det är som en svensk diktare, Hjalmar Gullberg, bittert har skrivit, att »*framtidens vagn går över söndermalda*»; kapitalkoncentrationens väg i vårt land har också gått över hundratusentals söndermalda. Det hindrar inte, att den varit ett ekonomiskt framsteg, det erkänna också vi, men det är den andra sidan av saken, som vi fästa uppmärksamheten vid. Vi anse, att samhället självt bör i sitt eget intresse se till att denna makt, som är så farlig för många, inte blir en enväldsmakt i fortsättningen.

Här anfördes också av en talare, det var visst herr Nylander, en artikel ur tidningen »Metallarbetaren», i vilken det framhölls, att en storbank hade hjälpt till att sätta på fötter ett företag, som hade ramlat omkull, eller hur det nu var. I alla fall hade genom storbankens ingripande företaget återigen kommit i gång, och det hade sagts i tidningen, att det inte var till skada för företaget, att denna storbank hjälpte till, och att det var skillnad på finans och finans. Ja, alltihop detta är fullkomligt riktigt. Vem bestrider det? Det var mycket bra, att storbanken hjälpte, och det är skillnad på finans och finans.

Jag har själv tillåtit mig, sedan jag blivit utsatt för angrepp för ett öppet brev till en viss bankdirektör i somras, att sedermera i samband med en födelsedag skriva en artikel, där jag sökte ge kompletterande synpunkter i frågan jag framfört i det öppna brevet och uppvisa, att storfinansens verksamhet är på gott och ont. I valrörelsen visade vi »frånsidan av konungens bild», men det hindrar inte, att det finns en framsida, och att bankerna även ha sina förtjänster och goda sidor. Jag skulle tro, herr Skoglund, att vi voro nog uppriktiga och ärliga att säga det även i valrörelsen. Det vet för övrigt varje människa, även om vi inte säga det. Det är emellertid på det sättet, att vi behöva inte bluffa, utan vad vi uttalat under valrörelsen var sanningen och ingenting annat än sanningen, och det stå vi också för inför denna kammare och inför Sveriges folk.

Sälunda var det mycket bra, att ovannämnda bank hjälpte det ramlande

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

företaget och gav de arbetare, som där voro anställda, återigen deras sysselsättning. Det är ingen, som bestrider det. Jag hade emellertid ansett, att det varit bättre, om man inte behövt prisa en sådan välgörenhet från ett enskilt företags sida, utan om samhället i stället sett till att finansiera på nytt denna rörelse, som behövdes ur samhällets egen synpunkt. Det är alltså det som är problemet här, inte att en bank kan vara mer eller mindre nyttig eller skadlig, utan frågan är, hur långt samhällets kontroll och samhällets intressen skola sträcka sig.

Det anfördes här ett ord, som jag gärna vill understryka, nämligen att demokratin och det nu rådande bankväldet äro i längden oförenliga och omöjliga att kombinera, ty demokratin blir inte genomförd, förrän den är demokrati också på det ekonomiska området. Det är, trots allt vad herrarna säga, ett antal finansiärer här i detta land, liksom i de flesta andra länder, som ha alltför stor makt för att kunna samsas med en demokratisk ordning. Redan för trettio år sedan uttalade en tysk liberal ekonom, sedermera minister och mördad av nazisterna, Rathenau, att det var 300 personer, som behärskade hela det ekonomiska livet i Europa. Han var en av de främsta kännarna av Europas ekonomi på sin tid. Numera talar man om de 300 miljonärer, som i verkligheten behärska Frankrike. Hur många tro ni, att det är här i Sverige? Säkerligen inte mer än ett par hundra, och det skulle vara lätt att kunna räkna dem på fingrarna, om man ville göra en utredning, vilka som äro faktiskt bestämmande inom det ekonomiska livet i vårt land. Det har kanske varit bra i vissa hänseenden, och det är kanske ingen »ko på isen» för ögonblicket om jag så får säga. Men det veta vi inte säkert; det kan uppstå ett läge, då denna finansiella övermakt hos ett fåtal personer kan bli en fruktansvärd akut fara för demokratin i vårt land.

Det är ur sådana allmänna synpunkter, som jag har ansett denna motion i sin grundtanke vara riktig och värd uppmärksamhet, utan att jag därför i alla avseenden ansluter mig till vad som är sagt i densamma. Nu har utskottet här emellertid på ett par punkter givit till känna positiv vilja i den riktning som vi ha talat om, låt vara att det även här rör sig om relativt små steg. Det avgörande är dock kanske inte hur stort steg som tages, utan att frågan verkligen föres vidare fram mot en lösning. Det står i utskottets utlåtande: »Utskottet vill i detta sammanhang till övervägande framföra den tanken, att bank- och fondinspektionens verksamhet, som för närvarande avser att främst tillvarata insättarnas intressen, utökas till att omfatta även uppgiften att ur det allmännas synpunkt beakta, att låntagarnas intressen icke otillbörligen undertryckas. Affärsföretagens förhållande till bankerna och finansiella oberoende i allmänhet beröres för övrigt i flera avseenden av aktiebolagslagstiftningens regler för ekonomisk verksamhet. Av denna anledning synes frågan om en revision av banklagen lämpligen böra prövas efter den revision av aktiebolagslagstiftningen, beträffande vilken utredning för närvarande pågår.» Och sedan säger utskottet längre ner: »Utskottet anser sig i detta sammanhang icke böra underlåta att påpeka möjligheten av en effektiv statlig konkurrens med de privata bankerna, vilken kan utöva ett reglerande inflytande på dessas verksamhet. Denna fråga har i annat sammanhang redan varit föremål för behandling vid innevarande års riksdag. Ehuru utskottet ej anser den nu föreliggande motionen lämplig såsom underlag för en utredning i detta ärende, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på hithörande förhållanden.» Jag tager med tacksamhet fasta på detta uttalande, och jag hoppas, att om utskottet segrar i voteringen, Kungl. Maj:t i alla fall uppmärksammar vad som här står skrivet.

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

För egen del anser jag emellertid, att konsekvensen av utskottets här gjorda uttalande borde ha varit, att utskottet hemställt om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Ehuru jag inte helt och hållet för min del finner den formulering, som här är gjord av herr Wallén, vara tillfyllestgörande från de utgångspunkter, som jag har utvecklat, finner jag det i alla fall vara ett sådant positivt steg framåt, mer än vad utskottet föreslagit, att jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna herr Walléns reservation.

Herr talmannen, som under detta anförande hade återtagit ledningen av förhandlingarna, lämnade härefter ordet för kort genmäle till herr Wallén, som anförde: Herr talman! Till herr Råstock skall jag be att få säga, att mina yrkanden utesluta inte att man tillvaratager insättarnas intressen, utan mina yrkanden gå ut på ett *både—och*, alltså att *båda* parterna i någon mån ha rätt och kunna få rätt även i en kritisk situation. Anledningen till att jag nu begärt ordet var herr Råstocks uttalande, att vi inte skulle blanda in böndernas intressen i denna debatt om storbankerna. Den uppmaningen skulle jag gärna efterkomma, om det inte förefinnes vissa förhållanden, som motiverade en sådan inblandning. Jag vill påpeka, att de svenska bönderna betala över 120 miljoner *ärligen* i räntor eller cirka 30 kronor per odlad hektar åker, och att en enda procent av räntan betyder över 7 kronor i ränta på odlad hektar åker. Vidare är att märka, att bankernas antal under de sista trettio åren minskats från 84 till 26, vilket ju måst medföra ett minskat intresse för de olika orterna. Då därtill kommer, att bankinspektionen, mig veterligt, ingripit i två län — det har kanske skett i flera — och förbjudit jordbrukskassorna att belåna botteninteckningar i jordbrukskassorna, tager jag med glädje fasta på herr Råstocks yttrande, att vi skola se till att kassorna utvecklas. Jag hoppas, att herr Råstock kommer att medverka till att jordbrukskassorna få rätt att i allo finansiera jordbrukarnas behov och bli så pass stora, att de kunna göra det. Om vi dessutom bli fria från det *bankmonopol som faktiskt existerar* och som i stor utsträckning bestämmer låneräntorna i Sverige skall jag gärna låta bli att tala om jordbrukarnas intressen gentemot storbankerna.

Herr Skoglund, som likaledes för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag ber att få säga med anledning av de yttranden som fällts, att de valaffischer som förekommo i 1928 års valrörelse — det har sagts vid andra tillfällen förut och jag upprepar det ännu en gång — voro dumma och olämpliga, och jag tror, att det är ingen som vill taga ansvaret för dem, men de voro inte heller spridda från högerns valorganisation.

Vidare kan jag inte förstå, varför herrarna blevo upprörda, för att jag framvisade vissa valaffischer. Herr Höglund säger, att de voro sanna och riktiga, och då var det väl inte någon anledning att bli upprörd. Då det sagts, att jag velat göra politik, tillåter jag mig framhålla, att jag endast påvisade hur och när det gjorts politik i denna sak. Den som är så ömsint, att han icke tål att erinras om detta, betraktar jag som skenhelig.

Med anledning av påståendet, att jag och mitt parti eventuellt skulle företräda några särskilda intressen, vill jag säga, att jag är en svensk bonde, och jag har inte tagit råd från något håll, utan jag företräder endast min egen uppfattning. Jag hoppas, att motionären och reservanten stå lika fria som jag. Då ha vi samtliga gott samvete.

Till sist vill jag säga till herr Wallén, när han säger, att svenska bönderna betala 120 miljoner kronor om året i räntor, att det är alldeles för mycket, och vi skulle önska, att det vore mindre, men lär dem för all del inte, herr Wallén,

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

att belåna sina gårdar och köpa fastigheter i Berlin och Stockholm. Ty då blir den summan mångdubblad.

Vidare anförde:

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag skall fatta mig ytterligt kort. För min del skall jag utan tvekan ansluta mig till utskottets förslag. Det motsvarar i huvudsaken den uppfattning, jag gjorde gällande under 1938 års valrörelse.

Vi ha haft två svarta perioder för bankerna under de sista tjugo åren. Den första var i början av 1920-talet. Då hade bankerna åstadkommit en vidsträckt kreditgivning och köpt aktier, och sedan blev det stora förluster, för en bank upp till 100 miljoner kronor. Vad var orsaken? Orsaken var nog ytterst, att man inte hade lyckats att under de ytterligt svåra förhållanden som rådde hålla ett fast penningvärde. Man fick först inflation och sedan deflation. När herr Wallén, som jag tyckte, riktade en kritik mot de enskilda bankerna, för att de gjorde så stora förluster under deflationen, borde väl den kritiken riktas mot staten, mot riksbanken.

Den andra svarta perioden var i början av 1930-talet. Då blev det emellertid inte lika stora förluster. Man lyckades nämligen då att hålla ett penningvärde, som var något så när fast i förhållande till varuprisnivån.

Det viktigaste på bankernas område tror jag för min del är, att vi även i fortsättningen, trots de utomordentligt stora statsutgifter som vi ha haft och som vi delvis varit fullständigt piskade besluta, söka behålla ett i förhållande till varuprisnivån fast penningvärde.

Herr Johansson i Mysinge: Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag uppträder i denna debatt vid denna sena timme, men det var särskilt ett yttrande av herr Råstock, som uppkallade mig. Det var hans uttalande att bönderna inte ha anledning att vara rädda för storfinansen av den orsaken att de ha sin egen rörelse, jordbrukskasserörelsen, som bör kunna tillgodose deras intressen. Jag ber att till alla delar få instämma i detta uttalande, men nu är det tyvärr så, som vi allesammans veta, att jordbrukskasserörelsen är bunden, högst avsevärt, under bank- och fondinspektionen.

Jag vill från mitt hemlän relatera en del saker, som ha förekommit i anledning av just denna bundenhet, som givetvis gäller enligt lag och förordning. Det verkar på en lekman som om vissa inspektionens tjänstemän skulle vara benägna att starkt pressa lagens bokstav i detta hänseende och mindre taga hänsyn till dess anda och mening. Den nuvarande lagen om jordbrukskassorna är ju, som vi också alla veta, avsevärt föråldrad, och man har en känsla av att denna bankinspektion kunde handhas på ett mera smidigt sätt, som tager mera hänsyn till det praktiska livets krav. Detta är dock en sak, i vilken inspektionen har lagens stöd, varför man givetvis på den punkten inte kan rikta något klander mot inspektionen. Annorlunda ligger det dock till när anmärkningar framställas i fall, där det är osäkert om det finns stöd i gällande lag för inspektionens anmärkningar. Särskilt hos oss i Östergötland har det uppkommit en stark motsättning mellan bankinspektionen och kasserörelsen. Jag tänker nu närmast på en av de anmärkningar, som framställts — såsom t. ex. herr Wallén tidigare sagt — på primärbelåningens område och då det gäller växelkrediter. Bankinspektionen har dock även framställt andra anmärkningar. Det har sagts, att krediterna till jordbrukets ekonomiska föreningar ej böra höra kassorna till utan böra tillkomma affärsbankerna, och

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

att utvecklingen av kasserörelsen gått så långt, att det är önskvärt, att den inte går längre. Vidare har man också riktat uppmärksamheten på att jordbrukskassorna hålla öppet för mycket. Man har riktat anmärkning mot att kassor hålla öppet varje dag. Det är enligt bankinspektionens sätt att se inte lämpligt, utan helst skulle det begränsas till en gång var fjortonde dag. Jag medger gärna, att även dessa olika saker kunna diskuteras med hänsyn till att bankinspektionen ju bör tillse, att insättarnas medel skyddas och att omkostnaderna givetvis hållas nere i kassorna. Men detta är i stor utsträckning en omdömesfråga, som besvaras olika, alltefter den syn man har på rörelsens uppgift och syftemål. Det beror också på det sätt, varpå detta diskuteras och framföres av vederbörande tjänstemän. Sker det med syftemålet från bägge sidor att främja rörelsen och dess utveckling är det bara bra. Så har dock knappast skett i mitt hemlän. Inspektionens synpunkter ha där framförts ute i bygderna på ett sådant sätt, att kasserörelsens män allmänt nu ha fått den inställningen, att man sätter likhetstecken mellan affärsbankerna samt fond- och bankinspektionen. Det är betänkligt, när en stor jordbrukande befolkning får en sådan uppfattning om ett statligt ämbetsverk och kontrollorgan. Den har också tagit sig uttryck i starka protestyttringar och protest-resolutioner från flera av länets olika jordbrukarsammanslutningars årsstämor. När en sådan stämning vuxit sig fram hos en stor befolkningsgrupp, får man den uppfattningen, att det inte är bra som det är. Detta är beklagligt, då det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt att bygga på allmänhetens förtroende till lagarna och till de myndigheters oväld, som skola tillämpa desamma. Om detta förtroende till tjänstemännens oväld rubbas, vet man aldrig var det slutar.

Herr talman! Jag har endast i detta sammanhang velat peka på detta förhållande, och jag har särskilt velat göra det efter det uttalande, som herr Råstock gjorde rörande sin sympati för kasserörelsen, för att möjliggöra, att jordbruket så mycket som möjligt, om jag får använda detta ord, avklippes från storfinansens inflytande. Jag gör detta under den förhoppningen, att den utredning, som nu pågår på jordbrukskasserörelsens område, verkligen tager upp dessa frågor till noggrann prövning och behandling, och jag hoppas, att den kommer till ett sådant resultat, att kasserörelsen blir i möjligaste mån fri och självständig och kommer att utveckla sig till jordbrukets gagn.

Herr talman! Jag hade inte tänkt att använda min röst i voteringen angående denna speciella fråga, men efter herr Skoglunds anförande ber även jag att få ansluta mig till reservationen.

Herr Svensson: Herr talman! Jag begärde ordet under herr Skoglunds första anförande här. Den förmyndarton han tog sig från talarstolen kom mig att tänka på bibelspråket: den utan skuld är, kaste första stenen. Jag undrar, om de affischer, som visades för någon tid sedan och som herr Skoglund tog avstånd ifrån, voro så mycket värre i fråga om hänsynslöshet, ja cyniskhet, än vad som framkommit på vissa andra håll. Under sådana omständigheter är det nog ingen anledning att uppträda vare sig som förmyndare eller domare.

Sedan var det en annan sak, som herr Skoglund så överlägset kastade fram. Vågar man icke komma fram i en valrörelse med för samhället värdefulla och nyttiga frågor, skall man icke komma fram med bluff, sade herr Skoglund. Bondeförbundet vågar, herr Skoglund, komma fram med vad det anser riktigt, utan att fråga högern om lov.

Här har också i denna debatt talats om att man gör politik. Jag undrar,

Ang. utredning om åtgärder för undanröjande av missförhållanden inom bankverksamheten i landet m. m. (Forts.)

om man på högerhåll i det fallet har rätt att vara åklagare. Ha vi icke i den ena frågan efter den andra haft en bestämd känsla av att här göres politik från högerns sida. Här talar man timme efter timme utan att det ligger något annat väsentligt intresse bakom än önskan att göra sig politiskt märkbar. Vi hava ingen anledning att taga råd eller rätta oss efter någon förmyndarton från högerhåll.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde beträffande utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Wallén avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Wallén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Wallén avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammaréns ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Wallén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 88 ja och 43 nej, varjämte 15 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Här efter gav herr talmannen beträffande motiveringen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av utskottets motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Holmgren; och fattade kammarén beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

§ 6.

Föredrogs andra kammaréns femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående utredning rörande försäkrandet i privata försäkringsbolag av statlig och kommunal egendom m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Till bordläggning anmälde:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner i fråga om besvär över kommunala organs beslut om tillsättning av tjänstebefattningar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 188, i anledning av väckta motioner om inköp av förläggningsplats för Göta ingenjörkår vid Klarälven;

nr 189, i anledning av väckta motioner om utökning av musikkårerna vid vissa regementen;

nr 190, i anledning av väckta motioner om enskild lagring av vissa råvaror och andra förnödenheter;

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till inrättande av pensionärshem jämte i ämnet väckta motioner;

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förbättrad bostadsförsörjning för lantarbetare m. m. jämte väckta motioner;

nr 193, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förändring i avseende å löneställning och antal beträffande vissa ordinarie befattningar vid postverket, telegrafverket och statens järnvägar m. m. jämte motioner;

nr 194, i anledning av vissa i Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40 jämte i ämnet väckta motioner behandlade allmänna principfrågor;

nr 195, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under justitiedepartementets verksamhetsområde;

nr 196, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under försvarsdepartementets verksamhetsområde jämte en i ämnet väckt motion;

nr 197, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser vissa anslag under socialdepartementets verksamhetsområde, jämte därtill hörande motioner;

nr 198, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under kommunikationsdepartementets verksamhetsområde med undantag för affärsverken;

nr 199, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 200, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 201, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag under handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 202, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i affärsverksfonderna; och

nr 203, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser anslag till kapitalinvestering i statens utlåningsfonder och fonden för låneunderstöd; samt

första lagutskottets utlåtande, nr 32, i anledning av väckt motion angående förhindrande tills vidare av livförsäkringsaktiebolagens utdelning av vinst till aktieägarna m. m.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 270, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för statens allmänna fastighetsfond för budgetåret 1939/40 m. m.

Vidare anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från första lagutskottet:

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken m. m.; och

nr 278, i anledning av väckta motioner om ändrad lydelse av 7 § 2 mom. lagen om kyrkofond;

från riksdagens kansli:

nr 279, angående utredning rörande byggnadskostnaderna på landsbygden; samt

från bevillningsutskottet:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 1 § 1 mom. förordningen den 28 september 1928 (nr 376) om särskild skatt å vissa lotterivinster; och

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Pettersson</i> i Hällbacken	under 3 dagar fr. o. m. den 21 maj,	
» <i>Lindberg</i> i Stockholm	» 3 » » » 22 »	
» <i>Eriksson</i> i Stockholm	» 6 » » » 22 »	
» <i>Lithander</i>	» 5 » » » 26 »	
» <i>Hällgren</i>	» 5 » » » 22 »	
» <i>Andersson</i> i Surahammar	» 2 » » » 21 »	
» <i>Närlinge</i>	» 2 » » » 21 »	
» <i>Gustavson</i> i Västerås	» 2 » » » 22 »	och
» <i>Karlsson</i> i Munkedal	» 6 » » » 24 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.47 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.

Tisdagen den 23 maj.

Kl. 4 e. m.

§ 1.

Föredrogs Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 311, angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl.; och hänvisades propositionen, såvitt anginge pensionsväsendet, till bankoutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den på bordet liggande propositionen, nr 313, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o och 8:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

§ 2.

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet herr *Carlströms m. fl.* på bordet liggande motion nr 512.

§ 3.

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 188—203 samt första lagutskottets utlåtande nr 32.

§ 4.

Vid härpå skedd föredragning av herr *Andersons* i Norrköping vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framställa interpellation angående vissa aktiebolags erbjudande att till Kungl. Maj:t och kronan utan ersättning överlämna äganderätten till Sandviks sågverk i Holmsunds socken m. m. blev denna anhållan av kammaren bifallen.

§ 5.

Till bordläggning anmälades:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av väckta motioner om tillverkning till avsalu inom landet av porter med 18 procents inbryggingsstyrka; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i gällande tulltaxa;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 32, i anledning av väckta motioner angående upphävande av lagarna om kollektivavtal och om arbetsdomstol samt av 3 a § i lagen om medling i arbetstvister; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för statens veterinärbakteriologiska anstalt;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en försöksgård å sandjord i Kristianstads län;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40, i vad propositionen avser nionde huvudtiteln, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beredskapsstat för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten gjorda framställning om anslag till byggnadsarbeten vid veterinärhögskolan.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag till kapitalinvestering i statens allmänna fastighetsfond, avseende kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 271, angående anvisande av de i regeringsformen 63 § föreskrivna kreditivsummorna;

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktierna i Ruotivare grufaktiebolag;

nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till driften av anstalter för lungtuberkulos jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till förste provinsialläkare och provinsialläkare m. fl.: avlöningar m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

från andra lagutskottet:

nr 297, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag om vissa ändringar i värnpliktslagen den 30 juni 1936 (nr 443); samt

från jordbruksutskottet:

nr 298, i anledning av väckt motion angående kronoskogvaktareboställena å häradsallmänningar;

nr 299, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar av 36 § i 1934 års lag om allmänna vägar;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Sundbyholm nr 2 i Sundby socken av Södermanlands län;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronoegendomen Ågård nr 1 i Skrea socken av Hallands län;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fastställande av personalförteckning för domänverket;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens skogsförsöksanstalt; och

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 14, 16 och 36 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank;

nr 273, i anledning av väckt motion om beredande av tjänste- och familjepensionsrätt åt extra lantmätare;

nr 306, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.;

nr 307, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 4 juni 1937 (nr 305) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv; och

nr 308, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängning av bemyndigande för fullmäktige att till riksbanken överlämna skattkammарv   lar m. m.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olsson</i> i Rödningsberg	under	3	dagar	fr. o. m.	den 28 maj,
» <i>Andersson</i> i Mölndal	»	5	»	»	26 »
» <i>Andersson</i> i Falkenberg	»	5	»	»	25 »
» <i>Torneg��rd</i>	»	4	»	»	24 »
» <i>Persson</i> i Undersvik	»	4	»	»	25 »
» <i>Staxäng</i>	»	4	»	»	25 »
» <i>Åkerström</i>	»	5	»	»	26 »
» <i>Nilsson</i> i Norrl��ngtr��sk	»	6	»	»	25 »
» <i>Persson</i> i Norrby	»	den 24 maj och			
» <i>Persson</i> i Norrby	»	4	dagar	fr. o. m.	den 27 maj.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.10 e. m.

In fidem
Sune Norrman.